7622

Bibl. Jag.

IV

1

Rigveda.

(Objaśnianie wybranych hymnów Rigvedy – 1900/1901.
pr. letnie

II. Rigveda najdawniejszy zabytek literatury indyjskiej i indoeuropejskiej. Obejmuje 1028 hymnów. 10 ksiąg (maṇḍala koło), z których prawie każda przypisywana pewnemu rodowi piewców (2, 3, 4, 5, 6, 7 a przeważnie i 8 przypisywana wieszczowi Kaṇva i jego potomkom). Księgi 1, 9, 10 mają różnych autorów, ~~najpóźniejszym zbiorem jest~~ Ks. 10 obejmuje najpóźniejsze pieśni.* Zbiór około 1000 a. Chr. dokonany, długie wieki ustnie przekazywany.* [Ks. 1 rozpada się na 14 grup, z których każda obejmuje pieśni jednej rodziny]. Język bardzo dawny, różny od klas. sanskrytu, miary wierszów takie dawniejsze. Treść: pieśni liryczne religijne, ale w 10. ks. są i pieśni treści świeckiej. Bogowie są uosobieniem zjawisk przyrody, wiara jednak nie politeizm, lecz henoteizm (M. Müller), t.j. wiara w bogów, z których każdy w danym razie w chwili modlitwy uchodzi dla modlącego się jako najwyższy.

Lud wedyjski ze szczepu aryjskiego mieszkał w domach, domy łączyły się we wsie. Trudnił się ~~[illegible]~~ głównie hodowlą bydła, obok tego rolnictwem. Polowanie i rybołówstwo uprawiono, lecz nie jako środek do życia. Handel tylko zamienny. Rzemiosła: cieśle, garbarze, kowale, garncarze. Podstawą państwa – rodzina. Małżeństwo przeważnie monogamja. Najwyższą jednostką polityczną jest szczep w czasie pokoju. W czasie wojny łączyły się szczepy. Rząd monarchiczny. Król (dziedziczny lub obieralny), w czasie wojny najwyższy dowódca, w czasie pokoju sędzia i stróż swego ludu.

Kast w najdawniejszej epoce wedyjskiej jeszcze nie było.
Nauka i sztuka w powijakach z wyjątkiem poezji.
Początki astronomji. Medycyna polega głównie na
zaklęciach. Zabawy: gra w kostki, taniec, wyścigi w wozach.

III. Wydania: Literatura.

F. Rosen, Rigveda Sanhita, liber primus, sanskrite et latine. London 1838.

Max Müller, Rig-Veda-Sanhita, the sacred hymns of the Brahmans, together with the commentary of Sayanacharya. London 1849-1874. 6 voll.

— The hymns of the Rigveda, London 1873. 2 voll. 2. wyd. London 1877 (tekst sam pismem sanskr.) w 2. wyd. samh. i pada.

Th. Aufrecht, Die Hymnen des Rigveda. 2 voll. Berlin 1861 i 1863. 2. wyd. Bonn 1877. 2 v. (transkr.).

Max Müller, 2. wyd. 4 vol. London 1890-92. Teksty samhitá i pada z kom. Sáyany. *

Z częściowych wydań wymieniam: Lanman, Sanskrit Reader (nowe wyd. Boston 1888), Peterson, Hymns from the Rigveda (2. wyd. Bombay 1898 z koment. Sáyany, przekł. ang. i notami), Bergaigne et Henry, Manuel pour étudier le sanscrit védique (Paris 1890; gramatyka, teksty i słownik), Hillebrandt Vedachrestomathie (teksty i słow. Berlin 1885) etc.

* Wydanie indyjskie in 8 tomach, Bombay 1890/1 z koment. Sáyany i dodatkami pura (Mahamahopadhyaya) Rajaram Shastri Bodas.

Przekłady: angielskie Griffitha (2 vol. Benares 1896/7), Maxa Müllera (to the Maruts, Rudra, Váyu, Váta. Oxford 1891), Oldenberga (to Agni, Oxford 1897).

Niemieckie: H. Grassmanna (2 t. Leipzig 1876/7) i A. Ludwiga (6 t. Praga 1876-88). Francuski przez A. Langlois (Paris 1870).

Grassmann Wörtabuch zum Rigveda, Lipsk 1873.
Słowniki petersburskie (część wedyjska opracowana przez Rudolfa Rotha).
Whitney Ind. Grammatik (wyd. nim. Lipsk 1879).
Wackernagel, Altind. Gramm. Göttingen 1896 (t. I).
Speijer, Vedische u. Sanskrit Syntax (Strasb. 1896)
Delbrück Altind. Syntax. Halle 1888.

Próba podręczników literatury Schroedera (Lipsk 1887).
Macdonella (London 1900) etc. cf.
Roth Zur Literatur u. Geschichte des Weda. Stuttg. 1846.
Max Müller A History of Ancient Sanskr. Lit. London 1859.
Adolf Kaegi Der Rigveda, 2 wyd. Lipsig 1881.
Benfey Vedica u. Verwandtes. Strasb. u. London 1877.
Muir Original Sanskrit Texts, t. 5 tg, 3. wyd. Lond. 1884.
Oldenberg Die Hymnen des Rigv. I Prolegomena. Berl. 1888.
— Die Religion des Veda. Berlin 1894.
Macdonell. Vedic Mythology. Strasb. 1897
Hillebrandt Vedische Mythologie I/II. Breslau 1891. 1899.
Barth Les religions de l'Inde. Paris 1879.
Bergaigne La religion védique. 3 voll. Paris 1878-1883.

Pischll u. Geldner Vedische Studien 2 v. Stuttg. 1889/92.
Zimmer Altind. Leben. Berlin 1879 (obraz kultury)
Hillebrandt Vedainterpretation. Breslau 1895.
— Ueber die Göttin Aditi – Varuna und Mitra. Breslau 1876/7.

IV. Akcent.

Akcent indyjski jest akcentem muzykalnym, nie wydechowym, t.j. nie polega na zmianie siły głosu, lecz na zmianie tonu. Sylaba akcentowana ma wyższy ton od sylaby bez akcentu. Ale być może, że pierwotnie wyższość tonu była połączona z wzmocnieniem głosu (Wackernagel I, §. 244). Akcentowane teksty znajdujemy tylko w rękopisach dawniejszej literatury, m.i. w Wedach.

Rozróżniamy 2 pierwotne tony (svara) czyli akcenty: wyższy (udâtta) czyli Acutus i niższy (anudâtta) czyli Gravis. Trzeci (svarita) jest pochodny i powstaje z połączenia samogłoski wyższej z niższą w jednej zgłosce, a więc i tonu wysokiego z niskim w jednej zgłosce. Akcent ten odpowiada greckiemu Circumflexus, jak i tamte dwa greckim. Zwykle Svarita znajduje się na samogłosce poprzedzonej przez y lub v, np. apsú antár = apsvàntár, ví-âpta = vyâpta. Ale jest to zależny Svarita czyli enklityczny, np. té cà, gdzie ca jest enklityczne i ma Circumflexus, chyba że po niem następuje zgłoska z Acutus albo Circumflexus: té cà svàr. 1)

Oznaczanie akcentów rozmaite. Najbardziej używaną następujący sposób: Acutus nie oznacza się, Circumflexus przez ˈ, Gravis przez ˍ, np. juhotí, kvà, gdzie w juhoti o ma Acutus; karishyaśi = karishyási. Gravis oznacza się tylko bezpośrednio przed Ac. i Circumfl., a na początku zdania i w całym szeregu zgłosek: tuvijâtâ = tuvijâtâ. Ale w zgłoskach następujących po ~~Gravis~~ Circumfl. Gravis nie oznacza się aż dopiero bezpośrednio przed zgłoską z Acutus lub Circumflexus, np. sudṛiśîkasaṁdṛik, ale sudṛiśîkasaṁdṛig gavâm.[2] Sposób zastosowany w słown. petersb. i gdzieindziej polega na oznaczaniu tylko Acutus (3) i niezależnego Circumflexus (1), np. agne = ágne, nadyás = nadyàs. W transkrypcjach europejskich tylko svarita niezależny oznacza się przez Gravis, a Udâtta przez Acutus. Natomiast zależny Svarita nie odróżnia się od Anudâtta, t.j. od zgłoski bez tonu.

---

1) Zgłoska następująca bezpośrednio po Udâtta jest svarita, chyba że sama jest udâtta lub poprzedza bezpośrednio udâtta (lub svarita). ~~Zgłoska poprzedzająca bezpośrednio Udâtta lub Svarita jest Anudâtta,~~

2) Gdy po niezależnym Svarita następuje bezpośrednio Udâtta, to oznacza się tak: apsva9ntaḥ (z apsú antáḥ; liczba 1 bo zgłoska krótka); râyo3vaniḥ (z râyó avániḥ; liczba 3 bo zgłoska długa).

V. Padapâṭha: (opuszczam akcenty)

idaṁ | śreshṭhaṁ | jyotishâṁ | jyotiḥ | â | agât | citraḥ | prakEtaḥ | ajanishṭa | vibhvâ | = (lekcja zbowna w zbowo).

idaṁ śreshṭhaṁ jyotishâṁ jyotir âgâc citraḥ praketo ajanishṭa vibhvâ (Saṁhitâpâṭha, lekcja swobodna czyli związana skombinowana)

Kramapâṭha lekcja, w której każdy wyraz znajduje się dwa razy, raz w połączeniu z poprzedzającym, raz z następnym (lekcja krok w krok): abcd = ab. ba. cd. Jatâpâṭha (lekcja splecona) ab. ba. ab | bc. cb. bc | cd. dc. cd |.

Ghanapâṭha: ab. ba. abc. cba. abc | bc. cb. bcd. dcb. bc | bc. cb. bcd. dcb. bcd i t.d.

Komentator Sâyana (14. wiek po Chr.)

I. Veda = „wiedza", święta wiedza, pismo święte. Praca Rotha z r. 1846 dała pierwszy skuteczny impuls do studjów nad Wedami. Już przedtem Colebrooke w r. 1805 wydał rozprawę „On the Vedas," a potem Friedr. Rosen ~~w r. 1838~~ wydał część Rigwedy (Londyn 1838), ale umarł w r. 1837.

Czas powstania pieśni Rigwedy ca. 2000–1500 a. Chr. Miejsce: pogranicze Indu (Sindhu), więc Indje północno-zachodnie (Penjab). Pieśni (mantra) przechowały się w 4 zbiorach (Saṁhitâ): 1. Rigveda (ṛic = wiersz), zbiór czysto nauko-

wy (historyczny). 2. Sâmaveda (sâman pieśń) zawiera po większej części te same pieśni co poprzedni, ale inny układ, bo cel praktyczny. Jest to śpiewnik używany przy ofierze Somy. 3. Yajurveda (yajus modlitwa, formuła ofiarna), modlitewnik, zawiera (pieśni z Rigvedy) i formuły czyli modlitwy prozą, a obok modlitw są w niektórych recenzjach i objaśnienia.*)

4. Atharvaveda (atharvan imię dawnego rodu wieszczów) albo Brahmaveda (brahman zaklęcie), ma tylko niewiele pieśni z Rigvedy, zbiór późniejszy, ale zawiera stare zabytki. Jest to Weda ludowy (zaklęcia przeciw chorobom i t. p.). ~~Każdy z Wed ma swego Kapłana~~ Do każdego z tych 4 zbiorów ~~należą~~ (saṁhitâ) należą 1. (brâhmaṇa, znacznie późniejsze komentarze i objaśnienia rytualne, teologiczne roztrząsania, legendy, praktyczne wskazówki dla kapłanów, uwagi etymologiczne i t. p. Te brâhmaṇa uważano później jako również objawione (śruti) łącznie z hymnami, z wyjątkiem jednak najpóźniejszych części jak âraṇyaka (księgi dla pustelników) i upanishad (traktaty filozoficzne, występujące przeciw ofiarom i zewnętrznym ceremonjom, panteistycznego charakteru). 2. Sûtra (nić) albo Vedâṅga czyli jeszcze późniejsze nadzwyczaj treściwe podręczniki ~~rytualne (śrautasûtra)~~ już to objaśniające teksty Wed (śikshâ wymowa, chandas metrum, vyâkaraṇa gramatyka, nirukta etymologja), już to rytualne (kalpasûtra: a) śrautasûtra, przepisy o ofiarach uroczystych, b) smârtasûtra na tradycji oparte: α) gṛihyasûtra o nabożeństwie domowem, β) dharmasûtra o religji i moralności w życiu). Te sûtra są niejako „prawem kanonicznem"

---

* 2 główne recenzje: t. zw. czarny i biały (późniejszy) YV.

Ṛigveda I, 1.

I 7

Miara: Gâyatrî: 3 części oddzielone cezurą à 8 zgł., z których 2 pierwsze ściśléj z sobą złączone. Każda kończy się przeważnie, ale nie wyłącznie, na ⏑ – ⏑ ⏓.

1. îḷe = îḍe. Między samogłoskami ḍ = ḷ.

2. pûrvebhiḥ = pûrvaiḥ.

îḍyo = îḍio.

devâṅ = devân zam. devâṅs (s należące pierwotnie do końcówki odpada przed samogł.)

vakshati: pw. vah, 3 sg. Conj. aor. (do tematu dodaje się a, a potem końcówki. 3 sg. act. ma końcówkę ti albo t).

3. aśnavat 3. sg. Conj. praes. act. aśno + a + t.

4. gachati: tak zam. gacchati.

5. â gamat: 3. sg. Aor. bez augmentu w znaczeniu Conjunct. (Whitney „unechter Conjunctiv").

7. tvâ (= tvâm) – ayne.

emasi = â-imasi = â-imaḥ

36 8. adhvarâṇaam (5 zgł.).

108 38 9. suastaye 4 zgł.

sacasvâ (â zam. a znajdującego się w tekście pada).

II I, 2.

1. darśata ime
aram = alam
pâhi 2. sg. Imperat. aor. act.
śrudhî (śrudhi) d° (Końcówka dhi zam. hi!).
= κλῦθι

3. dhenâ obrazowo przedstawia bogactwo darów (łask) boga Vâyu.

4. â gatam 2. du. Imperat. aor. (gam)
5. cetathaḥ 2. du. Ind. praes. act. (regularne).
yâtam 2. du. Imperat. praes. (regularne)

6. makshv = makshû (tak czytać).
narâ = narau (nṛi)
7. huve : pw. hû.
sâdhantâ = sâdhantau.
8. ṛitaspṛiśâ = ṛitaspṛiśau.
âśâthe : 2. du. perf. med.
9. mitrâvaruṇâ = -au
tuvi-jâtâ = -au etc.
dadhâte 3 du. Ind. praes. med.

Agni (ogień), pośrednik między ludźmi i bogami, stróż ludzi i ich siedzib, bóg ziemi. Do niego najwięcej hymnów. — Vâyu (wiatr) bóg powietrza, występuje w towarzystwie Indry. — Indra bóg powietrza, najwyższy bóg w Wedach, walczy z dimonami posuchy i niepogody, bronią jego pioruna, jest koloru złotego lub rudego, takież jego dwa rumaki (brunatne). Cf. Jupiter Pluvius i Tonans.

Varuṇa (οὐρανός), wszystko obejmujące niebo, odpuszcza grzechy, występuje w towarzystwie Mitry (boga dnia, gdy V. jest b. nocy). Sûrya bóg nieba. Âditya synowie Aditi (nieskończoność); najwyższym z nich Varuṇa (inni są Mitra, Aryaman etc.). Soma (tok rośliny Sarcostemma) zmięszany z mlekiem, upaja — bóg.

Rigveda I, 2.

1. O piękny Vâyu, przybądź, oto gotowe somy, pij z nich, usłysz wołanie.

2. O Vâyu, z pieśniami zbliżają się do ciebie (pieśniami wołają do ciebie) piewcy, którzy wycisnęli somę, i świadomi dni (świątecznych).

3. O Vâyu, twoja hojnie darząca dojna krowa [t.j. łaskawość, pełność łask] ~~zbliża się~~ przychodzi do czciciela (pobożnego), rozszerzona ku piciu somy.

4. O Indro i Vâyu, oto sok, przybądźcie z radością, krople was bowiem pożądają.

â gatam 2. du. Imperat. aor. (gam).

5. O Vâyu i Indro, zwracacie uwagę na sok, o hojnie darzący, jako tacy przybądźcie spiesznie.

cetathaḥ 2. du. Ind. praes. act. reg. – yâfam 2. du. Imp. praes. reg. – Vâyo Voc. ob. Nom. indraḥ.

6. O Vâyu i Indro, przybądźcie na umówione miejsce wyciskającego (sok), prędko, iście z uwagą (łaskawością) o mężowie.

makshû itthâ .. narâ = narau (nṛi).

7. Mitrę wołam (wzywam) czystego serca (świętego) i Varunę pożerającego gwałcicieli, błogosławiących modlitwę połączoną z ofiarą masła.

huve: pw. hû. – sâdhantâ = sâdhantau.

8. Przez prawo, o Mitro i Varuṇo, miłujący prawo,

2 strzegący prawa, moc wielką pozyskaliście.

ṛitaspṛiśâ = ṛitaspṛiśau. – âśâthe 2. du. Perf. med. reg.

9. Wieszczowie Mitra i V., potężni, rozległą siedzibę mający, dzielność nam dają zręczną.

mitravaruṇâ etc. Du. – dadhâte 3. du. Ind. pr. med.

Vâyu wiatr. Indra najwyższy bóg w Wedach, walczy z demonami posuchy i niepogody, bronią jego piorun, jest koloru złotego lub rudego, takież jego dwa rumaki (Jupiter Pluvius i Tonans). – Varuṇa (οὐρανός) wszystko obejmujące niebo, odpuszcza grzechy, bóg nocy obok Mitry, boga dnia. V. i M. są m. i. synami nieskończoności (aditi, matka bogów) czyli âditya. – Soma sok rośliny Sarcostemma, zmięszany z mlekiem upaja.

I, 13.

Miara: Gâyatrî jak wyżej. Jest to t. zw. Âprî-sûkta czyli hymn ~~do Ognia~~ błagalny (âprî f. przebłaganie). Takich hymnów jest 10. Doliczają je do hymnów do Ognia. Są to pieśni liturgiczne, w których w pewnym porządku wzywa się Ogień pod różnemi postaciami, podściółka, bramy ogrodzenia miejsca ofiary i t. d.

1. Jako dobrze rozpalony przywieź ~~nam bogów~~ naszemu ofiarnikowi bogów, o Agni, i uczcij ich, o kapłanie (ofiarniku) płomienny (oczyszczający).

yakshi 2. sg. Ind. pr. act. w znaczeniu Imperat.

2. Naszą słodką (zbawienną) ofiarę, o synu własnego ciała, bogom, o wierszu, dziś uczyń ku przyjęciu (pożywaniu).

adyâ = adya. – Kṛiṇuhi (Kṛiṇu) = Kuru.

3. Sławionego przez mężów tu drogiego przy tej ofierze przyzywam, mającego miód najszyku, ofiarę składającego.

hvaye 1. sg. Ind. pr. med. – havis napój ofiarny.

4. O Agni, na najszybszym (mającym dobrą buksę) wozie bogów sławiony przywieź; jesteś kapłanem ustanowionym przez Manusa (ludziom sprzyjającym).

Manus, Manu pierwszy człowiek

5. Rozścielcie podściółkę po porządku (bez przerwy) o gubiecie posmarowanym masłem, o pobożni (mądrzy), gdzie jest pojawienie się nieśmiertelnego (gdzie się pojawi nieśmiertelny).

6. Niech się otworzą drzwi mające upodobanie w prawie boskie, nie mające sobie równych, dziś i w tej chwili ku ofiarowaniu.

ṛitâvṛidho = ṛitavṛ. – adyâ = adya. – yashṭave Dat. inf.
devîḥ N. pl. = devyaḥ.

4

7. Noc i jutrzenkę pięknie zdobne do tej ofiary przywołuję, aby usiadły na tej naszej podściółce.

naktoshasâ (sic Padap.) etc. Du. – supeśasâ asmin-âsade Dat. Inf.

8. Onych dwóch pięknie mówiących (pięknojęzycznych) ofiarników, boskich wieszczów przywołuję, niech tę naszą ofiarę spełnią.

dwóch: 2 ognie, czy Agni i Soma? Grassmann „die Gottupriester." yakshatâm 3. du. Conj. Aor. act. (1 – Aor.) = yak-sh-a-tâm.

9. Iḷâ, Sarasvatî, Mahî, trzy boginie krzepiące, (rozkoszne) na podściółce niech usiądą łaskawe.

iḷâ krowa-żywicielka (Old.) ofiara uosobiona jako bóstwo. – sarasvatî rzeka, uosobienie „soczystej" ofiary (?). – mahî (wielka) uosobiona modlitwa albo ofiara.

10. Tu Twórcę (tvashṭri) pierworodnego (idącego na przedzie), wszystkie postaci przybierającego, przyzywam, niech będzie naszym wyłącznie.

Tvashṭri rzemieślnik niebieski, który utworzył pioruna Indry etc., vśvarûpa, bo twórca form ludzk. i zwierzęcych, on przewodniczy płodzeniu (bóg płodności).

11. Oddaj, o Królu lasu, boże, bogom ofiarę, niech się wyróżni (będzie wyróżnionym) blask dawcy

ava sṛjâ = ava sṛja. Vanaspati może zabytek dawnego kultu drzew. Słup, do którego przywiązywano bydlę ofiarne.

12. Z okrzykiem svâhâ złóżcie (uczyńcie) ofiarę Indrze w domu ofiarnika; tam bogów przyzywam.

Kṛiṇotana = Kṛiṇuta 5. kl. od tem. mocnego.

I, 65.

Miara: Dvipadâ virâj 4 x 10. Hymn do Agni.

1. Jako za złodziejem z bydlęciem chowającym się w ukryciu, tak za tobą cześć zaprzęgającym, cześć wiozącym jednomyślni, mądrzy śladami poszli, przysiedli się do ciebie wszyscy bogowie (czcigodni).

paśvâ Instr. (= paśunâ). – yujânam (= yuñjânam) od tem. yuj Part. praes. med. Agni występuje tu jako woźnica. – anu gman Aor. 1 (pierwiastkowy) bez augmentu w znaczeniu Indic. lub Conj. – upa sîdan 3. pl. Impf. act. bez augmentu. Agni ukrywał się, ale przez bogów odkryty.

2. Bogowie poszli (niech idą) za przepisami prawa. Niech powstanie (powstało) otoczenie jak niebo ziemię (otacza). Wzmacniają (żywią) go wody cudownie pięknie się rozwijającego, w łonie prawa, w żywocie dobrze urodzonego.

vratâ = vratâni. – anu guḥ: pw. gâ Aor. 1 (pierw.) bez augm. w znaczeniu Conj. czy Ind.? – bhuvat: 3. sg. Aor. bez augm. albo rzeczywisty Conj. aor. – âpaḥ = chmury. – yonâ = yonau. – ṛitasya yoni miejsce ofiary, tu mowa o m. o. w niebie (wody niebieskie, gdzie bogowie składają ofiarę)

6.

3. Jako rozkoszna pomyślność (pożywienie), jako rozległa siedziba, jako góra i rozkosz (t. j. góra rozkoszna), jako ~~fala~~ strumień zbawienny, jako rumak (w biegu) na torze gwałtownie ~~wybiegający~~ pędzący, jako rzeka i prąd fala (t. j. pieniąca się, falująca), któż go powstrzyma?

bhujma uważają niektórzy jako błąd zam. bhujmâ (przymiotnik). Inaczej Bergaigne et Henry, którzy porównują sindhur na kshodaḥ (konstrukcja parataktyczna). – ajman (droga, bieg, cf. agmen) = ajmani, Loc. bez końcówki. – varâte: 3. sg. Conj. ~~med.~~ praes. med. 4 (vara + ate). ~~Konstrukcja~~ ~~błędna~~, Porównania stoją absolutnie bez względu na słowo końcowe.

4. Krewny rzek (wód), jako brat sióstr (siostrom), jak król podwładnych (bogatych), tak on drzewo ~~zjada~~ zjada (pożera). Kiedy naglony przez wiatr rozszerzył się po lasach, Agni to strzyże włosy ziemi.

svasrâm Gen. pl. = svasṛîṇâm. – asthât 3. sg. aor. I. – româ, vanâ acc. pl. n.

5. Syczy w wodach, jak ~~gęś~~ łabędź ~~siedzący~~ siadający (na wodzie), rozumem bardzo błyszczący, rano się budzący wśród wsi (ludzi), jak Soma zarządca ofiary, podług prawa poczęty (zrodzony), jako bydlę ze swem młodem, potężny (silny), daleko jaśniejący.

kratvâ = kratunâ. – cetishṭha Superl. od pw. cit (citra). – śiśvâ = śiśunâ Instr. (B. et H. śiśvan 4 m. = śiśu? jako młode bydlę).

I, 24.

Miara: Trishṭubh (4×11), każdy wiersz kończy się na Bacchius ~~[illegible]~~ ∪ – – (naturalnie i ∪ – ∪, ale czasem – – –). Z tej miary powstały później Indravajrâ i Upendravajrâ (⏓ – ∪ – – ∪ ∪ – ∪ – ⏓)
Wiersze 3–5 Gâyatrî: 16 [=] 8+8] + 8 z zak. ∪ – ∪ ⏓

1. ~~Kogo~~ ~~Czyje~~ Którego boga teraz i którego z nieśmiertelnych drogie imię mamy wspomnieć? Kto nas wielkiej Aditi znów odda (powróci), abym i ojca ujrzał i matkę?

manâmahe 1. plur. Ind. praes. (albo Conj. praes.) med. – mahyâ regularnie = mahyai. – dât 3. sg. Aor. act. bez augm. w znaczeniu Conj. – driśeyam Opt. aor. 2 (a-Aor.)

2. Agni, najpierwszego z nieśmiertelnych, wspomnijmy my drogie boga imię; on niech nas wielkiej Aditi znów odda, abym i ojca ujrzał i matkę.

Odnosi się to do palenia ciał.

3–5 wyklucza Grassmann jako różne miarę i sensem.

3. Do ciebie, o boże Savitṛi, władnącego dobrami (skarbami), o zawsze pomocny, o łaskę (nasz udział) mieliśmy się.

Savitṛi, złoty bóg, słońce jako dawca życia (pw. sû), podczas gdy Sûrya jest konkretnem słońcem. – vâriâṇaam. – îmahe czy to forma Int., jest rzeczą wątpliwą. Wogóle pewn.

8 zaczynające się od samogł. nie mają Intens.

4. Którykolwiek bowiem udział właśnie, zabezpieczony od obelgi, bez nienawiści (t.j. wolny od nieprzyjaciół) w twych ręku spoczywa,

śaśamânaḥ Part. perf. pass. (właśc. med.). – dadhe 3. sg. Perf. med. w znacz. Pass. (albo i Ind. pras. med. v. pass.)

5. ~~tego~~ przez bogów ci udzielonego bogactwa szczyt obyśmy osiągnęli z ~~a~~ twoją pomocą, by go uchwycić.

aśema 1. pl. Opt. ~~praes.~~ aor. 2. (cf. wyż. dṛiśeyam). – ârabhe Dat. inf.

6. Bo ani twego panowania (twej władzy), ani mocy, ani gniewu nawet ~~otwe~~ latające ptaki nie osiągnęły, ani te wody bez wytchnienia płynące, ani ci, którzy wiatru zmniejszają potęgę.

patayantaḥ od tem. pataya. – carantîḥ N. pl. fem.

Ten wiersz już do Varuṇy się ~~odnosi~~ zwraca.

7. W bezdni (święty) król Varuṇa drzewa czub prosto trzyma; ~~święty~~ pochylone stały (niech stoją) (stanęły?), w górze ich dno, promienie w nas niech wnikną (będą włożone). dadate zam. datte.

Drzewem jest słońce. – nîcînâ zam. nîcînâḥ (tak ma Padap. i Hillebr. w tekście). – asme = asmâsu Loc. – sthuḥ Aor. 1 (pierw.) bez augm. (w znacz. Conj.).

8. Szeroką bowiem król Varuṇa uczynił słońcu drogę, aby wzdłuż niej szło; beznogiemu nogi ~~dla stawia~~ ku stawianiu uczynił, i (był) odganiaczem (zaklinaczem)

wszystkiego, co tylko serce przebija (rani, bodzie).

anu-etavai Dat. inf. (anvetu). – panthâ m. tem. naâ (później panthân, pathin); – pratidhâtave Dat. inf. – cid uogólniając (jak yaś cit którykolwiek i t. p.). – Pad. hṛidayăvidhaḥ. – pâdâ = pâdau. – akar (2. akart) aor. 1 (pw.).

9. Sto masz, o królu, leków, tysiąc; szeroka, głęboka łaskawość twa niech będzie; odpędź daleko zagładę precz; popełniony nawet grzech odwiąż od nas.

bhishajaḥ acc. plur. – sumatish ṭe ~~za~~ sumatis ṭe. (cf. tishṭhati), ale taki Sandhi nie jest koniecznym. – pra mumugdhi Imper. ~~aor. 3 (redupl. kowany)~~ Perf.

10. One gwiazdy, które, w górze położone, w nocy ~~był~~ się ukazały, ~~kędyś~~ kędyś we dnie uszły. Nieomylne są Varuṇy prawa, błyszczący księżyc w nocy wędruje.

nihitâsaḥ = nihitâḥ. – uccâ Instr. z udacâ. – dadṛiśre 3. plur. Perf. med. i pass. (dadṛiśire). – îyuḥ reg. 3. pl. Perf. act. – vi câkaśat Intens. (tem. słaby z powodu redupl. jak dadat.

11. Dlatego do ciebie przychodzę, modlitwą (pieśnią) czcząc, to wyprasza ofiarujący przez napoje ofiarne (ofiary): nie zagniewany, o Varuṇo, tu bądź; o daleko rządzący, nie zabieraj nam życia.

yajamânaḥ później ten, który swoim kosztem ofiarę składa przez kapłana. ahedamanaḥ: hîḍ 1. klasa

bodhi zam. bhûdhi 2. sg. Imper. aor. 1. (Guṇa wbrew regule)

moshîḥ 2. sg. aor. 5 (ish) bez augm. (1. s. amoshisham)

12. To (toż) właśnie w nocy, to we dnie mi mówią, to to pragnienie z serca poznaje (oznajmia): Śunaḥśepa którego wzywał schwytany (ewiązany), ten Król Varuṇa (niech) nas oswobodzi.*

ahvat: Whitney Aor. 2 (-a) od hvâ. Lepiej może od hû.

mumoktu 3. sg. Imperat. perf. act.

Śunaḥśepa (ogon psa). Król Hariścandra, bezdzietny, ślubował syna ofiarować Varunie. Urodził się Rohita, który schronił się do lasu, kupił Ś. jako zastępcę. Ojciec tego ś. Ajîgartta sam miał go zabić, gdy Ś. przez modlitwy swe uwolnionym został. *)

13. Śunaḥśepa bowiem wzywał Adityę, ~~przywiązany~~ schwytany, do trzech słupów przywiązany. Król Varuṇa niech (i) jego oswobodzi, świadomy (mądry), niezawodzący niech rozwiąże pęta.

sasṛijyât 3. sg. Opt. perf. act.

14. Przepraszamy twój gniew, Varuṇo, uczczeniem, przepraszamy ofiarami, napojami ofiarnemi. O władnący (mający moc ku temu), o panie (boże), o mądry (~~[illegible]~~ v. mściciela), o Królu, rozwiąż nam grzechy popełnione.

yajñebhiḥ = yajñaiḥ. – îmahe p. w. – pracetṛi Voc. mściciela! Tak Hill. – śiśrathaḥ (śi-srath-aḥ) 2. sg. Aor. 3 (red.) bez aug.

15. Odwiąż od nas najwyższe, o Varuṇo, pęto, odwiąż najniższe, odwiąż środkowe. Wtedy my, o Adityo, w służbie twojej bezgrzeszni do Aditi niech należymy. od śrath Caus. w znacz. Conj.

śrathâya = śrathaya

athâ = atha (Padap.)

syâma (siâma).

*) Z powodu wzmianki o Ś. jemu ten i następne hymny niesłusznie przypisywane.

Ostatni wiersz podług Fr. Müllera jest późniejszym dodatkiem. 1–2 pieśń pogrzebowa. 3–5 hymn do Savitṛi. 6–15 do Varuṇy, ale brak początku.

Varuṇa bóg wód i uosobienie nieba, wszystko widzący (okiem jego – słońce, tysiące szpiegów – gwiazdy), sprzyja dobrym, a złych karze.

~~Aditi~~

Aditi bóstwo tajemnicze, pierwiastek jedyny i nieskończony, zawierający w sobie wszystkich bogów, matka 7 âditya (Varuṇa, Mitra, Aryaman, Indra, Bhaga, Aṅśa, Sûrya). Âditya później znany „słońce"

Mitra

I, 114.

1–9 Jagatî. 4×12. Każdy wiersz kończy się na —∪—∪⏓ z cezurą po 4ej lub 5ej zgłosce.

10–11 Trishṭubh 4×11 (4+7 albo 5+6) czyli z cezurą po 4ej lub 5ej zgłosce). Każdy wiersz kończy się —∪—⏓ (na dwa trocheje).

Rudra. Wódz Marutów, bóg straszny (burze), ale dobroczynny jako zsyłający deszcz. Później częściowo przekształcony na Śivę.

12

1. Te modły Rudrze silnemu, z włosami splecionemi w muszlę, rządzącemu mężami, niesiemy, aby błogosławieństwo było dwunożnemu, czworonożnemu (i aby) wszystko (było) kwitnącem we wsi tej, zdrowem.

asat 3. sg. Conj. praes. act.
bharâmahe Ind. praes. med. od tematu bhara (1. Kl.) zam. bibhṛimahe (3. Kl.).
Kapardin jest także atrybutem Siwy.

1. rudra m. im. wł. boga – mati f. myśl, modlitwa – tavas silny, tęgi – kapardin mający włosy splecione w muszlę (kaparda muszla) – kshayadvîra rządzący mężami – pra-bhṛi przynosić, składać – śam n. indecl. zbawienie, błogosławieństwo – dvipad dwunożny – catushpad czworonożny – viśva wszystek – push kwitnąć – grâma m. wieś – anâtura nie chory, zdrowy.

2. Bądź nam miłościw, o Rudro i spraw nam radość! ~~Obyśmy~~ abyśmy tobie władnącemu mężami (władcy mężów) czcieniem służyli. Które błogosławieństwo i łaskę wybłagał ojciec Manu, to niech zyskamy, o Rudro, za twem przewodnictwem.

mṛiḷâ Pad. mṛiḷa – rudra uta. – mayas: s przed k, kh, p, ph może zostać albo przejść w ḥ lub sh. – kṛidhi 2. sg. Imper. aor. 1 (pierwiastkowego), – vidhema reg. 1 pl. Potent. act.

2. mṛiḍ być miłościwym, oszczędzać – mayas n. radość – vidh (1 Kl.) czcić, służyć (c. dat.) – yos n. błogosławieństwo – â-yaj zyskać przez ofiarę, wymodlić – aś osiągnąć – praṇîti f. przewodnictwo.

Manu (Manus) pierwszy rodzic i pierwszy ofiarnik. – âyeje 3. sg. Perf. med. (zam. yeje późn. îje). – aśyâma: pw. aś, aśnoti. 1. pl. Opt. aor. 1 (pw.).

3. Obyśmy osiągnęli twoją łaskawość przez nabożeństwo, który jesteś władcą mężów, o Rudro miłościwy. Łaskawyż do domów (wsi) naszych ~~[illegible]~~ przyjdź, niech mając mężów całych (i zdrowych) ofiarujemy Ci napój ofiarny.

aśyâma p. w. – mîḍhvaḥ Voc. czyt. mîḍhuaḥ. – â cara ari°. – arishṭavîrâḥ Bahuvrîhi. – juhavâma reg. 1. pl. Imp. act.

3. sumati f. łaskawość – devayajyâ f. ofiara, nabożeństwo mîḍhvas, łaskawy, miłościwy summây być łaskawym viś f. siedziba, dom, wieś â-car (~~acc.~~) przyjść do (acc.) arishṭavîra mający mężów całych, zdrowych.

4. Wspaniałego my Rudrę, przyprowadzającego do skutku ofiarę, ruchliwego, wieszcza, ku pomocy przyzywamy. Daleko od nas (swój) boski gniew niech rzuci, łaskawości my jego poszukujemy (pragniemy).

Czyt. tvesham vayam rudaram yajanasâdham. – vaṅku o koniu. – daiviam. –

4. tvesha, jaśniejący, wspaniały, yajñasâdh przyprowadzający ofiarę, sprawiający, że się ofiara do skutku udaje. vaṅku żwawy, żywy, ruchliwy kavi m. wieszcz avas n. pomoc ni-hve przywoływać âre daleko daivya boski heḍas n. gniew as rzucić â-vṛi (9 Kl.) wzywać, poszukiwać

14

5. Nieba czerwonego odyńca z włosami splecionemi w muszlę, wspaniałą postać uczczeniem przyzywamy. W ręce niosący leki cenne (albo: i skarby) niech nam ~~przyniesie~~ da przytułek, opiekę, schronienie.

bibhrat N. sg. masc. reg. – bheshajâ = -âni. – yamsat 3. sg. Conj. aor. 4 (s-Aor.) = yams-at. Dwa ostatnie wiersze są 11 zgłoskowe (variâṇi), t. j. 4+7 (Trishṭubh).

6. Ta modlitwa wymawianą powiadaną jest ojcu Marutów ~~jako~~ Rudrze jako pożywienie słodne od słodkiego. I daj nam, o nieśmiertelny, pożywienie śmiertelnych, nam samym, potomstwu rozkrzewiającemu ród (dzieciom i wnukom) bądź miłościw.

Czyt. może rudarâya. – svâdoḥ Abl. – râsva. – tman skrócone âtman.

Ostatni wiersz 11-zgłosk.

5. varâha m. odyniec. – arusha czerwony
rûpa n. kształt, ~~zjawisk~~ postać
bheshaja n. lek
vârya n. ~~kosztowny, cenny~~ skarb (vârya cenny)
śarman n. ~~ucieczka~~, schronienie
varman n. opieka
chardis n. opieka, schronienie przytułek
yam dać, przynieść

6. vacas n. pieśń, modlitwa
marut m. uosobienie wiatru (i burzy), pl. bogowie pod dow. Rudry
svâdu słodki
vardhana n. pożywienie
râ dać, darować
martabhojana pożywienie (ludzkie)
tman m. t. samo co âtman
toka n. potomstwo
tanaya rozkrzewiający ród (albo n. ~~dzieci~~ potomstwo, wnuki).

7. ~~Nie krzywdź nas na potomstwie rozkrzewiającem ród (dzieciach i wnukach), nie krzywdź~~ ~~na~~ Nie zabijaj nam wielkiego. i nie zabijaj nam małego, nie zabijaj nam wzrastającego i n. z. n. dorosłego, nie z. n. ojca i n. z. n. matki, nie szkodź, o Rudro, naszych drogich ciałom.

7. arbhaka mały
uksh (vaksh) wzrastać
vadh zabijać
tanû f. ciało
rish Caus. szkodzić, krzywdzić

vadhîḥ Aor. 5 (-ish). – tanvaḥ (tanuaḥ jak tem. spółgł.).
Acc. pl. zam. tanûḥ. = rîrishaḥ
Aor. 3 (redupl.) bez augm.

8. Nie szkodź nam w potomstwie rozkrzewiającem ród (dzieciach i wnukach), nie ~~szkodź~~ krzywdź ~~nam~~ ~~[illegible]~~ nas na człowieku (ludziach), n. k. nas na krowach, n. k. n. na koniach, mężów, o Rudro, zagniewany (w gniewie) nam nie zabijaj, z ofiarami (zawsze cię wzywamy. (ofiary składając).

8. âyu m. człowiek (?), syn (?)
bhâm być zagniewanym
havishmat ofiarnik, połączony z napojem ofiarnym
sadam zawsze
hû wzywać

1. wiersz 11-zgł., w 3im może rudara czytać należy.

sadam acc. adv. jak sadâ
Instr. adv. havâmahe od tem. hava zam. hvaya (hve).

16

9. Przygnałem ci hymny pochwalne jako pasterz [trzodę], daj o ojcze Marutów, nam łaskę, bo zbawienną jest twoja łaskawość (i) najmiłościwszą, więc my twoją pomoc właśnie wybieramy.

marutaam. – akaram dor. 1. (pierw.). – asme = asmâsu. – râsva. – mṛilayattamâ Part. praes. Superl. Podł. Grassmanne

~~10.~~ akaram wskazuje, że pieśń się tu kończy, to też wyklucza 10 i 11 różne miary.

10. To, co zabija (t. j. chęć zabicia) krowy i ludzi, niech ci będzie daleko, o władco mężów, łaska twa przy nas niech będzie, i bądź nam miłościw i wysłuchaj nas, boże, a następnie jako dwa razy wielki daj nam swą opiekę.

mṛila.

11. Wyraziliśmy jemu cześć pragnący pomocy, niech usłyszy wołanie nasze R. z Marutami. To nam Mitra, Varuṇa niech udzielają, Aditi, morze, ziemia i niebo.

avocâma dor. 3 (red.). – asmâ = mâmahantâm Intens. (albo Perf. wed. podł. Manuel !). – 1szy wiersz ma 12 zgłosek! Może namo 'smâ czytać.

9. upa-â-kṛi przygnać

stoma m. hymn pochwalny

paśupâ pasterz

umnam n. łaska, łaskawość

bhadra zbawienny

mṛid Caus. być miłościwym

athâ zatem, więc

avas n. pomoc

vṛi wybierać

10. goghna n. zabijający krowy (zabójstwo)

pûrushaghna n. zabijający ludzi

adhi-brû odpowiedzieć, wysłuchać

adhâ potem, następnie

dvibarhas mający podwójną wielkość, dwa razy wielki

11. hava m. wezwanie, wołanie

avasyu pragnący pomocy

marutvat połączony z Marutami

mah Intens. dać, udzielić

sindhu m. f. woda, rzeka, morze

pṛithivî f. ziemia

div (dyu) m. f. niebo.

asmai. – Mitra jeden z Âdityów

I, 81.

Miara: Paṅkti: 5×8 [4. Gâyatrî (3×8) i Anuṣṭubh (4×8)]. Zakończenie przeważnie na 2 iamby (awdaxara w 2, 4 i 5 pâda).

1. Indra został pokrzepiony ku upojeniu się i ku sile, zabójca Vṛitry, grozer mężów. Jako takiego wabimy w wielkich walkach i jego w naszej wezwawszy, on w bojach (walkach) nich nas wspiera.

2. Jesteś bowiem o mężu (bohaterze), wojownikiem (obrońcy) pociskami, wiele dającym, jesteś maluczkiej. nawet krzesiwem, ofiarującemu [ó:] (żonie) wyciskającemu dającego (t. zn. obdarzającego), wielkiemu jest twe bogactwo.

Cryt. sen. o asi. - bhûri acc. zależny od paradâdiḥ.

Gdy powstają walki, bogactwa dostają się odważnemu. Zaprzęgi podniecającego [swym biegiem] kasztany. Kogo zabijesz? Kogo doprowadzisz do bogactwa? Ma, o Indro, do bogactwa doprowadzić.

upojenie, pijaństwo
1. mada m. upojenie się - vṛiṣ
wzruszenie się wzruszenie
- śavas n. siła. - vṛitrahan zabójca Vṛitry. - âji m. walka. - vâja m. bój, walka. - pra-av wspierać.

vâvṛidhe. - âjiṣu utá îm. Cryt. âjiṣhu utam. Berg. et Pl.: Indra wzrósłszy (pijąc somę; pił somę) aby się upić. środkowy ustęp wyjaśniony, zostały tylko krańcowe. - hví: ten. hava. - avishat Conj. aor. 5 (-ish). - Vṛitra zwężacz demon grozicky, zatrzymujący wodę (deszcz i rzeki).

2. senya wojownik, zbrojny pociskami (senâ). - paradâdi dający, oddający. - bhûri liczny, wiele. - dabhra mały. - cid nawet. - vṛidha wzmacniający, krzepiący. - śak Dat. śíkṣa dać. - vasu n. bogactwo, skarb.

3. yad gdy. - ud-â (ire) powstać. - dhṛiṣhnu odwaga. - dhâ i dorównać dać (-ṭṛi zaprzęgać). - mâdayant upijający podniecający, upajający (podniecony). - hari kasztanowaty

× dhana n. nagroda, wielkie bogactwo.

18 udîrate 3 pl. îr 2 kl. (îrte). – dhṛishṇave = Indrâya. – dhîyate: powinno być dhîyante sc. dhanâ = dhânâni. – yukshva (sic Padap.) Imper. Aor. (pierw.). – hanaḥ i dadhaḥ Conj. praes. – vasau Loc. zam. vasuni. Formy właściwe rodz. nij. rzadkie.

4. ~~Wolą~~ siłą wielki podług woli (z natury swej), straszny wzmógł swą siłę, dla stroju dostojny w złożone ręce w misiurkę (u szyszaka) zaopatrzony, kasztany posiadający (pan kasztanów) włożył śpiżowy piorun.

Kratvâ zam. kratunâ. – mahâm̐ = mahân. – śriya = śriye. – vâvṛidhe.

5. On wypełnił przestrzeń nadziemską, uderzył (głową) o sklepienia na niebie, nikt tobie ~~nie jest~~ równy, o Indro, ani się nie urodził ani się nie urodzi, tyś wszystko przerósł.

badbadhe Intens. 3 sg. med. ~~Perf.~~ Ind. praes. (Końcówka e zam. te). albo Perf.? – rocanâ 2. – âni. – vavakshitha 2. sg. Perf. act.

4. kratu m. wola, energja, żeła. – anushvadham podług woli, stosownie do swej natury. – bhîma straszny. – â-vṛidh wzmódz, wzmocnić. – śrî f. blask, strój. – ṛishva wzniosły, dostojny. – upâka złączony. – śiprin zaopatrzony w misiurkę (w hełmie v.) obdarzony wargami. – harivat mający kasztany. – ni-dhâ włożyć. – vajra m. piorun. – âyasa żelazny, śpiżowy.

5. â-pṛâ napełnić. – pârthiva ziemski. – rajas n. przestrzeń. – bâdh, Int. badbadh uderzyć o. – rocana n. ~~przestrzeń~~ sklepienie niebieskie. – tvâvat ~~podobny~~ równy tobie. – ati-vaksh przerość.

6. Ten, który Daskawy (albo aryo Sen. od. ari nieprzyjaciela) rozdawanie oddaje pobożnemu, Indra niech nam da (niech nas obdarzy). Rozdzielaj, wielkie nam bogactwa. Obym otrzymał udział w Twych darach.

vi bhajā. – bhakshîya Opt. aor. med.

7. Przy każdem podchmieleniu bowiem daje nam (jest dającym c. Acc.) trzody krów prawowolny. Schwyć wiele setek skarbów napełniających obie ręce, śpiesz się, przynieś bogactwa.

gṛṇthâ = –âni. – puru (sic Padapr.) vasu Acc. pl. n. – śatâ = –âni. – śiśîhi Imper. pras. (śiśâti, śiśîte). – ubhayahastyâ = –âni.

8. Upij się przy sonmie Dla (pokrzepienia) siły, o bohaterze, dla (radzenia) dani, wiemy bowiem, żeś ty bogaty w skarby. Wysławiamy (ku tobie) pragnienia, więc bądź nam opiekunem.

vidma. – saṁśîmahe Perf. med.

9. Ci twoi ludzie, o Indro, obfitujące wszelkie dobro. Ukryjże bogactwo ludzi, nieprzyjaciela, barbarzyńców [ludzi barbarzyńców, naszych nieprzyjaciół, paratakka], ich bogactwo nam przynieś.

6. aryo Daskawy. – nṛta – bhojana n. pożywienie śmiertelnych. – narâ-dâ oddać. – dâśvas pobożny (prec dâś + vas). – vi. bhaj rozdzielić. – bhaj otrzymać udział. – râdhas n. dar.

7. Praśk dadi dającey. – yûthya n. trzoda. – ṛiju-kratu którego wola jest prawą. – sam-gṛibhây schwytać. – puru liczny. – ubhayâhastya napełniające obie ręce. – śâ (śi) ostrzyć (wzmacniać); śpieszyć się.

B. et H. śiśîhi sc. nas (fortifie-nous).

8. mad Caus. upić się. – śacâ c. Loc. przy. – purûvasu wielu skarbów mający. – ’ya-śrî wysłać ku. – avitṛi pomocnik, opiekun – kâma m. pragnienie. atthâ zatem.

9. jantu m. pl. ludzie. – pasas objąć w (acc.). – vârya n. skarb. – antar-khyâ ukryć, zabrać. – vedas n. bogactwo.

khyaḥ 2. sg. Aor. 2 (–a) bez augm. w znacz. Conj.

20

I, 157. Do Aśvinów.

Miara 1–4 Jagatî (4×12), 5–6 Triṣṭubh (4×11).

Aśvin: gwiazda poranna, świt (przejście od nocy do dnia) albo ogień ofiarny (etym. bliźnięta, dualis. ≠ [t.j. słońce]) (z dalekа)

1. Zbudzić się Agnię z ziemi wschodzi słońce, zafascinata, jutrzenka błyszczą, zdawna, swym blaskiem. Zaprzęgnijcie Aświnowie, ku jechaniu (jeździe) wóz! Poruszył bóg Savitṛ żyjące stworzenia pojedyncze (każde) a ozdobną. *

abodhi aor. 3. sg. aor. ✓budh abudḍha aor. 4 z- zam. abudh-s-ta, 1. os. abhutsi) abhût jak wsankt, klas. – jinah ablisen. – mahî fem., Grasem. uważa jako Du. „oba światy" t.j. niebo i ziemię. – âvah (Augm. â jak w niektórych innych vaṣah) wyraża, iż vi- (vi-vi ate kun) spreciwia się Savitṛ (âvo). B. et Kl. ô vas (uchati) 3. sg. aor. 1 (pus). – Pad. dyukṣhâtâm (aor. 4 z-). – aśvinâ = -au. – prâsâvîṭ aor. 3 (-sh). – pṛithak: Grasm. „tu i owdzie."

2. Gdy zaprzęgacie, o A., mocny wóz, pokropcie nasze panowanie (naszych panów) masłem i miodem (słodkim masłem), pobudźcie nasze nabożeństwo (spełnijcie nasze modły) w bitwach, obyśmy w bitwie o bogactwa otrzymali w udziale. vṛishaṇam acc. słaby! – brahman: B. et K. widzą tu aluzję do Kasty braminów, cf. Kshatra. – śûrasâtâ = -au Loc. – bhojanâni. Opt. prasghṛita i mâdhu oznaczają deser, a dalej inne dary niebieskie (med. (B. et Kl.))

≠ Διὸς κοῦροι (Ad. synowie Dyausa, nieba) mają siostrę Helenę, jak Aśv.

1. budh zbudzić się: – jmâ f. ziemia. – ud-i wschodzić. – sûrya m. słońce. – ushas f. jutrzenka. – candra błyszczący, jaśniejący. – mah wielki, sławny. – vi-vas błyszczeć z dalekа. – arvâs n. blask. – yâtave dat. inf. yâ ~~dad~~ iść, jechać. – ratha m. wóz. – pra-su poruszyć. – jagat n. stworzenie żyjące, ruchome. – pṛithak pojedyncze.

* Savitṛi słońce jako dawca życia, sûrya słońce konkretne.

2. vṛishan mężki, silny, mocny. – ghṛita n. roztopione masło. – mâdhu słodki; tu: miód. – kshatra n. panowanie, posyłcy panujący. – uksh ~~ukṣh~~ kropić. – brahman n. modlitwa, nabożeństwo. – pṛitanâ f. bitwa, walka. – jinv pobudzić. – sûrasâti f. zdobycie (łup) bohaterów, bitwa.

3. Kunam zwrócony wóz Aśvinów o trzech kołach, miód wiozący, o szybkich koniach, niech przyjdzie przesławny! O trzech siedzeniach, hojnie darzący, wszelkie bogactwo zawierający błogosławieństwo niech nam przywiezie, dwunożnemu i czworonożnemu.

vakshat Conj. Aor. 4 (-s).

3. arvâc tędy zwrócony. – tricakra o trzech kołach. – madhuvâhana miód wiozący. – jîrâśva mający szybkie konie. – sushṭuta bardzo sławiony. – trivandhura o trzech siedzeniach. – maghavan hojny. – viśvasaubhaga wszelkie bogactwo zawierający. – śam Ind. błogosławieństwo. – â-vah przywieźć.

4. Przywieźcie nam (pożywienie) napój krzepiący, o wydrwaj Aśvinowie, pokropcie nas biczem kapiącym od miodu, przedłużcie życie, zetrzyjcie choroby, odpędźcie nieprzyjaciela, bądźcie (nam) pomocni (towarzyszami).

yuvam = yuvâm, ale acc. zawsze -âm.

vahatam, minikshatam *) Imper. praes. – târishṭam Aor. 5 (-ish) bez augm. Act. mrikshatam Aor. 7 (-sa) bez augm. albo Imperat. aor. – sedhatam, bhavatam Imp. praes. sacâbhuvâ = -au.

4. ûrj kordjał, napój krzepiący. – madhumat kapiący od miodu. – kaśâ f. bicz. – mih Des. mi-nikshi pokropić. (miksh połączyć z –). – âyus n. życie. – pra-tar przedłużyć. – rapas n. choroba. – nih-mṛij wymazać. – sidh oddalić, odpędzić. – dveshas n. nienawiść, nieprzyjaciel. – sacâbhû pomocny, towarzysz. –

*) B. et H. „połączcie nas z –, t. j. dajcie nam."

22.

5. Wy płód w stworzenia żeńskiego rodzaju (w ród żeński) wkładacie, wy we wszystkie istoty, wy(ście) o męscy Aświnowie, i ogień i wodę i drzewa poruszyli (wyprowadzili)

vṛishanau Voc. du. słaby! – airayathâm (îrayati) 2. du. Imperf. med. – sthaḥ 2. du. Ind. praes. act. od as. vanaspatîṁr!

5. garbha m. płód. – ha (gr. γε) part. wzmacniająca. – jagatî f. samica żyjąca. – antar (c. Loc.) w, wewnątrz. – bhuvana istota, stworzenie, świat. – vṛishan wyższy mężki, byk. – vanaspati m. drzewo. – îr Caus. poruszyć.

6. Wy jesteście leczący lekarni i wy też jesteście woźnicy z ładunkami, i wy też, potężni, dajecie panowanie temu, który was jako ofiarnik z serca uczcił.

bhishajâ = -au. – bheshajebhiḥ = -jaiḥ. – rathyâ Nom. du. sam. rathyau. – dhatthaḥ 2. du. Ind. praes. act. – ugrâ = -au. –

6. bhishaj m. lekarz, leczący. – bheshaja n. lek. – atha u i też, a następnie. – rathî woźnica. – râthya n. zawartość wozu, ładunek. – adhi-dhâ dać, udzielić. – ugra silny, potężny. – harishmat m. ofiarnik. – manas Instr. z serca. – dâś czcić, służyć.

ṚIGVEDA I,1.

1. agnim îḷe purohitaṁ yajńasya devam ṛitvijam, hotâraṁ ratnadhâtamam.
2. agniḥ pûrvebhir ṛishibhir îḍyo nûtanair uta, sa devâṉ eha vakshati.
3. agninâ rayim aśnavat posham eva dive-dive, yaśasaṁ vîravattamam.
4. agne yaṁ yajńam adhvaraṁ viśvataḥ paribhûr asi, sa id deveshu gachati.
5. agnir hotâ kavikratuḥ satyaś citraśravastamaḥ, devo devebhir â gamat.
6. yad aṅga dâśushe tvam agne bhadraṁ karishyasi, tavet tat satyam aṅgiraḥ.
7. upa tvâgne dive-dive doshâvastar dhiyâ vayam, namo bharanta emasi.
8. râjantam adhvarâṇâṁ gopâm ṛitasya dîdivim, vardhamânaṁ sve dame.
9. sa naḥ piteva sûnave 'gne sûpâyano bhava, sacasvâ naḥ svastaye.

I,2.

1. vâyav â yâhi darśateme somâ araṁkṛitâḥ, teshâṁ pâhi śrudhî havam.
2. vâya ukthebhir jarante tvâm achâ jaritâraḥ, sutasomâ aharvidaḥ.
3. vâyo tava prapṛińcatî dhenâ jigâti dâśushe, urûcî somapîtaye.
4. indravâyû ime sutâ upa prayobhir â gatam, indavo vâm uśanti hi.
5. vâyav indraś ca cetathaḥ sutânâṁ vâjinîvasû, tâv â yâtam upa dravat.
6. vâyav indraś ca sunvata â yâtam upa nishkṛitam, makshv itthâ dhiyâ narâ.
7. mitraṁ huve pûtadakshaṁ varuṇaṁ ca riśâdasam, dhiyaṁ ghṛitâcîṁ sâ-dhantâ.
8. ṛitena mitrâvaruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitaspṛiśâ, kratuṁ bṛihantam âśâthe.
9. kavî no mitrâvaruṇâ tuvijâtâ urukshayâ, dakshaṁ dadhâte apasam.

ṚIGVEDA I,1.

1. agnim îḷe purohitaṁ yajñasya devam ṛitvijam, hotâraṁ ratnadhâtamam.
2. agniḥ pûrvebhir ṛishibhir îḍyo nûtanair uta, sa devâñ ena vakshati.
3. agninâ rayim aśnavat poshaṁ eva dive-dive, yaśasaṁ vîravattamam.
4. agne yaṁ yajñam adhvaraṁ viśvataḥ paribhûr asi, sa id deveshu gachati.
5. agnir hotâ kavikratuḥ satyaś citraśravastamaḥ, devo devebhir â gamat.
6. yad aṅga dâśushe tvam agne bhadraṁ karishyasi, tavet tat satyam aṅgiraḥ.
7. upa tvâgne dive-dive doshâvastar dhiyâ vayam, namo bharanta emasi.
8. râjantam adhvarâṇâṁ gopâm ṛitasya dîdivim, vardhamânaṁ sve damo.
9. sa naḥ piteva sûnave 'gno sûpâyano bhava, sacasvâ naḥ svastaye.

I,2.

1. vâyav â yâhi darśatemo somâ araṁkṛitâḥ, teshâṁ pâhi śrudhî havam.
2. vâya ukthebhir jaranta tvâm achâ jaritâraḥ, sutasomâ aharvidaḥ.
3. vâyo tava prapṛiñcatî dhenâ jigâti dâśushe, urûcî somapîtaye.
4. indravâyû ime sutâ upa prayobhir â gatam, indavo vâm uśanti hi.
5. vâyav indraś ca cetathaḥ sutânâṁ vâjinîvasû, tâv â yâtam upa dravat.
6. vâyav indraś ca sunvata â yâtam upa nishkṛitam, makshv itthâ dhiyâ narâ.
7. mitraṁ huve pûtada shaṁ varuṇaṁ ca riśâdasam, dhiyaṁ ghṛitâcîṁ sâdhantâ.
8. ṛitena mitrâvaruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitaspṛiśâ, kratuṁ bṛihantam âśâthe.
9. kavî no mitrâvaruṇâ tuvijâtâ urukshayâ, dakshaṁ dadhâte apasam.

ṚIGVEDA I,1.

1. agníṁ îḷe puróhitaṁ yajñásya devám ṛitvíjam, hótâraṁ ratnadhátamam.
2. agníḥ pűrvebhir ṛíshibhir îḍyo nűtanair utá, sá devấṉ éhá vakshati.
3. agnínâ rayím aśnavat pósham evá divé-dive, yaśásaṁ vîrávattamam.
4. ágne yáṁ yajñám adhvaráṁ viśvátaḥ paribhűr ási, sá íd devéshu gachati.
5. agnír hótâ kavíkratuḥ satyáś citráśravastamaḥ, devó devébhir á gamat.
6. yád aṅgá dâśúshe tvám ágne bhadráṁ karishyási, távét tát satyám aṅgiraḥ.
7. úpa tvâgne divé-dive dóshâvastar dhiyá vayám, námo bháranta émasi.
8. rấjantam adhvarấṇâṁ gopấm ṛitásya dîdivim, várdhamânaṁ své dáme.
9. sá naḥ pitéva sûnávé 'gne sûpâyanó bhava, sácasvâ naḥ svastáye.

I,2.

1. vấyav á yâhi darśatemé sómâ áraṁkṛitâḥ, téshâṁ pâhi śrudhí hávam.
2. vấya ukthébhir jarante tvấm áchâ jaritấraḥ, sutásomâ aharvídaḥ.
3. vấyo táva prapṛíncatî dhénâ jigâti dâśúshe, urûcî sómapîtaye.
4. índravâyû imé sutấ úpa práyobhir á gatam, índavo vâm usanti hí.
5. vấyav índraś ca cetathaḥ sutấnâṁ vâjinîvasû, tấv á yâtam úpa dravát.
6. vấyav índraś ca sunvatá á yâtam úpa nishkṛitám, makshv itthấ dhiyâ narấ.
7. mitráṁ huve pûtádakshaṁ váruṇaṁ ca riśấdasam, dhíyaṁ ghṛitấcîṁ sấdhantâ.
8. ṛiténa mitrâvaruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitaspṛiśâ, krátum bṛihántam âśâthe.
9. kavî no mitrấváruṇâ tuvijâtấ urukshấyâ, dákshaṁ dadhâte apásam.

ṚIGVEDA I,1.

1. agnîm îḷe purônitaṁ yajñâsya devâm ṛitvîjam, hôtâraṁ ratnadhâtamam.
2. agnîḥ pûrvebhir ṛishibhir îḍyo nûtanair utâ, sâ devâñ êhâ vakshati.
3. agnînâ rayim aśnavat pôshaṁ svâ divê-dive, yaśasaṁ vîrâvattamam.
4. âgne yâṁ yajñam adhvarâṁ viśvâtaḥ paribhûr âsi, sâ id devêshu gachati.
5. agnîr hôtâ kavîkratuḥ satyâś citrâśravastamaḥ, devô devêbhir â gamat.
6. yâd aṅgâ dâśûshe tvâm âgne bhadrâṁ karishyâsi, tâvêt tât satyâm aṅgiraḥ.
7. ûpe tvâgne divê-dive dôshâvastar dhiyâ vayâm, nâmo bhâranta êmasi.
8. râjantam adhvarâṇâṁ gopâm ṛitâsya dîdivim, vârdhamânaṁ svê dâme.
9. sâ nâḥ pitêva sûnâvê 'gne sûpâyanô bhava, sâcasvâ nâḥ svastâye.

I,2.

1. vâyav â yâhi darśatemê sômâ âraṁkṛitâḥ, têshâṁ pâhi śrudhî hâvam.
2. vâya ukthêbhir jaranto tvâm âchâ jaritâraḥ, sutâsomâ anarvidaḥ.
3. vâyo tâva prapṛiñcatî dhênâ jigâti dâśûshe, urûcî sômapîtaye.
4. îndravâyû imê sutâ ûpa prâyobhir â gatam, îndavo vâm uśanti hi.
5. vâyav îndraś ca côtathaḥ sutânâṁ vâjinîvasû, tâv â yâtam ûpa dravât.
6. vâyav îndraś ca sunvatâ â yâtam ûpa nishkṛitâm, makshv itthâ dhiyâ narâ.
7. mitrâṁ huve pûtâdakshaṇaṁ vâruṇaṁ ca riśâdasam, dhiyaṁ ghṛitâcîṁ sâdhantâ.
8. ṛitêna mitrâvâruṇâv ṛitâvṛidhâv ṛitâspṛiśâ, krâtum bṛihântam âśâthe.
9. kavî no mitrâvâruṇâ tuvijâtâ urukshâyâ, dâkshaṁ dadhâte apâsam.

RIGVEDA I,1.

1. îḍ czcić, wielbić.- purohita m. kapłan domowy.- ṛitvij ofiarujący we właściwym czasie, kapłan.- hotṛi m. ofiarnik.- ratnadhâ dający bogactwo.

2. pûrva dawny.- ṛishi m. piewca.- nûtana teraźniejszy, nowy.- uta i. - â vah przywieźć.

3. aś osiągnąć.- rayi m. dobro, bogactwo.- posha m. dobrobyt, pomyślność.- eva właśnie, przedewszystkiem.- diva n. dzień.- yaśas piękny, wspaniały.- vîravat zaopatrzony w bohaterów.

4. adhvara m. święto, uroczystość ofiarna, ofiara.- viśvatas zewsząd. - paribhû otaczający wokoło.- id właśnie, tylko.

5. kavikratu rozumny, mający rozum mędrca.- satya prawdziwy.- citraśravas bardzo sławny.

6. aṅga właśnie.- dâśvas czczący (bogów), pobożny.- bhadra dobry, zbawienny.- satya prawdziwy, sprawdzający się.- aṅgiras m. pośrednik między bogami a ludźmi (angelus).

7. upa-â-i zbliżać się.- doshâvastṛi rozjaśniający ciemność.- dhî f. modlitwa.- namas n. cześć.- bhṛi przynosić.

8. râj c. Gen. panować nad, być panem czego.- gopâ m. pasterz, stróż. - ṛita n. prawo boże, służba boża, ofiara.- dîdivi jaśniejący.- vṛidh wzrastać, wzmagać się.- sva swój.- dama m. dom.

9. sûnu m. syn.- sûpâyana pięknie przychodzący, pomocny.- sac odprowadzać, prowadzić do.- svasti f. dobrobyt, pomyślność.

I,2.

1. vâyu m. wiatr.- â-yâ przyjść.- darśata piękny.- soma m. wyciśnięty sok, Soma.- aram-kṛi przygotować.- pâ pić.- śru słyszeć, usłyszeć.- hava mn. wołanie.

2. uktha n. pieśń.- jar opiewać; zbliżać się.- achâ do.- jaritṛi m. piewca.- su wyciskać.- aharvid znawca dni (świątecznych).-

3. dhenâ f. dojna krowa.- pra-pṛic napełniać, hojnie darzyć.- gâ iść. - uruvyac fem. urûcî rozciągły, rozległy.- pîti f. picie.

4. upa-â-gam przyjść.- prayas n. radość.- indu m. kropla.- vaś c. Acc. pragnąć, pożądać.

5. cit c. Gen. zauważyć.- suta wyciśnięty; m. sok.- vâjinîvasu hojnie darzący.- dravat spiesznie.

6. nishkṛita n. umówione miejsce.- makshû prędko (mox).- itthâ właśnie, rzeczywiście, prawdziwie.- dhî f. uwaga, łaskawość.

7. hû wołać, przywoływać.- pûtadaksha czystego serca.- riśâdas pożerający gwałtowni(gwałciciele) ?- ghṛitâc połączony z ofiarą masła.- sâdh doprowadzać do celu, błogosławić.

8. ṛita n. prawo.- ṛitâvṛidh mający upodobanie w prawie.- ṛitaspṛiś strzegący, miłujący prawo.- kratu m. moc, rozum.

9. kavi m. mędrzec, wieszcz.- tuvijâta potężny.- urukshaya mający rozległą siedzibę.- daksha m. dzielność, siła.- dhâ dawać, udzielać.- apas zręczny (w wykonywaniu dzieła).

ṚIGVEDA I,13.

1. susamiddho na â vaha devâṁ agne havishmate, hotaḥ pâvaka yakshi-ca.

2. madhumantaṁ tanûnapâd yajñaṁ eveshu naḥ kave, adyâ kṛiṇuhi vîtaye.

3. narâśaṁsam iha priyam asmin yajña upa hvaye, madhujihvaṁ havishkṛitam.

4. agne sukhatame rathe devâṁ îḷita âvaha, asi hotâ manurhitaḥ.

5. stṛiṇîta barhir ânushag ghṛitapṛiṣṭhaṁ manîshiṇaḥ, yatrâmṛitasya cakshaṇam.

6. vi śrayantâṁ ṛitâvṛidho dvâro devîr asaścataḥ, adyâ nûnaṁ ca yashṭaye.

7. naktoshâsâ supeśasâsmin yajña upa hvaye, idaṁ no barhir âsade.

8. tâ sujihvâ upa hvaye hotârâ daivyâ kavî, yajñaṁ no yakshatâṁ imam.

9. iḷâ sarasvatî mahî tisro devîr mayobhuvaḥ, barhiḥ sîdantv asridhaḥ.

10. iha tvashṭâram agriyaṁ viśvarûpam upa hvaye, asmâkam astu kevalaḥ.

11. ava sṛijâ vanaspate deva devebhyo haviḥ, pra dâtur astu cetanam.

12. svâhâ yajñaṁ kṛiṇotanendrâya yajvano gṛihe, tatra devân upa hvaye.

I,65.

1. paśvâ na tâyuṁ guhâ catantaṁ namo yujânaṁ namo vahantam, sajoshâ dhîrâḥ padair anu gmann upa tvâ sîdan viśve yajatrâḥ.

2. ṛitasye devâ anu vratâ gur bhuvat parishṭir dyaur na bhûma, vardhantîm âpaḥ panvâ susiśvim ṛitasya yonâ garbhe sujâtam.

3. pushṭir na raṇvâ kshitir na pṛithvî girir na bhujma kshodo na śambhu, atyo nâjman sargaprataktaḥ sindhur na kshodaḥ ka îm varâte.

4. jâmiḥ sindhûnâṁ bhrâteva svasrâm ibhyân na râjâ vanâny atti, yad vâtajûto vanâ vy asthâd agnir ha dâti româ pṛithivyâḥ.

5. śvasity apsu hamso na sîdan kratvâ cetishṭho viśâm usharbhut, somo na vedhâ ṛitaprajâtaṇ paśur na śiśvâ vibhur dûrebhâḥ.

ĝIGVNDA I.13.

1. ahaemiddho na ŝ vaha devaŝ aga haviahaete, hotag pêvaka vakahi-
ca.
2. nadhuaeraam tamûnagâd yajâam dvaaim nah kava, adya kṛiyaai vîtaye.
3. iarasôaaam iha priyam aamin yajâa ta bvaye, madhujihvam havishkṛitam.
4. aaye sukhatamo rathe devaŝ îriya êvaha, aat hotâ manushitag.
5. aciqitha hatir ahuaraa chikitvaghiaahaam manîshaqah. yatêmṛitaaye
cakshaaam.
6. vi ahvayaamam riŝyîdho dvaaro devîr asascataag, adya nûnam ca yaaskave.
7. nakshaŝaŝ cupeŝaŝaamin yajâa upa bvaye, idam no haqir ahaade.
8. iŝ aciqitvâ upa bvaye hotâraŝ daivyaŝ kavî, yajâam no yakshaaiâam imam.
9. iŝa aarsevaaî madî iiaro devîr mayobhuvag, havihg ŝûkaiv aaridhag.
10. iha tvaashṭâaam agriyam viŝvarûpaam upa bvaye, aamêaam aaiv kevalam.
11. ava aqiŝâ vanaaate deva devebhyo havih, pra dâtur astu cetaaam.
12. avâhâ vaiihaam kṛigotaaraaŝya yajyave aqaye, iotra devaam upa bvaye.

I.85.

1. praŝâ na iâyaam aatâ catastâam naro vajîaaâ iuno vaheraam. saiŝaŝ dhî-
aag pauhir aam maaghaa mpa îvâ ŝîdaa viŝve vajîaiyag.
2. yîiaye devâ aaa vaŝâ aur bhuvat paraahir dvaar na bhûma, varûhaaîm
ahag paaya aaŝâvîm yîiaye yaŝ aarbhe aajîaam.
3. pnaahir na raayâ kshaîir na pṛithvî aitir na bhuima kshoda na ŝaadhaa,
ajyo naqmaa aarpaparîtag aradhaa na kshodag ka îm vaqate.
4. jâmig atadhrâaam bhrâtaiva svaaŝâm ihvaam na pâjâ vaaâry atti, yad
vâtajûto vaaâ vy aaîaad aamir na dâti ŝomâ pṛithivyâag.
5. ayaaiy aaga maaho na aidha hvayâ tvaiihyo vîâam uaarbhut, aamo na
vaaha yîiaraiâaam pâaam na aiâyâ vîhaam dureshaag.

ṚIGVEDA I,13.

1. susamiddho na â vaha devâṅ agne havishmate, hotaḥ pâvaka yakshica-
ca.

2. madhumantaṁ tanûnapâd yajńaṁ deveshu naḥ kave, adyâ kṛiṇuhi vîtaye.

3. narâśaṁsam iha priyam asmin yajńa upa hvaye, madhujihvaṁ havishkṛitam.

4. agne sukhatame rathe devâṅ îḷita â vaha, asi hotâ manurhitaḥ.

5. stṛiṇîta barhir ânushag ghṛitapṛishṭhaṁ manîshiṇaḥ, yatrâmṛitasya
cakshaṇam.

6. vi śrayantâm ṛitâvṛidho dvâro devîr asaścataḥ, adyâ nûnaṁ ca yashṭave.

7. naktoshâsâ supeśasâsmin yajńa upa hvaye, idaṁ no barhir âsade.

8. tâ sujihvâ upa hvaye hotârâ daivyâ kavî, yajńaṁ no yakshatâm imam.

9. iḷâ sarasvatî mahî tisro devîr mayobhuvaḥ, barhiḥ sîdantv asridhaḥ.

10. iha tvashṭâram agriyaṁ viśvarûpam upa hvaye, asmâkam astu kevalaḥ.

11. ava sṛijâ vanaspate deva devebhyo haviḥ, pra dâtur astu cetanam.

12. svâhâ yajńaṁ kṛiṇotanendrâya yajvano gṛihe, tatra devâṅ upa hvaye.

I,65.

1. paśvâ na tâyuṁ guhâ catantaṁ namo yujânaṁ namo vahantam, sajoshâ dhî-
ra. padair anu gmann upa tvâ sîdan viśve yajatrâḥ.

2. ṛitasya devâ anu vrátâ gur bhuvat parishṭir dyaur na bhûma, vardhantîm
âpaḥ panvâ suśiśvim ṛitasya yonâ garbha sujâtam.

3. pushṭir na raṇvâ kshitir na pṛithvî girir na bhujma kshodo na śambhu,
atyo nâjman sargaprataktaḥ sindhur na kshodaḥ ka îṁ varâte.

4. jâmiḥ sindhûnâṁ bhrâteva svasrâm ibhyân na râjâ vanâny atti, yad
vâtajûto vanâ vy asthâd agnir ha dâti româ pṛithivyâḥ.

5. śvasity apsu haṁso na sîdan kratvâ cetishṭho viśâm usharbhut, somo na
vedhâ ṛitaprajâtaḥ paśur na śiśvâ vibhur dûrebhâḥ.

ṚIGVEDA I,13.

1. sasamiddho na ā vaha devāñ agne havishmate, hotaḥ pāvaka yakshiṣa ca.

2. madhumantaṁ tanūnapād yajñaṁ deveshu naḥ kave, adyā kṛiṇuhi vītaye.

3. narāśaṁsam iha priyam asmin yajña upa hvaye, madhujihvaṁ havishkṛitam.

4. agne sukhatame ratho devāñ īḷita ā vaha, asi hotā mamahitaḥ.

5. stṛiṇīta barhir ānushag ghṛitapṛishṭhaṁ manīshiṇaḥ, yatrāmṛitasya cakshaṇam.

6. vi śrayantāṁ ṛitāvṛidho dvāro devīr asaścataḥ, adyā nūnaṁ ca yashṭave.

7. naktoshāsā sunīśasāsmin yajña upa hvaye, idaṁ no barhir āsade.

8. tā sujihvā upa hvaye hotārā daivyā kavī, yajñaṁ no yakshatām imam.

9. īḷā sarasvatī mahī tisro devīr mayobhuvaḥ, barhiḥ sīdanty asridhaḥ.

10. iha tvashṭāram agriyaṁ viśvarūpam upa hvaye, asmākam astu kevalaḥ.

11. ava sṛijā vanaspate deva devebhyo havīḥ, pra dātur astu cetanam.

12. svāhā yajñaṁ kṛiṇotanend āya yajvano gṛihe, tatra devāñ upa hvaye.

I,25.

1. pāśvā na tāyuṁ gaṇā catantaṁ namo yajñaṁ namo vanantam, sajoshā dhī-

2. nadair enu gmann upa tvā sīdan viśve yajatrāḥ.

3. ṛitasya dhīrā enu vratā gur bhuvat parishṭir dyaur na bhūma, vardhantīm

āpaḥ panvā shśiśvīm ṛitasya yonā [illegible].

3. pushṭir na yaḥ kshitir na pṛithvī girir na bhujma kshodo na śambhu,

atyo nājman sargapratiktaḥ sindhur na kshodaḥ ka īṁ varāte.

4. jāmiḥ sindhūnāṁ bhrātevā svasrām ibhyān na rājā vanāny atti, yad

vātajūto vanā vy asthād agnir na dāti romā pṛithivyāḥ.

5. āvasity apsu haṁso na sīdan kratvā cetishṭho viśāma usharbhut, somo na

veshā ṛitaprajātaḥ paśur na śiśvā vibhur dūrebhāḥ.

RIGVEDA I,13.

1. susamiddha (pw. idh) dobrze rozpalony.- havishmat m. ofiarnik.- pâvaka płomienny (oczyszczający).- yaj czcić.

2. madhumat słodki, zbawienny.- sanunapât m. swój własny syn.- kavi m. wieszcz, mędrzec.- viti f. przyjęcie, pożywanie.

3. narâśaṁsa m. sławienie mężów (sławiony przez mężów).- upa-hve (hû) przywoływać, wzywać.- madhujihva mający miód na języku.- havishkṛit ofiarę składający.

4. sukha mający dobrą buksę.- ratha m. wóz.- manurhita ustanowiony przez Manusa.

5. stṛî rozścielać.- barhis n. podściółka.- ânushak po porządku, bez przerwy.- ghṛitaprishṭha mający grzbiet posmarowany masłem.- manîshin pobożny, mądry.- amṛita niesmiertelny.- cakshaṇa n. widok, pojawienie się.

6. vi-śri otworzyć się.- ṛitavṛidh mający upodobanie w prawie.- dvâr f. drzwi.- daivî boska.- asaścat niemający sobie równego (idący na przedzie, liders?).- adya dziś.- nûnam teraz, w tej chwili.- yashṭave Dat. inf. yaj.

7. nakta n. noc.- ushas f. jutrzenka.- supeśas pięknie ozdobiony.- â-sad usiąść (c. Acc.).

8. sujihva mający piękny język.- daivya boski.

9. iḍâ f. ofiara, napój ofiarny.- sarasvatî f. im. wł. rzeki i bogini (uosobienie "soczystej" ofiary).- mahî f. im. wł. bogini.- mayobhû pokrzepiający.- asridh nieszkodliwy, zbawienny.-

10. tvashṭṛi twórca.- agriya idący na przedzie (pierworodny).- viśvarûpa wszystkie postaci mający.- kevala wyłącznie własny.

11. ava-śrij oddać, wylać.- vanaspati m. król lasu, słup ofiarny.- havis n. napój ofiarny, ofiara.- pra-as (być obecnym) wyróżniać się.- cetana n. zjawienie się, blask.

12. svâhâ okrzyk wzywający bogów do przyjęcia ofiary; adv. z okrzykiem "svâhâ".- yajvan m. ofiarnik.

I,65.

1. paśu m. bydlę.- na jak.- tâyu m. złodziej.- guhâ Instr. adv. w ukryciu.- cat chować się.- namas n. cześć.- yuj zaprzęgać.- vah wieźć.- sajosha zgodny, jednomyślny.- dhîra mądry.- pada n. krok, ślad.- anu-gam iść za.- upa-sad przysiąść się do.- viśva wszystek.- yajatra m. czcigodny pl. bogowie.-

2. ṛita n. prawo.- anu-gâ iść za.- vratа n. wolą, przepis.- parishṭi f. przeszkoda, otoczenie.- div (dyu) m.f. niebo.- bhûman n. ziemia.- vṛidh wzmagać, wzmacniać.- îm ją, je, ich, je.- ap f. woda.- panu v. panû f. podziw.- sasavi pięknie się rozwijający, wzrastający.- yoni m. żywot, łono, macica.- garbha m. żywot.- sujâta dobrze urodzony.

3. pushṭi f. wzrost, pomyślność, pożywienie.- ranya rozkoszny.- kshiti f. mieszkanie.- pṛithu szeroki, rozległy.- bhujman n. rozkosz (adj. obfitujący w doliny?).- kshodas n. fala.- śambhu zbawienny.- atya m. rumak - ajman n. tor.- sargapratakta gwałtownie wybiegający.- sindhu m. f. rzeka.- vṛi zatrzymać.

4. jâmi adj. brat, siostra, krewny.- ibhya podwładny (bogaty?).- ad zjadać.- yad kiedy.- vâtajûta naglony przez wiatr.- vi-stha rozszerzać się po (Acc.).- ha (to).- dâ ciąć, strzyc.- roman n. włos.- pṛithivî f. ziemia.

5. śvas sapać, syczeć.- kratu m. wola, rozum.- cetishṭha bardzo błyszczący.- viś f. lud, wsie, ludzie.- usharbudh ranny, rano się budzący.- vedhas m. zarządca.- ṛitaprajata podług prawa zrodzony.- śiśu m. dziecko, młode.- vibhu potężny, rozszerzający się.- dûrebhâs daleko jaśniejący.

1. ewangelia (pw. idn) dobrze rozpoczęty.- bezbłędny m. ołtarnik.-
pożyte płomienny (oczyszczający).- ze świeć.
2. modlitwa głośna, zbawienny.- zmówpęk m. mówić wiarę ewn.- kapłan m. wiązać, modlące.- ulit f. przyjęcie, pożywanie.
3. narzędzie n. ślubiarnie męskie ślubiony przez męża).- uprawnie (bo przywilej, wzywać.- modlitwa mężczyzn na ujęzyku.- bezbłędny ofiarnik ze ślubującej.
4. sukna mający dobrą burzę.- rzeka m. wóz.- pełnobitka ustanowiony przez Ojca.
5. stół rozsądzenie.- bardzo n. podeszłka.- śmubek po porządku, bez przemy.- błogosławne mający grzebeń pomarszczony męskim.- małżonka pobożny, modny.- zmyśla niesmiertelny.- ostrzega n. widok, potrawienie się.
6. wi-ość otworzyć się.- ujżyjąc mający upodobanie w przemia.- dwa
7. drzwi.- dwój boska.- zasłaci mieszczy sobie rówego (idący na przeduie ilmenę?).- sądzę dzia.- mnóm ziarna, wiej słowił.- zasłuchać Pat. ind. ysi.
7. męża n. noc.- nagie f. jutrzenka.- supełne pięknie ozdobiony.- sad nagłe (z. Acc.).
8. sędziwa mający piękny język.- dalszy bożek.
9. idą f. ofiara, nagi ofiarny.- zarzewatí f. im. wł. rzekł; bogini (uosobienie "socrzewał" ofiary).- mąż f. im. wł. bogini.- mazowsz pokrzepiający.- zamiłb niesłodkiłwy, zbawienny.
10. trzeźwy tworzą.- zarzyła idący na przedzie (piorwrodny).- trzeba rupa wszystkie poczęci mający.- kowała wyjęczało wiązać.
11. zwa-ący odda, wyjne.- zaprzęci m. król jasny, ślub ofiarny.- mazia n. nagi ofiarny, ofiara.- przeba (być obecnym)wyrocznia się.- ofiana n. zjawienie się, błask.
12. zwoje ozdobny, wyrzucający bogoc do przyjęcia ofiary; zdw. z olcrzy- kiem "zwanie" wstęp n. ofiarnik.

1. prawo n. byłe.- na jak.- zwa n. [illegible].- ruda lasu, zdw. w nieważn.- zaś obowiązuje.- rzeka n. czasu.- wyj zaprzęgać.- ważne.- sędziwe zgodny, jednomyślny.- dbiera nadzy.- pała na krok, ślad.- zmu-gam się za .- uprawiać przyjęcie się do.- wiązą wszystek.- zajęcia n. ceremonia pl. bogowie.-
2. pięta n. prawo.- zmu się jak za.- wrzała n. wola, przepis.- pertubacja f. przeszkoda, otoczenie.- dziś (dwu) m.f. nieb.- [illegible] n. ziemia.- wzrdb wzmagać, wzmacniać.- [illegible] m.f. le. icn. je.- ep f. woda.- pamięć f. zadu- [illegible] wiązy pięknie się rozwijający, wrzeszczący.- zona n. zwycięstwo, [illegible] gatunek m. zwyci.- zmówić zbawienny.- zięta n. tor.- zaprzysiężka gwałtownie wybrzeżający.- ziarno n. rzeka.- wyj zabrzmieć.
4. jami ad]. brat, ojcowie, krewny.- ibnye podwiadny (bogaty?).- ad ziadzo.- rad kiedy.- wzajemne nagłony przez wiatr.- wi-ość rozszerzać się po (Acc.).- na (to).- da ojcu, przyjaciel.- roman n. wóz.- pyrlinyj f. ziemia.
5. zwa zaczął, zwyczaj.- krain m. wola, rozum.- całkowita bardzo bliskość.- wis f. lud, wsie, ludzie.- najwyższy rządy, rano się budzący.- wodna m. zarzadca.- przyjęcie podług przez procesory.- sisu m. dziecko, miodu.- wino potężny, rozszerzający się.- durchna dalsko ipsnoiczy.

ṚIGVEDA I,13.

1. suṣamiddha (pw. idh) dobrze rozpalony.- havishmat m. ofiarnik.- pâvaka płomienny (oczyszczający).- yaj czcić.

2. madhumat słodki, zbawienny.- tanûnapât m. swój własny syn.- kavi m. wieszcz, mędrzec.- vîti f. przyjęcie, pożywanie.

3. narâśaṁsa m. sławienie mężów (sławiony przez mężów).- upa-hve (hû) przywoływać, wzywać.- madhujihva mający miód na języku.- havishkṛit ofiarę składający.

4. sukha mający dobrą buksę.- ratha m. wóz.- manurhita ustanowiony przez Manusa.

5. stṛî rozściełać.- barhis n. podściółka.- ânushak po porządku, bez przerwy.- ghṛitaprishṭha mający grzbiet posmarowany masłem.- manîshin pobożny, mądry.- amṛita nieśmiertelny.- cakshaṇa n. widok, pojawienie się.

6. vi-śri otworzyć się.- ṛitâvṛidh mający upodobanie w prawie.- dvâr f. drzwi.- devî boska.- asaścat niemający sobie równego (idący na przedzie, libens?).- adya dziś.- nûnam teraz, w tej chwili.- yashṭave Dat. inf. yaj.

7. nakta n. noc.- ushas f. jutrzenka.- supeśas pięknie ozdobiony.- â-sad usiąść (c. Acc.).

8. sujihva mający piękny język.- daivya boski.

9. iḍâ f. ofiara, napój ofiarny.- sarasvatî f. im. wł. rzeki i bogini (uosobienie "soczystej" ofiary).- mahî f. im. wł. bogini.- mayobhû pokrzepiający.- asridh nieszkodliwy, zbawienny.-

10. tvashṭṛi twórca.- agriya idący na przedzie (pierworodny).- viśvarûpa wszystkie postaci mający.- kevala wyłącznie własny.

11. ava-sṛij oddać, wylać.- vanaspati m. król lasu, słup ofiarny.- havis n. napój ofiarny, ofiara.- pra-as (być obecnym) wyróżniać się.- cetana n. zjawienie się, blask.-

12. svâhâ okrzyk wzywający bogów do przyjęcia ofiary; adv. z okrzykiem "svâhâ".- yajvan m. ofiarnik.

I,65.

1. paśu m. bydlę.- na jak.- tâyu m. złodziej.- guhâ Instr. adv. w ukryciu.- cat chować się.- namas n. cześć.- yuj zaprzęgać.- vah wieźć.- sajosha zgodny, jednomyślny.- dhîra mądry.- pada n. krok, ślad.- anu-gam iść za .- upa-sad przysiąść się do.- viśva wszystek.- yajatra m. czcigodny pl. bogowie.-

2. ṛita n. prawo.- anu-gâ iść za.- vrata n. wola, przepis.- parishṭi f. przeszkoda, otoczenie.- div (dyu) m.f. niebo.- bhûman n. ziemia.- vṛidh wzmagać, wzmacniać.- îm jego, ją, je, ich, je.- ap f. woda.- panu v. panâ f. podziw.- suśiśvi pięknie się rozwijający, wzrastający.- yoni m. żywot, łono, macica.- garbha m. żywot.- sujâta dobrze urodzony.

3. pushṭi f. wzrost, pomyślność, pożywienie.- raṇva rozkoszny.- kshiti f. mieszkanie.- pṛithu szeroki, rozległy.- bhujman n. rozkosz (adj. obfitujący w doliny?).- kshodas n. fala.- śambhu zbawienny.- atya m. rumak - ajman n. tor.- sargapratakta gwałtownie wybiegający.- sindhu m. f. rzeka.- vṛi zatrzymać.

4. jâmi adj. brat, siostra, krewny.- ibhya podwładny (bogaty?).- ad zjadać.- yad kiedy.- vâtajûta naglony przez wiatr.- vi-sthâ rozszerzać się po (Acc.).- ha (to).- dâ ciąć, strzydz.- roman n. włos.- pṛithivî f. ziemia.

5. śvas sapać, syczeć.- kratu m. wola, rozum.- cetishṭha bardzo błyszczący.- viś f. lud, wsie, ludzie.- usharbudh ranny, rano się budzący.- vedhas m. zarządca.- ṛitaprajâta podług prawa zrodzony.- śiśu m. dziecko, młode.- vibhu potężny, rozszerzający się.- dûrebhâs daleko jaśniejący.

ṚIGVEDA I,24.

1. kasya nûnaṁ katamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, ko no mahyâ aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

2. agner vayaṁ prathamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, sa no mahya aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

3. abhi tvâ deva savitar îśânaṁ vâryâṇâṁ, sadâvan bhâgam îmahe.

4. yaś cid dhi ta itthâ bhagaḥ śaśamânaḥ purâ nidaḥ, adveṣho hastayor dadhe.

5. bhagabhaktasya te vayaṁ ud aśema tavâvasâ, ~~mûrdhânâ~~ mûrdhânaṁ âya ârabhe.

6. nahi te kshatraṁ na saho na manyuṁ vayaś canâmî patayanta âpuḥ, nemâ âpo animishaṁ carantîr na ye vâtasya praminanty abhvam.

7. abudhne râjâ varuṇo vanasyordhvaṁ stûpaṁ dadate pûtadakshaḥ, nîcînâ sthur upari budhna eshâṁ asme antar nihitâḥ ketavaḥ syuḥ.

8. 8. urum hi râjâ varuṇaś cakâra sûryâya panthâm anvetavâ u, apade pâdâ pratidhâtave 'kar utâpavaktâ hṛidayâvidhaś cit.

9. śataṁ te râjan bhishajaḥ sahasram urvî gabhîrâ sumatish ṭe astu, bâdhasva dûre nirṛitiṁ paracaiḥ kṛitaṁ cid enaḥ pra mumugdhy asmat.

10. 10. amî ya ṛikshâ nihitâsa uccâ naktaṁ dadṛiśre kuha cid diveyuḥ, adabdhâni varuṇasya vratâni vicâkaśac candramâ naktam eti.

11. tat tvâ yâmi brahmaṇâ vandamânas tad â śâste yajamâno havirbhiḥ, ahelamâno varuṇeha bodhy urusaṁsa mâ na âyuḥ pra moshîḥ.

12. 12. tad in naktaṁ tad divâ mahyam âhus tad ayaṁ keto hṛida â vi cashṭe, śunaḥśepo yam ahvad gṛibhîtaḥ sa asmân râjâ varuṇo mumoktu.

13. śunaḥśepo hy ahvad gṛibhîtas trishv âdityaṁ dṛupadeshu baddhaḥ, avainaṁ râjâ varuṇaḥ sasṛijyâd vidvân adabdho vi mumoktu pâśân.

14. ava te heḷo varuṇa namobhir ava yajñebhir îmahe havirbhiḥ, kshayann asmabhyam asura pracetâ râjann enâṁsi śiśrathaḥ kṛitâni.

15. ud uttamaṁ varuṇa pâśam asmad avâdhamaṁ vi madhyamaṁ śrathâya, athâ vayam âditya vrate tavânâgaso aditaye syâma.

Śloka 1.24.

1. Isaya pūjaṁ kalmaṣayiṣyāmi mamāgate ca̱ru devaṣya mama, ko no
mayya ādiṣye pūjar dat pitaraṁ ca dṛiṣyaṁ mṛiṣyaṁ ca.

2. Sapur vayaṁ prathamayajñiyāṁ mamāgate ca̱ru devaṣya mama, sa no
mayya ādiṣye pūjar dat pitaraṁ ca dṛiṣyaṁ mṛiṣyaṁ ca.

3. Abhi tve deva savitar īśānaṁ vāryāṇāṁ, sadāvan bhāgam īmahe.

4. Yas eka̱ id dha ta itthā bhuvad āsmāmadā pūrā nidaḥ, ahvāsho hitāyor
jane.

5. Bhuyāmakṣāya te vayaṁ na asma tavāvase, marāmase mūradevāsa
ūtaya ārabhe.

6. Nahi te kāmaṁ na sakho na mṛiṇyaṁ vayaṁ canāmi pṛiṣayanta āpyaṁ,
nāsā ājo ahimahaṁ sasantīr na ye vāṭāya pramināty abhvaṁ.

7. Abudhne rājā varuṇo vanasyordhvaṁ stūpaṁ dadate pūtadakṣasaṁ,
nīcīnā sthur upari budhna eṣāṁ asme antar nihitāḥ ketavaḥ syuḥ.

8. Ā. Yasmā ni rājā varuṇo ca̱kāra dṛiṣye pathāṁ anveteva̱ u, apade
pādā pratidhātave 'kar utāpavaktā hṛidayavidhaś cit.

9. Sakhāyas te vāṣṭam bṛihadgāyam mvi gāyatrā aṣmaṭṭāṁ ta asya,
bṛihaccave nāke nihitaṁ padaṁ yat kṣityā ā eṣad pṛa mumugdhy asmat.

10. Ami ya ṛikṣā nihitāsa uccā naktāṁ dadṛśre kuha ca̱id diveyuḥ,
adabdhāni varuṇasya vratāni vicākaśac candramā naktam eti.

11. Tat tvā yāmi brahmaṇā vandamāna tad ā śāste yajamāno haviṛbhiḥ,
ahelamāno varuṇeha bodhy uruśaṁsa mā na āyuḥ pra moṣīḥ.

12. Tad in naktaṁ tad divā maṣyā abhūd tad āyaṁ keto hṛidaṁ ā vi ca-
ṣṭe, śunaḥśepo yam ahvad gṛibhītiḥ so asmān rājā varuṇo mumoktu.

13. Śunaḥśepo hy ahvad gṛibhītas tribhy ādityaṁ druṣadaṣu badbadhānaḥ,
avainaṁ rājā varuṇaḥ asaṭṭyāṁ vidvāṁ adabdho vi mumoktu pāśān.

14. Ava te heḍo varuṇa namobhir ava yajñebhir īmahe havirbhiḥ, kṣaya-
nnasmabhyam asura pracetā rājann enāṁsi śiśrathaḥ kṛitāni.

15. Ud uttamaṁ varuṇa pāśam asmad avādhamaṁ vi madhyamaṁ śrathāya,
atho vayam ādityā vrate tavānāgaso aditaye syāma.

ṚIGVEDA I,24.

1. kasya nûnaṁ katamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, ko no mahyâ aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

2. agner vayaṁ prathamasyâmṛitânâṁ manâmahe câru devasya nâma, sa no mahyâ aditaye punar dât pitaraṁ ca dṛiśeyaṁ mâtaraṁ ca.

3. abhi tvâ deva savitar îśânaṁ vâryâṇâm, sadâvan bhâgam îmahe.

4. yaś cid dhi ta itthâ bhagaḥ śaśamânaḥ purâ nidaḥ, advesho hastayor dadhe.

5. bhagabhaktasya te vayam ud aśema tavâvasâ, ~~mûrdhânâ~~ mûrdhânaṁ râya ârabhe.

6. nahi te kshatraṁ na saho na manyuṁ vayaś canâmî patayanta âpuḥ, nemâ âpo animishaṁ carantîr na ye vâtasya praminanty abhvam.

7. abudhne râjâ varuṇo vanasyordhvaṁ stûpaṁ dadate pûtadakshaḥ, nîcînâ sthur upari budhna eshâm asme antar nihitâḥ ketavaḥ syuḥ.

~~8.~~ 8. uruṁ hi râjâ varuṇaś cakâra sûryâya panthâm anvetavâ u, apade pâdâ pratidhâtave 'kar utâpavaktâ hṛidayâvidhaś cit.

9. śataṁ te râjan bhishajaḥ sahasram urvî gabhîrâ sumatish ṭe astu, bâdhasva dûre nirṛitiṁ parâcaiḥ kṛitaṁ cid enaḥ pra mumugdhy asmat.

~~10.~~ 10. amî ya ṛikshâ nihitâsa uccâ naktaṁ dadṛiśro kuha cid diveyuḥ, adabdhâni varuṇasya vratâni vicâkaśac candramâ naktam eti.

11. tat tvâ yâmi brahmaṇâ vandamânas tad â śâste yajamâno havirbhiḥ, aheḷamâno varuṇeha bodhy uruśaṁsa mâ na âyuḥ pra moshîḥ.

~~12.~~ 12. tad in naktaṁ tad divâ mahyam âhus tad ayaṁ keto hṛida â vi cashṭe, śunaḥśepo yam ahvad gṛibhîtaḥ so asmân râjâ varuṇo mumoktu.

13. śunaḥśepo hy ahvad gṛibhîtas trishv âdityaṁ drupadeshu baddhaḥ, avainaṁ râjâ varuṇaḥ sasṛijyâd vidvân adabdho vi mumoktu pâśân.

14. ava te heḷo varuṇa namobhir ava yajñebhir îmahe havirbhiḥ, kshayann asmabhyam asura pracetâ râjann enâṁsi śiśrathaḥ kṛitâni.

15. ud uttamaṁ varuṇa pâśam asmad avâdhamaṁ vi madhyamaṁ śrathâya, athâ vayam âditya vrate tavânâgaso aditaye syâma.

RIGVEDA I,24.

1. katama który (z wielu)?- man wspominać, wymieniać.- śâru miły, drogi.- mah f. mahî wielki.- aditi f. nieskończoność, matka bogów.-

2. savitṛi m. słońce jako bóstwo.- îś panować,być panem.- vârya n. skarb,dobro.- sadâ zawsze.- av być pomocnym.- bhâga m. udział,łaska.- abhi-i Intens. prosić kogo o co.

4. itthâ prawdziwie,właśnie.- bhaga m. udział,dobro,łaska.- śem zabezpieczyć.- purâ c. Abl. (chronić) od.- nid f. hańba,obelga.- adveshas adv. bez nienawiści, przyjaźnie.- hasta m. ręka.- dhâ położyć,włożyć.

5. ~~bhabh~~ bhagabhakta przez bogów udzielony.- ud-aś osiągnąć.- avs n. pomoc.- mûrdhan m. głowa,szczyt.- ṛi m. bogactwo.- â-rabh schwycić.

6. nahi bo nie.- kshatra n. panowanie.- sahas n. moc.- manyu m. gniew.- vi m. ptak.- cana nawet (nie).- pat latać.- âp osiągnąć.- animisha n. adv. nie zamykając oczu, niestrudzenie.- car wędrować (płynąć).- vâta m. wiatr.- abhva n. potęga.- pra-mî niszczyć,zmniejszać.

7. abudhna bezdenny,bezdeń.- ûrdhva prosty,pionowy.- stûpa m. czub, wierzchołek.- dâ trzymać,zatrzymywać.- pûtadaksha czystego serca.- nîcîna pochylony.- upari w górze.- budhna m. dno.- ni-dhâ złożyć.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- ketu m. promień.

8. uru szeroki,rozległy.- sûrya m. słońce.- panthâ m. droga.- anu-i iść wzdłuż.- u parikṣita wzmacniający.- apad niemający nóg.- prati-dhâ ~~pot~~ położ- położyć,postawić.- uta i, też.- apavaktṛi m. zaklinacz,odganiacz.- hṛidayâvidh przebijający serce.- cid nawet.

9. bhishaj m. lek.- gabhîra głęboki.- sumati f. łaskawość.- bâdh odpędzić.- dûre daleko.- nirṛiti f. zguba,zagłada.- parâcais Instr.adv. precz.- enas n. grzech.- pra-muc rozwiązać,odwiązać.-

10. ṛiksha m. niedźwiedź; pl. 7 gwiazd Wielkiej Niedźwiedzicy.- uccâ w górze, wysoko.- naktam w nocy.- kuha gdzie gdziekolwiek.- divâ w dzień.- adabdha nieomylny.- vrata n. prawo.- kâś Part. Intens. vi-câkâśat świecący,błyszczący.

11. yâ przychodzić, prosić o co.- brahman n. modlitwa,pieśń.- vand czcić.- â-śâs wyprosić.- hîḷ gniewać się.-urusaṃsa daleko rządzący.- âyus n. życie.- pra-muṣh zabierać,kraść.-

12. gh mówić.- ketu m. wola.- hṛid n. serce.- î c. Abl. z.- vi-caksh poznać.- ṣunaḥśepa im.wł.- hve (hû) wołać.- grabh schwytać,związać.- muc oswobodzić.

13. âditya m. syn Aditi.- dṛupada n. słup.- bandh przywiązać.- ava-sṛij oswobodzić.- vidvas świadomy.- vi-muc odwiązać.- pâśa m. więzy,pęta.-

14. ava-i Intens. przebłagać.- heḍas n. gniew.- kshi panować,władać.- asura bóg,pan.- praceṭas mądry (praceṭi m. mściciel).- śrath Caus. rozwiązać.-

15. ud-, ava-, vi-śrath Caus. rozwiązać.- uttama najwyższy.- adhama najniższy.- madhyama środkowy.- athâ potem.- vratâ n. prawo, służba.- anâgas bezgrzeszny.

ṚIGVEDA I,24.

1. katama który (z wielu)?- man wspominać, wymieniać.- cârú miły, drogi.- mah f. mahî wielki.- aditi f. nieskończoność, matka bogów.-

3. savitṛ m. słońce jako bóstwo.- îś panować,być panem.- vârya n. skarb,dobro.- sadâ zawsze.- av być pomocnym.- bhaga m. udział,łaska.- abhi-i Intens. prosić kogo o co.

4. itthâ prawdziwie,właśnie.- bhaga m. udział,dobro,łaska.- śam zabezpieczyć.- purâ c. Abl. (chronić) od.- nid f. hańba,obelga.- adveshas adv. bez nienawiści, przyjaźnie.- hásta m. ręka.- dhâ położyć,włożyć.

5. ~~bhaga~~ bhagabhakta przez bogów udzielony.- ud-as osiągnąć.- avs n. pomoc.- mûrdhan m. głowa,szczyt.- rai n. bogactwo.- â-rabh schwycić.

6. nahi bo nie.- kshatra n. panowanie.- sahas n. moc.- manyu m. gniew.- vi m. ptak.- cana nawet (nie).- pat latać.- âp osiągnąć.- animisha n. adv. nie zamykając oczu, niestrudzenie.- car wędrować (płynąć).- vâta m. wiatr.- abhva n. potęga.- pra-mî niszczyć,zmniejszać.

7. abudhna bezdenny,bezdenny.- ûrdhva prosty,pionowy.- stûpa m. czub, wierzchołek.- dâ trzymać,zatrzymywać.- pûtadaksha czystego serca.- nîcîna pochylony.- upari w górze.- budhna m. dno.- ni-dhâ złożyć.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- ketu m. promień.

8. uru szeroki,rozległy.- sûrya m. słońce.- panthâ m. droga.- anu-i iść wzdłuż.- u partykuła wzmacniające.- anad niemający nóg.- prati-dhâ ~~pot~~ położyć,postawić.- uta i, też.- apavaktṛi m. zaklinacz,odganiacz.- hṛidayâvidh przebijający serce.- cid nawet.

9. bhishaj m. lek.- gabhîra głęboki.- sumati f. łaskawość.- bâdh odpędzić.- dûre daleko.- nirṛiti f. zguba,zagłada.- parâcais Instr.adv. precz.- enas n. grzech.- pra-muc rozwiązać,odwiązać.-

10. ṛiksha m. niedźwiedź; pl. 7 gwiazd Wielkiej Niedźwiedzicy.- uccâ w górze, wysoko.- naktam w nocy.- kuha cid gdziekolwiek.- divâ w dzień.- adabdha nieomylny.- vrata n. prawo.- kâś Part. Intens. vi-câkâśat świecący,błyszczący.

11. yâ przychodzić, prosić o co.- brahman n. modlitwa,pieśń.- vand czcić.- â-sas wyprosić.- hîḍ gniewać się.-urusamsa daleko rzędzący.- âyus n. życie.- pra-mush zabierać,kraść.-

12. ah mówić.- keta m. wola.- hṛid n. serce.- â c. Abl. z.- vi-caksh poznać.- śunaśepa im.wł.- hve (hû) wołać.- grabh schwytać,związać.- muc oswobodzić.

13. âditya m. syn Aditi.- drupada n. słup.- bandh przywiązać.- ava-sṛij oswobodzić.- vidvas świadomy.- vi-muc odwiązać.- pâśa m. więzy,pęta.- pęta.-

14. ava-i Intens. przebłagać.- hedas n. gniew.- kshi panować,władać.- asura bóg,pan.- praceṭas mądry (praceṭṛi m. mściciel).- śrath Caus. rozwiązać.-

15. ud-, ava-, vi-śrath Caus. rozwiązać.- uttama najwyższy.- adhama najniższy.- madhyama środkowy.- athâ potem.- vrata n. prawo, służba.- anâgas bezgrzeszny.

RIGVEDA I,24.

1. katama który (z wielu)?- man wspominać, wymieniać.- câru miły, drogi.- mah f. mahî wielki.- aditi f. nieskończoność, matka bogów.-

3. savitṛ m. słońce jako bóstwo.- îś panować, być panem.- vârya n. skarb, dobro.- sadâ zawsze.- av być pomocnym.- bhâga m. udział, łaska.- abhi-i Intens. prosić kogo o co.

4. itthâ prawdziwie, właśnie.- bhaga m. udział, dobro, łaska.- śam zabezpieczyć.- purâ c. Abl. (chronić) od.- nid f. hańba, obelga.- advesha adv. bez nienawiści, przyjaźnie.- hasta m. ręka.- dhâ położyć, włożyć.

5. bhabh bhagabhakta przez bogów udzielony.- ud-aś osiągnąć.- ava n. pomoc.- mûrdhan m. głowa, szczyt.- rai m. bogactwo.- â-rabh schwycić.

6. nahi bo nie.- kshatra n. panowanie.- sahas n. moc.- mânyu m. gniew.- vi m. ptak.- cana nawet (nie).- pat latać.- âp osiągnąć.- animisha n. adv. nie zamykając oczu, niestrudzenie.- car wędrować (płynąć).- vâta m. wiatr.- abhva n. potęga.- pra-mî niszczyć, zmniejszać.

7. abudhna bezdenny, bezdeń.- ûrdhva prosty, pionowy.- stupa m. czub, wierzchołek.- dâ trzymać, zatrzymywać.- pûtadaksha czystego serca.- nicina pochylony.- upari w górze.- budhna m. dno.- ni-dhâ złożyć.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- kotu m. promień.

8. uru szeroki, rozległy.- sûrya m. słońce.- panthâ m. droga.- ana-i iść wzdłuż.- u partykuła wzmacniająca.- anad niemający nóg.- prati-dhâ pełen położyć, postawić.- uta i, też.- apavaktṛi m. zaklinacz, odganiacz.- hṛidayâvidh przebijający serce.- cid nawet.

9. bhishaj m. lek.- gabhîra głęboki.- sumati f. łaskawość.- bâdh odpędzić.- dûre daleko.- nirṛiti f. zguba, zagłada.- parâcais Instr. adv. precz.- enas n. grzech.- pra-muc rozwiązać, odwiązać.-

10. ṛikaha m. niedźwiedź; pl. 7 gwiazd Wielkiej Niedźwiedzicy.- uccâ w górze, wysoko.- naktam w nocy.- kuha cid gdziekolwiek.- divâ w dzień.- adabdha nieomylny.- vrata n. prawo.- kâś Part. Intens. vi-câkâśat świecący, błyszczący.

11. yâ przychodzić, prosić o co.- brahman n. modlitwa, pieśń.- vand czcić.- â-sâs wyprosić.- hîḍ gniewać się.- urugâṁsa daleko rządzący.- ayus n. życie.- pra-mush zabierać, kraść.-

12. ah mówić.- kota m. wola.- hṛid n. serce.- â c. Abl. z.- vi-caksh poznać.- śunaḥśepa im. wł.- hve (hû) wołać.- grabh schwytać, związać.- muc oswobodzić.

13. âditya m. syn Aditi.- drupada n. słup.- bandh przywiązać.- ava-sṛij oswobodzić.- vidvas świadomy.- vi-muc odwiązać.- pâśa m. więzy, pęty, pęta.-

14. ava-i Intens. przebłagać.- hedas n. gniew.- kshi panować, władać.- asura bóg, pan.- pracetas mądry (pracetṛi m. mściciel).- śrath Caus. rozwiązać.-

15. ud-, ava-, vi-śrath Caus. rozwiązać.- uttama najwyższy.- adhama najniższy.- madhyama środkowy.- sthâ potem.- vrata n. prawo, służba.- amâgas bezgrzeszny.

ṚIGVEDA I,81.

1. indro madâya vâvṛidhe śavase vṛitrahâ nṛibhiḥ, tam in mahatsv âjishûtem arbhe havâmahe sa vâjeshu pra no 'vishat.- 2. asi hi vîra senyo 'si bhûri parâdadiḥ, asi dabhrasya cid vṛidho yajamânâya śikshasi sunvate bhûri te vasu.- 3. yad udîrata âjayo dhṛishṇave dhîyate dhanâ, yukshvâ madacyutâ harî kaṁ hanaḥ kaṁ vasau dadho 'smân indra vasau dadhaḥ.X 4. kratvâ mahân anushvadhaṁ bhîma â vâvṛidhe śavaḥ, śriya ṛishva upâkayor ni śiprî harivân dadhe hastayor vajram âyasam.- 5. â paprau pârthivaṁ rajo badbadhe rocanâ divi, na tvâvân indra kaś cana na jâto na janishyate 'ti viśvaṁ vavakshitha.

6. yo aryo martabhojanaṁ parâdadâti dâśushe, indro asmabhyaṁ śikshatu vi bhajâ bhûri te vasu bhakshîya tava râdhasaḥ.- 7. made-made hi no dadir yûthâ gavâm ṛijukratuḥ, saṁ gṛibhâya purû śatobhayâhastyâ vasu śiśîhi râya â bhara.- 8. mâdayasva sute sacâ śavase śûra râdhase, vidmâ hi tvâ purûvasum upa kâmân sasṛijmahe 'thâ no 'vitâ bhava.- 9. ete ta indra jantavo viśvaṁ pushyanti vâryam, antar hi khyo janânâm aryo vedo adâśushâṁ teshâṁ no veda â bhara.

I,157.

1. abodhy agnir jma ud eti sûryo vy ushâś candrâ mahy âvo arcishâ, âyukshâtâm aśvinâ yâtave rathaṁ prâsâvîd devaḥ savitâ jagat pṛithak.- 2. yad yuñjâthe vṛishaṇam aśvinâ rathaṁ ghṛitena no madhunâ kshatram ukshatam, asmâkaṁ brahma pṛitanâsu jinvataṁ vayaṁ dhanâ śûrasâtâ bhajemahi.- 3. arvâṅ tricakro madhuvâhano ratho jîrâśvo aśvinor yâtu sushṭutaḥ, trivandhuro maghavâ viśvasaubhagaḥ śaṁ na â vakshad dvipade catushpade.- 4. â na ûrjaṁ vahatam aśvinâ yuvam madhumatyâ naḥ kaśayâ mimikshatam, prâyus târishṭaṁ nî rapâṁsi mṛikshataṁ sedhataṁ dvesho bhavataṁ sacâbhuvâ.- 5. yuvaṁ ha garbhaṁ jagatîshu dhattho yuvaṁ viśveshu bhuvaneshv antaḥ, yuvam agniṁ ca vṛishaṇâv apaś ca vanaspatîṁr aśvinâv airayethâm.- 6. yuvaṁ ha stho bhishajâ bheshajebhir atho ha stho rathyâ râthyebhiḥ, atho ha kshatram adhi dhattha ugrâ yo vâṁ havishmân manasâ dadâśa.

RIDVUNA I.51.

I. Indro nadêya vêvyidne êavaee vyilvelê mqibnib, tam in mulatav ê jiarûtem anbie navêmdre ea vêjeabv pia no 'vieaat.- 2. ael bi vîne eonyo 'al bbûvî pardêadib, ael dabbveaya eid vyidno yejmênêya êibiaeel eunvate bûnî te vean.- 3. yad ndînata êjayo dbyisnqave dnîyate dmemê, yuvqivê madacyuta bavî yam banej lam vaean eadno 'emêî indva vaeau dadnob.- 4. kvetvê meinêî anoebvadbam bûnma ê vêvyidne eavab, êniya vianva upêkayor ni êiprî Mevivêm dadne naeayor vejvem êveeun.- 5. ê paprun pêrtnivam veio badbadne reoenê diyi, na tvavêm indra kaê eeae pe jêto ne jentaeyate 'ti viêvam vavaeanithe.

6. yo auyo mervabholamem pardêadêti dêêrabe. Indro aenebyvam êikabatu vi bieiê bûnî te vean bhekeîya tave têdnaeab.- 7. made-rade bi no dadir ynthê eevêm yiinkretub, eam eyibiêya purê êekobveyêbaeêvê vean êiêîit têjo ê bhaee.- 8. mêdnyeeva aute aaeê êevaee êdva rêdaee, vidmê bi twê purûva- aun ura kemêm aeevimabe 'thê no 'vîlê bieve.- 9. ede te indva jaetavo viêvam puabyeant vêjvem, antar ni khyo jeemêm eayo vado audêvaeêm toenêm no veda ê bheve.

I.15v.

I. abodby aenie ime ud eti aduyo vi naeêê candîê meb; êvo aveiabê, êvudeyêtêm aêvina vêtave ratham pvêêvîd deved aevita jeet pvithak.- 2. yad vrnîâtbe vjiabeyas aevina ratham dhyitena no madunê kaeiiam vbeiha- tam, aemêkem bvadbe pvivaeêm jinvatat vayab dhanê êdvaeêta bheiemat.- 3. aivêm trikakno madunêvêaeo Tetro jitêêvo eêvinor yêta eianjutab, inivan- dhuro maeinvê viêvaeebhaeyb eam na ê vabaeed avipade eetaeyade.- 4. ê ta ûrjam vantam aêvina yivam madunetvê meb kaêvê minbheiatam, pupvpa têri- ehyam nî rapemat mjkeantam aodiatam dvaeto bheyatem aaeêbuvê.- 5. yivam na partham jeatîsbu dretthe jivêm vivayaam bheyaeeaiv aubh, yivam anmih ca vjianqêv apeê ca vanaeactim aeyivav aiuyeybêm.- 6. yivam ha atho bhtaeiê bheeieibhir atho ha atho tvtbyê têtbjebbib, atho ha kabaeyam aqii dhevtha ûrpê yo vêm bavialuvda mvaeê dadêea.

ṚIGVEDA I,81.

1. indro madâya vâvṛidhe śavase vṛitrahâ nṛibhiḥ, tam in mahatsv âjishûtem arbhe havâmahe sa vâjeshu pra no 'vishat.- 2. asi hi vîra senyo 'si bhûri parâdadiḥ, asi dabhrasya cid vṛidho yajamânâya śikshasi sunvate bhûri te vasu.- 3. yad udîrata âjayo dhṛishṇave dhîyate dhanâ, yukshvâ madacyutâ harî kaṁ hanaḥ kaṁ vasau dadho 'smân indra vasau dadhaḥ.- 4. kratvâ mahân anushvadhaṁ bhîma â vâvṛidhe śavaḥ, śriya ṛishva upâkayor ni śiprî harivân dadhe hastayor vajram âyasam.- 5. â paprau pârthivaṁ rajo badbadhe rocanâ divi, na tvâvân indra kaś cana na jâto na janishyate 'ti viśvaṁ vavakshitha.

6. yo aryo martabhojanaṁ parâdadâti dâśushe, indro asmabhyaṁ śikshatu vi bhajâ bhûri te vasu bhakshîya tava râdhasaḥ.- 7. mado-made hi no dadir yûthâ gavâṁ ṛijukratuḥ, saṁ gṛibhâya purû śatobhayâhastyâ vasu śiśîhi râya â bhara.- 8. mâdayasva sute sacâ śavase śûra râdhase, vidmâ hi tvâ purûvasum upa kâmân sasṛijmahe 'thâ no 'vitâ bhava.- 9. ete ta indra jantavo viśvaṁ pushyanti vâryam, antar hi khyo janânâṁ aryo vedo adâśushâṁ teshâṁ no veda â bhara.

I,157.

1. abodhy agnir jma ud eti sûryo vy ushâś candrâ mahy âvo arcishâ, âyukshâtâṁ aśvinâ yâtave rathaṁ prâsâvîd devaḥ savitâ jagat pṛithak.- 2. yad yuñjâthe vṛishaṇam aśvinâ rathaṁ ghṛitena no madhunâ kshatram ukshatam, asmâkaṁ brahma pṛitanâsu jinvataṁ vayaṁ dhanâ śûrasâtâ bhajemahi.- 3. arvâṅ tricakro madhuvâhano ratho jîrâśvo aśvinor yâtu sushṭutaḥ, trivandhuro maghavâ viśvasaubhagaḥ śaṁ na â vakshad dvipade catushpade.- 4. â na ûrjaṁ vahatam aśvinâ yuvam madhumatyâ naḥ kaśayâ mimikshatam, prâyus târishṭaṁ nî rapâṁsi mṛikshataṁ sedhataṁ dvesho bhavataṁ sacâbhuvâ.- 5. yuvaṁ ha garbhaṁ jagatîshu dhattho yuvaṁ viśveshu bhuvaneshv antaḥ, yuvam agniṁ ca vṛishaṇâv apaś ca vanaspatîṁr aśvinâv airayethâm.- 6. yuvaṁ ha stho bhishajâ bheshajebhir atho ha stho rathyâ râthyebhiḥ, atho ha kshatram adhi dhattha ugrâ yo vâṁ havishmân manasâ dadâśa.

Riovena 1.01.

1. Indo'mandya vavyidha Savaaa vyiravê nyinnij, tam ta'dalaav ê'jiabêtam anna'davêmbo se vajsadu pra no 'vialal.- 2. ani ni vila sanya 'ai'dhûnd pandêdnij, eel dabyaaaye ond vyidho pajanêdnya êikaraal annvada bhûnd te vaal.- 3. yad odjiaaa êjaya dnyêdanyave dadyaya dhanê, pandva manaavyuê nyi'xan kaal ten vaaae ladio 'amêl ibdra vaaar dadhaj.- 4. kradvê mainê anvadvadnd bnîma a vêyridha êanyê. êr'ye yialva vadêayot na êiyrê baravên dadna baatajor vajaaa êjaaae.- 5. ê pajaar jêrnnivad vnia badbadha naanê diy. ina ivavan indra vas oana na jêlo na jnalanyaaa 'il vîavan vavakaritha.

6. no aiyo mandhbjaraan na êjaadi vênêaaa, indno aavadnyan êiaaaan vi bhaajê 'ridi ta'vaan bhaaanjya taya tadbaaaj.- 7. madn-nado ni no dadir yidhê aavan ejiaaaalig, aan gyibhêya pund êabobhyêdnaalyê vaan êialîi rdya a bhaia.- 8. madayaava ando anoê êavaaa êibn rêdnaaa, vidnê ni ivê pnovaaan na ijaên aaajinane 'iha no 'vida bhaya.- 9. aia ta indne jandnyo vîavan pnabjaanij vêjvan. aibar ni lano jênênêm ayo vola adhêajaan tyaidh no vola a bhaia.

I.192.

1. abodny aanir jne ud ata aijro vy aiaaa oandê pany êvo avoiadê, êjyobaabtêm aêvina jêtaya jaajan pnêêavia davaj aanyê jaaat pnjijal.- 2. jad jnijêthe vjobangaa aêvinê natbaj pajjtana no maajnaê kaaeyan akaha-ban, eaanêaan baapa pytiaaêaj jinvalai vêvan dbanê ênvaaêyê jinjaaaja.- 3. anvân triaêkto maajivândnyo jaajo jênêva aêvinê yêjaaranjyê, jaivya-dhajo maaavyê vjêvaanbaaab êab na ê vakaaad dvipada eaaapjyde.- 4. ê ya ajijan vyaaatan aêvina yavan maabjaaa jê nab kaaayê mivkalajan, pnêjya jabi-akjan ni jaajaat mjikalajan aanbajdi dvaaaa bnajalan aaaêbvya.- 5. yavan ba gaajinda jaajêaaa dhaajbo yavan vjavaaal bhavaaaaya anbal, yavan aaajn ca vjinajêaa apan ca vjaaaajnin aêvinyy ajjayajtan.- 6. jyaan ba ajbo bhinjnjyê bhaaajtabbin ajbo na ajbo yabbja naajyabbjb, ajbo na jabnjaan adn dnaabhe anjya yo vab bavajavan aavaaê daaaaa.

RIGVEDA ~~I,81:~~ I,81: 1. mada m. upojenie,podchmielenie.- vṛidh wzrosnąć,wzmocnić się.- śavas n. siła.- vṛitrahan zabójca Vṛitry.- âji m. walka.- vâja m. łup,walką.- pra-av wspierać. 2. senya wojownik; pociskami zbrojny.- parâdadi dający,oddający.- bhûri liczny,wiele.- dabhra mały.- cid nawet.- vṛidha krzepiący,wzmacniający.- śak Des. śiksh dać.- vasu n. bogactwo,skarb.- 3. yad gdy.- ud-îr powstać.- dhana n. bogactwo.- dhṛishṇu odważny.- dhâ dać,doprowadzić do.- yuj zaprzągz.- madacyut podniecający (podniecony).- hari kasztanowaty. 4. kratu m. wola,energja,siła.- anushvadham podług woli; stosownie do swej natury.- bhîma straszny.- â-vṛidh wzmódz,wzmocnić.- śrî f. blask, strój.- ṛishva wzniosły,dostojny.- upâka złączony.- śiprin obdarzony wargami (misiurką u szyszaka).- harivat mający kasztany.- ni-dhâ włożyć.- vajra m. piorun.- âyasa żelazny,śpiżowy. 5. â-prâ napełnić.- pârthiva ziemski.- rajas n. przestrzeń.- bâdh Int. badbadh uderzyć o.- rocana n. sklepienie niebieskie.- tvâvat równy tobie.- ati-vaksh przerość.- 6. arya łasekawy.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- parâ-dâ oddać.- dâśvas pobożny.- vi-bhaj rozdzielić.- bhaj otrzymać udział.- râdhas n. dar. 7. dadi dający.- yûtha n. trzoda.- ṛijukratu którego wola jest prawą.- sam-gṛibhây schwytać.- puru liczny.- ubhayâhastya napełniający obie ręce.- śâ (śi) ostrzyć (wzmacniać); śpieszyć się. 8. mad Caus. upić się.- sacâ c. Loc, przy.- puruvasu wiele skarbów mający.- upa-śrij wysłać ku.- avitṛi pomocnik,opiekun.- kâma m. pragnienie. athâ zatem. 9. jantu m.pl, ludzie.- push obfitować w co.- vârya n. skarb.- antar-khyâ ukryć,zabrać.- vedas n. bogactwo.

I,157. 1. budh zbudzić się.- jmâ f. ziemia.- ud-i wschodzić.- sûrya m. słońce.- ushas f. jutrzenka.- candra błyszczący.- mah wielki.- vi-vas błyszczeć.-(z daleka).- arcis n. blask.- yâtave Dat. inf. od yâ iść,jechać.- ratha m. wóz.- pra-sû poruszyć.- jagat n. stworzenie żyjące, ruszające się.- pṛithak pojedyńczo.- 2. vṛishan męski,silny,mocny.- ghṛita n. roztopione masło.- madhu słodki; n. miód.- kshatra n. panowanie, wszyscy panujący.- uksh skrapiać.- brahman n. modlitwa,nabożeństwo.- pṛitanâ f. bitwa,walka.- jinv pobudzić.- śûrasâg śûrasâti f. zdobycie bohaterów (przez bohaterów), bitwa.- 3. arvâc tędy zwrócony.- tricakra o trzech kołach.- madhuvâhana miód wiozący.- jîrâśva mający szybkie konie.- sushṭuta bardzo sławiony.- trivandhura o trzech siedzeniach.- maghavan hojny.- viśvasaubhaga wszelkie bogactwo zawierający,- śam Ind. błogosławieństwo.- â-vah przywieźć. 4. ûrj kordjał, napój pokrzepiający.- madhumat kapiący od me miodu.- kaśâ f. bicz.- mih Des. mimiksh pokropić.- (miksh połączyć z czem).- âyus n. życie.- pra-tar przedłużyć.- rapas n. choroba.- niḥ-mṛij wymazać, zetrzeć.- sidh oddalić,odpędzić.- dveshas n. nienawiść,nieprzyjaciel.- sacâbhû pomocny, towarzysz. 5. garbha m. płód.- ha part. wzmacniająca.- jagatî f. samica.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- bhuvana n. istota, stworzenie; świat.- vṛishan męski; byk.- vanaspati m. drzewo.- îr Caus. poruszyć. 6. bhishaj leczący,lekarz.- bheshaja n. lek.- atha u i też, a następnie.- ~~ratha~~ rathi woźnica.- râthya n. zawartość wozu, ładunek.- adhi-dhâ dać,udzielić.- ugra silny,potężny.- manas Instr. z serca.- dâś czcić,służyć.

RIGVEDA ~~I,81~~ I,81: 1. mada m. upojenie,podchmielenie.- vṛidh wzrosnąć,wzmocnić się.- śavas n. siła.- vṛitrahan zabójca Vṛitry.- âji m. walka.- vâja m. łup,walka.- pra-av wspierać. 2. senya wojownik; pociskami zbrojny.- parâdadi dający,oddający.- bhûri liczny,wiele.- dabhra mały.- cid nawet.- vṛidha krzepiący,wzmacniający.- śak Des. śiksh dać.- vasu n. bogactwo,skarb.- 3. yad gdy.- ud-îr powstać.- dhana n. bogactwo.- dhṛishṇu odważny.- dhâ dać,doprowadzić do.- yuj zaprządz.- madacyut podniecający (podniecony).- hari kasztanowaty. 4. kratu m. wola,energja,siła.- anushvadham podług woli; stosownie do swej natury.- bhîma straszny.- â-vṛidh wzmódz,wzmocnić.- śrî f. blask, strój.- ṛishva wzniosły,dostojny.- upâka złączony.- śiprin obdarzony wargami (misiurką u szyszaka).- harivat mający kasztany.- ni-dhâ włożyć.- vajra m. piorun.- âyasa żelazny,spiżowy. 5. â-prâ napełnić.- pârthiva ziemski.- rajas n. przestrzeń.- bâdh Int. badbadh uderzyć o,- rocana n. sklepienie niebieskie.- tvâvat równy tobie.- ati-vaksh przerość.- 6. arya łaskawy.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- parâ-dâ oddać.- dâśvas pobożny.- vi-bhaj rozdzielić.- bhaj otrzymać udział.- râdhas n. dar. 7. dadi dający.- yûtha n. trzoda.- ṛijukratu którego wola jest prawą.- sam-gṛibhây schwytać.- puru liczny.- ubhayâhastya napełniający obie ręce.- śâ (śi) ostrzyć (wzmacniać); spieszyć się. 8. mad Caus. upić się.- sacâ c. Loc. przy.- purûvasu wiele skarbów mający.- upa-sṛij wysłać ku.- avitṛi pomocnik,opiekun.- kâma m. pragnienie. athâ zatem. 9. jantu m.pl. ludzie.- push obfitować w co.- vârya n. skarb.- antar-khyâ ukryć,zabrać.- vedas n. bogactwo.

I,157. 1. budh zbudzić się.- jmâ f. ziemia.- ud-i wschodzić.- sûrya m. słońce,- ushas f. jutrzenka.- candra błyszczący.- mah wielki.- vi-vas błyszczeć.-(z daleka).- arcis n. blask.- yâtave Dat. inf. od yâ iść,jechać.- ratha m. wóz.- pra-sû poruszyć.- jagat n. stworzenie żyjące, ruszające się.- pṛithak pojedyńczo.- 2. vṛishan męski,silny,mocny.- ghṛita n. roztopione masło.- madhu słodki; n. miód.- kshatra n. panowanie, wszyscy panujący.- uksh skrapiać.- brahman n. modlitwa,nabożeństwo.- pṛitanâ f. bitwa,walka.- jinv pobudzić.- śâsasâ śûrasâti f. zdobycie bohaterów (przez bohaterów), bitwa.- 3. arvâc tędy zwrócony.- tricakra o trzech kołach.- madhuvâhana miód wiozący.- jîrâśva mający szybkie konie.- sushṭuta bardzo sławiony.- trivandhura o trzech siedzeniach.- maghavan hojny.- viśvasaubhaga wszelkie bogactwo zawierający,- śam Ind. błogosławieństwo.- â-vah przywieźć. 4. ûrj kordjał, napój pokrzepiający.- madhumat kapiący od mocnego miodu.- kaśâ f. bicz.- mih Des. mimiksh pokropić.- (miksh połączyć z czem).- âyus n. życie.- pra-tar przedłużyć.- rapas n. choroba.- nih-mṛij wymazać, zetrzeć.- sidh oddalić,odpędzić.- dveshas n. nienawiść,nieprzyjaciel.- sacâbhû pomocny, towarzysz. 5. garbha m. płód.- ha part. wzmacniająca.- jagatî f. samica.- antar c. Loc. w, wewnątrz.- bhuvana n. istota, stworzenie; świat.- vṛishan męski; byk.- vanaspati m. drzewo.- îr Caus. poruszyć. 6. bhishaj leczący,lekarz.- bheshaja n, lek.- atha u i też, a następnie.- rathi rathî woźnica.- râthya n. zawartość wozu, ładunek.- adhi-dhâ dać,udzielić.- ugra silny,potężny.- manas Instr. z serca.- dâś czcić,służyć.

ṚIGVEDA I,114.

1. imâ rudrâya tavase kapardine kshayadvîrâya pra bharâmahe matîḥ, yathâ śam asad dvipade catushpade viśvaṁ pushṭaṁ grâme asminn anâturam.- 2. mṛiḷâ no rudrota no mayas kṛidhi kshayadvîrâya namasâ vidhema te, yac chaṁ ca yoś ca manur âyeje pitâ tad aśyâma tava rudra praṇîtishu.- 3. aśyâma te sumatiṁ ~~devayajyâ~~ devayajyayâ kshayadvîrasya tava rudra mîḍhvaḥ, sumnâyann id viśo asmâkam â carârishṭavîrâ juhavâma te haviḥ.- 4. tveshaṁ vayaṁ rudraṁ yajñasâdhaṁ vaṅkuṁ kavim avase ni hvayâmahe, âre asmad daivyaṁ heḷo asyatu sumatim id vayam asyâ vṛiṇîmahe.- 5. divo varâham arushaṁ kapardinaṁ tveshaṁ rûpaṁ namasâ ni hvayâmahe, haste bibhrad bheshajâ vâryâṇi śarma varma chardir asmabhyaṁ yaṁsat.

6. idaṁ pitre marutâm ucyate vacaḥ svâdoḥ svâdîyo rudrâya vardhanam, râsvâ ca no amṛita martabhojanaṁ tmane tokâya tanayâya mṛiḷa.- 7. mâ no mahântam uta mâ no arbhakam mâ na ukshantam uta mâ na ukshitam, mâ no vadhîḥ pitaraṁ mota mâtaraṁ mâ naḥ priyâs tanvo rudra rîrishaḥ.- 8. mâ nas toke tanaye mâ na âyau mâ no goshu mâ no aśveshu rîrishaḥ, vîrân mâ no rudra bhâmito vadhîr havishmantaḥ sadam it tvâ havâmahe.- 9. upa te stomân paśupâ ivâkaraṁ râsvâ pitar marutâṁ sumnam asme, bhadrâ hi te sumatir mṛiḷayattamâthâ vayam ava it te vṛiṇîmahe.- 10. âre te goghnam uta pûrushaghnaṁ kshayadvîra sumnam asme te astu, mṛiḷâ ca no adhi ca brûhi devâdhâ ca naḥ śarma yacha dvibarhâḥ.- 11. avocâma namo asmâ avasyavaḥ śṛiṇotu no havaṁ rudro marutvân, tan no mitro ~~varuṇ~~ varuṇo mâmahantâm aditiḥ sindhuḥ pṛithivî uta dyauḥ.

ṚIGVEDA I,114.

1. imâ rudrâya tavase kapardine kshayadvîrâya pra bharâmahe matîḥ, yathâ śam asad dvipâde catushpade viśvaṁ pushṭaṁ grâme asminn anâturam.- 2. mṛiḷâ no rudrota no mayas kṛidhi kshayadvîrâya namasâ vidhema te, yac chaṁ ca yoś ca manur âyeje pitâ tad aśyâma tava rudra praṇîtishu.- 3. aśyâma te sumatiṁ ~~devayajyâ~~ devayajyayâ kshayadvîrasya tava rudra mîḍhvaḥ, sumnâyann id viśo asmâkam â carârishṭavîrâ juhavâma te haviḥ.- 4. tveshaṁ vayaṁ rudraṁ yajñasâdhaṁ vaṅkuṁ kavim avase ni hvayâmahe, âre asmad dâivyaṁ heḷo asyatu sumatim id vayam asyâ vṛiṇîmahe.- 5. divo varâham arushaṁ kapardinaṁ tveshaṁ rûpaṁ namasâ ni hvayâmahe, haste bibhrad bheshajâ vâryâṇi śarma varma chardir asmebhyaṁ yaṁsat.

6. idaṁ pitre marutâm ucyate vacaḥ svâdoḥ svâdîyo rudrâya vardhanam, râsvâ ca no amṛita martabhojanaṁ tmane tokâya tanayâya mṛiḷa.- 7. mâ no mahântam uta mâ no arbhakam mâ na ukshantam uta mâ na ukshitam, mâ no vadhîḥ pitaraṁ mota mâtaraṁ mâ naḥ priyâs tanvo rudra rîrishaḥ.- 8. mâ nas toke tanaye mâ na âyau mâ no gosu mâ no aśveshu rîrishaḥ, vîrân mâ no rudra bhâmito vadhîr havishmantaḥ sadam it tvâ havâmahe.- 9. upa te stomân paśupâ ivâkaraṁ râsvâ pitar marutâṁ sumnam asme, bhadrâ hi te sumatir mṛiḷayattamâthâ vayam ava it te vṛiṇîmahe.- 10. âre te goghnam uta pûrushaghnaṁ kshayadvîra sumnam asme te astu, mṛiḷâ ca no adhi ca brûhi devâdhâ ca naḥ śarma yacha dvibarhâḥ.- 11. avocâma namo asmâ avasyavaḥ śṛiṇotu no havaṁ rudro marutvân, tan no mitro ~~varuṇo~~ varuṇo mâmahantâm aditiḥ sindhuḥ pṛithivî uta dyauḥ.

ṚIGVEDA I,114.

1. imâ rudrâya tavase kapardine kshayadvîrâya pra bharâmahe matîḥ, yathâ śam asad dvipade catushpade viśvaṁ pushṭaṁ grâme asminn anâturam.- 2. mṛiḷâ no rudrota no mayas kṛidhi kshayadvîrâya namasâ vidhema te, yac chaṁ ca yoś ca manur âyeje pitâ tad aśyâma tava rudra praṇîtishu.- 3. aśyâma te sumatiṁ ~~devayajyâ~~ devayajyayâ kshayadvîrasya tava rudra mîḍhvaḥ, sumnâyann id viśo asmâkam â carârishṭavîrâ juhavâma te haviḥ.- 4. tveshaṁ vayaṁ rudraṁ yajñasâdhaṁ vaṅkuṁ kavim avase ni hvayâmahe, âre asmad daivyaṁ heḷo asyatu sumatim id vayam asyâ vṛiṇîmahe.- 5. divo varâham arushaṁ kapardinaṁ tveshaṁ rûpaṁ namasâ ni hvayâmahe, haste bibhrad bheshajâ vâryâṇi śarma varma chardir asmabhyaṁ yaṁsat.

6. idaṁ pitre marutâm ucyate vacaḥ svâdoḥ svâdîyo rudrâya vardhanam, râsvâ ca no amṛita martabhojanaṁ tmane tokâya tanayâya mṛiḷa.- 7. mâ no mahântam uta mâ no arbhakam mâ na ukshantam uta mâ na ukshitam, mâ no vadhîḥ pitaraṁ mota mâtaraṁ mâ naḥ priyâs tanvo rudra rîrishaḥ.- 8. mâ nas toke tanaye mâ na âyau mâ no goshu mâ no aśveshu rîrishaḥ, vîrân mâ no rudra bhâmito vadhîr havishmantaḥ sadam it tvâ havâmahe.- 9. upa te stomân paśupâ ivâkaraṁ râsvâ pitar marutâṁ sumnam asme, bhadrâ hi te sumatir mṛiḷayattamâthâ vayam ava it te vṛiṇîmahe.- 10. âre te goghnam uta pûrushaghnaṁ kshayadvîra sumnam asme te astu, mṛiḷâ ca no adhi ca brûhi devâdhâ ca naḥ śarma yacha dvibarhâḥ.- 11. avocâma namo asmâ avasyavaḥ śṛiṇotu no havaṁ rudro marutvân, tan no mitro ~~varuṇo~~ varuṇo mâmahantâṁ aditiḥ sindhuḥ pṛithivî uta dyauḥ.

ṚIGVEDA I,114.

1. rudra im. wł.- mati f. myśl, modlitwa.- tavas silny, tęgi.- kapardin mający włosy splecione w muszlę.- kshayadvîra władnący mężami.- prabhṛi przynosić.- śam n. ind. zbawienie,błogosławieństwo.- dvipad dwunożny.- catushpad czworonożny.- viśva wszystek.- push kwitnąć.- grâma m. wieś.- anâtura nie chory, zdrowy.

2. mṛiḍ być miłościwym, oszczędzać.- mayas n. radość.- vidh czcić.- służyć (c.dat.).- yos n. błogosławieństwo.- â-yaj zyskać przez ofiarę, wymodlić.- aś osiągnąć.- praṇîti f. przewodnictwo.

3. sumati f. łaskawość.- devayajyâ f. ofiara,nabożeństwo.- miḍhvas łaskawy,miłościwy.- sumnây być łaskawym.- viś f. siedziba,dom,wieś.- â-car przyjść do (acc.).- arishṭavîra mający mężów całych, zdrowych.

4. tvesha jaśniejący,wspaniały.- yajñásâdh przyprowadzający ofiarę do skutku.- vaṅku żwawy,żywy,ruchliwy.- avas n. pomoc.- ni-hve przywoływać.- âre daleko.- daivya boski.- heḍas n. gniew.- as rzucić.- â-vṛi wzywać,poszukiwać.

5. varâha m. odyniec.- arusha czerwony.- rûpa n. kształt,postać.- bheshaja n. lek.- vârya cenny; n. skarb.- śarman n. ucieczka,schronienie.- varman n. opieka.- chardis n. opieka,przytułek,schronienie.- yam dać.

6. vacas n. pieśń,modlitwa.- marut im.wł.- svâdu słodki.- vardhana n. pożywienie.- râ dać.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- tman i.q. âtman.- toka n. potomstwo.- tanaya rozkrzewiający ród (albo n. wnuki).

7. arbhaka mały.- uksh (vaksh) wzrastać.- vadh zabijać.- tanû f. ciało.- rish Caus. szkodzić, krzywdzić.

8. âyu m. człowiek (syn?).- bham być zagniewanym.- havishmat ofiarnik (połączony z napojem ofiarnym).- sadam zawsze.- hû wołać,wzywać.

9. upa-â-kṛi przygnać.- stoma m. hymn pochwalny.- pâsupâ m. pasterz.- sumna n. łaska,łaskawość.- bhadra zbawienny.- mṛiḍ Caus. być miłościwym- athâ zatem,więc.- avas n. pomoc.- vṛi wybierać.

10. goghna zabijający krowy.- pûrushaghna zabijający ludzi.- adhibrû odpowiedzieć,wysłuchać.- adhâ potem.- dvibarhas mający podwójną wielkość, dwa razy wielki.

11. hava m. wołanie.- avasyu pragnący pomocy.- marutvat połączony z Marutami.- mah Intens. dać,udzielić.- sindhu m.f. woda,rzeka,morze.- pṛithivî f. ziemia.- div (dyu) m.f. niebo. mitra im.wł.

1. prudre in. va.- mast f. nyâf, monitwa.- teava ailuy, tyaf.- ingar-
dîn majçy wloay arseloano w mnenig.- kaiyadvlua wladuçoy mçsant.- pra-
bluf prçynosaiç.- âam m. ind. ebewtoria,bloeoeaiwiaetwo.- dvilad dwuonby.
- catnaf,ad cuvoronoiny.- vieva wanjubk.- puab kwitmçç.- grând m. wioç.-
anâtura nie cronf, adcoy.

2. mujf bçe miloâeiwya, oaeaçdaaç.- mçyan n. iadoâç.- vidn caeif.-
aaiyçe (e.dat.).- yoo n. bloeoeaiwiaetwo.- â-yaf uyaiçe prnea oflang, wy-
modiif.- ae oaiçgruç.- puagîtt f. prewoduiotwo.

3. suuatt f. Iaaeawoaç.- devayaiyâ f. oiyaia,aabolonetwo.- mîdnves
Iaaiauy,miloâeiwy.- stumçy bye iaaiavym.- via f. aiaduiba,dom,wiaç.- â-car
pnayjâç do (aec.).- aviâmiavira maiçay mçâew oaiyob, adnowyain.

4. tvaaba jâamtaiçoy,waymaiaiy.- yajnâaçdh pnayuowadaajçay oflang do
aoutin.- vaind âwaw,ôjwy,muoiiwy.- ayaa n. uomoo.- ri-ive oiçywolvaaç.-
âne dalaio.- daiyya boabr.- ibjaa n. emiav.- ae tnaoiç.- â-vyi wymwç,po-
aawiîwaç.

5. varâiia m. odçyiae.- aiuaqa waaewayy.- rvga n. kaadaih,poaiaç.-
bheaaaja n. iae.- vâiya eamwy; n. alaib.- âaiiaa n. uoieaaba,aginoriaaio.-
vainan n. ojiaea.- cinaoiia n. oiiâca,pnayiuâak,aobaoiaaaia.- yam daç.

6. vaaea n. pîaaç,moaiiwa.- maiit im.wi.- avçdh aiâadi.- vaudiana n.
poçywiaaia.- ra dae.- naataboiana n. poçymiania âmiar aiyaon.- bman i.q.
âimaa.- iaia n. poboaawo.- taaaya naknaowaiçay naâ (aibo n. wmakt).

7. aubiaie maiy.- ubah (waaeh) vnaaaiaç.- vaih aaiiae.- taaçf. cia-
io.- miat Oaaa. aiiodaiç, ir.vwaaio.

8. âyi m. caâawiak (ayaa).- bman bye aagniowaaga.- naiabaaat oiiaaaik
(noiâaoaby x naaoiaa oiiaçaaay).- aoaam aavaxa.- ind woiae,wayyae.

9. upa-a-kyi pnaçyaae.- atoae n. bjaai aoclwaiay.- paaçpâ n. yaataaa.-
aaaga n. iasia,iaaiawoâe.- bnaiba abawiaay.- mçid Oaae. bye miâoaeiwya-
aiiâ aaiam,w açe.- avaa n. poaoa.- vyi vybiaea.

10. aoçima zabiaiaay kvoay.- puraaiaaina vaniiaçay jiaai.- adai-
bya oaboviaaiaâe,wyajuoae.- adba poiam.- dvibaiba maiçay poawçing wiai-
koae, dwa paay wiaiyi.

11. nava n. wofaaio.- aaaayy piaaçaay boaoay.- aoaiiyay poiâaaony
s aaayiaad.- yan injaaa. dae,iaaiaiâe.- aiaaiin m.f. woda,praba,aoaaa.-
ajiiiiyi f. ziaaia.- diy (dym) m.f. mlabo. miiba im.wi.

ṚIGVEDA I,114.

1. rudra im. wł.- mati f. myśl, modlitwa.- tavas silny, tęgi.- kapardin mający włosy splecione w muszlę.- kshayadvîra władnący mężami.- prabhṛi przynosić.- śam n. ind. zbawienie,błogosławieństwo.- dvipad dwunożny.- catushpad czworonożny.- viśva wszystek.- push kwitnąć.- grâma m. wieś.- anâtura nie chory, zdrowy.

2. mṛiḍ być miłościwym, oszczędzać.- mayas n. radość.- vidh czcić.- służyć (c.dat.).- yos n. błogosławieństwo.- â-yaj zyskać przez ofiarę, wymodlić.- aś osiągnąć.- praṇîti f. przewodnictwo.

3. sumati f. łaskawość.- devayajyâ f. ofiara,nabożeństwo.- mîḍhvas łaskawy,miłościwy.- sumnây być łaskawym.- viś f. siedziba,dom,wieś.- â-car przyjść do (acc.).- arishṭavîra mający mężów całych, zdrowych.

4. tvesha jaśniejący,wspaniały.- yajñásâdh przyprowadzający ofiarę do skutku.- vaṅku żwawy,żywy,ruchliwy.- avas n. pomoc.- ni-hve przywoływać.- âre daleko.- daivya boski.- heḍas n. gniew.- as rzucić.- â-vṛi wzywać,poszukiwać.

5. varâha m. odyniec.- arusha czerwony.- rûpa n. kształt,postać.- bheshaja n. lek.- vârya cenny; n. skarb.- śarman n. ucieczka,schronienie.- varman n. opieka.- chardis n. opieka,przytułek,schronienie.- yam dać.

6. vacas n. pieśń,modlitwa.- marut im.wł.- svâdu słodki.- vardhana n. pożywienie.- râ dać.- martabhojana n. pożywienie śmiertelnych.- tman i.q. âtman.- toka n. potomstwo.- tanaya rozkrzewiający ród (albo n. wnuki).

7. arbhaka mały.- uksh (vaksh) wzrastać.- vadh zabijać.- tanû f. ciało.- rish Caus. szkodzić, krzywdzić.

8. âyu m. człowiek (syn?).- bhâm być zagniewanym.- havishmat ofiarnik (połączony z napojem ofiarnym).- sadam zawsze.- hû wołać,wzywać.

9. upa-â-kṛi przygnać.- stoma m. hymn pochwalny.- paśupâ m. pasterz.- sumna n. łaska,łaskawość.- bhadra zbawienny.- mṛiḍ Caus. być miłościwym- athâ zatem,więc.- avas n. pomoc.- vṛi wybierać.

10. goghna zabijający krowy.- pûrushaghna zabijający ludzi.- adhibrû odpowiedzieć,wysłuchać.- adhâ potem.- dvibarhas mający podwójną wielkość, dwa razy wielki.

11. hava m. wołanie.- avasyu pragnący pomocy.- marutvat połączony z Marutami.- mah Intens. dać,udzielić.- sindhu m.f. woda,rzeka,morze.- pṛithivî f. ziemia.- div (dyu) m.f. niebo. mitra im.wł.

Rāmāyaṇa.

Râmâyana I, 63.

1. muhûrta chwila (48 minut). – abhi+pad popaść w –. – cintâ zamyślenie, smutne myśli.

2. vâsava = Indra. – vivâsa m. wygnanie. – upasarga m. znak, omen, oznaka śmierci (nieszczęście; Kom. = śoka). – âsura pochodzący od demonów (od demona Râhu).

3. pra+vraj C. wygnać. – ardharâtra m. północ

4. ârtta strapiony (â+ṛi p.), dotknięty. – jâgṛi czuwać. – avahita uważny.

5. Kalyâṇa: szczęśliwy, pomyślny, piękny, dobry. – śubha pomyślny, dobry, cnotliwy.

6. gurulâghavam = gauravam lâghavam ca. – artha czyn (business, affair), sprawa. – dosha grzech, wina, zbrodnia.

7. palâśa butea frondosa. – âmra mango. – ni+sic polewać. – gṛidhnu pożądający, chciwy, łakomy na –. – phalâgama, pora owoców, jesień.

8. Kiṁśuka = palâśa.

9. tyaj opuścić, odepchnąć. – durmati stroskany, smutny. – śuc smucić się, boleć.

10. śabdavedhin (√vyadh) łucznik strzelający na niewidziane; celujący podług słuchu. –

11. âp + anu-sam-pra: zdarzyć się. – sammoha szał, szaleństwo, zaślepienie.

12. śabdavedhya powstały ze strzelania na niewidziane.

13. yuvarâja następca tronu. – anûḍha niezamężny (√vah). prâvṛish pora deszczów. – anuprâpta przybyły, nadeszły.

14. bhauma ziemski. – tap grzać, ogrzewać, wygrzać. – aparas odciągnąć, przyciągnąć do siebie. – â-car odwiedzać. – (południe zamieszkałe przez Yamę i umarłych).

4 główni lokapâlâḥ

Kubera
Varuṇa + Indra
Yama

15. uchya pora gorąca
antar-dhâ włożyć w środek, pass.
ustać, zniknąć, stać się niewidzialnym.
dashe 3. sing. Perf. A. i Pass.
bheka żaba
sâraṅga rodzaj antylopy (pstrej)
barhin ptak (barha ogon-pawia)
16. klinna mokry (√klid)
uttara północny, wiersz
patatrin ptak (patatra, pióro, skrzydło)
abhi-pad Â. dostać się na, przybyć.
ava-dhû 5. trząść, wstrząsać
17. ambhas n. woda
pat w ep. poezji także Â.
chaṇa zaćmienie
â-bhâ jaśnieć, widzieć
matta pijany, nieroby, rozbrykany,
mattasâ° odnosi się to całych.
18. pâṇḍura blady, żółtawy, biały
aruṇa czerwony
srotas strumień, woda
vimala bez skazy, czysty
dhâtu metal
19. atisulkha nadzwyczaj szczęśliwy
ratha jadący na wozie
vyâyâma ćwiczenie, gimnastyka (ruch) (połowanie)
śaṅkalpa postanowienie, intencja
ayu-yâ iść (jechać) wzdłuż

20. nipâna n. wodopój, staw
śvâpada (zwykle m.) dziki zwierz
jighâṃsu chcący zabić (√han
Des. jighâṃsati niereg.)
jitendriya który powstrzymał
zmysły lub namiętności: indriya
21. n. organ czucia v. czynu, zmysł
andhakâra m. ciemność, noc
abravîtam 4. aor. 3- (-îḥ, -ît)
pûryatâḥ Gen. Os. zam. pûrya-
mâṇasya niereg.
kumbha m. garnek, dzban
cakshurvishaya m. (jasnowidz
widzialny) to, co oko obejmuje
vâvṛna skóra n.
nard ś. P. kłębić
22. âśîviśha jadowity wąż
o drapieżnym podobny do węża,
t.j. ratunty
dîpi (dîpyate), p. dîpta gorejący
błyszczący, gorący
abhilakshyam adv. ku celowi
prepsu chcący osiągnąć (√âp,
Des. îpsati).
23. ushas jutrzenka, ranek
prâdus adv. jawnie, widocznie
vyakta ↑ wyraźny
vanaukas mieszkaniec lasu, pu-
styatita chudy, słaby, wątły
nannam staw przegub, miejsca
dotknięte

24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.

24. asmadvidha nasz równy
25. pravivikta samotny (Vric + vi)
udahâra ~~na czerpiący~~ ~~przynoszący~~ opuszczony ~~wodę~~ noszący wodę
apa-kṛi c. gen. zawinić przeciw-
26. nyastadaṇḍa spokojny, nie-winny
vanya mn. rośliny (owoce etc.) leśne
27. jaṭâbhâradhara noszący włosy splecione
valkala m.n. kora
ajina n. skóra
vâsas n. odzienie
arthin pożądający
28. gurutalpaga: (talpa m. łoże)
sâdhu man uznać za dobre, pochwalić
29. anu-śuc tęsknić za, boleć nad
kshaya koniec, utrata
30. mithuna m.n. para
bhṛi utrzymywać, żywić
pañcatva 5 elementów, śmierć
vṛittim } „das Leben fristen" żyć, znaleźć śr. d. ż.
vṛt Caus. } vṛitti środki do życia
31. subala bardzo potężny
akṛitâtman nieokrzesany, zły, dziki
32. anukâṅkshin dążący do (kâṅksh 1. pożądać)
33. sattva umysł, charakter
dîna smutny: dînasattva przygnębiony
durmanas, zasmucony, smutny
tâpasa pokutnik, asceta
34. ava-kṛi p. rozwiązany, rozwiany
pra-vyadh rozlać, (odrzucić), wylać rozrzucony

Kalaśa m. dzban, garnek
pâṅsu m. proch, piasek
śoṇita n. krew
~~dhârigo~~ śalya, kolec, ostrze strzały
35. ud-vi-îksh spojrzeć na
asvasthacetana trasta przestraszony zmięszany
didhakshati cetanâ umysł, świadomość
Des. dah chcieć spalić, zniszczyć
jihîrshu (Des. hṛi) chcący wziąć
37. abhi-han uderzyć, trafić, pobić
38. durbala słaby, wątły
pratîksha wyglądający, oczekujący
pipâsita spragniony (-â pragniony)
kashṭa przykry, dotkliwy
âśâkṛita? B. Konj. âśâm kṛitvâ
sam-dhṛi C. cierpieć, znosić
39. phalayoga m. nagroda, osiągnięcie nagrody
40. aparikrama nie mogący chodzić
aśakta nie będący w stanie
naga m. drzewo
bhid rozłupać, łamać
trai 1. Â. ochronić, osłonić, ratować
41. śîghram prędko
anu-dah spalić, zniszczyć
edh 1. Â. wzmagać się
42. ekapadî ścieżka
43. viśalya bez ostrza
niśita ostry
rudh dręczyć
mṛidu Kom. objaśnia przez sikatâprâya piaszczysty

(jednoszy do marma)
mṛidu łagodny, delikatny, powolny
sotsedha (utsedha wysokość), wysoki
ambu n. woda; amburaya prąd wody
44. kliś 9 P. dręczyć
cintâ trwoga, troska
45. âtura chory, stroskany, zaniepokojony
laksh 10. zauważyć, spostrzedz
46. tam 4. P. Â. być zmęczonym, wyczerpanym
paramârtavat adv. jak ktoś bardzo cierpiący
sad zmęczyć się
vivṛittâṅga z ~~kurczą~~ wijącem się ciałem
cesht ruszać się, drgać
kshayam = śaktikshayam (Comm.)
47. sam-stambh zatrzymać przemrzeć
sthiracitta stałego umysłu, mężny
brahmahatyâ za mordowanie bramina
48. vyathâ niepokój
janapada kraj
49. ghûrṇ 6 + vi wić się
vep 1. Â. drgać, trząść się
viceshṭa osłabiony
50. â-tam = tam 46.
uddharam = udaharam
saṁtrasta przerażony, przestraszony
tapodhana = tapo dhanam yasya asceta

Râm. II, 64. 41

pra-lap narzekać na — maharshi wielki święty

1. apratiṁpa niezrównany

4. apariṇâyaka bez przewodnika

lûna odcięty (√lû, lunâti)

5. apariśrama niezmęczony

~~[illegible]~~ upâsîna oddający się (âśâm) anâtha bez opiekuna

6. cirây A, ociągać się, opóźnić się

7. utkaṇṭhita stęskniony (utkaṇṭha)

8. vyalîka n. wina, niegrzeczność (przykrość)

9. agati bezradny

hînacakshus który stracił oczy (hâ stracić)

samâsakta polegający na, zależny od

10. sajjamâna √sañj, Pass. sajjate zam. ustawać sajjate

~~[illegible]~~ vyañjanâ sylaba, zgłoska

11. abhisaṁstambh wzmocnić

vyasana nieszczęście

bhaya strach, bojaźń

12. avaman nienawidzieć

13. bhagavas Voc. bhagavat (= -an) czcigodny

15. vinirbhid przeszyć

16. paritap 4. bardzo cierpieć

18. sahasâ nagle, ~~[illegible]~~ nierozważnie

evaṁgate loc. abs. w tych okolicznościach

pra-sad raczyć c. Inf. Tu (zdaniem mojem) należy uzupełnić: vaktum

19. Abo: co do reszty, to bądź mi miłościw

19. agha n. wina, grzech, zbrodnia

aśakat Aor. 2.

tîvram akartum: może lepiej tîvram sa K. jak ma edycja bomb.

20. mûrch zastygnąć, zemdleć; p. omdlały

mahâtejas z wielkim blaskiem, z wielką godnością, energją, siłą charakteru

21. aśubha zły

phal pękniąć, rozlecieć się — sadyas natychmiast

22. jñânapûrva rozmyślny

vajrin Indra (ciskający piorun)

sthâna miejsce (tron)

cyu 1. Â. spość. Caus. zrzucić

23. brahmacârin ~~Student~~ Wed, pokutnik asceta

24. Kutas tem mniej (właść. zkąd?), cóż dopiero

api Kulam na zapewne sam. na K. api

25. paścimadarśana Bahuvrîhi

26. avasikta zlany, zmoczony

pra-kṛî rozrzucić p. w nieładzie

ajina n. skóra

sanijñâ przytomność

dharmarâja Yama

vaśa m. ~~poddaństwo~~, panowanie, (rozkaz

28. âsad Caus. przybyć do –

29. abhi-vad C. witać

vatsa m. dziecko

30. nanu = łac. nonne?

sukumâra czuły

Kim nu partykuła pytająca

aparârâtra druga połowa (koniec)

31. vânyad zam. anyad-vâ nocy

viśeshatah w szczególności

kasya gen. zależny od śm

32. sandhya pacierz wieczorny lub ranny

upa-âs Par. (epicznie) odmawiać,

huta któremi złożono ofiary (wypełniać

ślâgh ~~wielbić, sławić~~ (Caus. pocieszać, uspokajać

ardita (ard) dręczony, zaniepokojony

upâsîna pielęgnujący, siedzący przy

33. kanda mn. cebulka

akarmaṇya nic zdziałać nie mogący, niedołężny

apragraha bez przewodnika (bez zapasu zboża)

anâyaka bez opiekuna

34. kṛipaṇa biedny, ubogi, godny pożałowania

gardhin pożądający –, tęskniący za, nisłujący

35. sadana dom, przybytek

samedhita wzmocniony, d. w towarzystwie

36. Kshaya m. dom, przybytek *) (Vedh A. edhate)

37. vaśvasvata syn Vivasvatá, Yama

bhâratî mowa

Ksham 1. Â. przebaczyć

38. mahâyaśas przesławny

akshayya nieśmiertelny, wieczny, nieprzemijający

abhaya — } obietnica bezpieczeństwa

dakshiṇâ } (rękojmia 6.)

40. gati stan (po śmierci)

saṁgrâma wojna, bitwa

anivartin nie uciekający (waleczny)

41. Sagara

Śaibya

Dilîpa

Janamejaya

Nahusha

Dhundhumâra

} zob. niżej

42. svâdhyâya recytowanie wed

âhitâgni bramin, strzegący św. ognia (â-dhâ rozniecić)

ekapatnîvrata kto ślubował mieć 1 żonę

*) Kshi (Ksheti, Kshiyati) mieszkać

Kshi (Kshiṇâ-, -noti) niszczyć

43. gurusevâbhṛit czczący nauczyciela
nyâsa poświęcenie deha° przyczyna.
44. akuśala nieszczęsny, zły
bândhava krewny
45. pari-dev 1. narzekać (bardzo), żalić (się
pra-vṛit zacząć
46. kṣhan zniszczyć, ranić (martwy)
ut-sṛij odrzucić, porzucić
47. paricâraṇa służba, cześć
upa-ā-i zbliżyć się
mûla = samûpa
48. vimâna wóz (n.)
vapushmat piękny
50. vyathâ ból, trwoga
akârshîḥ aor. 4. (sam, sîḥ, sît)
51. atidâruṇa surowo, ciężko
52. kâlam kṛi sudukkha do umrzeć
â-viś objąć, ogarnąć, pochwycić
54. bhâva stan
ghora straszny
55. citâ stos
56. cintayâna niereg. part. praes. âtm.
bâlya młodość, nierozwaga, cint 10.
anuśikshin ćwiczący się, głupota
pełnić, wykonywać, ćwiczyć się

57. sam-upa-sthâ zbliżyć się
apathya niezdrowy
sam-bhuj p. sambhukta, zjedzony razem
vyâdhi choroba
annarasa jadło i napój
58. â-gam dosięgnąć, spełnić się na-
sam-tyaj opuścić
60. ann-â-rabh dotknąć, objąć, otrzymać
62. durvritta złego prowadzenia, zły
vicakshana mądry
pra-vrâj Caus. wygnać
asûyati Den. ~~[illegible]~~ szemrać, na-, zinać żal (do-
63. vi-lup znikać Med. Pass.
64. satyaparâkrama prawdziwie potężny, atas = asmât
- bohaterski
65. apratikarman nie mszczący się,
nie oddający złem za złe
ut + śush 4. C. wysuszać
stoka mały (m. kropla)
âtapa m. gorąco
66. kuṇḍala ń. kolczyk
câru piękny
67. moha zamięszanie, citta umysł (świadomość, myśl)
zamącenie sad upadać, ustawać
rasa smak vid C. poznać *
68. vi-pad ~~być zniszczonym~~ ginąć z podw. acc.

* Koment. vedaye = jânâmi. - samyukta = indriya°.

Kshîṇa wyczerpany (wypalony) (Kshayati Kshiṇâti Kshiṇoti)
sneha m. olej, oliwa
dîpa m. lampa
69. âtmabhava przez kogoś samego
acetana bez świadomości, ~~pr~~ nieprzy- spowodowany
Kûla n. brzeg rzeki raya prąd (tromy
sam+sâdhayati vega szybkość, pęd) (Caus.) pokonywać
70. âyâsanâśana ~~nie~~ rozpędzający
nâtha opiekun trud, troskę
71. nṛiśaṁsa, okrutny, zły
amitra nieprzyjaciel
Kulapâṁsanî kobieta będąca wstydem dla rodziny
72. upa+â+gam zbliżyć się do, wstąpić w-

Sagara syn Bâhu, którego 2. żona zadała jego matce truciznę. Miał 60 tys. synów. Ci szukają skradzionego ojcu konia ofiarnego, kopią ziemię, stąd tryskają rzeki (sâgara ocean). Oskarżywszy wieszcza kapitę o złodziejstwo, przeklęci i zamienieni w popiół. Dopiero w kilka tysięcy lat Bhagîratha sprowadza Gangę na popioły, a dusze oczyszczone idą do nieba

Śaivya Król i wojownik w wojsku Pâṇḍava (walczących z Kaurava).

Dilîpa sławny Król ~~z~~ z dynastji słonecznej, ojciec Raghu.

Janamejaya Król Hastinâpury, wnuk Arjuny

Nahusha Król z dynastji księżycowej, którego jeden z wieszczów przemienił w węża (sarpa!), gdy go 7 wieszczów niosło w lektyce do małżeństwa.

Dhundhumâra zabójca demona Dhundhu = Kuvalayaśva, Król z dynastji słonecznej, który zabił demona przeszkadzającego wieszczowi Uttaṅka.

Râmâyaṇa: Zstąpienie Gangi.

1. devadeve gate tasmin so 'ṅgushṭhâgranipîḍitâm
kṛitvâ vasumatîm râma vatsaram samupâsata
2. atha saṁvatsare pûrṇe sarvalokanamaskṛitaḥ
umâpatiḥ paśupatî râjânam idam abravît
3. prîtas te 'haṁ naraśreshṭha karishyâmi tava priyam
śirasâ dhârayishyâmi śailarâjasutâm aham
4. tato himavataḥ śṛiṅgam abhiruhya maheśvaraḥ
nipatety abravîd gaṅgâm âbhâshyâkâśagâṁ nadîm
5. tato haimavatî jyeshṭhâ sarvalokanamaskṛitâ
umâpater vacaḥ śrutvâ gaṅgâ krodhasamanvitâ
6. tadâ sâtimahad rûpaṁ kṛitvâ vegaṁ ca duḥsaham
âkâśâd apatad râma śive śivaśirasy uta
7. acintayac ca sâ devî gaṅgâ paramadurdharâ
viśâmy ahaṁ hi pâtâlaṁ srotasâ gṛihya śaṁkaram
8. tasyâvaleparanaṁ jñâtvâ kruddhas tu bhagavân haraḥ
tirobhâvayituṁ buddhiṁ cakre trinayanas tadâ
9. sâ tasmin patitâ puṇyâ puṇye rudrasya mûrdhani
himavatpratime râma jaṭâmaṇḍalagahvare
10. sâ kathaṁcin mahîṁ gantuṁ nâśaknod yatnam âsthitâ
naiva sâ nirgamaṁ lebho jaṭâmaṇḍalam antataḥ
11. tatraivâbibhramad devî saṁvatsaragaṇân bahûn
tâṁ apaśyat punas tatra tapaḥ paramam âsthitaḥ
12. sa tena toshitaś câsîd atyantaṁ raghunandana
visasarja tato gaṅgâṁ haro bindusaraḥ prati
13. tasyâṁ visṛijyamânâyâṁ sapta srotâṁsi jajñire
hlâdinî pâvanî caiva nalinî ca tathaiva ca
14. tisraḥ prâcîṁ diśaṁ jagmur gaṅgâḥ śivajalâḥ śubhâḥ
sucakshuś caiva sîtâ ca sindhuś caiva mahânadî
15. tisraś caitâ diśaṁ jagmuḥ pratîcîṁ tu diśaṁ śubhâḥ
saptamî câṁvagât tâsâṁ bhagîratharathaṁ tadâ
16. bhagîrathO 'pi râjarshir divyaṁ syandanam âsthitaḥ
prâyâd agre mahâtejâ gaṅgâ taṁ câpy anuvrajat
17. gaganâc chaṁkaraśiras tato dharaṇiṁ âgatâ
asarpata jalaṁ tatra tîvraśabdapuraskṛitam
18. matsyakacchapasaṁghaiś ca śiśumâragaṇais tathâ
patadbhiḥ patitaiś caiva vyarocata vasuṁdharâ
19. tato devarshigandharvâ yakshasiddhagaṇâs tathâ
vyalokayanta te tatra gaganâd gâṁ gatâṁ tadâ
20. vimânair nagarâkârair hayair gajavarais tadâ
pâriplavagatâś câpi devatâs tatra vishṭhitâḥ
21. tad adbhutaṁ imaṁ loke gaṅgâvatâraṁ uttamam
didṛikshavo devagaṇâḥ samîyur amitaujasaḥ
22. saṁpatadbhiḥ suragaṇais teshâṁ cábharaṇaujasâ
śatâdityam ivâbhâti gaganaṁ gatatoyadam
23. śiśumâroragagaṇair mînair api ca caṁcalaiḥ
vidyudbhir iva vikshiptair âkâśam abhavat tadâ
24. pâṇḍuraiḥ salilotpîḍaiḥ kîryamâṇaiḥ sahasradhâ
śâradâbhrair ivâkîrṇaṁ gaganaṁ haṁsasaṁplavaiḥ
25. kvacid drutataraṁ yâti kuṭilaṁ kvacid âgatam (v.l. âyatam)
vinataṁ kvacid uddhûtaṁ kvacid yâti śanaiḥ śanaiḥ
26. salilenaiva salilaṁ kvacid abhyâhataṁ punaḥ
muhur ûrdhvapathaṁ gatvâ papâta vasudhâṁ punaḥ

Râmâyaṇa: Zstąpienie Gangi.

1. devadeve gate tasmin so 'ṅgushṭhâgranipîḍitâm
kṛitvâ vasumatîm râma vatsaraṁ samupâsata
2. atha saṁvatsare pûrṇe sarvalokanamaskṛitaḥ
umâpatiḥ paśupatî râjânam idam abravît
3. prîtas te 'haṁ naraśreshṭha karishyâmi tava priyam
śirasâ dhârayishyâmi śailarâjasutâm aham
4. tato himavataḥ śṛiṅgam abhiruhya maheśvaraḥ
nipatety abravîd gaṅgâm âbhâshyâkâśagâṁ nadîm
5. tato haimavatî jyeshṭhâ sarvalokanamaskṛitâ
umâpater vacaḥ śrutvâ gaṅgâ krodhasamanvitâ
6. tadâ sâtimahad rûpaṁ kṛityâ vegaṁ ca duḥsaham
âkâśâd apatad râma śive śivaśirasy uta
7. acintayac ca sâ devî gaṅgâ paramadurdharâ
viśâmy ahaṁ hi pâtâlaṁ srotasâ gṛihya śaṁkaram
8. tasyâvalepanaṁ jñâtvâ kruddhas tu bhagavân haraḥ
tirobhâvayituṁ buddhiṁ cakre trinayanas tadâ
9. sâ tasmin patitâ puṇyâ puṇye rudrasya mûrdhani
himavatpratime râma jaṭâmaṇḍalagahvare
10. sâ kathaṁcin mahîṁ gantuṁ nâśaknod yatnam âsthitâ
naiva sâ nirgamaṁ lebhe jaṭâmaṇḍalam antataḥ
11. tatraivâbibhramad devî saṁvatsaragaṇân bahûn
tâm apaśyat punas tatra tapaḥ paramam âsthitaḥ
12. sa tena toshitaś câsîd atyantaṁ raghunandana
visasarja tato gaṅgâṁ haro bindusaraḥ prati
13. tasyâṁ visṛijyamânâyâṁ sapta srotâṁsi jajñire
hlâdinî pâvanî caiva nalinî ca tathaiva ca
14. tisraḥ prâcîṁ diśaṁ jagmur gaṅgâḥ śivajalâḥ śubhâḥ
sucakshuś caiva sîtâ ca sindhuś caiva mahânadî
15. tisraś caitâ diśaṁ jagmuḥ pratîcîṁ tu diśaṁ śubhâḥ
saptamî câṅvagât tâsâṁ bhagîratharathaṁ tadâ
16. bhagîrathoḥ 'pi râjarshir divyaṁ syandanam âsthitaḥ
prâyâd agre mahâujâ gaṅgâ taṁ câpy anuvrajat
17. gaganâc chaṁkaraśiras tato dharaṇiṁ âgatâ
asarpata jalaṁ tatra tîvraśabdapuraskṛitam
18. matsyakacchapasaṁghaiś ca śiśumâragaṇais tathâ
patadbhiḥ patitaiś caiva vyarocata vasuṁdharâ
19. tato devarshigandharvâ yakshasiddhagaṇâs tathâ
vyalokayanta te tatra gaganâd gâṁ gatâṁ tadâ
20. vimânair nagarâkârair hayair gajavarais tadâ
pâriplavagatâś câpi devatâs tatra vishṭhitâḥ
21. tad adbhutam imaṁ loke gaṅgâvatâram uttamam
didṛikshavo devagaṇâḥ samîyur amitaujasaḥ
22. saṁpatadbhiḥ suragaṇais teshâṁ câbharaṇaujasâ
śatâdityam ivâbhâti gaganaṁ gatatoyadam
23. śiśumâroragagaṇair mînair api ca caṁcalaiḥ
vidyudbhir iva vikshiptair âkâśam abhavat tadâ
24. pâṇḍuraiḥ salilotpîḍaiḥ kîryamâṇaiḥ samaṁtataḥ
śâradâbhraiḥ ivâkîrṇaṁ gaganaṁ haṁsasaṁplavaiḥ
25. kvacid drutataraṁ yâti kuṭilaṁ kvacid âgatam (v.l. âyatam)
vinataṁ kvacid uddhûtaṁ kvacid yâti śanaiḥ śanaiḥ
26. salilenaiva salilaṁ kvacid abhyâhataṁ punaḥ
muhur ûrdhvapathaṁ gatvâ papâta vasudhâṁ punaḥ

48

I, 40-42
I, 63
II, 64

parikrântâ mahî sarvâ sattvavantaś ca sûditâḥ
devadânavarakshâṁsi piśâcoragapannagâḥ (8)
na ca paśyâmahe 'śvaṁ te aśvahartâram eva ca
kiṁ karishyâmo bhadraṁ te buddhir atra vicâryatâm (9)
teshâṁ tad vacanaṁ śrutvâ putrâṇâṁ râjasattamaḥ
samanyur abravîd vâkyaṁ sagaro raghunandana (10)
bhûyaḥ khanata bhadraṁ vo vibhedya vasudhâtalam
aśvahartâram âsâdya kṛitârthâś ca nivartata (11)
pitur vacanam âsâdya sagarasya mahâtmanaḥ
shashṭiḥ putrasahasrâṇi rasâtalam abhidravan (12)
khanyamâne tatas tasmin dadṛiśuḥ parvatopamam
diśâgajaṁ virûpâkshaṁ dhârayantaṁ mahîtalam (13)
saparvatavanâṁ kṛitsnâṁ pṛithivîṁ raghunandana
dhârayâmâsa śirasâ virûpâkṣho mahâgajaḥ (14)
vadâ parvaṇi kâkutstha viśramârthaṁ mahâgajaḥ
khedâc câlayate śirshaṁ bhûmikampas tadâ bhavet (15)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ diśâpâlaṁ mahâgajam
mânayanto hi te râma jagmur bhittvâ rasâtalam (16)
tataḥ pûrvâṁ diśaṁ bhittvâ dakshiṇâṁ bibhiduḥ punaḥ
dakshiṇasyâm api diśi dadṛiśus te mahâgajam (17)
mahâpadmaṁ mahâtmânaṁ sumahatparvatopamam
śirasâ dhârayantaṁ gâṁ vismayaṁ jagmur uttamam (18)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ sagarasya mahâtmanaḥ
shashṭiḥ putrasahasrâṇi paścimâṁ bibhidur diśam (19)
paścimâyâm api diśi mahântam acalopamam
diśâgajaṁ saumanasaṁ dadṛiśus te mahâbalâḥ (20)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ pṛishṭvâ câpi nirâmayam
khanantaḥ samupâkrântâ diśaṁ somavatîṁ tadâ (21)
uttarasyâṁ raghuśreshṭha dadṛiśur himapâṇḍuram
bhadraṁ bhadreṇa vapushâ dhârayantaṁ mahîm imâm (22)
samâlabhya tataḥ sarve kṛitvâ cainaṁ pradakshiṇam
shashṭiḥ putrasahasrâṇi bibhidur vasudhâtalam (23)
tataḥ prâguttarâṁ gatvâ sâgarâḥ prathitâṁ diśam
roshâd abhyakhanan sarve pṛithivîṁ sagarâtmajâḥ (24)
te tu sarve mahâtmâno bhîmavegâ mahâbalâḥ
dadṛiśuḥ kapilaṁ tatra vâsudevaṁ sanâtanam (25)

parikrântâ mahî sarvâ sattvavantaś ca sûditâḥ
devadânavarakshâṁsi piśâcoragapannagâḥ (8)
na ca paśyâmahe 'śvaṁ te aśvahartâram eva ca
kiṁ karishyâmo bhadraṁ te buddhir atra vicâryatâm (9)
teshâṁ tad vacanaṁ śrutvâ putrâṇâṁ râjasattamaḥ
samanyur abravîd vâkyaṁ sagaro raghunandana (10)
bhûyaḥ khanata bhadraṁ vo vibhedya vasudhâtalam
aśvahartâram âsâdya kṛitârthâś ca nivartata (11)
pitur vacanam âsâdya sagarasya mahâtmanaḥ
shashṭiḥ putrasahasrâṇi rasâtalam abhidravan (12)
khanyamâne tatas tasmin dadṛiśuḥ parvatopamam
diśâgajaṁ virûpâkshaṁ dhârayantaṁ mahîtalam (13)
saparvatavanâṁ kṛitsnâṁ pṛithivîṁ raghunandana
dhârayâmâsa śirasâ virûpâkśo mahâgajaḥ (14)
vadâ parvaṇi kâkutstha viśramârthaṁ mahâgajaḥ
khedâc câlayate śirshaṁ bhûmikampas tadâ bhavet (15)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ diśâpâlaṁ mahâgajam
mânayanto hi te râma jagmur bhittvâ rasâtalam (16)
tataḥ pûrvâṁ diśaṁ bhittvâ dakshiṇâṁ bibhiduḥ punaḥ
dakshiṇasyâm api diśi dadṛiśus te mahâgajam (17)
mahâpadmaṁ mahâtmânaṁ sumahatparvatopamam
śirasâ dhârayantaṁ gâṁ vismayaṁ jagmur uttamam (18)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ sagarasya mahâtmanaḥ
shashṭiḥ putrasahasrâṇi paścimâṁ bibhidur diśam (19)
paścimâyâm api diśi mahântam acalopamam
diśâgajaṁ saumanasaṁ dadṛiśus te mahâbalâḥ (20)
te taṁ pradakshiṇaṁ kṛitvâ pṛishṭvâ câpi nirâmayam
khanantaḥ samupâkrântâ diśaṁ somavatîṁ tadâ (21)
uttarasyâṁ raghuśreshṭha dadṛiśur himapâṇḍuram
bhadraṁ bhadreṇa vapushâ dhârayantaṁ mahîm imâm (22)
samâlabhya tataḥ sarve kṛitvâ cainaṁ pradakshiṇam
shashṭiḥ putrasahasrâṇi bibhidur vasudhâtalam (23)
tataḥ prâguttarâṁ gatvâ sâgarâḥ prathitâṁ diśam
roshâd abhyakhanan sarve pṛithivîṁ sagarâtmajâḥ (24)
te tu sarve mahâtmâno bhîmavegâ mahâbalâḥ
dadṛiśuḥ kapilaṁ tatra vâsudevaṁ sanâtanam '25)

Râmâyaṇa I,41.

1. cira długi (o czasie); gam iść.- jñâ poznać.- naptṛi m. wnuk.- râjan m. król.- dîp 4 jaśniec.- sva swój, tejas m. blask.

2. śûra m. bohater.- kṛitavidya uczony.- pûrva dawny; pl. przodkowie. -tulya równy.- as być.- pitṛi m. ojciec; pl. zmarli przodkowie, krewni po mieczu.- gati f. droga.- anu-ish 1 szukać.- yad który.- apa-vah 1 odprowadzić, porwać.(Caus.)

3. antarbhauma podziemny.- sattva n. istota.- vîryavat potężny.- pratighâta m. odparcie.- asi m. miecz; sâsi przym. wraz z mieczem.- grah 9 wziąć.- kârmuka m.n. łuk.

4. abhi-vad 1 (Caus.) przemówić, powitać.- tvad ty.- han 2 zabić.- vighnakara zakłócający, przeszkadzający.- siddhârtha któremu się powiodło (sidh 4 powieść się).- sam-ni-vṛit 1 powrócić.- mad ja.- yajña m. ofiara.- pâraga przyprowadzający do końca (pâra n. przeciwległy brzeg, gam 1 iść).

5. evam tak.- vac mówić; p.p.p. ukta zagadnięty.- aṃśumat im.wł.- samyak adv. jak się należy.- dhanus n. łuk.- â-dâ 3 wziąć.- khaḍga m. miecz.- laghu lekki, vikrama krok, m.

6. mârga m. droga.- pra-pad 4 wejść, wstąpić na (drogę).- nara m. mąż, śreshṭha najlepszy.- abhi-cud 1 Caus. nakłaniać, naglić.

7. pataga m. ptak.- pûj 10 czcić.-

8. pari-prach wypytywać.- vâjin m. koń.- eva właśnie.

9. prati-vac 2 odrzec.- mati f. rozum.- âsamañja którego ojcem jest Asamañja.- saha z, sahâśva przym. wraz z koniem.- śîghra prędki.- i 2 iść-

10. yathâkramam po kolei.- yathânyâyam podług przepisu, jak się należy.- sam-upa-kram zacząć.

11. vâkyajña, vâkyakovida umiejący mówić, dobrze przemawiający.- â-gam przyjść, powrócić.

12. yatra gdzie.

13. duḥkha n. smutek; vaśa n. moc, władza.- â-pad 4 dostać się .- suta m. syn.- tadâ wtedy.- krus 1 biadać, narzekać.- parama, najwyższy; ârta strapiony.- vadha m. zabójstwo.- duḥkhita ? zmartwiony; su bardzo.

14. purushavyâghra m. mąż jako tygrys.- śoka m. zmartwienie.- sam-anu-i p.p.p. pełen.

15. kartukâma pragnący uczynić.- jalakriyâ f. ofiara z wody na cześć zmarłych.- jala n. woda.- arthin potrzebujący.- jalâśaya m. miejsce z wodą, zbiornik wody.

16. vi-sṛi rozszerzać się 1, Caus. wodzić (oczyma).- nipuṇa wprawny, ~~rozumny~~.- dṛishṭi f. oko.- tatas następnie.- khaga m. ptak; adhipa m. król.- mâtula m. wuj.- suparṇa m. pięknoskrzydły, im.wł.- anila m. wiatr.

17. enad on.- vainateya im.wł. potomek Vinatâ.- mâ (przy Imperativ.) nie.- śuc 1 smucić się.- loka m. świat.- sam-man 4 p.p.p. uznany.

18. dah 1 spalić.- hi bowiem.- salila n. woda.- na nie.- arh 1 módz.- prâjña mądry, rozumny.- dâ dać.- laukika(ziemski), powszedni.

19. gaṅgâ f. rzeka Ganges.- himavat m. góra Himâlaja.- jyeshṭha najstarszy.- duhitṛi f. córka.- purusha m. człowiek; ṛishabha m. byk (najlepszy z-).- mahâbâhu : bâhu m. ramię.- salilakriyâ f. ofiara z wody.

20. etad ten.- plu 1 pływać, Caus. zalać, polać.- pâvana, f. -î oczyszczający.- klid 4zmoknąć,p.p.p. zwilżony.- kântâ f. oblubienica.- svarga m. niebo.- nî prowadzić. 21. niḥ-gam wyjść.- mahâbhâga znakomity, zacny.- sam-grah zabrać z sobą.- paitâmaha dziadowski.- niḥ-vṛit Caus. spełnić.- 22. ativîryavat bardzo potężny.- tvaritam pośpiesznie.- punar znów.- â-yâ 2 przyjść.- tapas n. pokuta.- 23. â-sad caus. przyjść do.- dîkshita poświęcony.- ni-vid 2 Caus. oznajmić.- yathâvṛittam jak się stało.- tathâ tak.- 24. ghora straszliwy, saṃkâśa m. wygląd.- nṛipa m. król.- yathâ-kalpam podług przepisu, rytu.- yathâvidhi toż (jak się należy). 25. pura n. miasto.- śrîmat piękny, szczęsny.- yaj 1 ofiarować.- pati m. pan. âgama przybycie.- niścaya m. postanowienie.- adhi-gam dojść do,powziąć. 26. kâla m. czas.- triṃśat 30.- râjya n. panowanie.- div f. niebo.

Ćwiczenia 1,41.

1. cirą dwaj (o czasie); rana linia.- jirą poznać.- uepły m. wynik.- wpływ m. król.- dla d jasnien.- sza swój. tulas 72. blask.
2. ślina m. bolnie.- kyjiavirya ne ory.- pinwa dawny; pl. podkowia. tuhya rzwny.- as lvć.- pilny m. ojciec; pl. zmarli przodkowie, krewni po mieczu.- rata m. droga.- zum-tan l szybać.- yad kiedy.- zra-van l odprowadzić, norwać.(Cwas.)
3. ewiarbiamm podziemny.- zastwa n. tatola.- wiązwat połączyć.- pralinzia m. odpowrie.- zas m. mioch; szast prazyn. wra z miedzy.- mrah o watać.- bźmuhe m.n. ktć.
4. sahi-vad l (Cwia.) przemówić, powitać.- rvad ly.- han 2 zabić.- vinmaimra zadłoczajcy, przestępca.- oy.- siddźrtia kiorzem zią powrotdo (strun d powiązać zrzl.- zam-ni-vyit l powrócić.- nad ja.- yczina m. oliwa.- ćmrza przyprowadzający do końca (pora n. przedwiośnie brzeg, gran l iść).
5. evam tak.- vzo mowić; p.p.p. mvia zdecydzić.- zmęczyć im.wł.- szmyat rdy. jaz zrię rzlcy.- dlugna n. lok.- ź-dą.- wolący.- kbadza m. mroca.- jasny jelkd, vikzma krok, m.
6. mźrza m. dusza.- pre-pad 4 wojsć, wstępić na (drogą).- bera m. męż, śrocsnira mylebny.- zabi-cen l Cwia. mzkiaviać, rzelić.
7. pstrza m. prak.- pźj 10 czoły.-
8. part-prac wyzyźwać.- wstęp m. kuń.- cya wjeźdźa.
9. pral-vac 2 odmowc.- part l. rodzina.- zasłepia kłorowe otoczą jest zmarzły.- zaha z, zaniżva przyn. wra z kontem.- ź'chua pręgdi.- i 2 izc-
10. ysinźkzmam po kolor.- ysinźnyźyć podzia przepisu, jazd zrę mzlezy.- zac-upa-kzm zaczęć.
11. vźzyzlia, vzyzvovźda zmrzięcy mówić, dobrze nagwarzięcy.- ź-cam przyjść, przrocić.
12. yal m. wdzię.
13. dźpkia m. ermtel; wsza m. moc, wiadza.- ź-zrą d doslać się.- zura m. zam.- tadź wiosy.- kuns l btadać, marzdzać.- zrzuca. bźlwźa; ćrza zbyzlony.- vepla m. zdolejwo.- dźpnilia ź zmrzlony; zo barzdo.
14. przsbavyźnia m. maź jska lyczya.- zoka m. dwzlwienie.- zamu l p.p.p. podzin.
15. krzudkźma przmięcy na yrić.- jzlskdyź f. ofiara z wody na czasć zmrzlyć.- yzia n. woda.- zrdbia polzadnięcy.- jzlźdzaya n. niedzoa z wodą, zlonik wody.
16. wł-azi łodzanusać się l, cas. wodzić (coczma).- dlinga wrzawy, ksdl.- dźlanł f. oko.- bzia. mazgonie.- klzza m. ptak; adtipz m. wrót.- mźtuda m. wrt.- zrpnąa m. pźkmodzy, źdzy, lm.wł.- zrzla m. wiatr.
17. ored on.- vażnaćeva lm.wł. potomek Vinera.- mź (przy Imporatiy) mi.- źro l smrcić się.- loka m. ćwiat.- zam-man 4 p.p.p. marzny.
18. dan l ajazić.- bł bowiem.- sztila m. woda.- na mio.- zrł l móda. prźja mędry, rozumny.- dź dać.- lankia,zromskij powazedni.
19. rzźnć f. rzeka Cesnyes.- mrzwał m. góra dlinźlaja.- jyzahna mi-zrzasny.- rudźyć f. ocnia.- pirnaia m. czkowiek; ćlarabia m. byk (mźlep-siy z-ta.- mzlenźdnm : bźlnr m. rzmig.- sallikdzyć f. orzma z wody.
20. ored ten.- plr l pźywać. Cwia. zajać. poiać.- pźvarna, l.- ź-ocvaczajcy.- vid źamolnić.p.p.p. awiation.- kźnźć f. obrubienie.- svarga m. rzbow.- mź przwalić. 21. mźj-zam wyjść.- mrźdnara zmalcunty. zacyć.- zam-zrzn zobyć z sobą.- pzźlamana dziadoska.- mlj-vyit Cwis. ziyźnic.- ślźyźrzyć bzadzo polzyty.- lvarlibm posiosznio.- pruct znów.- ź-ya 2 przyjść.- tzpes n. jodła. - 23. ź-zad czas. przyjść do.- dźkanlia pozyczony.- mi-vid 2 Cwis. oznajmić.- yalźźyźlbam jak się stazo.- tzdźa tak.- 24. zjora atrzaźlwy, zamkzźa m. wyzida.- mzpa m. krol.- yzlźa-zelpam podług przepisu, rzyu.- yazźavidbi toć (jak się pałoży). 25. pina n. mzsano.- źrźnat pzędy, s.czapaw.- yal l ofiarowąć.- part m. ban. czmna przybycie.- ndzcaya m. postanowienie.- adn-zam dojść do,powstać. 26. kźla m. czas.- zrźmźać?0.- tźjza m. pomowna.- dav f. mzbo.

RÂMÂYAṆA I, 42.

kâladharmaṁ gate râma sagare prakṛitîjanâḥ
râjânaṁ rocayâmâsur aṁśumantaṁ sudhârmikam (1)
sa râjâ sumahân âsîd aṁśumân raghunandana
tasya putro mahân âsîd dilîpa iti viśrutaḥ (2)
tasmai râjyaṁ samâdiśya aṁśumân raghunandana
himavacchikhare ramye tapas tepe sudâruṇam (3)
dvâtriṁśacchatasâhasraṁ varshâṇi sumahâyaśâḥ
tapovanagato râjâ svargaṁ lebhe tapodhanaḥ (4)
dilîpas tu mahâtejâḥ śrutvâ paitâmahaṁ vadham
duḥkhopahatayâ buddhyâ niścayaṁ nâdhyagacchata (5)
kathaṁ gaṅgâvataraṇaṁ kathaṁ teshâṁ jalakriyâ
târayeyaṁ kathaṁ caitân iti cintâparo 'bhavat (6)
tasya cintayato nityaṁ dharmeṇa viditâtmanaḥ
putro bhagîratho nâma jajñe paramadhârmikaḥ (7)
dilîpas tu mahâtejâ yajñair bahubhir ishṭavân
triṁśadvarshasahasrâṇi râjâ râjyam akârayat (8)
agatvâ niścayaṁ râjâ teshâm uddharaṇaṁ prati
vyâdhinâ naraśârdûla kâladharmam upeyivân (9)
indralokaṁ gato râjâ svârjitenaiva karmaṇâ
râjye bhagîrathaṁ putram abhishicya nararshabhaḥ (10)
bhagîrathas tu râjarshir dhârmiko raghunandana
anapatyo mahârâjaḥ prajâkâmaḥ sa câprajâḥ (11)
mantrishv âdhâya tad rajyaṁ gaṅgâvataraṇe rataḥ
tapo dîrghaṁ samâtishṭhad gokarṇe raghunandana (12)
ûrdhvabâhuḥ pañcatapâ mâsâhâro jitendriyaḥ
tasya varshasahasrâṇi ghore tapasi tishṭhataḥ (13)
atîtâni mahâbâho tasya râjño mahâtmanaḥ
suprîto bhagavân brahmâ prajânâṁ prabhur îśvaraḥ (14)
tataḥ suragaṇaiḥ sârdham upâgamya pitâmahaḥ
bhagîrathaṁ mahâtmânaṁ tapyamânam athâbravît (15)
bhagîratha mahârâja prîtas te 'haṁ janâdhipa
tapasâ ca sutaptena varaṁ varaya suvrata (16)
tam uvâca mahâtejâḥ sarvalokapitâmaham
bhagîratho mahâbâhuḥ kṛitâñjaliputaḥ sthitaḥ (17)
yadi me bhagavân prîto yady asti tapasaḥ phalam
sagarasyâtmajâḥ sarve mattaḥ salilam âpnuyuḥ (18)
gaṅgâyâḥ salilaklinne bhasmany eshâṁ mahâtmanâm
svargaṁ gaccheyur atyantaṁ sarve ca prapitâmahâḥ (19)
deva yâce ha santatyai nâvasîdet kulaṁ ca naḥ
ikshvâkûṇâṁ kule deva esha me 'stu varaḥ paraḥ (20)
uktavâkyaṁ tu râjânaṁ sarvalokapitâmahaḥ
pratyuvâca śubhâṁ vâṇîṁ madhurâṁ madhurâksharâm (21)
manoratho mahân esha bhagîratha mahâratha
evaṁ bhavatu bhadraṁ te ikshvâkukulavardhana (22)
iyaṁ haimavatî jyeshṭhâ gaṅgâ himavataḥ sutâ
tâṁ vai dhârayituṁ rajan haras tatra niyujyatâm (23)
gaṅgâyâḥ patanaṁ râjan pṛithivî na sahishyate
tâṁ vai dhârayituṁ râjan nânyaṁ paśyâmi śûlinaḥ (24)
tam evam uktvâ râjânaṁ gaṅgâṁ câbhâshya lokakṛit
jagâma tridivaṁ devaiḥ sarvaiḥ saha marudgaṇaiḥ (25)

RÂMÂYAṆA I,42.

kâladharmaṁ gate râma sagare prakṛitîjanâḥ
râjânaṁ rocayâmâsur aṁśumantaṁ sudhârmikam (1)
sa râjâ sumahân âsîd aṁśumân raghunandana
tasya putro mahân âsîd dilîpa iti viśrutaḥ (2)
tasmai râjyaṁ samâdiśya aṁśumân raghunandana
himavacchikhare ramye tapas tepe sudâruṇam (3)
dvâtriṁśacchatasâhasraṁ varshâṇi sumahâyaśâḥ
tapovanagato râjâ svargaṁ lebhe tapodhanaḥ (4)
dilîpas tu mahâtejâḥ śrutvâ paitâmahaṁ vadham
duḥkhopahatayâ buddhyâ niścayaṁ nâdhyagacchata (5)
kathaṁ gaṅgâvataraṇaṁ kathaṁ teshâṁ jalakriyâ
târayeyaṁ kathaṁ caitân iti cintâparo 'bhavat (6)
tasya cintayato nityaṁ dharmeṇa viditâtmanaḥ
putro bhagîratho nâma jajñe paramadhârmikaḥ (7)
dilîpas tu mahâtejâ yajñair bahubhir ishṭavân
triṁśadvarshasahasrâṇi râjâ râjyam akârayat (8)
agatvâ niścayaṁ râjâ teshâm uddharaṇaṁ prati
vyâdhinâ naraśârdûla kâladharmam upeyivân (9)
indralokaṁ gato râjâ svârjitenaiva karmaṇâ
râjye bhagîrathaṁ putram abhishicya nararshabhaḥ (10)
bhagîrathas tu râjarshir dhârmiko raghunandana
anapatyo mahârâjaḥ prajâkâmaḥ sa câprajâḥ (11)
mantrishv âdhâya tad rajyaṁ gaṅgâvataraṇe rataḥ
tapo dîrghaṁ samâtishṭhad gokarṇe raghunandana (12)
ûrdhvabâhuḥ pañcatapâ mâsâhâro jitendriyaḥ
tasya varshasahasrâṇi ghore tapasi tishṭhataḥ (13)
atîtâni mahâbâho tasya râjño mahâtmanaḥ
suprîto bhagavân brahmâ prajânâṁ prabhur îśvaraḥ (14)
tataḥ suragaṇaiḥ sârdham upagamya pitâmahaḥ
bhagîrathaṁ mahâtmânaṁ tapyamânam athâbravît (15)
bhagîratha mahârâja prîtas te 'haṁ janâdhipa
tapasâ ca sutaptena varaṁ varaya suvrata (16)
tam uvâca mahâtejâḥ sarvalokapitâmaham
bhagîratho mahâbâhuḥ kṛitâñjaliputaḥ sthitaḥ (17)
yadi me bhagavân prîto yady asti tapasaḥ phalam
sagarasyâtmajâḥ sarve mattaḥ salilam âpnuyuḥ (18)
gaṅgâyâḥ salilaklinne bhasmany eshâṁ mahâtmanâm
svargaṁ gaccheyur atyantaṁ sarve ca prapitâmahâḥ (19)
deva yâce ha santatyai nâvasîdet kulaṁ ca naḥ
ikshvâkûṇâṁ kule deva esha me 'stu varaḥ paraḥ (20)
uktavâkyaṁ tu râjânaṁ sarvalokapitâmahaḥ
pratyuvâca śubhâṁ vâṇîṁ madhurâṁ madhurâksharâm (21)
manoratho mahân esha bhagîratha mahâratha
evaṁ bhavatu bhadraṁ te ikshvâkukulavardhana (22)
iyaṁ haimavatî jyeshṭhâ gaṅgâ himavataḥ sutâ
tâṁ vai dhârayituṁ râjan haras tatra niyujyatâm (23)
gaṅgâyâḥ patanaṁ râjan pṛithivî na sahishyate
tâṁ vai dhârayituṁ râjan nânyaṁ paśyâmi śûlinaḥ (24)
tam evam uktvâ râjânaṁ gaṅgâṁ câbhâshya lokakṛit
jagâma tridivaṁ devaiḥ sarvaiḥ saha marudgaṇaiḥ (25)

Rāmāyaṇa I,42.

1. kāladharma m. śmierć.- prakṛiti f. pl. poddani.- jana m. człowiek.- ruc 1 Caus. upodobać, wybrać.- dharmika sprawiedliwy, pobożny.
2. vi-śru 6, P.-P.-P. słynny, wsławiony jako.- dilīpa m. im.wł.-
3. rājya n. panowanie, rządy.- sam-ā-diś 6 przesłać.- śikhara n. wierzchołek.- vasya urodzaj.- tarka n. pokuta, umartwienie.- tap 1 pokutować, umartwiać się.- dāruṇa srogi.
4. dvi-śhat 32.- śata n. 100.- sāhasra n. 1000.- varsha n. rok.- yaśas n. sława.- vana n. las.- svarga m. niebo.- tapodhana pobożny, asceta (i bogaty bogactwem jest pokutą).- labh 1 osiągnąć.
5. pitāmaha dziadowski.- vadha m. zabójstwo.- dushṭa n. nieszczęście.- upa-hṛi 3 porwać, przenębić.- buddhi f. myśl.
6. avatarana n. zstąpienie.- jyātham jako- tyś 1 Caus. oswobodzić, wyratować.- cintāpara pogrążony w myślach.
7. cint 10 rozmyślać.- nityam wciąż.- dharma m. sprawiedliwość, pobożność.- vitṛiṣṇam który zimbie pożnał.- bhagīratha m. im.wł.- jan rodzić się.
8. yaj ofiarować.- bahu wiele.- kṛi 8 Caus. sprzedawać.-
9. uddhāraṇa n. oswobodzenie.- prati względem.- vyādhi m. choroba.- upa-i 2 posłać; impfvtyw part. perf. act.
10. indrāloka m. świat (niebo) Indry.- arj 1 Caus. zyskać.- sva m.n. własna osoba, własne ja.- karman n. los.- abhi-sic 6 wyświęcić.- rishabha m. byk, najlepszy z.
11. rājarshi m. święty z rodu królewskiego.- apatya n. potomek.- prajā f. potomstwo.- kāma m. miłość, pragnienie,- apraṇa bezpotomny.
12. mantrin m. minister.- ā-dhā 3 powierzyć.- rāma 1 miłe wrażenie; p.p.p. oddany.- dīrgha długi.- sam-ā-sthā 1 wypełnić.- goptṛi m. im.wł.
13. ūrdhva wzniesiony.- bāhu m. ramię.- pāṇitalena wystawiony na 5 ogni.- māsāhara raz w miesiąc jedzący.- ji 1 zwyciężyć.- indriya n. zmysł.
ghora straszny.
14. ni-vi-śam 4 uciąć.- ari 3 zadrzeć.- bhagavat czcigodny.- brahman m. im.wł. bóg.- pada f. stworzenie.- prajāpati m. władca.- īśvara m. pan.
przód.- [illegible] smartnāś sig.
16. sādhu m. [illegible] ty.- vi 6 Caus. wprawić wybrać, wybrać.- sarvatra wszędy, świdy w spełnianiu obowiązków.
17. sajjā m. obiad dlomie dzisiejszego.- puṇa m.n. zagłębienie, dołek.
18. phala n. owoc, nagroda.- salila n. woda.- āpas otrzymać.
19. [illegible] n. pogląd.- niyanta nieskończony.- prapitāmaha m. pradziad, p.- prodkowie.
20. yaj 1 ofiara.- tm bezpotomny.- santati f. potomstwo.- sva-sad 1 zasiąść.- kula n. ród.- ikshvāku im.wł.- para najwyższy.
21. ukṣavāka który przeszedł.- śubha pomyślny.- vāṇī f. mowa.- nabhas n. niebo.- dhvaja n. sprzęt, zgrabka.
22. manoratha m. życzenie.- mahāratha wielki wojownik, bohater.- vardhana pomnażający.
23. iṣhvāku f. żona Iksvaku.- jyeshṭha najstarszy.- śreṣṭha f. córka.- hara m. przydomek śiwy (niszczyciel).- vat zaprzeć (explitywne).-
24. dhṛi 10 podtrzymać.- tatra tam.- ni-yuj 7 polecić.
25. patana n. upadek.- pitṛivī f. ziemia.- nah 1 wytrzymać.- avyaya niezmienny.- śūlin im.wł. przydomek śiwy (zbrojny w trójząb).
26. ā-bhāsh 1 przemówić do.- lokapāla strażnik świata.- trivishṭapa n. (trzecia) niebo.- marutgaṇa (przemienne) rzesza rzesza Marutów (bogów wiatru).

Râmâyaṇa I.42.

1. kâladharma m. śmierć.- prakṛiti f. pl. poddani.- jana m. człowiek.- ruc 1 Caus. upodobać, wybrać.- dhârmika sprawiedliwy, pobożny.
2. vi-śru 5, p.p.p. znany, wsławiony jako.- dilîpa m. im.wł.-
3. râjya n. panowanie, rządy.- sam-â-diś 6 przekazać.- śikhara n. wierzchołek.- ramya uroczy.- tapas n. pokuta, umartwienie.- tap 1 pokutować, umartwiać się.- dâruṇa srogi.
4. dvâtriṃśat 32.- śata n. 100.- sahasra n. 1000.- varsha n. rok.- yaśas n. sława.- vana n. las.- svarga m. niebo.- tapodhana pobożny, asceta (którego bogactwem jest pokuta).- labh 1 osiągnąć.
5. paitâmaha dziadowski.- vadha m. zabójstwo.- duḥkha n. nieszczęście.- upa-han 2 porazić, przygnębić.- buddhi f. myśl.
6. avataraṇa n. zstąpienie.- katham jak?- tṝ 1 Caus. oswobodzić, wyratować.- cintâpara pogrążony w myślach.
7. cint 10 rozmyślać.- nityam wciąż.- dharma m. sprawiedliwość, pobożność.- viditâtman który siebie poznał.- bhagîratha m. im.wł.- jan rodzić się.
8. yaj ofiarować.- bahu wiele.- kḷp 1 Caus. sprawować.-
9. uddharaṇa n. oswobodzenie.- prati względem.- vyâdhi m. choroba.- upa-i 2 pójść; upeyivas part. perf. act.
10. indraloka m. świat (niebo) Indry.- arj 1 Caus. zyskać.- sva m.n. własna osoba, własne ja.- karman n. los.- abhi-sic 6 wyświęcić.- ṛshabha m. byk, najlepszy z.
11. râjarshi m. święty z rodu królewskiego.- apatya n. potomek.- prajâ f. potomstwo.- kâma m. miłość, pragnienie.- aprajas bezpotomny.
12. mantrin m. minister.- â-dhâ 3 postawić.- ram 1 mieć upodobanie; p.p.p. oddany.- dîrgha długi.- sam-â-sthâ 1 wypełniać.- gokarṇa m. im.wł.
13. ûrdhva wzniesiony.- bâhu m. ramię.- pañcatapas wystawiony na 5 ogni.- mâsâhara raz w miesiąc jedzący.- ji 1 zwyciężyć.- indriya n. zmysł.
ghora straszny.
14. ati-i 2 przejść.- prî 9 zadowolić.- bhagavat dostojny.- brahman m. im.wł. Bóg.- prajâ f. stworzenie.- prabhu m. władca.- îśvara m. pan.
15. vara m. dar.- vara n. prośba.- sarvaśas wraz z.- upa-â-gam 1 przyjść.- [illegible] cieszyć się.
16. [illegible] m. [illegible].- vara m. dar.- vṛ 5 Caus. varayati wybrać, wyprosić.- [illegible] [illegible], [illegible] z spełnieniem życzeń.
17. añjali m. obie dłonie złożone.- [illegible] m.n. [illegible], cześć.
18. phala n. owoc, nagroda.- salila n. woda.- [illegible] 5 otrzymać.
19. bhasman n. popiół.- [illegible] nieskończony.- prapitâmaha m. pradziad, pl. przodkowie.
20. yâc 1 błagać.- ha Expletivum.- santati f. potomstwo.- ava-sad 1 zaginąć.- kula n. ród.- ikshvâku im.wł.- para najwyższy.
21. uktavâkya który przemówił.- śubha pomyślny.- vâṇî f. mowa.- madhura słodki.- akshara n. wyraz, zgłoska.
22. manoratha m. życzenie.- mahâratha wielki wojownik, bohater.- vardhana pomnażający.
23. haimavatî f. córka Himavata.- jyeshṭha najstarszy.- sutâ f. córka.- hara m. przydomek Śivy (niszczyciel).- vai zaprawdę (Expletivum).-
24. dhṛ 10 podtrzymać.- tatra tam.- ni-yuj 7 polecić.
25. patana n. spad.- pṛthivî f. ziemia.- sah 1 wytrzymać.- anyad inny.- śûlin im.wł. przydomek Śivy (zbrojny w trójząb).
26. â-bhâsh 1 przemówić do.- lokakṛt stwórca świata.- tridiva n. (trzecie) niebo.- marudgaṇa (przymiotnik) zastęp Marutów (bogów wiatru).

DAŚAKUMÂRACARITA.

trigarta m. im. wł. kraju.- janapada m. kraj.- tatra tam.- grihapati m. pan domu, gospodarz.- tri trzy.- sphîta wielki, obfity.- sâra m.n. bogactwo, majątek; twardość, moc.- dhana n. pieniądze.- sodarya rodzony brat.- dhanaka, dhanyaka, dhanyaka-imiona wł. osób.- âkhyâ f. imię.- jîv 1 żyć.- vṛish 1 spuszczać deszcz.- varsha n. rok.- dvâdasan 12.- dasasatâksha o 1000 oczach.- (Indra).- kshi 5 zniszczyć; kshînasâra wysuszony.- sasya n. posiew, zboże.- oshadhî f. ziele, roślina.- vandhya niepłodny.- phalavat rodzajny, przynoszący owoce.- vanaspati m. drzewo.- klîba wytrzebiony, niedołężny.- megha m. chmura.- kshîna wyczerpany, skąpy.- srotas n. prąd.- sravantî f. rzeka.- palvala n. staw.- paṅka m. błoto.- sesha m.n. reszta, pozostałość.- nirnisyanda niepłynący, niecieknący.- utsa m. źródło, studnia.- mandala n. koło, ogół, mnóstwo.- virala rzadki, skąpy.- kanda m. cebulka roślina.- mûla n. korzeń.- phala n. owoc.- ava-ha 3 zarzucić.- kathâ f. rozmowa, opowiadanie.- galita zarzucony, zaginiony.- kalyâṇa n. zabawa.- utsava m. uroczystość.- kriyâ f. urządzanie.- bahula liczny; pełny czego.- taskara m. złodziej, rozbójnik.- kula n. ród, szajka.- anyonya jeden drugiego.- bhaksh 1.10 jeść, pożerać.- prajâ f. potomstwo, lud, poddani.- pari-luṭh 6 toczyć się.- balâkâ f. żuraw.- pâṇḍura biały.- nara m. mąż, człowiek.- śiras n. głowa.- kapâla n. czaszka.- pari-himḍ 1 latać tu i owdzie.- śushka suchy, wychudły.- kâka m. wrona.- mandalî f. stado, mnóstwo.- śûnya pusty.- nagara n. miasto.- grâma m. wieś.- kharvaṭa m. miasteczko targowe.- puṭabhedana n. miasto.- âdi m. początek.- sarva wszystek.- dhânya n. zboże.- nicaya m. zapas.- upa-yuj 7 zużyć, spotrzebować.- ajâ f. koza.- avika m. owca.- gavala m. bawół.- gaṇa m. stado.- go m.f. wół, krowa.- yûtha m.n. stado.- dâsa, f.-î niewolnik.- jana m. człowiek, ludzie; przy końcu wyrazu złoż. zastępuje liczbę mnogą.- apatya n. dziecko, potomstwo.- jyeshṭha najstarszy.- madhyama średni.- bhâryâ f. żona.- krama m. kolej; kramena kolejno.- kanishṭha najmłodszy.- dhumnî f. im.wł.- svas jutro.- sam-klip C. postanowić.- priyâ f. żona.- uttama najwyższy.- kshama znoszący, cierpliwy.- saha c. Instr. z.- niś f. noc.- apa-sṛi odejść, uciec.- marga m. droga.- klânta znużony.- ud-vah 1 nieść.- vana n. las.- gâh 1 zanurzyć się, wejść.- mâmsa n. mięso.- asṛij n. krew.- apa-ni usunąć.- kshudh f. głód.- pipâsâ f. pragnienie.- ni 1 prowadzić.- antara n. wnętrze, przedział, przestrzeń między 2 przedmiotami; antare wśród drogi.- kim api ktokolwiek, jakiś.- ni-kṛit 6 odciąć.- pâṇi m. ręka.- pâda m. noga.- karṇa m. ucho.- nâsikâ f. nos.- avani f. ziemia.- pṛishṭha n. grzbiet, powierzchnia.- vi-ceshṭ 1 ruszać się, wić się.- purusha m. mężczyzna, człowiek.- ârdra wilgotny, miękki.- âsaya m. umysł, serce, uczucie.- skandhâ m. plecy.- bahula pełny czego.- mṛiga m. gazela, sarna.- gahana gęsty; n. gęstwina.- uddeśa m. miejsce, okolica.- yatna m. trud.- rac 1 przyrządzić.- parṇaśâlâ f. altana z liści.- cira długi.- vas 1 mieszkać, przebywać.- adas ów, a, o.- ruh 1 rosnąć, C. goić.- vraṇa m. rana.- ingudî f. nazwa drzewa.- taila n. olej.- âmisha n. mięso.- śâka n. jarzyna.- âtman m. dusza, własna osoba (ipse).- nirviśesha nie różny od.- push 4.9 żywić, pielęgnować.- pushṭa tłusty.- ud-ric 7, udrikta nadmierny, znajdujący się w zbytniej ilości.- dhâtu m. pierwiastek, główne części składowe organizmu.- ekadâ pewnego razu.- anveshaṇa n. szukanie.- pra-yâ 2 odejść.- riramsâ f. chuć.- upa-sthâ 1 zbliżyć się do.- bharts 10 łajać.- balâtkâram gwałtem, przemocą.- ram 1 zabawiać się.- ni-vṛit 1 wrócić.- pati m. mąż.- udaka n. woda.- abhyarthin proszący o co.- ud-hṛi 1 wyciągnąć.- kûpa m. studnia.- pâ 1 pić.- ruj 6 boleć, sprawiać ból.- śiroroga m. ból głowy.- udaṅcana m. wiadro.- sarajju wraz ze sznurem.- puras naprzód, przed siebie.- kship 6 rzucić.- ud-añc 1 wyciągać, czerpać.- âp f. woda.- kshaṇa m. chwila; kshaṇât po chwili, natychmiast.- pṛishṭhatah z tyłu.- pra-nud 6 trącić, popchnąć.- vikala kaleka.- deśa m. okolica, miejsce.- pari-bhram 1.4 błądzić, wędrować.- pativratâ f. wierna żona.- pratîti f. wiara, sława, opinja, mniemanie.- bahuvidha rozliczny.- pûjâ f. cześć.- punar następnie, dalej.- avanti im.wł.ludu.- anugraha m. łaska.- ati bardzo.- bhûti f. dobrobyt.- ni-vas 1 przebywać.- pâniya n. woda.- arthin żądający.- sârtha m. karawana.- samâpatti f. spotkanie,

przypadek.- âhâra m. pożywienie.- upa-labh 1 osiągnąć, dowiedzieć się.- bhartṛi m. mąż.- durâtman zły, złoczyńca.- sâdhu dobry, szlachetny.- citravadha m. śmierć męczeńska.- ajña niewiedzący.- sam-â-diś 6 C. spowodować do rozkazania, zarządzenia.- paścâdbandha m. związanie rąk (więzy) za plecami.- vadhyabhumi f. miejsce egzekucji.- saseshatva n. niezupełne jeszcze wyczerpanie, ostatnia resztka.- âyus n. życie.- abhi-man 4 miec, uważać zaced jeśli.- â-caksh 2 wypowiedzieć.- pâpa n. grzech, zbrodnia.- yuj 7 pass. być stosownym, zasłużonym.- daṇḍa m. kara.- adîna nie przygnębiony, odważny.- adhikṛita m. urzędnik.- gad 1 rzec.- dosha m. błąd; ko doshaḥ? co to szkodzi?- upa-nî 1 przyprowadzić.- dṛiś 1 C. pokazać.- paryasru tonący we łzach.- sukṛita n. dobry, miłosierny uczynek.- asatî f. wiarołomna żona.- tathâbhûta taki.- duscarita n. zbrodnia.- ârya szlachetny.- buddhi f. umysł, serce, uczucie.- kup 4 rozgniewać się.- virûpay oszpecić.- mukha n. usta, twarz.- kârin czyniący.- svan m. pies.- pâcikâ f. kucharka.- prasâda m. łaska.- bhûmi f. ziemia, miejsce, przedmiot.

Autor Daṇḍin (6. wiek ew. też 11 wiek po Chr.?). Napisał też poetykę p.t. Kâvyâdarśa, a Pischel jemu przypisuje autorstwo dramatu Mṛicchakaṭikâ. Z Pischelem polemizuje Peterson we przedmowie do wydanej przez niego 2. edycji Daśakumâracarita. Według niego Daṇḍin żył później niż Vâmana, należący do 8. wieku.

Treść przygody 10 książąt. Râjavâhana, syn pokonanego króla Râjahansa, który się schronił do lasu w górach Vindhya, uprzyjemnia się wraz z 9 innymi rówieśnikami. Gdy ukończyli lat 16, idą w świat. Râjav. oddala się od towarzyszy, ci zaś rozchodzą się, by go szukać. Odnajdują się znowu i opowiadają swoje przygody. W opowiadaniu jednego z nich znajdują się 4 powiastki. Opowiada je Mitragupta demonowi, grożącemu mu pożarciem, jeśli nie odpowie na 4 pytania. Pierwsze pytanie: co jest okrutnem? Odpowiedź: serce kobiety, a na dowód swej zamierzonej tu powiastka.

Vetâlapañcaviṁśatikâ. 1

asti dakshiṇâpathe janapade pratishṭhânaṁ nâma nagaram. tatra vikramaseno nâma râjâ. kasmiṁścid divase kuto 'pi yogî digambaraḥ samâyâtaḥ. phalahastaḥ sabhâṁ praviśya râjño haste phalaṁ dattavân. râjñâsanaṁ dattaṁ tâmbûlaṁ ca. sa tu kshaṇam âsane sthitvâ tato nijamârge gataḥ. anayâ rîtyâ râjñe phalaṁ dattvâ pratyahaṁ darśanaṁ karoti. ekasmin divase râjahastân markaṭena phalaṁ gṛihîtvâ bhakshayitum ârabdham. tanmadhyâd ratnam ekaṁ bhûmau nipatitam. tasya kântyâ mahân uddyoto jâtaḥ sarve 'pi lokâḥ savismayâḥ saṁjâtâḥ. tadâ râjâ sâścaryo babhûva. râjñoktam. bho digambara mahad ratnaṁ kena kâraṇenânîtam. tadâ digambareṇoktam. mahârâja mayânekânîdṛiśâni ratnâni phalamadhyasthitâni dvâdaśavarshaparyantaṁ tava hasto samarpitâni. tac chrutvâ râjñâ ~~bhâṇḍâgârikas-tâni-gṛihîtvâ~~ bhâṇḍâgârika âkâritaḥ. râjñoktam. bho bhâṇḍâgârika anena digambareṇa dattâni yâni phalâni tvayâ bhâṇḍâgâre kshiptâni tâni gaṇayitvânaya. bhâṇḍâgârikas tâni gṛihîtvâ samâgataḥ. pratyekam utkṛishya dṛishṭâni sarvâṇy api ratnaiḥ pûrṇâni. tato râjñâ ratnasamûhaṁ dṛishṭvâ bhaṇitam. bho digambara sarvâṇi ratnâni bahumûlyâni kimartham ânîtâni. ekasyâpi ratnasya maulyaṁ dâtum asamartho 'ham. tvam atha paraṁ yad abhilashasi tat kathaya. yoginoktam. deva ekânte vijñâpayishyâmi. râjñâ nirjanaṁ kṛitam. yoginoktam. deva godânadîtîre mahâśmaśâne mantrasâdhanaṁ karishyâmi. sâdhite saty ashṭau mahâsiddhayo bhavishyanti. tadarthaṁ mamottarasâdhako bhava. râtrau sakhaḍgena bhavataikâkinâ matsamîpam âgantavyam. tat pratipannaṁ râjñâ. ~~tadanate-~~

tadanantaraṁ sarvopaskaradravyâṇi gṛihîtvâ digambaro mahâśmaśânaṁ gataḥ. râjâpi rajanyâṁ kṛishṇavâsâṁsi gṛihîtvâ tatraiva samâyâtaḥ. so 'pi râjânaṁ dṛishṭvâ hṛishṭaromâ saṁjâtaḥ. yoginoktam. bho râjan yojanârdhe mahâśmaśânâd antare śiṁśapâvṛikshaśâkhâyâṁ mṛitakam avalambitam âste. tatra gatvâ mṛitakaṁ gṛihîtvâ śîghram âgaccha. yadi vadasi tarhi tan mṛitakaṁ punar vṛikshe yâsyeti. tad vacanam âkarṇyâsamasâhasiko râjâ śiṁśapâvṛikshaṁ pracalitaḥ. śmaśânaṁ prâpya śiṁśapâvṛikshaṁ âruhya churikayâ pâśaṁ chittvâ mṛitakaṁ skandhe dhṛitvottîrya mârge pracalitaḥ. mârge calite sati śavasaṁsthena vetâlena râjânaṁ praty abhihitam. bho râjan.

kâvyaśâstravinodena kâlo gacchati dhîmatâm,
vyasanena tu mûrkhâṇâṁ nidrayâ kalahena ca.

tac chrûyatâm. tâvat kathâṁ ekâṁ kathayâmi.

Vetâlapañcavimśati

Teksty.

asti dharmasthalaṁ nâma nagaram. tatra râjâ guṇâdhipo nâma. tatraiva ca keśavo nâma brâhmaṇo 'sti. tasya duhitâ mandâravatî nâma rûpeṇâtîva vikhyâtâ. sâ ca varayogyâbhavat. tasyâ arthe catvâro varâḥ samâgatâḥ, catvâro 'pi samânaguṇâ brâhmaṇâḥ. keśavaś cintâṁ prapanno babhûva. ekâ kanyâ catvâro varâḥ. kasmai deyâ. kasmai na deyâ. etasminn eva prastâve keśavasya duhitâ kâlasarpeṇa dashṭâ. tadarthe mantravâdinaḥ samânîtâḥ. tair mantravâdibhis tâṁ vilokya bhaṇitam. kâladashṭâ na jîvati kanyeyam. mantrivacanaṁ śrutvâ tadanantaraṁ brâhmaṇaḥ keśavo nadîtîre gatvâ tasyâḥ saṁskâraṁ cakâra. catvâro 'pi varâḥ śmaśâne samâyâtâḥ. teshâṁ madhya ekaś citâyâṁ praviśya mṛitaḥ. dvitîyena tasyâ asthîni tadbhasma ca śmaśâne kuṭîrakaṁ kṛitvâ rakshitâni. tṛitîyas tapasvî bhûtvâ deśântaraṁ gataḥ. caturtho nijabhavanaṁ gataḥ. yo deśântaraṁ gatas tena deśântare kasyacid brâhmaṇasya gṛihe gatvâ madhyâhne bhojanaṁ prârthitam. gṛihasthena brâhmaṇena bhaṇitam. bhos tapasviṁs tvayâtraiva bhojanaṁ kâryam. yâvad brâhmaṇyâ bhojanaṁ nishpâditam âsanaṁ ca dattvopaveśitaḥ sa tâvat tasyâ bâlakena gṛihe roditum ârabdham. gṛihasthayâ brâhmaṇyâ sa bâlo jvalitâgnau prakshiptaḥ. tad dṛishṭvâ tena bhikshuṇâ calitam. tena brâhmaṇena sa tu nivâritaḥ. tena bhaṇitam. tad dâruṇaṁ karma dṛishṭvâ sahabhojanaṁ na karomi. yasya gṛiha îdṛiśaṁ râkshasaṁ karma dṛiśyate tasya gṛihe kathaṁ bhojanaṁ karaṇîyam. tac chrutvâ tena gṛihasthena brâhmaṇena gṛihamadhye praviśya pustakam ânîtam. tad udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ bâlako bhasmîbhûto jîvâpitaḥ. tapasvinâ brâhmaṇasya kautukaṁ dṛishṭvâ cintitam. yadîdaṁ pustakaṁ mama haste ghaṭati tadâhaṁ tâṁ priyâṁ jîvâpayâmi. iti saṁcintya tatraiva nibhṛito bhûtvâ sthitaḥ. niśîthe gṛihamadhye praviśya tat pustakam apahṛitya tatraiva śmaśâne samâyâtaḥ. yaḥ śmaśâne tishṭhati tena pṛishṭaḥ. bho mitra deśântare gatvâ kâcid vidyâ samâjñâtâ. tenoktam. mṛitasaṁjîvanî vidyâ mayâ samâjñâtâ. dvitîyenoktam. tarhîmâṁ priyâṁ jîvâpaya. tac chrutvâ tena pustakam udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ jalena siktvâ jîvâpitâ kanyâ. yaḥ sahaiva mṛitaḥ so 'pi jîvitaḥ. yo gṛihe gatas tena śrutvâyâtam api. tasyâ arthe krodhândhalocanâś catvâro 'pi pravivâdaṁ kurvanti.

asti dhammasahajam mama nayanam. tatra rajâ yudhâjito nâma. tasyaiva
ca kosavo nâma brâhmano 'sti. tasya dvitîyâ mandâravatî nâma rûpeṇâtîva
vitîryâtâ. sâ ca vasantyâbhavat. tasyâ arthe asitâro varâh sampatâh. ca-
tvâro 'pi samsargyâ brâhmaṇâh. kosavas cintâm prapanno babhûva. otâ ra-
jñâ asitâro varâh. kasmai deyâ. kasmai na deyâ. otasmin eva pradâve ko-
sasya dvitîyâ kâlasaryaya dattâ. tadarthe mantravâdinah samâhûtâh. tair
mantravâdibhis tân vilokya bhanitam. kâladeshṇâ na jîvati kasyacam. man-
trivacanam śrutvâ tadamantaram brâhmaṇyâ kosavo mantîre pativâ tasyâh sam-
sâraṇam ceksate. asitâro 'pi varâh śmasâne samsthitâh. tasmin madhya otâ
otîryâm pravisya mṛtah. dvitîyena tasya sadṛśam tadvacanam ca śmasâne ku-
tîrâm kṛtvâ rakṣanârthâ. tṛtîyas tasyâ bhûtvâ desântaram gatah. ca-
turtho mitrâbhyarnam gatah. yo desântaram gatas tena desântare kasyacid
brâhmaṇasya gṛhe patvâ madhyâhne bhojanam prârthitam. grihasthena brâhma-
ṇena bhanitam. bhoca tapasvinn tvayâtrâiva bhojanam kâryam. yâvad brâhma-
ṇyâ bhojanam nirmâdâtam sasa ca dattvopavesitah sa tâvat tasya patikara
grihe rodtum ârabdam. grihasthaya brâhmaṇyâ sa bâlo jvalitâgnau prakṣi-
ptah. tad dṛṣṭvâ tena bhikshuṇâ cintitam. tena brâhmaṇena me tu hivâri-
tah. tena bhanitam. tad dârunam karma dṛṣṭvâ sambhramam na kṛtam.
yasya grihe idṛśam ucchasah karma dṛśyate tasya gṛhe katham bhojanam
karmîyam. tac cintyâ tena grihasthena grihamadhye pravisya
pratâkam âsîtam. tad udarâya mantram ekam japtvâ bâlako bhasmîbhûto jî-
vâpitah. tatasvinâ brâhmaṇasya karturam dṛṣṭvâ cintitam. vadâham pusta-
kam nama bhasto gṛhetvâ tâm pṛṣṭhâm jîvâpayâmi. iti sancintya ta-
tvaya nibhṛto bhûtvâ sthitah. nâsîtte grihamadhye pravisye tat pratâkam
apahṛtya tatvaya śmasâne samsthitah. yah śmasâne tishthati tena pṛṣṭhah.
bho mitra desântare gatvâ kâcid vidyâ samsiddhâ. tenoktam. mṛtasamjîvanî
vidyâ mayâ samsiddhâ. dvitîyenoktam. tarkamâm pṛṣṭhâm jîvâpaya. tac chru-
tvâ tena pratâkam udarâya mantram ekam japtvâ jalena sikatvâ jîvâpitâ
kanyâ. yah sahaiva mṛtah so 'pi jîvitah. yo gṛhe gatas tena śrutvâyâtam
api. tasyâ arthe krodhânvitaḥ sañjâtah. tatrâmâm pṛṣṭhâm jîvâpayanti.

sa ca maṇḍûkarâjo jâmâtaram ~~anuu~~ anujñâpya yathâgatam agacchat| atha kasyacit kâlasya tasyâṁ kumârâs trayas tasya râjñaḥ saṁbabhûvuḥ śalo dalo balaś ceti| tatas teshâṁ jyeshṭhaṁ śalaṁ samaye pitâ râjye 'bhishicya tapasi dhṛitâtmâ vanaṁ jagâma| atha kadâcic chalo mṛigayâm anucaran mṛigam âsâdya rathenânvadhâvat sûtaṁ covâca| śîghraṁ ✗ mâṁ vahasveti| sa tathoktaḥ sûto râjânam abravît| na kriyatâm anubandho naisha śakyas tvayâ mṛigo grahîtuṁ yady api te rathe yuktau vâmyau syâtâm iti| tato 'bravîd râjâ sûtam âcakshva me vâmyau harmi vâ tvâm iti| sa evam ukto râjabhayabhîto vâmadevaśâpabhîtaś ca san nâcakhyau râjñe| tataḥ punaḥ sa râjâ khaḍgam udyamya śîghraṁ kathayasveti tam âha hanishye tvâm iti| sa evam ukto râjabhayabhîto vâmadevasyâśvau vâmyau manojavâv iti| athainam evaṁ bruvâṇam abravîd râjâ vâmadevâśramaṁ yâhîti| sa gatvâ vâmadevâśramaṁ tam ṛishim abravît| bhagavan mṛigo me viddhaḥ palâyate! saṁbhâvayitum arhasi vâmyau ~~niryâtyau~~ dâtum iti| tam abravîd ṛishir dadâni te vâmyau kṛitakâryeṇa bhavatâ mamaiva vâmyau niryâtyau kshipram iti| sa ca tâv aśvau pratigṛihyânujñâpyarshiṁ prâyâd vâmyaprayuktena rathena mṛigam prati gacchaṁś câbravît sûtam aśvaratnâv imâv ayogyau brâhmaṇânâṁ naitau pratideyau vâmadevâyety uktvâ mṛigam avâpya svanagaram etyâśvâv antaḥpure 'sthâpayat| atharshiś cintayâmâsa| taruṇo râjaputraḥ kalyâṇaṁ patram âsâdya ramate na me pratiniryâtayaty aho kashṭam iti| sa manasâ vicintya mâsi pûrṇe śishyam abravît| gacchâtreya râjânaṁ brûhi yadi paryâptaṁ tadâ niryâtayopâdhyâyavâmyâv iti| sa gatvaivaṁ taṁ râjânam abravît| taṁ râjâ pratyuvâca| râjñâm etad vâhanam anarhâ brâhmaṇâ ratnânâm evaṁvidhânâm| kiṁ brâhmaṇânâm aśvaiḥ kâryam| sâdhu gamyatâm| gatvaitad upâdhyâyâyâcashṭa| tac chrutvâ vacanam apriyaṁ vâmadevaḥ krodhaparîtâtmâ svayam eva râjânam abhigamyâśvârtham acodayan na câdadad râjâ|

vâmadeva uvâca|

prayaccha vâmyau mama pârthiva tvaṁ kṛitaṁ hi te kâryam âbhyâm aśakyam|
mâ tvâ vadhîd varuṇo ghorapâśair brahmakshatrasyântare vartamânam||

Vetâlapañcaviṁśatikâ.

asti dakshiṇâpathe janapade pratishṭhânaṁ nâma nagaram. tatra vikramaseno nâma râjâ. kasmiṁścid divase kuto 'pi yogî digambaraḥ samâyâtaḥ. phalahastaḥ sabhâṁ praviśya râjño haste phalaṁ dattavân. râjñâsanaṁ dattaṁ tâmbûlaṁ ca. sa tu kshaṇam âsane sthitvâ tato nijamârge gataḥ. anayâ rîtyâ râjñe phalaṁ dattvâ pratyahaṁ darśanaṁ karoti. ekasmin divase râjahastân markaṭena phalaṁ gṛihîtvâ bhakshayitum ârabdham. tanmadhyâd ratnam ekaṁ bhûmau nipatitam. tasya kântyâ mahân uddyoto jâtaḥ ~~sarve~~ sarve 'pi lokâḥ savismayâḥ saṁjâtâḥ. tadâ râjâ sâścaryo babhûva. râjñoktam. bho digambara mahad ratnaṁ kena kâraṇenânîtam. tadâ digambareṇoktam. mahârâja mayânekânîdṛiśâni ratnâni phalamadhyasthitâni dvâdaśavarshaparyantaṁ tava haste samarpitâni. tac chrutvâ râjñâ ~~bhâṇḍâgârikas-tâni-gṛihîtvâ~~ bhâṇḍâgârika âkâritaḥ. râjñoktam. bho bhâṇḍâgârika anena digambareṇa dattâni yâni phalâni tvayâ bhâṇḍâgâre kshiptâni tâni gaṇayitvânaya. bhâṇḍâgârikas tâni gṛihîtvâ samâgataḥ. pratyekam utkṛishya dṛishṭâni sarvâṇy api ratnaiḥ pûrṇâni. tato râjñâ ratnasamûhaṁ dṛishṭvâ bhaṇitam. bho digambara sarvâṇi ratnâni bahumûlyâni kimartham ânîtâni. ekasyâpi ratnasya maulyaṁ dâtum asamartho 'ham. tvam atah paraṁ yad abhilashasi tat kathaya. yoginoktam. deva ekânte vijñâpayishyâmi. râjñâ nirjanaṁ kṛitam. yoginoktam. deva godânadîtîre mahâśmaśâne mantrasâdhanaṁ karishyâmi. sâdhite saty ashṭau mahâsiddhayo bhavishyanti. tadarthaṁ mamottarasâdhako bhava. râtrau sakhaḍgena bhavataikâkinâ matsamîpam âgantavyam. tat pratipannaṁ râjñâ. ~~tadanata-~~

tadanantaraṁ sarvopaskaradravyâṇi gṛihîtvâ digambaro mahâśmaśânaṁ gataḥ. râjâpi rajanyâṁ kṛishṇavâsâṁsi gṛihîtvâ tatraiva samâyâtaḥ. so 'pi râjânaṁ dṛishṭvâ hṛishṭaromâ saṁjâtaḥ. yoginoktam. bho râjan yojanârdhe mahâśmaśânâd antare śiṁśapâvṛikshaśâkhâyâṁ mṛitakam avalambitam âste. tatra gatvâ mṛitakaṁ gṛihîtvâ śîghram âgaccha. yadi vadasi tarhi tan mṛitakaṁ punar vṛikshe yâsyati. tad vacanam âkarṇyâsamasâhasiko râjâ śiṁśapâvṛikshaṁ pracalitaḥ. śmaśânaṁ prâpya śiṁśapâvṛikshaṁ âruhya churikayâ pâśaṁ chittvâ mṛitakaṁ skandhe dhṛitvottîrya mârge pracalitaḥ. mârge calite sati śavasaṁsthena vetâlena râjanaṁ praty abhihitam. bho râjan.

kâvyaśâstravinodena kâlo gacchati dhîmatâm,
vyasanena tu mûrkhâṇâṁ nidrayâ kalahena ca.

tac chrûyatâm. tâvat kathâṁ ekâṁ kathayâmi.

asti dharmasthalaṁ nâma nagaram. tatra râjâ guṇâdhipo nâma. tatraiva ca keśavo nâma brâhmaṇo 'sti. tasya duhitâ mandâravatî nâma rûpeṇâtîva vikhyâtâ. sâ ca varayogyâbhavat. tasyâ arthe catvâro varâḥ samâgatâḥ, catvâro 'pi samânaguṇâ brâhmaṇâḥ. keśavaś cintâṁ prapanno babhûva. skâ kanyâ catvâro varâḥ. kasmai deyâ. kasmai na deyâ. etasminn eva prastâve keśavasya duhitâ kâlasarpeṇa dashṭâ. tadartho mantravâdinaḥ samânîtâḥ. tair mantravâdibhis tâṁ vilokya bhaṇitam. kâladashṭâ na jîvati kanyeyam. mantrivacanaṁ śrutvâ tadanantaraṁ brâhmaṇaḥ keśavo nadîtîre gatvâ tasyâḥ saṁskâraṁ cakâra. catvâro 'pi varâḥ śmaśâne samâyâtâḥ. teshâṁ madhya ekaś citâyâṁ praviśya mṛitaḥ. dvitîyena tasyâ asthîni tadbhasma ca śmaśâne kuṭîrakaṁ kṛitvâ rakshitâni. tṛitîyas tapasvî bhûtvâ deśântaraṁ gataḥ. caturtho nijabhavanaṁ gataḥ. yo deśântaraṁ gatas tena deśântare kasyecid brâhmaṇasya gṛihe gatvâ madhyâhne bhojanaṁ prârthitam. gṛihasthena brâhmaṇena bhaṇitam. bhos tapasvinṁs tvayâtraiva bhojanaṁ kâryam. yâvad brâhmaṇyâ bhojanaṁ nishpâditam âsanaṁ ca dattvopaveśitaḥ sa tâvat tasyâ bâlakena gṛihe roditum ârabdham. gṛihasthayâ brâhmaṇyâ sa bâlo jvalitâgnau prakshiptaḥ. tad dṛishṭvâ tena bhikshuṇâ calitam. tena brâhmaṇena sa tu nivâritaḥ. tena bhaṇitam. tad dâruṇaṁ karma dṛishṭvâ sahabhojanaṁ na karomi. yasya gṛiha îdṛiśaṁ râkshasaṁ karma dṛiśyate tasya gṛihe kathaṁ bhojanaṁ karaṇîyam. tac chrutvâ tena gṛihasthena brâhmaṇena gṛihamadhye praviśya pustakam ânîtam. tad udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ bâlako bhasmîbhûto jîvâpitaḥ. tapasvinâ brâhmaṇasya kautukaṁ dṛishṭvâ cintitam. yadîdaṁ pustakaṁ mama haste ghaṭati tadâhaṁ tâṁ priyâṁ jîvâpayâmi. iti saṁcintya tatraiva nibhṛito bhûtvâ sthitaḥ. niśîthe gṛihamadhye praviśya tat pustakam apahṛitya tatraiva śmaśâne samâyâtaḥ. yaḥ śmaśâne tishṭhati tena pṛishṭaḥ. bho mitra deśântare gatvâ kâcid vidyâ samâjñâtâ. tenoktam. mṛitasaṁjîvanî vidyâ mayâ samâjñâtâ. dvitîyenoktam. tarhîmâṁ priyâṁ jîvâpaya. tac chrutvâ tena pustakam udghâṭya mantram ekaṁ japitvâ jalena siktvâ jîvâpitâ kanyâ. yaḥ sahaiva mṛitaḥ so 'pi jîvitaḥ. yo gṛihe gatas tena śrutvâyâtam api. tasyâ arthe krodhândhalocanâś catvâro 'pi pravivâdaṁ kurvanti.

adya kauliko ~~dârumaya~~ maraṇe kṛitaniścayo vihitaniyamo yuddhârthe vinirgataḥ| sa nûnaṁ pradhânakshatriyaśarâhato nidhanam eshyati| tasmin hate sarvo jano vadishyati yat prabhûtakshatriyair militvâ vâsudevo garuḍaś ca nipâtitaḥ| tataḥ paraṁ loka âvayoḥ pûjâṁ na karishyati| tatas tvaṁ drutataraṁ tatra dârumayagaruḍe saṁkramaṇaṁ kuru| aham ~~api~~ api kauli- ~~kaśarîram~~ kaśarîra âveśaṁ karishyâmi yena sa śatrûn vyâpâdayati| tataś ca śatruvadhâd âvayor mâhâtmyavṛiddhiḥ syât| atha tatheti pratipanne śrîbhagavân nârâyaṇas taccharîre saṁkramaṇam akarot| tato bhagavanmâhâtmyena gagaṇasthaḥ sa kaulikaḥ śaṅkhacakragadâcâpacihnitaḥ kshaṇâd eva lîlayaiva sarvân api pradhânakshatriyân ~~nistejasaḥ~~ nistejasaś cakâra| ~~tata~~ tatas tena râjñâ svasainyaparivṛitena jitâ nihatâś ca te sarve 'pi śatravaḥ| jâtaś ca lokamadhye pravâdo yathânena vishṇujâmâtṛiprabhâveṇa sarve śatravo nihatâ iti| kauliko 'pi tân hatân dṛishṭvâ pramuditamanâ gagaṇâd avatîrṇaḥ san yâvad râjâmâtyapauralokâs taṁ nagaravâstavyaṁ kaulikaṁ paśyanti tataḥ pṛishṭaḥ kim etad iti| tataḥ so 'pi mûlâd ârabhya sarvaṁ prâgvṛittântaṁ nyavedayat| tataś ca kaulikasâhasânurañjitamanasâ śatruvadhâd avâptatejasâ râjñâ sâ râjakanyâ sakalajanapratyakshaṁ vivâhavidhinâ tasmai samarpitâ deśaś ca pradattaḥ| kauliko 'pi tayâ sârdhaṁ pañcaprakâraṁ jîvalokasâraṁ vishayasukham anubhavan kâlaṁ ninâya| atas tûcyate|

suprayuktasya dambhasya brahmâpy antaṁ na gacchati|
kauliko vishṇurûpeṇa râjakanyâṁ nishevate‖

asya kevalaṁ sa râjâ prâkâraśeshaḥ kṛitaḥ| tathâpi vâsudevarûpadharaṁ kaulikam ajânan râjâ nityam eva viśeshataḥ karpûrâgurukastûrikâdiparimalaviśeshân nânâprakâravastrabhakshyapeyâṁś ca preshayan duhitṛimukhena tam ûce| bhagavan prabhâte nûnaṁ sthânabhaṅgo bhavishyati yato yavasendhanakshayaḥ saṁjâtas tathâ sarvo 'pi janaḥ prahârair jarjaritadehaḥ saṁvṛitto yoddhum akshamaḥ pracuro mṛitaś ca| tad evaṁ jñâtvâtra kâle yad ucitaṁ bhavati tad vidheyam iti| tac chrutvâ kauliko 'py acintayad yat sthânabhaṅge jâte mamânayâ saha viyogo bhavishyati| tasmâd garuḍam âruhya sâyudham âtmânam âkâśe darśayâmi| kadâ cin mâṁ vâsudevaṁ manyamânâs te sâśaṅkâ râjño yoddhṛibhir hanyante| uktaṁ ca|

nirvisheṇâpi sarpeṇa kartavyâ mahatî phaṇâ|
vishaṁ bhavatu ma bhûd vâ phaṭâṭopo bhayaṁkaraḥ||

atha vâ mama sthânârtha udyatasya mṛityur bhavati| tathâpi sundarataram| uktaṁ ca|

gavâm arthe brâhmaṇârthe svâmyarthe strîkṛite 'tha vâ|
sthânârthe yas tyajet prâṇâṁs tasya lokâḥ sanâtanâḥ||

evaṁ niścitya pratyûshe dantadhâvanaṁ vidhâya tâm ûce| subhage samastaiḥ śatrubhir hatair annaṁ pânaṁ câsvâdayishyâmi| kiṁ bahunâ| tvayâpi saha saṁgamaṁ tataḥ karishyâmi| paraṁ vâcyas tvayâ nijapitâ yat tvayâ prabhâte sarvasainyena saha nagarân nishkramya yoddhavyam ahaṁ câkâśasthas tân nistejasaḥ karishyâmi| paścât sukhena bhavatâ hantavyâḥ| yadi punar ahaṁ tân svayam eva sûdayâmi tat teshâṁ pâpâtmanâṁ vaikuṇṭhîyâ gatiḥ syât| tasmât te tathâ kartavyâ yathâ palâyanto hanyamânâḥ svargaṁ na gacchanti| sâpi tad âkarṇya pituḥ samîpaṁ gatvâ sarvaṁ vṛittântaṁ nyavedayat| râjâpi tasyâ ~~śrad~~ vâkyaṁ śrad dadhânaḥ pratyûshe samutthâya susaṁnaddhasainyo yuddhârthaṁ nirjagâma| kauliko 'pi maraṇakṛitaniścayaś câpapâṇir gagaṇagatir garuḍârûḍho yuddhâya prasthitaḥ| atrântare bhagavatâ nârâyaṇenâtîtânâgatavartamânavedinâ smṛitamâtro vainateyaḥ samprâpto vihasya proktaḥ| bho garutman jânâsi tvaṁ yan mama rûpeṇa kauliko dârumayagaruḍe samârûḍho râjakanyâṁ kâmayate| so 'bravît| deva sarvaṁ jñâyate tacceshṭitam| tat kiṁ kurmaḥ sâmpratam| śrîbhagavân âha|

seya kevalam sa hêje prêñârasêahaṅ kṛitaṅ| tathâpi vêsadevasṛiṣadva-
ran kaulikam ajânan rêje nityam eva visoḍhaṅ karṇêgurukaṭurikâdipari-
plavâsahân mânâprakâravastrabhakṣayêṇêti ca praskayan dhṛitimukhena
tam ûce| bhavavan prabhûte mûnam sthânabhango bhavishyati yato yavasendha-
nakshayaḥ samîpâtas tatha sarvo 'pi janaḥ prabhavir jarjaritadehaḥ sanvṛi-
tto voddhum akshamaḥ prasavo mṛitas ca| tad evam jñâtvâtra kâle yad uci-
tam bhavati tad vidhevam iti| tac chrutvâ kauliko 'py acintayad yat stha-
nabhange jâte mamânaya sahe vipado bhavishyati| tasmâd varudam ârabhya
sañvidham sthânam akâśe daṇḍayâmi| kadâ cin mâm vâs devam manyamânâs te
sâsânkâ râjño voddhṛibhir bhavante| uktam ca|

mirvishenâpi sarpeṇa kartavyâ mahatî phalâ|
vishaṁ bhavati na bhûd vâ phalatîyo bhayankaraḥ||

atha vâ mama sthânârtha udyatasya mṛityur bhavati| tathâpi sundara-
taram| uktam ca|

ravâm antre brâhmaṇârthe svâmyarthe strîṣvite 'tha vâ|
sthânârthe vâ tyajet prâṇâṁs tasya loke sadâtanâḥ||

evam nisciya pratyûshe dantadhavanam vidhâya tam ûce| subhage sama-
stasiddhir bhavatu mama pâram cârvâdayishyâmi| kim bahunâ| tvayâpi
sadâ sâmyamam tatah kartavyâm| param vâcyas tvayâ mitâpriyâ yat tvayâ pra-
bhûte sarvasminvyavahâre niskramya voddhavyam ahaṁ cârâsatîsa
tân mitrajanaḥ kartavyâm| pascât sukhena bhavatâ bhartavyâḥ| yadi punar
ahaṁ tân svayam eva sûdayâmi tat tesâm pâpâtmanâm vaikuṇṭhîye patih syat|
tasmât te tatha kartavyâ yatha pâpâtmanâḥ svargam na gacchanti|
sâpi tad ângîya pituḥ samîpam gatvâ sarvam vṛittântam nyavedayat| rê-
tasya ~~sarva~~ .vâkyam srud dandanaḥ pratyûcha samutthâya sasambhramam
yuddhâyâham nirjagâma| kauliko 'pi maraṇakṛitaniścayas cârâpâṭir gaṇa-
pati parivârito yuddhâya prasthitaḥ| atrântare bhavatâ tasyopari-
tâpâtavastambhavidhi sṛijatâ tato vaimalyaḥ sañjâto vihaya prakâ-
bho mauktam jarâsi tvam yan mama rûpeṇa kaulako dûrmayamurde sañjâto
râjakanyâm kâmayate| so 'bravît| deva sarvam jñâyate tacchṛitam| tat
kim kumaḥ sâmpratam| śrîbhavân âha|

khaṇacumbiâiṁ bhamarehiṁ uaha suumârakesarasihâiṁ:

avaaṁsaanti sadaaṁ sirîsakusumâiṁ pamadâo (4)

(kshaṇacumbitâni bhramaraiḥ paśyata sukumârakeśaraśikhâni:

avataṁsayanti sadayaṁ śirîshakusumâni pramadâḥ)

sûtradhâraḥ: ârye sâdhu gîtam: asau hi râgâpahṛitacittavṛittir âlikhita iva bhâti sarvato raṅgaḥ: tat kataṁaṁ prayoram âśrityainam ârâdhayâmaḥ:

naṭî: ṇaṁ paḍhamaṁ jevva ajjeṇa âṇattaṁ abhiṇṇâṇasauntalaṁ ṇâma auvvaṁ ṇâḍaaṁ ahiṇîadu tti (nanu prathamam evâryeṇâjñaptam abhijñânaśâkuntalaṁ nâmâpûrvaṁ nâṭakam abhinîyatâm iti):

sûtradhâraḥ: ârye samyag avabodhito 'smi: asmin kshaṇe vismṛitaṁ khalu mayaitat: kutaḥ

tavâsmi gîtarâgeṇa hâriṇâ prasabhaṁ hṛitaḥ:

esha râjeva dushyantaḥ sâraṁgeṇâtiraṁhasâ (5)

iti nishkrântau: prastâvanâ:

(Dotąd podług tekstu Stenzlera; odtąd tekst Böhtlingka)

tataḥ praviśati mṛigânusârî saśaracâpahasto râjâ rathena sûtaś ca:

sûtaḥ: (râjânaṁ mṛigaṁ câvalokya) âyushman:

kṛishṇasâre dadac cakshus tvayi câdhijyakârmuke:

mṛigânusâriṇaṁ sâkshât paśyâmîva pinâkinam (6)

râjâ: sûta dûram amunâ sâraṁgeṇa vayam âkṛishṭâḥ: ayaṁ punar idânîm api

grîvâbhaṅgâbhirâmaṁ muhur anupatati syandane baddhadṛishṭiḥ

paścârdhena pravishṭaḥ śarapatanabhayâd bhûyasâ pûrvakâyam:

darbhair ardhâvaliḍhaiḥ śramavivṛitamukhabhraṁśibhiḥ kîrṇavartmâ

paśyodagraplutatvâd viyati bahutaraṁ stokam urvyâṁ prayâti (7)

sa esha katham anupadam eva prayatnaprekshaṇîyaḥ saṁvṛittaḥ:

sûtaḥ: âyushman: udghâtinî bhûmir iti raśmisaṁyamanâd rathasya mandîkṛito vegaḥ: tena mṛiga esha viprakṛishṭântaraḥ saṁvṛittaḥ: saṁprati hi samadeśavartinas te na durâsado bhavishyati:

râjâ: tena hi vimucyantâm abhîshavaḥ:

sûtaḥ: yad âjñâpayaty âyushmân: (rathavegaṁ nirûpya) âyushman paśya paśya:

mukteshu raśmishu nirâyatapûrvakâyâ
nishkampacâmaraśikhâ nibhṛitordhvakarṇâḥ:
âtmoddhatair api rajobhir alaṅghanîyâ
dhâvanty amî mṛigajavâkshamayeva rathyâḥ: (8)

râjâ: (saharsham) satyam atîtya harito harîṁś ca vartante vâjinaḥ: tathâ hi:

yad âloke sûkshmaṁ vrajati sahasâ tad vipulatâṁ
yad ardhe vicchinnaṁ bhavati kṛitasaṁdhânam iva tat:
prakṛityâ yad vakraṁ tad api samarekhaṁ nayanayor
na me dûre kiṁcit kshaṇam api na pârśve rathajavât (9)

sûta: paśyainaṁ vyâpâdyamânam: iti śarasaṁdhânaṁ nâṭayati:

nepathye: bho bho râjan: na hantavyo na hantavyaḥ:

sûtaḥ: (âkarṇyâvalokya ca) âyushman: asya khalu te vâṇapâtavartinaḥ kṛishṇasârasyântare tapasvina upasthitâḥ:

râjâ: (sasaṁbhramam) tena hi pragṛihyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti rathaṁ sthâpayati:

tataḥ praviśaty âtmanâtṛitîyo vaikhânasaḥ:

vaikhânasaḥ: hastam udyamya: râjan: âśramamṛigo 'yam: na hantavyo na hantavyaḥ:

na khalu na khalu vâṇaḥ saṁnipâtyo 'yam asmin
mṛiduni mṛigaśarîre tûlarâśâv ivâgniḥ:
kva vata hariṇakânâṁ jîvitaṁ câtilolaṁ
kva ca niśitanipâtâḥ sârapuṅkhâḥ śarâs te (10)
tat sâdhu kṛitasaṁdhânaṁ pratisaṁhara sâyakam:
ârttatrâṇâya vaḥ śastraṁ na prahartum anâgasi (11)

râjâ: esha pratisaṁhṛitaḥ: iti yathoktaṁ karoti:

vaikhânasaḥ: sadṛiśam etat puruvaṁśapradîpasya bhavataḥ:

janma yasya puror vaṁśe yuktarûpam idaṁ tava:
putram evaṁguṇopetaṁ cakravartinam âpnuhi (12)

itarau: bâhû udyamya: sarvathâ cakravartinaṁ putram âpnuhi:

râjâ: sapraṇâmam: pratigṛihîtam:

vaikhânasaḥ: râjan: samidâharaṇâya prasthitâ vayam: esha khalu kaṇvasya kulapater anumâlinîtîram âśramo dṛiśyate: na ced anyakâryâtipâtaḥ: tat praviśya pratigṛihyatâm âtitheyaḥ satkâraḥ: api ca

ramyâs tapodhanânâṁ pratihatavighnâḥ kriyâḥ samavalokya:
jñâsyasi kiyad bhujo me rakshati maurvîkiṇâṅka iti (13)

râjâ: api saṁnihito 'tra kulapatiḥ:

vaikhânasaḥ: idânîm eva duhitaraṁ śakuntalâm atithisatkârâya niyujya daivam asyâḥ pratikûlaṁ śamayituṁ somatîrthaṁ gataḥ:

râjâ: bhavatu: tâṁ drakshyâmi: sâ khalu viditabhaktir mâṁ maharsheḥ kathayishyati:

vaikhânasaḥ: sâdhayâmas tâvat: iti saśishyo nishkrântaḥ:

râjâ: sûta: codayâśvân: puṇyâśramadarśanena tâvad âtmânaṁ punîmahe:

sûtaḥ: yad âjñâpayaty âyushmân: iti bhûyo rathavegaṁ nirûpayati:

râjâ: samantâd avalokya: sûta: akathito 'pi jñâyata eva yathâyam âbhogas tapovanasyeti:

sûtaḥ: katham iva:

râjâ: kiṁ na paśyati bhavân: iha hi

nîvârâḥ śukagarbhakoṭaramukhabhrashṭâs tarûṇâm adhaḥ
prasnigdhâḥ kvacid iṅgudîphalabhidaḥ sûcyanta evopalâḥ:
viśvâsopagamâd abhinnagatayaḥ śabdaṁ sahante mṛigâs
toyâdhârapathâś ca valkalaśikhânisyandarekhâṅkitâḥ (14)

sûtaḥ: sarvam upapannam:

râjâ: stokam antaraṁ gatvâ: tapovananivâsinâm uparodho mâ bhût: etâvaty eva rathaṁ sthâpaya: yâvad avatarâmi:

sûtaḥ: dhṛitâḥ pragrahâḥ: avataratv âyushmân:

vaikhānasaḥ: sadṛśaṃ etat purusaṃskāraḥ|pāpaya bhavatoḥ:

jaṃna yaeya puror vaṃśe yuktarūpaṃ idaṃ tava:

putraṃ svaṃgṛhopetaṃ cakravartinaṃ āpnuhi (12)

itaraṃ: pāpā udyamya: saṃvatsa cakravartinaṃ putraṃ āpnuhi:

rājā: saprasādam: pratigṛhītam:

vaikhānasaḥ: rājan: samādhāraṇāya prasthitā vayam: asya khalu bhāya-

aya kulapater anumatiṃ grahaṇe dṛḍhayate: na ced anyakāryatpātaḥ:

tat pravṛtya pratigṛhyatāṃ gṛihebyaḥ sattvaraḥ: api ca

ramyās tapodhanānāṃ prathamatvigbhiḥ kriyāḥ samavalokya:

jīvāyasi kiyad bhuṅje me rakṣati mauvikīpāṅka iti (13)

rājā: api saṃnihito 'tra kulapatiḥ:

vaikhānasaḥ: idāṃīṃ eva duhitaraṃ śakuntalāṃ atithisatkāraya niyuṅ-

dhvaṃ asyāḥ pratikūlaṃ daivaṃ samarthitaṃ gataḥ:

rājā: bhavatu: tāṃ drakṣyāmi: sā kiyat viditabhaktir mayi mahārāṇī

kathayiṣyati:

vaikhānasaḥ: sādhvyāmba tvāyat: iti sahāyo nisaṃkṛtaḥ:

rājā: sūta: sodaryāvāṃ: puṇyāśramadarśanena tāvad ātmānaṃ punīmahe:

sūtaḥ: yad ājñāpayaty āyuṣmān: iti bhūyo rathavegaṃ niyuṃkṣvaḥ:

rājā: samantād avalokya: sūta: akathito 'pi jñāyate eva vaikhyaṃ

śāntena tapovanasya iti:

sūtaḥ: katham iva:

rājā: kiṃ na paśyasi bhavān: iha hi

nīvārāḥ śukagarbhakoṭaramukhabhraṣṭās tarūṇāṃ adhaḥ

prasnigdhāḥ kavaḍā iṅgudīphalabhidaḥ sūcyanta evopalāḥ:

vikīrṇāsopakaraṇā śāntonagatayaḥ śāntāṃ sahante mṛgāḥ

toyādhārapathāś ca valkalaśikhāniṣyandarekhāṅkitāḥ (14)

sūtaḥ: saṃvam upapannam:

rājā: stokam antaraṃ gatvā: tapovanavināśinaṃ upārodho mā bhūt: eta-

vaty eva rathaṃ sthāpaya: yāvad avatarāmi:

sūtaḥ: dhṛtāḥ pragrahāḥ: avatarya śyāsyāmi:

râjâ: avatîrya: sûta vinîtavesâpravesyâni tapovanâni nâma: idaṁ tâvad gṛihyatâm: iti sûtasyâbharaṇâni dhanuś ca copanîya: sûta: yâvad aham âśramavâsinaḥ pratyavekshyopâvarte: tâvad ârdrapṛishṭhâḥ kriyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti nishkrântaḥ:

râjâ: parikramyâvalokya ca: idam âśramadvâram: yâvat praviśâmi: praviśya nimittaṁ sûcayan:

śântam idam âśramapadaṁ sphurati ca bâhuḥ kutaḥ phalam ihâsya:
athavâ bhavitavyânâṁ dvârâṇi bhavanti sarvatra(15)

nepathye: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

râjâ: karṇaṁ dattvâ: aye: dakshiṇena vṛikshavâṭikâm âlâpa iva śrûyate: yâvad atra gacchâmi: parikramyâvalokya ca: aye: etâs tapasvikanyakâḥ svapramâṇânurûpaiḥ secanaghaṭair bâlapâdapebhyaḥ payo dâtum ita evâbhivartante: nirûpya: ah- aho madhuram âsâṁ darśanam:

śuddhântadurlabham idaṁ vapur âśramavâsino yadi janasya:
dûrîkṛitâḥ khalu guṇair udyânalatâ vanalatâbhiḥ (16)
yâvad imâṁ châyâm âśritya pratipâlayâmi: iti vilokayan sthitaḥ:

tataḥ praviśati yathoktavyâpârâ saha sakhîbhyâṁ śakuntalâ:

śakuntalâ: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

anasûyâ: halâ śakuntale: tvatto 'pi tâtakâśyapasyâśramavṛikshâḥ priyatarâ iti tarkayâmi: yena navamâlikâkusumapelavâpi tvam eteshâm âlavâlapûraṇe niyuktâ:

śakuntalâ: na kevalaṁ tâtaniyoga eva: asti me sodarasneho 'py eteshu: iti vṛikshasecanaṁ nirûpayati:

râjâ: katham iyaṁ sâ kaṇvaduhitâ: asâdhudarśî khalu tatrabhavân kâśyapaḥ: ya imâm âśramadharme niyuṅkte:

idaṁ kilâvyâjamanoharaṁ vapus
tapaḥkshamaṁ sâdhayitum ya icchati:
dhruvaṁ sa nîlotpalapatradhârayâ
samillatâṁ chettum ṛishir vyavasyati (17)

bhavatu: pâdapântarita eva viśrabdhaṁ tâvad enâṁ paśyâmi: iti tathâ karoti:

śakuntalâ: sakhi anasûye: atipinaddhena valkalena priyaṁvadayâ niyantritâsmi: śithilaya tâvad enam:

anasûyâ: tathâ: iti śithilayati:

priyaṁvadâ: atra payodharavistârayitrâtmano yauvanam upâlabhasva: mâṁ kim upâlabhase:

râjâ: samyag iyam âha:

idam upahitasûkshmagranthinâ skandhadeśe
stanayugapariṇâhâcchâdinâ valkalena:
vapur abhinavam asyâḥ pushyati svâṁ na śobhâṁ
kusumam iva pinaddhaṁ pâṇḍupatrodareṇa (18)

kâmam ananurûpam asyâ vayaso valkalam: na punar alaṁkâraśriyaṁ na pushyati: kutaḥ:

sarasijam anuviddhaṁ śaivalenâpi ramyaṁ
malinam api himâṁśor lakshma lakshmîṁ tanoti:
iyam adhikamanojñâ valkalenâpi tanvî
kim iva hi madhurâṇâṁ maṇḍanaṁ nâkṛitînâm (19)

śakuntalâ: esha vâteritapallavâṅgulîbhis tvarayatîva mâṁ keśaravṛikshaḥ: yâvad enaṁ saṁbhâvayâmi: iti parikrâmati:

priyaṁvadâ: halâ śakuntale: atraiva tâvan muhûrtaṁ tishṭha: yâvat tvayopagatayâ latâsanâtha ivâyaṁ keśaravṛikshaḥ pratibhâti:

śakuntalâ: ataḥ khalu priyaṁvadâsi tvam:

râjâ: priyam api tathyam âha śakuntalâṁ priyaṁvadâ: asyâḥ khalu

adharaḥ kisalayarâgaḥ komalaviṭapânukâriṇau bâhû:

kusumam iva lobhanîyaṁ yauvanam aṅgeshu saṁnaddham (20)

anasûyâ: halâ śakuntale: iyaṁ svayaṁvaravadhûḥ sahakârasya tvayâ kṛitanâmadheyâ vanajyotsneti navamâlikâ: enâṁ vismṛitâsi:

śakuntalâ: tad âtmânam api vismarishyâmi: latâm upetyâvalokya ca:

halâ: ramaṇîye khalu kâle 'sya latâpâdapamithunasya vyatikaraḥ saṁvṛittaḥ: navakusumayauvanâ vanajyotsnâ: baddhapallavatayopabhogakshamaḥ sahakâraḥ: iti paśyantî tishṭhati:

priyaṁvadâ: anasûye: jânâsi: kiṁ śakuntalâ vanajyotsnâm atimâtraṁ prekshata iti:

anasûyâ: na khalu vibhâvayâmi: kathaya:

priyaṁvadâ: yathâ vanajyotsnânurûpeṇa pâdapena saṁgatâ: api nâmaivam aham apy âtmano 'nurûpaṁ varaṁ labheyeti:

śakuntalâ: esha nûnaṁ tavâtmagato manorathaḥ: iti kalaśaṁ âvarjayati:

râjâ: api nâma kulapater iyam asavarṇakshetrasaṁbhavâ syât: athavâ kṛitaṁ saṁdehena:

asaṁśayaṁ kshatraparigrahakshamâ

yad âryam asyâm abhilâshi me manaḥ:

satâṁ hi saṁdehapadeshu vastushu

pramâṇam antaḥkaraṇapravṛittayaḥ (21)

tathâpi tattvata enâm upalapsye:

śakuntalâ: sasaṁbhramam: aho salilasekasaṁbhramodgato navamâlikâm ujjhitvâ vadanaṁ me madhukaro 'bhivartate: iti bhramarabâdhâṁ nirûpayati:

Vaṁśastha 4×12

∪–∪––∪∪–∪–∪–

* gdyby Ś. była córką bramina z braminki, toby Królowi nie wolno było jej zaślubić,

khaṇacumbiâiṁ bhamarehiṁ uaṇe sumumârakesarasihâiṁ:
avaaṁsaanti sadaaṁ sirîsakusumâiṁ pamadâo (4)
(kshaṇacumbitâni bhramaraiḥ pasyata sukumârakesaraśikhâni:
avataṁsayanti sadayaṁ śirîshakusumâni pramadâḥ)

sûtradhâraḥ: âryo sâdhu gîtam: asau hi râgâpahṛitacittavṛittir âlikhita iva bhâti sarvato raṅgaḥ: tat katamaṁ prayoram âśrityainam ârâdhayâmaḥ:

naṭî: ṇaṁ paḍhamaṁ jevva ajjeṇa âṇattaṁ ahiṇṇâṇasauntalaṁ ṇâma auvvaṁ ṇâḍaaṁ ahiṇîadu tti (nanu prathamam evâryeṇâjñaptam abhijñânaśâkuntalaṁ nâmâpûrvaṁ nâṭakam abhinîyatâm iti):

sûtradhâraḥ: âryo samyag avabodhito 'smi: asmin kshaṇe vismṛitaṁ khalu mayaitat: kutaḥ

tavâsmi gîtarâgeṇa hâriṇâ prasabhaṁ hṛitaḥ:
esha râjeva dushyantaḥ sâraṅgeṇâtiraṁhasâ (5)

iti nishkrântau: prastâvanâ:

(Dotąd podium tekstu Stenzlera; odtąd teksi Böhtlingka)

tataḥ pravisati mṛigânusârî saśaracâpahasto râjâ rathena sûtaś ca:

sûtaḥ: (râjânaṁ mṛigaṁ câvalokya) âyushman:

kṛishṇasâre dadac cakshus tvayi câdhijyakârmuke:
mṛigânusâriṇaṁ sâkshât paśyâmîva pinâkinam (6)

râjâ: sûta dûram anunâ sâraṅgeṇa vayam âkṛishṭâḥ: ayaṁ punar idânîm api
grîvâbhaṅgâbhirâmaṁ muhur anupatati syandane baddhadṛishṭiḥ
paścârdhena pravishṭaḥ śarapatanabhayâd bhûyasâ pûrvakâyam:
darbhair ardhâvaliḍhaiḥ śramavivṛitamukhabhraṁśibhiḥ kîrṇavartmâ
paśyodagraplutatvâd viyati bahutaraṁ stokam urvyâṁ prayâti (7)

sa esha katham anupadam eva prayatnaprekshaṇîyaḥ saṁvṛittaḥ:

sûtaḥ: âyushman: udghâtinî bhûmir iti raśmisaṁyamanâd rathasya mandîkṛito vegaḥ: tena mṛiga esha viprakṛishṭântaraḥ saṁvṛittaḥ: saṁprati hi samadeśavartinas te na durâsado bhavishyati:

rājā: tena hi vimucyantām abhīshavaḥ:

sūtaḥ: yad ājñāpayaty āyushmān: (rathavegaṁ nirūpya) āyushman paśya paśya:

mukteshu raśmishu nirāyatapūrvakāyā
nishkampacāmaraśikhā nibhṛitordhvakarṇāḥ:
ātmoddhatair api rajobhir alaṅganīyā
dhāvanty amī mṛigajavākshamayeva rathyāḥ:(8)

rājā: (saharsham) satyam atītya harito harīṁś ca vartante vājinaḥ: tathā hi:

yad āloke sūkshmaṁ vrajati sahasā tad vipulatāṁ
yad ardhe vicchinnaṁ bhavati kṛitasaṁdhānam iva tat:
prakṛityā yad vakraṁ tad api samarekhaṁ nayanayor
na me dūre kiṁcit kshaṇam api na pārśve rathajavāt (9)

sūta: paśyainaṁ vyāpādyamānam: iti śarasaṁdhānaṁ nāṭayati:

nepathye: bho bho rājan: na hantavyo na hantavyaḥ:

sūtaḥ: (ākarṇyāvalokya ca) āyushman: asya khalu te vāṇapātavartinaḥ kṛishṇasārasyāntare tapasvina upasthitāḥ:

rājā: (sasaṁbhramam) tena hi pragṛihyantāṁ vājinaḥ:

sūtaḥ: tathā: iti rathaṁ sthāpayati:

tataḥ praviśaty ātmanātṛitīyo vaikhānasaḥ:

vaikhānasaḥ: hastam udyamya: rājan: āśramamṛigo 'yam: na hantavyo na hantavyaḥ:

na khalu na khalu vāṇaḥ saṁnipātyo 'yam asmin
mṛiduni mṛigaśarīre tūlarāśāv ivāgniḥ:
kva vata hariṇakānāṁ jīvitaṁ cātilolaṁ
kva ca niśitanipātāḥ sārapuṅkhāḥ śarās te (10)
tat sādhu kṛitasaṁdhānaṁ pratisaṁhara sāyakam:
ārttatrāṇāya vaḥ śastraṁ na prahartum anāgasi (11)

rājā: esha pratisaṁhṛitaḥ: iti yathoktaṁ karoti:

rājā: tena hi vimoyantām abhisheyaṁ:

amātyā: yad ājñāpayaty āryaḥsmān: (pratyavetam nṛpāya) āryaḥsmān pṛcchya
pṛcchya:

muktaṁ rasmiṣu nṛpāyatapūrvakāṇi

nishkampacāmarāṇīha nibhṛtordhvatarpaṇāḥ:

stmoddhṛtair apy rajobhir alaṁkṛtāḥ

dhvanty amī mṛgajāvakānamayeva rathyāḥ:

rājā: (sahasotthāya) satyam atīva harito hariṇī ca vartante vājinaḥ:
tathā hi:

yad āloke sūkṣmam vrajati sahasā tad vipulatāṁ
yad arddhe vicchinnaṁ bhavati kṛitasaṁdhānam iva tat:
prakṛityā yad vakraṁ tad api samarekhaṁ nayanayor
na me dūre kiṁcit kimapi hi na pūrṇo rathajavāt (9)

sūtaḥ: pṛcchyatāṁ vṛṣṭyādyamānam: iti sarvasaṁdhānam pṛcchyatāṁ:
nepathye: bho bho vāsiṣṭhāḥ ma mantavyo ma bantavyaḥ:

sūtaḥ: (ākarṇyāvalokya ca) āyuṣmaṁs: asya khalu te vāgapāṭavaṁ khinnasyāpi
kṛishṇasārasyāntare tapasvina upasthitiḥ:

rājā: (sasaṁbhramam) tena hi pratyudyantām vājinaḥ:

sūtaḥ: tathā: iti rathaṁ sthāpayati:

tataḥ pravishati ātmanāṭṭitiyo vaikhānasaḥ:

vaikhānasaḥ: bhoḥ bho rājan: āśramamṛgo 'yaṁ: na bantavyo na
bantavyaḥ:

na khalu na khalu vāṇaḥ sannihito 'yaṁ sasmin
mṛdunī mṛgaśarīre tūlarāśāv ivāgniḥ:
kva vata paruṣāḥ śastrāṇāṁ vidhānagatayo
kva ca nipatitā pūrvaṁ puṣpebhyo 'pi komalā te (10)
tat sīghraṁ kṛitasaṁdhānaṁ pratisaṁhara sāyakam:
ārttatrāṇāya vaḥ śastraṁ na prahartum anāgasi (11)

rājā: sarva pratisaṁhṛitaḥ: iti yathoktaṁ karoti:

vaikhânasaḥ: sadṛiśam etat puruvaṁśapradîpasya bhavataḥ:

janma yasya puror vaṁśe yuktarûpam idaṁ tava:
putram evaṁguṇopetaṁ cakravartinam âpnuhi (12)

itarau: bâhû udyamya: sarvathâ cakravartinaṁ putram âpnuhi:

râjâ: sapraṇâmam: pratigṛihîtam:

vaikhânasaḥ: râjan: samidâharaṇâya prasthitâ vayam: esha khalu kaṇvasya kulapater anumâlinîtîram âśramo dṛiśyate: na ced anyakâryâtipâtaḥ: tat praviśya pratigṛihyatâm âtithcyaḥ satkâraḥ: api ca

ramyâs tapodhanânâṁ pratihatavighnâḥ kriyâḥ samavalokya:
jñâsyasi kiyad bhujo me rakshati maurvîkiṇâṅka iti (13)

râjâ: api saṁnihito 'tra kulapatiḥ:

vaikhânasaḥ: idânîm eva duhitaraṁ śakuntalâṁ atithisatkârâya niyujya daivam asyâḥ pratikûlaṁ śamayitum somatîrthaṁ gataḥ:

râjâ: bhavatu: tâṁ drakshyâmi: sâ khalu viditabhaktir mâṁ maharsheḥ kathayishyati:

vaikhânasaḥ: sâdhayâmas tâvat: iti sasishyo nishkrântaḥ:

râjâ: sûta: codayâśvân: puṇyâśramadarśanena tâvad âtmânaṁ punîmahe:

sûtaḥ: yad âjñâpayaty âyushmân: iti bhûyo rathaveganṁ nirûpayati:

râjâ: samantâd avalokya: sûta: akathito 'pi jñâyata eva yathâyam âbhogas tapovanasyeti:

sûtaḥ: katham iva:

râjâ: kiṁ na paśyati bhavân: iha hi

nîvârâḥ śukagarbhakoṭaramukhabhrashṭâs tarûṇâṁ adhaḥ
prasnigdhâḥ kvacid iṅgudîphalabhidaḥ sûcyanta evopalâḥ:
viśvâsopagamâd abhinnagatayaḥ śabdaṁ sahante mṛigâs
toyâdhârapathâś ca valkalaśikhânisyandarekhâṅkitâḥ (14)

sûtaḥ: sarvam upapannam:

râjâ: stokam antaraṁ gatvâ: tapovananivâsinâṁ uparodho mâ bhût: etâvaty eva rathaṁ sthâpaya: yâvad avatarâmi:

sûtaḥ: dhṛitâḥ pragrahâḥ: avataratv âyushmân:

râjâ: avatîrya: sûta vinîtaveśapraveśyâni tapovanâni nâma: idaṁ tâvad gṛihyatâm: iti sûtasyâbharaṇâni dhanuś ca copanîya: sûta: yâvad aham âśramavâsinaḥ pratyavekshyopâvarte: tâvad ârdrapṛishṭhâḥ kriyantâṁ vâjinaḥ:

sûtaḥ: tathâ: iti nishkrântaḥ:

râjâ: parikramyâvalokya ca: idam âśramadvâram: yâvat praviśâmi: praviśya nimittaṁ sûcayan:

śântam idam âśramapadaṁ sphurati ca bâhuḥ kutaḥ phalam ihâsya:
athavâ bhavitavyânâṁ dvârâṇi bhavanti sarvatra(15)

nepathye: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

râjâ: karṇaṁ dattvâ: aye: dakshiṇena vṛikshavâṭikâm âlâpa iva śrûyate: yâvad atra gacchâmi: parikramyâvalokya ca: aye: etâs tapasvikanyakâḥ svapramâṇânurûpaiḥ seccanaghaṭair bâlapâdapebhyaḥ payo dâtum ita evâbhivartante: nirûpya: ah- aho madhuram âsâṁ darśanam:

śuddhântadurlabham idaṁ vapur âśramavâsino yadi janasya:
dûrîkṛitâḥ khalu guṇair udyânalatâ vanalatâbhiḥ (16)
yâvad imâṁ châyâm âśritya pratipâlayâmi: iti vilokayan sthitaḥ:

tataḥ praviśati yathoktavyâpârâ saha sakhîbhyâṁ śakuntalâ:

śakuntalâ: ido ido sahîo (ita itaḥ sakhyau):

anasûyâ: halâ śakuntale: tvatto 'pi tâtakâśyapasyâśramavṛikshâḥ priyatarâ iti tarkayâmi: yena navamâlikâkusumapelavâpi tvam eteshâm âlavâlapûraṇe niyuktâ:

śakuntalâ: na kevalaṁ tâtaniyoga eva: asti me sodarasneho 'py eteshu: iti vṛikshasecanaṁ nirûpayati:

râjâ: katham iyaṁ sâ kaṇvaduhitâ: asâdhudarśî khalu tatrabhavân kâśyapaḥ: ya imâm âśramadharme niyuṅkte:

idaṁ kilâvyâjamanoharaṁ vapus
tapaḥkshamaṁ sâdhayituṁ ya icchati:
dhruvaṁ sa nîlotpalapatradhârayâ
samillatâṁ chettum ṛishir vyavasyati (17)

bhavatu: pâdapântarita eva viśrabdhaṁ tâvad enâṁ paśyâmi: iti tathâ karoti:

śakuntalâ: sakhi anasûye: atipinaddhena valkalena priyaṁvadayâ niyantritâsmi: śithilaya tâvad enam:

anasûyâ: tathâ: iti śithilayati:

priyaṁvadâ: atra payodharavistârayitrâtmano yauvanam upâlabhasva: mâṁ kim upâlabhase:

râjâ: samyag iyam âha:

idam upahitasûkshmagranthinâ skandhadeśe
stanayugapariṇâhâcchâdinâ valkalena:
vapur abhinavam asyâḥ pushyati svâṁ na śobhâṁ
kusumam iva pinaddhaṁ pâṇḍupatrodareṇa (18)

kâmam ananurûpam asyâ vayaso valkalam: na punar alaṁkâraśriyaṁ na pushyati; kutaḥ:

sarasijam anuviddhaṁ śaivalenâpi ramyaṁ
malinam api himâṁśor lakshma lakshmîṁ tanoti:
iyam adhikamanojñâ valkalenâpi tanvî
kim iva hi madhurâṇâṁ maṇḍanaṁ nâkṛitînâm (19)

śakuntalâ: esha vâteritapallavâṅgulîbhis tvarayatîva mâṁ keśaravṛikshaḥ: yâvad enaṁ saṁbhâvayâmi: iti parikrâmati:

anasûyâ: halâ śakuntale: tvatto 'pi tâtakâśyapasyâśramavṛikshâḥ pri-
yatarâ iti tarkayâmi: yena navamâlikâkusumapelavâpi tvam eteshâm âlavâla-
pûraṇe niyuktâ:

śakuntalâ: na kevalaṁ tâtaniyoga eva: asti me sodarasneho ' py ete-
shu:
iti vṛikshasecanaṁ nirûpayati:

râjâ: katham iyaṁ sâ kaṇvaduhitâ: asâdhudarśî khalu tatrabhavân kâ-
śyapaḥ: ya imâm âśramadharme niyuṅkte:

idaṁ kilâvyâjamaṇoharaṁ vapus
tapaḥkshamaṁ sâdhayituṁ ya icchati:
dhruvaṁ sa nîlotpalapatradhârayâ
samillatâṁ chettum ṛishir vyavasyati (17)

bhavatu: pâdapântarita eva viśrabdhaṁ tâvad enâṁ paśyâmi: iti tathâ karoti:

śakuntalâ: sakhi anasûye: atipinaddhena valkalena priyaṁvadayâ niyan-
tritâsmi: śithilaya tâvad enam:

anasûyâ: tathâ: iti śithilayati:

priyaṁvadâ: atra payodharavistârayitrâtmano yauvanam upâlabhasva:
mâṁ kim upâlabhase:

râjâ: samyag iyam âha:

idam upahitasûkshmagranthinâ skandhadeśe
stanayugapariṇâhâcchâdinâ valkalena:
vapur abhinavam asyâḥ pushyati svâṁ na śobhâṁ
kusumam iva pinaddhaṁ pâṇḍupatrodareṇa (18)

kâmam ananurûpam asyâ vayaso valkalam: na punar alaṁkâraśriyaṁ na pushya-
ti: kutaḥ:

sarasijam anuviddhaṁ śaivalenâpi ramyaṁ
malinam api himâṁśor lakshma lakshmîṁ tanoti:
iyam adhikamanojñâ valkalenâpi tanvî
kim iva hi madhurâṇâṁ maṇḍanaṁ nâkṛitînâm (19)

śakuntalâ: esha vâteritapallavâṅgulîbhis tvarayatîva mâṁ keśaravṛi-
kshaḥ: yâvad enaṁ saṁbhâvayâmi: iti parikrâmati:

priyaṁvadâḥ halâ śakuntale: atraiva tâvan muhûrtaṁ tishṭha: yâvat tvayopagatayâ latâsanâtha ivâyaṁ keśaravṛikshaḥ pratibhâti:

śakuntalâḥ ataḥ khalu priyaṁvadâsi tvam:

râjâḥ priyam api tathyam âha śakuntalâṁ priyaṁvadâḥ asyâḥ khalu

adharaḥ kisalayarâgaḥ komalaviṭapânukâriṇau bâhûḥ

kusumam iva lobhanîyaṁ yauvanam aṅgeshu saṁnaddham (20)

anasûyâḥ halâ śakuntale: iyaṁ svayaṁvaravadhûḥ sahakârasya tvayâ kṛitanâmadheyâ vanajyotsneti navamâlikâḥ enâṁ vismṛitâsi:

śakuntalâḥ tad âtmânam api vismarishyâmi: latâm upetyâvalokya ca: halâḥ ramaṇîye khalu kâle 'sya latâpâdapamithunasya vyatikaraḥ saṁvṛittaḥ: navakusumayauvanâ vanajyotsnâḥ baddhapallavatayopabhogakshamaḥ sahakâraḥ: iti paśyantî tishṭhati:

priyaṁvadâḥ anasûye: jânâsi: kiṁ śakuntalâ vanajyotsnâm atimâtraṁ prekshata iti:

anasûyâḥ na khalu vibhâvayâmi: kathaya:

priyaṁvadâḥ yathâ vanajyotsnânurûpeṇa pâdapena saṁgatâḥ api nâmaivam aham apy âtmano 'nurûpaṁ varaṁ labheyeti:

śakuntalâḥ esha nûnaṁ tavâtmagato manorathaḥ: iti kalaśâṁ âvarjayati:

râjâḥ api nâma kulapater iyam asavarṇakshetrasaṁbhavâ syât: athavâ kṛitaṁ saṁdehena:

asaṁśayaṁ kshatraparigrahakshamâ

yad âryam asyâm abhilâshi me manaḥ:

satâṁ hi saṁdehapadeshu vastushu

pramâṇam antaḥkaraṇapravṛittayaḥ (21)

tathâpi tattvata enâm upalapsye:

śakuntalâḥ sasaṁbhramam: aho salilasekasaṁbhramodgato navamâlikâm ujjhitvâ vadanaṁ me madhukaro 'bhivartate: iti bhramarabâdhâṁ nirûpayati:

NALOPÂKHYÂNA I.

Bṛihadaśva uvâca: 1. Âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî
upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ.
2. atishṭhan manujendrâṇâṁ mûrdhni devapatir yathâ
upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ,
3. brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ
akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ
4. îpsito naranârîṇâm udâraḥ samyatendriyaḥ
rakshitâ dhanvinâṁ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam.
5. tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ.
6. sa prajârthe param yatnam akarot susamâhitaḥ
tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata.
7. taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit
mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam.
8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṁ dadau
kanyâratnam kumârâṁś ca trîn udârân mahâyaśâḥ
9. damayantîṁ damaṁ dântaṁ damanaṁ ca suvarcasam
upapannân guṇaiḥ sarvair bhîmân bhîmaparâkramân.
10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaśasâ śriyâ
saubhâgyena ca lokeshu yaśaḥ prâpa sumadhyamâ.
11. atha tâṁ vayasi prâpte dâsînâṁ samalaṁkṛitam
śataṁ śataṁ ~~ca~~ sakhînâṁ ca paryupâsac chacîm iva.
12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
sakhîmadhye 'navadyâṅgî vidyut saudâmanî yathâ.
13. atîva rûpasaṁpannâ śrîr ivâyatalocanâ
nadeveshu na yaksheshu tâdṛigrûpavatî kvacit
14. mânusheshv api cânyeshu dṛishṭapûrvâthavâ śrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâm api sundarî.

MALOPÂKHYÂNA I.

Bṛihadaśva uvâca: 1. Âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî
upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ.
2. atishṭhan manujendrâṇâṁ mûrdhni devapatir yathâ
upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ,
3. brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ
akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ
4. ipsito naranârîṇâm udâraḥ samyatendriyaḥ
rakshitâ dhanvinâṁ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam.
5. tat haivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ.
6. sa prajârthe param yatnam akarot susamâhitaḥ
tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata.
7. taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit
mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam.
8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṁ dadau
kanyâratnam kumârâṁś ca trîn udârân mahâyaśâḥ
9. damayantîṁ damaṁ dântaṁ damanaṁ ca suvarcasam
upapannân guṇaiḥ sarvair bhîmân bhîmaparâkramân.
10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaśasâ śriyâ
saubhâgyena ca lokeshu yaśaḥ prâpa sumadhyamâ.
11. atha tâṁ vayasi prâpte dâsînâṁ samalaṁkṛitam
śataṁ śataṁ sakhînâṁ ca paryupâsac chacîm iva.
12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
sakhimadhyo 'navadyâṅgî vidyut saudâmanî yathâ.
13. atîva rûpasampannâ śrîr ivâyatalocanâ
nadeveshu na yaksheshu tâdṛigrûpavatî kvacit
14. mânusheshv api cânyeshu dṛishṭapûrvâthavâ śrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâm api sundarî.

15. nalaś ca naraśârdûlo lokeshv apratimo bhuvi
kandarpa iva rûpeṇa mûrtimân abhavat svayam.
16. tasyâḥ samîpe tu nalaṁ praśaśaṁsuḥ kutûhalât
naishadhasya samîpe tu damayantîṁ punaḥ punaḥ.
17. tayor adṛishṭakâmo 'bhûc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇân
anyonyaṁ prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ.
18. aśaknuvan nalaḥ kâmaṁ tadâ dhârayitum hṛidâ
antaḥpurasamîpasthe vana âste raho gataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsâṅ jâtarûpaparishkṛitân
vane vicaratâṁ teshâm ekaṁ jagrâha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vâcaṁ vyâjahâra nalaṁ tadâ
hantavyo 'smi na te râjan karishyâmi tava priyam.
21. damayantîsakâśe tvâṁ kathayishyâmi naishadha
yathâ tvadanyaṁ purushaṁ na sâ maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja mahîpatiḥ
te tu haṁsâḥ samutpatya vidarbhân agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhanagarîṁ gatvâ damayantyâs tadântike
nipetus te garutmantaḥ sâ dadarśa ca tân gaṇân.
24. sâ tân adbhutarûpân vai dṛishṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
hṛishṭâ grahîtum khagamâṁs tvaramâṇopacakrame.
25. atha haṁsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
ekaikaśas tadâ kanyâs tân haṁsân samupâdravan.
26. damayantî tu yaṁ haṁsaṁ samupâdhâvad antike
sa mânushîṁ giraṁ kṛitvâ damayantîm athâbravît.
27. damayanti nalo nâma nishadheshu mahîpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâs tasya mânushâḥ.
28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṁ bhavethâ varavarṇini
saphalaṁ te bhavej janma rûpaṁ cedaṁ sumadhyame.
29. vayaṁ hi devagandharvamânushoragarâkshasân
dṛishṭavanto na câsmâbhir dṛishṭapûrvas tathâvidhaḥ.
30. tvaṁ câpi ratnaṁ nârînâṁ nareshu ca nalo varaḥ
viśishṭâyâ viśishṭena saṁgamo guṇavân bhavet.

15. nalaś ca naraśârdûlo lokeshv apratimo bhuvi
kandarpa tva rûpeṇa mûrtimân abhavat svayam.
16. tasyâḥ-samîpe tu nalaṁ praśaśaṁsuḥ kutûhalât
naishadhasya samîpe tu damayantîṁ punaḥ punaḥ.
17. tayor adṛishṭakâmo 'bhûc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇân
anyonyaṁ prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ.
18. aśaknuvan nalaḥ kâmaṁ tadâ dhârayitum hṛidâ
antaḥpurasamîpasthe vana âste raho gataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsâṅ jâtarûpaparishkṛitân
vane vicaratâṁ teshâm ekaṁ jagrâha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vâcaṁ vyâjahâra nalaṁ tadâ
hantavyo 'smi na te râjan karishyâmi tava priyam.
21. damayantîsakâśe tvâṁ kathayishyâmi naishadha
yathâ tvadanyaṁ purushaṁ na sâ maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja mahîpatiḥ
te tu haṁsâḥ samutpatya vidarbhân agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhanagarîṁ gatvâ damayantyâs tadântike
nipetus te garutmantaḥ sâ dadarśa ca tân gaṇân.
24. sâ tân adbhutarûpân vai dṛishṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
hṛishṭâ grahîtuṁ khagamâṁs tvaramâṇopacakrame.
25. atha haṁsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
ekaikaśas tadâ kanyâs tân haṁsân samupâdravan.
26. damayantî tu yaṁ haṁsaṁ samupâdhâvad antike
sa mânushîṁ giraṁ kṛitvâ damayantîm athâbravît.
27. damayanti nalo nâma nishadheshu mahîpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâs tasya mânushâḥ.
28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṁ bhavethâ varavarṇini
saphalaṁ te bhavej janma rûpaṁ cedaṁ sumadhyame.
29. vayaṁ hi devagandharvamânushoragarâkshasân
dṛishṭavanto na câsmâbhir dṛishṭapûrvas tathâvidhaḥ.
30. tvaṁ câpi ratnaṁ nâriṇâṁ naresha ca nalo varaḥ
viśishṭâyâ viśishṭena saṁgama guṇavân bhavet.

13. etasminn eva kâle tu surâṇâṁ ṛishisattamau
aṭamânau mahâtmânâv indralokam ito gatau.
14. nâradaḥ parvataś caiva mahâprâjñau mahâvratau
devarâjasya bhavanaṁ vivishâte supûjitau.
15. tâv arcayitvâ maghavâ tataḥ kuśalam avyayam
papracchânâ-ṛ---mayaṁ câpi tayoḥ sarvagatam vibhuḥ.
nârada uvâca. 16. âvayoḥ kuśalaṁ deva sarvatragatam îśvara
loke ca maghavan kṛitsne nṛipâḥ kuśalino vibho.
bṛihadaśva uvâca. 17. nâradasya vacaḥ śrutvâ papraccha valavṛitrahâ
dharmajñâḥ pṛithivîpâlâs tyaktajîvitayodhinaḥ
18. śastreṇa nidhanaṁ kâle ye gacchanty aparâṅmukhâḥ
ayaṁ loko 'kshayas teshâṁ yathaiva mama kâmadhuk.
19. kva nu te kṣatriyâḥ śûrâ na hi paśyâmi tân aham
âgacchato mahîpâlân dayitân athitîn mama.
20. evam uktas tu śakreṇa nâradaḥ pratyabhâshata
śṛiṇu me maghavan yena na dṛiśyante mahîkshitaḥ.
21. vidarbharâjño duhitâ damayantîti viśrutâ
rûpeṇa samatikrântâ pṛithivyâṁ sarvayoshitaḥ.
22. tasyâḥ svayaṁvaraḥ śakra bhavitâ na cirâd iva
tatra gacchanti râjâno râjaputrâś ca sarvaśaḥ.
23. tâṁ ratnabhûtâṁ lokasya prârthayanto mahîkshitaḥ
kâṅkshanti sma viśeshena valavṛitranishûdana.
24. etasmin kathyamâne tu lokapâlâś ca sâgnikâḥ
âjagmur devarâjasya samîpam amarottamâḥ.
25. tatas te śuśruvuḥ sarve nâradasya vaco mahat
śrutvaiva câbruvan hṛishṭâ gacchâmo vayam apy uta.
26. tataḥ sarve mahârâja sagaṇâḥ sahavâhanâḥ
vidarbhân abhijagmus te yataḥ sarve mahîkshitaḥ.
27. nalo 'pi râjâ kaunteya śrutvâ râjñâṁ samâgamam
abhyagacchad adîrâtmâ damayantîm anuvrataḥ.
28. atha devâḥ pathi nalaṁ dadṛiśur bhûtale sthitam
sâkshâd iva sthitaṁ mûrtyâ manmathaṁ rûpasaṁpadâ.

29. taṁ dṛishṭvâi- lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim
tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ.
30. tato 'ntarikshe vishṭabhya vimânâni divaukasaḥ
abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât
31. bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân
asmâkaṁ kuru sâhayyaṁ dûto bhava narottama.

iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca. 1. tebhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata
athaitân paripapraccha kṛitâñjalir upasthitaḥ.
2. ke vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâhaṁ dûta îpsitaḥ
kiṁ ca tad vo mayâ kâryaṁ kathayadhvaṁ yathâtatham.
3. evam ukte naishadhena maghavân abhyabhâshata
amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân.
4. aham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ
śarîrântakaro nṛîṇâṁ yamo 'yam api pârthiva.
5. tvaṁ vai samâgatâñ asmân damayantyai nivedaya
lokapâlâ mahendrâdyâḥ samâyânti didṛikshavaḥ.
6. prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ
teshâm anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha.
7. evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît
ekârthasamupetaṁ mâṁ na preshayitum arhatha.
8. kathaṁ tu jâtasaṁkalpaḥ striyam utsahate pumân
parârtham îdṛiśaṁ vaktuṁ tat kshamantu mameśvarâḥ.

devâ ûcuḥ. 9. karishya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha
na karishyasi kasmât tvaṁ vraja naishadha mâciram.

bṛihadaśva uvâca. 10. evam uktaḥ sa devais tair naishadhaḥ punar abravît

surakshitâni veśmâni praveshṭuṁ katham utsahe.

29. tam dṛishṭvâiv lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim
tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ.
30. tato 'ntarikshe vishṭabhya vimânâni divaukasaḥ
abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât
31. bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân
asmâkaṁ kuru sâhayyaṁ dûto bhava narottama.
iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ.
bṛihadaśva uvâca. 1. tebhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata
athaitân paripaprachha kṛitâñjalir upasthitaḥ.
2. ke vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâhaṁ dûta îpsitaḥ
kiṁ ca tad vo mayâ kâryaṁ kathayadhvaṁ yathâtatham.
3. evam ukte naishadhena maghavân abhyabhâshata
amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân.
4. aham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ
śarîrânta[illegible]karo nṛiṇâṁ yamo 'yam api pârthiva.
5. tvaṁ vai samâgatâṁ asmân damayantyai nivedaya
lokapâlâ mahendrâdyâḥ samâyânti didṛikshavaḥ.
6. prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ
toshâm anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha.
7. evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît
ekârthasamupetaṁ mâṁ na preshayitum arhatha.
8. kathaṁ tu jâtasaṁkalpaḥ striyam utsahate pumân
parârtham îdṛiśaṁ vaktuṁ tat kshamantu mameśvarâḥ.
devâ ûcuḥ. 9. karishya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha
na karishyasi kasmât tvaṁ vraja naishadha mâciram.
bṛihadaśva uvâca. 10. evam uktaḥ sa devais tair naishadhaḥ punar abravît
surakshitâni veśmâni praveshṭuṁ katham utsahe.

11. pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam.

12. dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm.
satyaṁ cikirshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛicchayam.

15. tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ saṁbhrântâḥ paramâṅganâḥ
âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ.
ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana
prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum icchâmi te 'nagha.

21. katham âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ.

22. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha.
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâm anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane.

24. teshâm eva prabhâveṇa praviṣṭo 'ham alakshitaḥ.
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. etadartham ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi.

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ.

11. prayekanyasîti tam śastrâṇi punar evâbhyabhâṣata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ nivesanam.

12. damayanî tatra vaidarbhîm sakhîsaṃsamâyuktâm
devîṃ yamânâṃ vapuṣâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîm tanumadhyâṃ sulocanâm
akhilpantîm iva prabhâṃ śaśinaṃ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vapuṣo kâmas tâṃ garuṇâtmanâm.
satyam cikîrshamâṇas tu dharmayâmâsa nṛicchayam.

15. tatas tâ naishadham dṛishṭvâ sambhramâtâṃ paramâṅganâṃ
sasmṛityâṃ samtpetus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. prasâsâmâsus ca supriyâ nalam tâ vismayânvitâḥ
na ceyam abhyabhâshanta manobhis tu abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyam mahâtmanaḥ.
ko 'yam devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâsu tam śaknuvanti sma vyâharttum api kiṃcana
tejasâ dharshitâsu tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainam sumanâsam tu amitaprâbhibhâshiṇî
damayantî nalam vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. tvas tvam saryâsavadyâṅge mama hṛicchayavardhana
priyârtho 'yam samprâpto vîra jñâtim tvadîyam ta 'nagha.

21. katham âgamanam caiva katham câsi na lakshitaḥ
surakshitâm ni me veśma râjâ ceṣṭaprasâsanaḥ.

22. evam ukte tu vaidarbhyâ nalas tâṃ pratyuvâca ha.
nalam mâṃ viddhi katyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṃ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâṃ anyatamaṃ devaṃ patiṃ varaya śobhane.

24. teshâṃ eva prabhâvena praviśya 'ham alakshitaḥ.
praviśantam na mâṃ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. etadartham aham bhadre preshitaḥ suraśattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe buddhim prakurushva yathecchasi.

iti naiṣadhâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca

1.sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît
praṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te.

2.ahaṁ caiva hi ~~yac-cânyâ~~ yac cânyan mamâsti vastu kiṁcana
tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara.

3.haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva
tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ.

4.yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada
visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât.

5.evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha
tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi.

6.yeshâm ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm
na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm.

7.vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati
trâhi mâm anavadyâṅgi varayasva surottamân.

8.virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ
bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai.

9.ya imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ
hutâśam îsaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

10.yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ
dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim.

11.dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam
mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ navarayet patim.

12.kriyatâm aviśaṅkena manasâ yadi manyase
varuṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu.

13.naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît
samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ.

14.devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate
vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te.

15.tâm uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim
dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe.

16.katham hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ
parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe.

bṛihadāraṇyaka upaniṣad

1.sā namaskṛitya devebhyaḥ prāhanyā nalaṃ abravīt
prapannāsmi yatināmagadhaṃ rājan kiṃ karavāṇi te.

2.ahaṃ cakre hi ~~yaṣṭe~~ gāruḍaṃ mahāsatī veṇīṃ kiṃcana
tat sarvaṃ tava vijñāpitaṃ kuru prapannām iśvara.

3.hanumāṃś cakramaṃ yat tu tan mahaṃ dahati pārthiva
tvatkṛite hi mayā vīra rājñāṃ saṃnipātitāḥ.

4.yadi tvaṃ bhajamānaṃ māṃ prityākṣṇyāsyasi māmaka
vināśaṃ agnir jalaṃ rājñaṃ sthāsye tava kāraṇāt.

5.evaṃ ukte tu vaidarbhyā nalas tāṃ prahasyoca na
tiṣṭhatāṃ lokapālānāṃ kathaṃ mānuṣavaṃ vṛṇīṣe.

6.yeṣāṃ ahaṃ lokakṛitāṃ īśvarāṇāṃ mahātmanāṃ
na pādaraja tulyo manasā te tavāsmi varṭatāṃ.

7.vipriyaṃ hy āsīraṃ martyo devānāṃ mṛityum icchati
tasmāṃ māṃ amaradyāṃ varayasva suvrataṃ.

8.vitrajāmi ca vāsāṃsi dviyāṣe eṭṛiṣṭ sraṣṭa tathā
bhūṣayāmi ca mukhyāni devāṃ prāpya tu bhaṅkṣya vai.

9.ya imāṃ pṛithivīṃ kṛitsnāṃ saṃkṣipya prasate punaḥ
mṛityāsaṃ jaṃ devānāṃ kā tam na varayet patim.

10.yasya daṇḍabhayāt sarve bhūtagrāmāḥ samāgatāḥ
dharmaṃ svadharmabhyaṃ kā tam na varayet patim.

11.dharmajñāmāṃ mahātmānaṃ daityadānavamardanam
mahendraṃ sarvadevānāṃ kā tam nāvarayet patim.

12.kṛiyatāṃ svayaṃkāma mamaṣe yadi manyase
varuṇaṃ lokapālānāṃ sukṛidvākyam idaṃ śṛiṇu.

13.naiṣadhenaiyam ukte sā damayantī vaco 'bravīt
samāpluṭābhyāṃ netrābhyāṃ sokajvalitā vāṭṛiṣā.

14.devebhyo 'haṃ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivīpate
vṛiṇe tvāṃ eva bhartāraṃ satyaṃ etad bravīmi te.

15.tāṃ uvāca tato rājā vepamānāṃ kṛitāñjalim
damayantīṃ kalyāṇi kathaṃ svārthaṃ bhotsyate.

16.kathaṃ hy ahaṃ pratiśrutya devatāṃāṃ viśeṣataḥ
parārthe yatnam ārabhya kathaṃ svārthaṃ bhotsyate.

19. kva nu gdzież?- kshatriya m. wojownik.- mad (N.sg. aham) ja.- â-gam przyjść.- dayita kochany.- atithi m. gość.

20. śakra Indra.- prati-bhâsh odpowiedzieć.- yena dlaczego.- mahîkshit m. król.

21. vi-śru pass. słynąć.- sam-ati-kram prześcignąć.- pṛithivî f. ziemia.- yoshit f. kobieta.

22. nacirât wkrótce.- râjaputra m. syn królewski.- sarvaśas wszyscy.

23. pra-arth pożądać, żądać.- kâṅksh pożądać.- viśeshęṇa szczególnie.- nishûdana m. zabójca.

24. kath opowiadać.- lokapâla m. stróż świata.- sâgnika połączony z bogiem Agni.- devarâja m. król bogów, Indra.- amara nieśmiertelny.- uttama najwyższy.

25. bru mówić.- uta i, też, Expletivum.

26. mahârâja m. wielki krók.- sagaṇa przym. wraz z otoczeniem.- sahavâhana przym. wraz z wozem.- yatas gdzie.

27. kaunteya syn Kuntî.- samâgama m. zgromadzenie się.- adîna wesoły. anuvrata oddany.

28. pathin m. droga.- bhûtala n. płaszczyzna ziemi, ziemia.- sthita ppp. od pw. sthâ stać (stojący).- mûrti f. ciało.- manmatha bóg miłości.- rûpa n. piękność, sampad f. doskonałość,

29. bhrâj promienieć.- ravi m. słońce.- vi-gam zniknąć; saṁkalpa m. myśl.- vi-smi dziwić się.

30. antariksha n. powietrze.- vi-stabh postawić.- vimâna n. wóz bogów.- divaukas m. niebianin.- ava-tṛî zstąpić.- nabhas n. niebo.

31. bhos hej!.- indra m. najwyższy, princeps.- satyavrata który złożył ślub prawdomówności, zawsze prawdę mówiący.- bhavat ty, pan.- sâhâyya n. pomoc.- dûta m. poseł.- dvitîya drugi.

III. 1. prati-jñâ obiecać.- pari-prach zapytać.- añjali m. obie ręce złożone.- upa-sthâ stać przed kim.

2. adąs ów,owa,owo: N.sg.m. asau.- vas wam (enkl. Ac.D.G. tematu yushmad wy).- yathâtatham dokładnie.

3. maghavat Indra.- abhi-bhâsh przemówić do.- ni-budh słyszeć, dowiedzieć się.- artha m. cel; Ac. w celu, z powodu.-

4. idam ten,ta,to; N.sg.m. ayam.- agni m. bóg Agni.- tathâ i, także.- ap f. pl.tantum woda.- śarîra n. ciało.- antakarą czyniący koniec.- nṛi m. mąż.- yama m. bóg Yama.- pârthiva król.

5. sam-â-gam przybyć.- âdya pierwszy.- sam-â-yâ przybyć.- didṛikshu chcący widzieć.

6. pra-âp osiągnąć,pozyskać.- varuṇa m. bóg Varuṇa.- anyatama jeden z wielu.- patitva n. Abstractum od pati mąż.- var wybrać.- ha Expletivum.

7. prâñjali wyciągający złożone ręce.- sam-upa-i przybyć.- pra-ish Caus. posłać.- arh módz.

8. katham jak?- jâtasaṁkalpa będący przy zdrowych zmysłach.- strî f. kobieta.- ud-sah módz.- puṁs m. mąż.- para inny,drugi.- îdṛiśa taki.- vac mówić.- kshaṁ wybaczyć.- îśvara pan.

9. sam-śru obiecać.- pûrvam przedtem,poprzednio.- kasmât dlaczego?- vraj iść.- mâciram bez zwłoki.

10. raksh strzedz.- veśman n. dom.- pra-viś wstąpić, wejść.

11. tathâ tak.- niveśana n. mieszkanie.

12. vaidarbha f. vaidarbhî rodem z Vidarbhy.- sam-â-vṛi otoczyć.- dedîpya- Intensivum pw. dîp jaśnieć, promienieć.- vapus n. ciało.- śrî f. piękność.

13. atîva bardzo.- sukumâra bardzo wątły, delikatny.- aṅga n. członek,ciało. tanu cienki, smukły.- madhya m.n. kibić.- sulocana pięknooki.- â-kship wyszydzać.- prabhâ f. blask.- śaśin m. księżyc.- sva własny,swój.-

MAIOPÂDIVÂNA II.

1. kva pa godaiâ.- kamnuiya m. wojowuiâ.- mad (M.sg. aram) ja.-
â-ram praqjâc.- dagita koenany.- atitti m. rosè.
20. sakka ladra.- prati-bhâsâh odpowiadaiâc.- yona diacrego.- madjâ-
kaiit m. krôl.
21. vi-ëin praes. atyrgè.- pam-ati-kram przekraczac.- pqitkivî f. cie-
mia.- yoabit f. kobieta.
22. mantât wrôtoc.- tqlqputra m. syn królewski.- satvaèa wazysey.
23. pra-arth podgadc, ijalac.- kâmkah podjadc.- vièoinqa szczqsliwie.
- nishâdana m. zabôjca.
24. kath opowiadac.- lokapâla m. stroż świata.- sâgnika podgrzany
s poqiem Agni.- devarâja m. król bogów, Indra.- anara niezmierzony.-
ritam prawda.
25. bru mówic.- ida i, tuj.- kpritvam.
26. mahârâja m. wielki król.- sarira pusty. wraz z otoczeniem.-
sahavâsena przy. wraz z tuszą.- yatra gdzie.
27. kantaye ayu kunî.- samsagga m. zgromadzenie się.- adina wesoły.
anuvrata oddany.
28. stoic m. drzewo.- bhûtala n. plac czyms zlomki, mienie.- atita
pp. od-pw. athâ stad (zaotqoy).- murti f. ciało.- mannsha bóg mądrost.-
rupa n. pqkrasc, zonqad f. duskonstosc.
29. bhuqi priomentc.- pqai m. slonce.- vi-ran zmiqkc; sankalpa m.
wiat.- vi-ayt dziwic się.
30. antarikha n. powietrze.- vi-siadi poa swic.- vimâna n. wóz bo-
gów.- dhanuka m. mieszanin.- bya-tuji zmqsqic.- nabha n. niebo.
31. bhoa hej!.- indra m. mqwiesay, puncoea.- sciqsaym a kiedy sdo-
kâlah prawdopodobnosci, wowsze prawdq powiqzay.- bhuvat ty, pan.- sabâqya
n. pomoc.- dhâra m. pozac.- dwiqka dzwiek.

111. 1. prati-jna odpowiesc.- pani-pjed rqkyjac.- anjali m. obie pre
dlonie.- pa-athâ stad pjwed kim.
2. adga ó.owa.owo; M.sg.m. agan.- vaa wan (ang). Ac.D.G. iesmy
wasmaw wj.- yathâstanam dokladnie.
3. uchayat Indra.- abhi-bhâsh przemówic do.- ni-bhuh odzyscc, dowie-
dziec sie.- artha m. cel; ac. w celu, z powodu.-
4. idam ten,ta,to; N.sg.m. ayan.- agni m. bóg Agni.- latha i, takze.-
pp.f. pi.tkantum woda.- sanjna n. ciadc.- antardha zatrzymac kontec.- mit m.
mgc.- yama m. bóg Yama.- pâvakiya ijeol.
5. sam-ê-sam przybyc.- âdya dzisiaj.- sam-ê-ya przyjsc.- didrikshu
chcacy widzieć.
6. pra-ab osiagnąc,po-yatac.- varuna m. bóg Varuna.- anyatama jeden
z wielu.- pativa m. Absztrakcja od pani mąż.- vai wpisc.- ha faktycznie.
7. prâpjati wpiecatacy zdolne trpc.- sam-ya-i przybyc.- pra-ish
chcac, poszukc.- ath medc.
8. katham jak?- jâdaamkalpa dopiero przy drowych wyrazach.- ati f.
kobieta.- ud-yat modc.- pima m, mgc.- para inny,dwa.- jâgrâc tant.- vac
mowic.- kaham wydaszyc.- jâvara pan.
9. sam-srut objecac.- purvam przedtem,poprzednio.- kaamât dlaczego?-
vrat isc.- mâcitam bez zmqczki.
10. rakah atrzymac.- vaamen n. dom.- pra-vis wejsc, wejsc.
11. tatha tak.- nivaana n. mieszkanie.
12. vaidarbhi f. waidarbhi rodem z Vidarbhy.- saa-ê-vij otoczyc.-
jadîpye- Intonativum pw. dlugoterminowe, promienne.- vagna m. ciadc.- ari f.
pigmoc.
13. ajiva bardzo.- sutamôra bardzo wqzki, dostatny.- ahna n. czas-
nas.- stado. tam gdzies, skadz.- madhya sm. kibic.- sudocna pigkmodni.-
-kanth wyszydzac.- prabha f. blask.- ganin m. kqiqcy.- ava wiasny,swój.-

MALOPÂKHYÂNA III.

vṛidh wzrastać.- câru miły; hâsin uśmiechający się.- satya prawdziwy, n. prawda.- kṛi czynić, Desiderativum cikîrsh.- dhṛi Caus. powstrzymać.-

15. sam-bhram ppp. zmięszany.- parama najprzedniejszy, najlepszy; aṅganâ f. kobieta.- âsana n. siedzenie.- sam-ud-pat podskoczyć.- dhṛish Caus. pokonać.

16. pra-śaṁs wysławiać.- prîta radosny.- vismaya m. zadziwienie.- anu-i ppp. pełny.- enad on,ona,ono.- manas n. umysł, duch.- abhi-pûj czcić.

17. aho o,ach!- kânti f. wdzięk.- dhairya n. stałość, wytrwałość, powaga.- athavâ albo, czy.

18. śak módz.- vyâ-hṛi mówić.- na-kiṁcana nic.- lajjâvat zawstydzony, zmięszany.- vara najlepszy.

19. smi uśmiechać się.- smita n. uśmiech.- abhibhâshin przemawiający. - vi-smi ppp. zdziwiony.

20. anavadya nienaganny, bez zarzutu; aṅga n. członek, ciało.- vardhana pomnażający, zwiększający.- pra-âp przybyć.- amaravat jak nieśmiertelny.- jñâ dowiedzieć się.- ish pragnąć, chcieć.- anagha niewinny.

21. âgamana n. przybycie.- katham jak?.- iha tu.- laksh widzieć.- ugra surowy; śâsana n. rozkaz.

22. ~~vidarbha~~,-f. vaidarbha, f. vaidarbhi, Widarbhczyk.- prati-vac odrzec.- vid wiedzieć.- kalyâṇa, f. -î, miły.-

23. śobhana piękny.

24. prabhâva m. moc.- alakshita niewidziany.- vṛi Caus. powstrzymać.

25. etadartham dlatego, w tym celu.- bhadra dobry, drogi.- pra-ish Caus. posłać, wysłać.- śubha piękny,dobry.- buddhi f. rozum, myśl; buddhiṁ pra-kṛi skierować myśl na co, postanowić.- tṛitîya trzeci.

NALOPÂKHYÂNA I.

Bṛihadaśva uvâca: 1. Âsîd râjâ nalo nâma vîrasenasuto balî
upapanno guṇair ishṭai rûpavân aśvakovidaḥ.
2. atishṭhan manujendrâṇâṁ mûrdhni devapatir yathâ
upary upari sarveshâm âditya iva tejasâ,
3. brahmaṇyo vedavic chûro nishadheshu mahîpatiḥ
akshapriyaḥ satyavâdî mahân akshauhiṇîpatiḥ
4. ipsito naranârîṇâm udâraḥ samyatendriyaḥ
rakshitâ dhanvinâṁ śreshṭhaḥ sâkshâd iva manuḥ svayam.
5. tathaivâsîd vidarbheshu bhîmo bhîmaparâkramaḥ
śûraḥ sarvaguṇair yuktaḥ prajâkâmaḥ sa câprajaḥ.
6. sa prajârthe param yatnam akarot susamâhitaḥ
tam abhyagacchad brahmarshir damano nâma bhârata.
7. taṁ sa bhîmaḥ prajâkâmas toshayâmâsa dharmavit
mahishyâ saha râjendra satkâreṇa suvarcasam.
8. tasmai prasanno damanaḥ sabhâryâya varaṁ dadau
kanyâratnam kumârâṁś ca trîn udârân mahâyaśâḥ
9. damayantîṁ damaṁ dântaṁ damanaṁ ca suvarcasam
upapannân guṇaiḥ sarvair bhîmân bhîmaparâkramân.
10. damayantî tu rûpeṇa tejasâ yaśasâ śriyâ
saubhâgyena ca lokeshu yaśaḥ prâpa sumadhyamâ.
11. atha tâṁ vayasi prâpte dâsînâṁ samalaṁkṛitam
śataṁ śataṁ sakhînâṁ ca paryupâsac chacîm iva.
12. tatra sma râjate bhaimî sarvâbharaṇabhûshitâ
sakhîmadhye 'navadyâṅgî vidyut saudâmanî yathâ.
13. atîva rûpasaṁpannâ śrîr ivâyatalocanâ
nadeveshu na yakshoshu tâdṛigrûpavatî kvacit
14. mânusheshv api cânyeshu dṛishṭapûrvâthavâ śrutâ
cittapramâthinî bâlâ devânâm api sundarî.

15. nalaś ca naraśârdûlo lokeshv apratimo bhuvi
kandarpa iva rûpeṇa mûrtimân abhavat svayam.
16. tasyâḥ samîpe tu nalaṁ praśaśaṁsuḥ kutûhalât
naishadhasya samîpe tu damayantîṁ punaḥ punaḥ.
17. tayor adṛishṭakâmo 'bhûc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇân
anyonyaṁ prati kaunteya sa vyavardhata hṛicchayaḥ.
18. aśaknuvan nalaḥ kâmaṁ tadâ dhârayitum hṛidâ
antaḥpurasamîpasthe vana âste rahogataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsâṁ jâtarûpaparishkṛitân
vane vicaratâṁ teshâm ekaṁ jagrâha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vâcaṁ vyâjahâra nalaṁ tadâ
hantavyo 'smi na te râjan karishyâmi tava priyam.
21. damayantîsakâśe tvâṁ kathayishyâmi naishadha
yathâ tvadanyaṁ purusheṁ na sâ maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja mahîpatiḥ
te tu haṁsâḥ samutpatya vidarbhân agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhanagarîm gatvâ damayantyâs tadântike
nipetus te garutmantaḥ sâ dadarśa ca tân gaṇân.
24. sâ tân adbhutarûpân vai dṛishṭvâ sakhigaṇâvṛitâ
hṛishṭâ grahîtuṁ khagamâṁs tvaramâṇopacakrame.
25. atha haṁsâ visasṛipuḥ sarvataḥ pramadâvane
ekaikaśas tadâ kanyâs tân haṁsân samupâdravan.
26. damayantî tu yaṁ haṁsaṁ samupâdhâvad antike
sa mânushîṁ giraṁ kṛitvâ damayantîm athâbravît.
27. damayanti nalo nâma nishadheshu mahîpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rûpe na samâs tasya mânushâḥ.
28. tasya vai yadi bhâryâ tvaṁ bhavethâ varavarṇini
saphalaṁ te bhavej janma rûpaṁ cedaṁ sumadhyame.
29. vayaṁ hi devagandharvamânushoragarâkshasân
dṛishṭavanto na câsmâbhir dṛishṭapûrvas tathâvidhaḥ.
30. tvaṁ câpi ratnaṁ nârînâṁ nareshu ca nalo varaḥ
viśishṭâyâ viśishṭena saṁgamo guṇavân bhavet.

15. nalaṁ ca narāśārdūlo lokeṣv-apratime bhuvi
kandarpa iva rūpeṇa mūrtimān ahhavat svayam.
16. tasyiṣ samīpe tu nalaṁ praśaśaṁsuṣ kutūhalāt
naishadhasya samīpe tu damayantīṁ punaṇ punaṇ.
17. tayor adṛishṭakāmo 'bhūc chṛiṇvatoḥ satataṁ guṇaṇ
anyonyaṁ prati kauntaya sa vyavardhata hṛicchayaṇ.
18. aśakhuvan nalaḥ kāmaṁ tadā dhāraytuṁ hṛidā
anuḥpurasamīpastho vane śete rano gataḥ.
19. sa dadarśa tato haṁsān jātarūpaparishkṛitān
vane vicaratāṁ teshāṁ ekam jagrāha pakshiṇam.
20. tato 'ntarikshago vācaṁ vyājanārā galaṁ tadā
hantavyo 'smi na te rājan karishyāmi tava priyam.
21. damayantīsakāśe tvāṁ kathayishṇāmi naishadha
yathā tvadanyaṁ puruṣaṁ na sā maṁsyati karhicit.
22. evam uktas tato haṁsam utsasarja mahīpatiḥ
tato haṁsaḥ samutpatya vidarbhān agamaṁs tataḥ.
23. vidarbhānāgarīṁ gatvā damayantyās tadāntike
nipetus tu gatunmaṇaḥ sā dadarśa ca tān gaṇān.
24. sā tān adbhutarūpān vai dṛishṭvā sakhigaṇāvṛitā
hṛishṭā gṛihītuṁ khagamāṁs tvarasmāṇopārakreme.
25. atha haṁsā visasarpuḥ sarvataḥ pramadāvane
ekaikaśas tadā kanyās tān haṁsān samupādravan.
26. damayantī tu yaṁ haṁsaṁ samupādhāvad antike
sa mānushīṁ vāṁ kṛitvā damayantīṁ atthābravīt.
27. damayanti nalo nāma nishadheshu mahīpatiḥ
aśvinoḥ sadṛiśo rūpe na samās tasya mānushāḥ.
28. tasya vai yadi bhāryā tvaṁ bhavethā varavarṇini
saphalaṁ te bhavel jaṇma rūpaṁ cedaṁ sumadhyamo.
29. vayaṁ hi devagandharvamānushoragarākshasān
dṛishṭavanto na cāsmābhir dṛishṭapūrvas tathāvidhaḥ.
30. tvaṁ cāpi satvaṁ nārīṇāṁ nareshu ca nalo varaḥ
viśishṭāyā viśishṭena sāṅgamo guṇavān bhavet.

29. taṁ dṛishṭvâ lokapâlâs te bhrâjamânaṁ yathâ ravim
tasthur vigatasaṁkalpâ vismitâ rûpasaṁpadâ.
30. tato 'ntarikshe vishṭabhya vimânâni divaukasaḥ
abruvan naishadhaṁ râjann avatîrya nabhastalât
31. bho bho naishadha râjendra nala satyavrato bhavân
asmâkaṁ kuru sâhayyaṁ dûto bhava narottama.
iti nalopâkhyâne dvitîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca. 1. tebhyaḥ pratijñâya nalaḥ karishya iti bhârata
athaitân paripapraccha kṛitâñjalir upasthitaḥ.
2. ke vai bhavantaḥ kaś câsau yasyâhaṁ dûta îpsitaḥ
kiṁ ca tad vo mayâ kâryaṁ kathayadhvaṁ yathâtatham.
3. evam ukte naishadhena maghavân abhyabhâshata
amarân vai nibodhâsmân damayantyartham âgatân.
4. aham indro 'yam agniś ca tathaivâyam apâṁ patiḥ
śarîrântakaro nṛîṇâṁ yamo 'yam api pârthiva.
5. tvaṁ vai samâgatâṁ asmân damayantyai nivedaya
lokapâlâ mahendrâdyâḥ samâyânti didṛikshavaḥ.
6. prâptum icchanti devâs tvâṁ śakro 'gnir varuṇo yamaḥ
teshâṁ anyatamaṁ devaṁ patitve varayasva ha.
7. evam uktaḥ sa śakreṇa nalaḥ prâñjalir abravît
ekârthasamupetaṁ mâṁ na preshayitum arhatha.
8. kathaṁ tu jâtasaṁkalpaḥ striyam utsahate pumân
parârtham îdṛiśaṁ vaktuṁ tat kshamantu mameśvarâḥ.
devâ ûchuḥ. 9. karishya iti saṁśrutya pûrvam asmâsu naishadha
na karishyasi kasmât tvaṁ vraja naishadha mâciram.
bṛihadaśva uvâca. 10. evam uktaḥ sa devais tair naishadhaḥ punar abravît

surakshitâni veśmâni praveshṭuṁ katham utsahe.

11. pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam.

12. dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvṛitâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantim iva prabhâṁ śasinaḥ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ câruhâsinîm.
satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛicchayam.

15. tatas tâ naishadhaṁ dṛishṭvâ sambhrântâḥ paramâṅganâḥ
âsanebhyaḥ samutpetus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayânvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ.
ko 'yaṁ devo 'thavâ yakśo gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
damayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. kas tvaṁ sarvânavadyâṅga mama hṛicchayavardhana
prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum icchâmi te 'nagha.

21. katham âgamanaṁ ceha kathaṁ câsi na lakshitaḥ
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caivograśâsanaḥ.

22. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha.
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâṁ anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane.

24. teshâṁ eva prabhâveṇa praviśṭo 'ham alakshitaḥ.
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. etadartham ahaṁ bhadre preshitaḥ surasattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe buddhiṁ prakurushva yathecchasi.

iti nalopâkhyâne tṛitîyaḥ sargaḥ.

11. pravekshyasîti taṁ śakraḥ punar evâbhyabhâshata.
sa jagâma tathety uktvâ damayantyâ niveśanam.

12. dadarśa tatra vaidarbhîṁ sakhîgaṇasamâvritâm
dedîpyamânâṁ vapushâ śriyâ ca varavarṇinîm

13. atîva sukumârâṅgîṁ tanumadhyâṁ sulocanâm
âkshipantîm iva prabhâṁ śaśinaḥ svena tejasâ.

14. tasya dṛishṭvaiva vavṛidhe kâmas tâṁ cârubhâsinîm.
satyaṁ cikîrshamâṇas tu dhârayâmâsa hṛiccayam.

15. tatas tâ [illegible] sambhrântâḥ paramâṅganâḥ
asanabhyaḥ samapatus tejasâ tasya dharshitâḥ.

16. praśaśaṁsuś ca suprîtâ nalaṁ tâ vismayâpvitâḥ
na cainam abhyabhâshanta manobhis tv abhyapûjayan.

17. aho rûpam aho kântir aho dhairyaṁ mahâtmanaḥ.
ko 'yaṁ devo 'thavâ yaksho gandharvo vâ bhavishyati.

18. na tâs taṁ śaknuvanti sma vyâhartum api kiṁcana
tejasâ dharshitâs tasya lajjâvatyo varâṅganâḥ.

19. athainaṁ smayamânaṁ tu smitapûrvâbhibhâshiṇî
samayantî nalaṁ vîram abhyabhâshata vismitâ.

20. kas tvaṁ sarvâravadyâṅga mama hṛicchayavaudhana
prâpto 'sy amaravad vîra jñâtum tarhâsi tu 'vasha.

21. katham âgamanaṁ coha kathaṁ câsi na lakshitaḥ
surakshitaṁ hi me veśma râjâ caiyograśâsanaḥ.

22. evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha.
nalaṁ mâṁ viddhi kalyâṇi devadûtam ihâgatam.

23. devâs tvâṁ prâptum icchanti śakro 'gnir varuṇo yamaḥ.
teshâm anyatamaṁ devaṁ patiṁ varaya śobhane.

24. teshâm eva prabhâveṇa pravishṭo 'ham alakshitaḥ.
praviśantaṁ na mâṁ kaścid apaśyan nâpy avârayat.

25. cladarthaṁ anaṁ thaṁ e preshitaḥ surasattamaiḥ.
etac chrutvâ śubhe budhiṁ prakurushva yatecchasi.

iti nalopâkhyâne tritîyaḥ sargaḥ.

bṛihadaśva uvâca

1.sâ namaskṛitya devebhyaḥ prahasya nalam abravît
praṇayasva yathâśraddhaṁ râjan kiṁ karavâṇi te.

2.ahaṁ caiva hi yac-cânyâ cânyan mamâsti vastu kiṁcana
tat sarvaṁ tava viśrabdhaṁ kuru praṇayam îśvara.

3.haṁsânâṁ vacanaṁ yat tu tan mâṁ dahati pârthiva
tvatkṛite hi mayâ vîra râjânaḥ saṁnipâtitâḥ.

4.yadi tvaṁ bhajamânâṁ mâṁ pratyâkhyâsyasi mânada
visham agniṁ jalaṁ rajjum âsthâsye tava kâraṇât.

5.evam uktas tu vaidarbhyâ nalas tâṁ pratyuvâca ha
tishṭhatsu lokapâleshu kathaṁ mânusham icchasi.

6.yeshâṁ ahaṁ lokakṛitâm îśvarâṇâṁ mahâtmanâm
na pâdarajasâ tulyo manas te teshu vartatâm.

7.vipriyaṁ hy âcaran martyo devânâṁ mṛityum ṛicchati
trâhi mâṁ anavadyâṅgi varayasva surottamân.

8.virajâṁsi ca vâsâṁsi divyâś citrâḥ srajas tathâ
bhûshaṇâni ca mukhyâni devân prâpya tu bhuṅkshva vai.

9.ya imâṁ pṛithivîṁ kṛitsnâṁ saṁkshipya grasate punaḥ
hutâśam îśaṁ devânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

10.yasya daṇḍabhayât sarve bhûtagrâmâḥ samâgatâḥ
dharmam evânurudhyanti kâ taṁ na varayet patim.

11.dharmâtmânaṁ mahâtmânaṁ daityadânavamardanam
mahendraṁ sarvadevânâṁ kâ taṁ na varayet patim.

12.kriyatâṁ aviśaṅkena manasâ yadi manyase
varuṇaṁ lokapâlânâṁ suhṛidvâkyam idaṁ śṛiṇu.

13.naishadhenaivam uktâ sâ damayantî vaco 'bravît
samâplutâbhyâṁ netrâbhyâṁ śokajenâtha vâriṇâ.

14.devebhyo 'haṁ namaskṛitya sarvebhyaḥ pṛithivîpate
vṛiṇe tvâm eva bhartâraṁ satyam etad bravîmi te.

15.tâṁ uvâca tato râjâ vepamânâṁ kṛitâñjalim
dautyenâgatya kalyâṇi kathaṁ svârtham ihotsahe.

16.katham hy ahaṁ pratiśrutya devatânâṁ viśeshataḥ
parârthe yatnam ârabhya kathaṁ svârtham ihotsahe.

Brihadaśva vyāsa

1.sā manasvitya devabrataḥ prasanna mukham abravīt
prapannaṃ pṛthāputraṃ rājan kiṃ karavāṇi te.

2.atha enaṃ sa ~~vāsudevaḥ~~ dharmaṃ mukhyaṃ vasoḥ kīrtanam
lat sarvaṃ tava viśvāsāṃ kuru prapannam iśvara.

3.dharmaṃ vaktuṃ yat tu tan mām dharati pārthiva
tvatkṛte hi paraṃ vīra rājānaḥ saṃśayāstitāḥ.

4.yadi tvaṃ dharmasāṃ mām prakṛṣṭāpyayaṃ manuṣa
vidhaṃ manuṣ iśvaṃ rājan śāśvatā tava kāraṇāt.

5.evam uktaṃ tu vaidarbhyā mukha tām prakṛṣṭaṃ na
tiṣṭhatam lokarāṭsaṃ kāraṇaṃ mānuṣaṃ tadā.

6.yuṣmāṃ aham jñānakṛṣṇāṃ jñānaṃ mārgānāṃ
na pāṇḍavāṃ sutyo mama te tasmā varavatam.

7.vipriyaṃ na śaṃsa mantyo devaṃ mṛtyuṃ ṛcchat
tṛṣṇi mām anuyāyāṃ vāraṇāvo aratmaṃ.

8.viprajñaṃ ca vāsaṃ ahyaṃ citriṇ śreṣṭa tathā
bhuṣaṇāṃ ca mukhyāṃ devaṃ prāpya tu bhuṃkṣva vai.

9.ye imāṃ prītiyāṃ kṛtsnaṃ saṃkṣipya sraṣṭe yuvaṃ
mutāsaṃ iśaṃ devaṃ te iha na vetsyat pṛthiṃ.

10.yaśca dayāṃ sarve lubdhasaṃ saṃśrutāṃ
dharmaṃ cāpyuṣaṃyanti sā iha na vetsyat pṛthiṃ.

11.dharmāṃ nāmātmaṃ vaiśyadharmasaṃsaṃ
mahārdhaṃ sarvadeyaṃ bā iha na vetsyat pṛthiṃ.

12.kṛtyaṃ ayaśaṃkaṃ mṛtaṃ yad manyase
yuṣmāṃ lokaṃ jāṃ dhyāyaṃ iha eyiṃ.

13.mṛtaṃ enaṃ dharmaṃ bṛhā sā dhanyaṃ vad 'bravīt
saṃkṣiptāṃ dharmaṃ mṛtyāṃ sokajyaṃ vo iha.

14.devabhyo 'haṃ manasvitya sarvabhyaṃ pṛthivyāṃ
vyāpe tvaṃ sva dharmaṃ sarvaṃ sva bravīṃ te.

15.iṃ tvaṃ tata sāja vṛṇoṃ kṛtsnaṃ
dharmeṇaṃ kaṃyāṃ kaṃ avaṃ jīvataṃ.

16.kaṃ iṃ aṃ pṛthivīṃ devaṃ viśeṣaṃ
pārthe yaṃ dharmaṃ sarvaṃ iṃ avaṃ jīvataṃ.

19. kva nu gdzież?- kshatriya m. wojownik.- mad (N.sg. aham) ja.- â-gam przyjść.- dayita kochany.- atithi m. gość.

20. śakra Indra.- prati-bhâsh odpowiedzieć.- yena dlaczego.- mahî-kshit m. król.

21. vi-śru pass. słynąć.- sam-ati-kram prześcignąć.- pṛithivî f. ziemia.- yoshit f. kobieta.

22. nacirât wkrótce.- râjaputra m. syn królewski.- sarvaśas wszyscy.

23. pra-arth pożądać, żądać.- kâṅksh pożądać.- viśeshena szczególnie. - nishûdana m. zabójca.

24. kath opowiadać.- lokapâla m. stróż świata.- sâgnika połączony z bogiem Agni.- devarâja m. król bogów, Indra.- amara nieśmiertelny.- uttama najwyższy.

25. brû mówić.- uta i, też, Expletivum.

26. mahârâja m. wielki krók.- sagaṇa przym. wraz z otoczeniem.- sahavâhana przym. wraz z wozem.- yatas gdzie.

27. kaunteya syn Kuntî.- samâgama m. zgromadzenie się.- adîna wesoły. anuvrata oddany.

28. pathin m. droga.- bhûtala n. płaszczyzna ziemi, ziemia.- sthita ppp. od pw. sthâ stać (stojący).- mûrti f. ciało.- manmatha bóg miłości.- rûpa n. piękność, sampad f. doskonałość.

29. bhrâj promienieć.- ravi m. słońce.- vi-gam zniknąć; saṁkalpa m. myśl.- vi-smi dziwić się.

30. antariksha n. powietrze.- vi-stabh postawić.- vimâna n. wóz bogów.- divaukas m. niebianin.- ava-tṛî zstąpić.- nabhas n. niebo.

31. bhos hej!.- indra m. najwyższy, princeps.- satyavrata który złożył ślub prawdomówności, zawsze prawdę mówiący.- bhavat ty, pan.- sâhâyya n. pomoc.- dûta m. poseł.- dvitîya drugi.

III. 1. prati-jñâ obiecać.- pari-prach zapytać.- aṅjali m. obie ręce złożone.- upa-sthâ stać przed kim.

2. adas ów,owa,owo: N.sg.m. asau.- vas wam (enkl. Ac.D.G. tematu yushmad wy).- yathâtatham dokładnie.

3. maghavat Indra.- abhi-bhâsh przemówić do.- ni-budh słyszeć, dowiedzieć się.- artha m. cel; Ac. w celu, z powodu.-

4. idam ten,ta,to; N.sg.m. ayam.- agni m. bóg Agni.- tathâ i, także.- ap f. pl.tantum woda.- śarîra n. ciało.- antakara czyniący koniec.- nṛi m. mąż.- yama m. bóg Yama.- pârthiva król.

5. sam-â-gam przybyć.- âdya pierwszy.- sam-â-yâ przybyć.- didṛikshu chcęcy widzieć.

6. pra-âp osiągnąć,pozyskać.- varuṇa m. bóg Varuṇa.- anyatama jeden z wielu.- patitva n. Abstractum od pati mąż.- var wybrać.- ha Expletivum.

7. prâñjali wyciągający złożone ręce.- sam-upa-i przybyć.- pra-ish Caus. posłać.- arh módz.

8. katham jak?- jâtasaṁkalpa będący przy zdrowych zmysłach.- strî f. kobieta.- ud-sah módz.- puṁs m. mąż.- para inny,drugi.- îdṛiśa taki.- vac mówić.- kshama wybaczyć.- îśvara pan.

9. sam-śru obiecać.- pûrvam przedtem,poprzednio.- kasmât dlaczego?- vraj iść.- mâciram bez zwłoki.

10. raksh strzedz.- veśman n. dom.- pra-viś wstąpić, wejść.

11. tathâ tak.- niveśana n. mieszkanie.

12. vaidarbha f. vaidarbhî rodem z Vidarbhy.- sam-â-vṛi otoczyć.- dedîpya- Intensivum pw. dîp jaśnieć, promienieć.- vapus n. ciało.- śrî f. piękność.

13. atîva bardzo.- sukumâra bardzo wątły, delikatny.- aṅga n. członek,ciało. tanu cienki, smukły.- madhya m.n. kibić.- sulocana pięknooki.- â-kship wyszydzać.- prabhâ f. blask.- śaśin m. księżyc.- sva własny,swój.-

KÂDAMBARÎ ed. Peterson, I, p. 46 ss.

bhagavâñ jâbâliḥ.....svasyaivâvinayasya phalam anenânubhûyata ity avocat| sa hi bhagavân kâlatrayadarśî tapaḥprabhâvâd divyena cakshushâ sarvam eva karatalagatam iva jagad avalokayati| vetti janmântarâṇy atîtâni| kathayaty âgâminam apy artham| îkshaṇagocaragatânâṁ ca prâṇinâm âyushaḥ pramâṇam âvedayati| yataḥ sarvaiva tâpasaparishac chrutvâ viditatatprabhâvâ kîdṛiśo 'nenâvinayaḥ kṛitaḥ kimarthaṁ vâ kṛitaḥ kva vâ kṛito janmântare vâ ko 'yam âsîd iti kautûhaliny abhavat| upanâthitavatî ca taṁ bhagavantam| âvedaya prasîda bhagavan kîdṛiśasyâvinayasya phalam anenânubhûyate| kaś câyam âsîj janmântare| vihagajâtau katham asya saṁbhavaḥ| kimabhidhâno vâyam| apanayatu naḥ kutûhalam| âścaryâṇâṁ hi sarveshâṁ bhavân prabhavaḥ|

ity evam upayâcyamânas tu tapodhanaparishadâ sa mahâmuniḥ pratyavadat| atimahad idam âścaryam âkhyâtavyam| alpaśesham ahaḥ| pratyâsîdati ca naḥ snânasamayaḥ| bhavatâm apy atikrâmati devârcanavidhivelâ| tad uttishṭhantu bhavantaḥ sarva eva tâvad âcarantu yathocitaṁ divasavyâpâram| aparâhṇasamaye bhavatâṁ punaḥ kṛitamûlaphalâśanânâṁ viśrabdhopavishṭânâm âditaḥ prabhṛiti sarvam âvedayishyâmi| yo 'yam| yac cânena kṛitam aparasmiñ janmani| iha loke ~~yathâ~~ yathâsya saṁbhûtiḥ| ayaṁ ca tâvad apagataklamaḥ kriyatâm âhâreṇa| niyatam ayam apy âtmano janmântarodantaṁ svapnopalabdham iva mayi kathayati sarvam aśeshataḥ smarishyati| ity abidadhad evotthâya saha munibhiḥ snânâdikam ucitaṁ divasavyâpâram akarot|

anena ca samayena pariṇato divasaḥ| snânotthitena munijanenârghavidhim upapâdayatâ yaḥ kshititale dattas tam ambaratalagataḥ sâkshâd iva raktacandanâṅgarâgaṁ ravir udavahat| ûrdhvamukhair arkabimbavinihitadṛishṭibhir ushmapais tapodhanair iva paripîyamânatejaḥprasaro viralâtapo divasas tanimânam abhajat| udyatsaptarshisârthasparśaparijihîrshayeva saṁhṛitapâdaḥ pârâvatacaraṇapâṭalarâgo ravir ambaratalâd alambata| âlohitâṁśujâlaṁ jalaśayanagatasya madhubhido vigalanmadhudhâram iva nâbhinalinaṁ pratimâgatam aparârṇave sûryamaṇḍalam alakshyata| vihâya dharaṇitalam unmucya kamalinîvanâni śakunaya iva divasâvasâne tapovanataruśikhareshu

parvatâgreshu ca ~~ravikar~~ ravikiraṇâḥ sthitim akurvata| âlagnaraktâtapacchedâ munibhir âlambitâlohitavalkalâ ivâśramataravaḥ kshaṇam aśobhanta| astam upagate ca bhagavati sahasradîdhitâv aparârṇavatalâd ullasantî vidrumalateva pâṭalâ saṁdhyâ samadṛiśyata| yasyâm âbadhyamânadhyânam ekadeśaduhyamânahomadhenudugdhadhârâdhvanitadhanyatarâtimanoharam agnihotravedîvikîryamâṇaharitkuśam ṛishikumârikâbhir itas tato vikshipyamâṇadigdevatâbalisiktham âśramapadam abhavat| kvâpi vihṛitya divasâvasâne lohitatârakâ tapovanadhenur iva kapilâ parivartamânâ saṁdhyâ munibhir adṛiśyata| aciraproshite savitari śokavidhurâ kamalamukulakamaṇḍaludhâriṇî haṁsasitadukûlaparidhânâ mṛiṇâladhavalayajñopavîtâ madhukaramaṇḍalâkshavalayam udvahantî kamalinî dinapatisamâgamavratam ivâcarat| aparasâgarâmbhasi patite dinakare patanavegotthitam ambhaḥsîkaranikaram iva târâgaṇam ambaram adhârayat| acirâc ca siddhakanyakâvikshiptasaṁdhyârcanakusumaśabalam iva târakitaṁ viyad arâjata| kshaṇena conmukhena munijanenordhvaviprakîrṇaiḥ praṇâmâñjalisalilaiḥ kshâlyamâna ivâgalad akhilaḥ saṁdhyârâgaḥ|

..... hârîtaḥ kṛitâhâraṁ mâm âdâya sarvais taiḥ saha munibhir upasṛitya candrâtapodbhâsini tapovanaikadeśe vetrâsanopavishṭam anatidûravartinâ jâlapâdanâmnâ śishyeṇa darbhapavitradhavitrapâṇinâ mandam upavîjyamânaṁ pitaram avocat| he tâta sakaleyam âścaryaśravaṇakutûhalâkalitahṛidayâ samupasthitâ tâpasaparishad âbaddhamaṇḍalâ pratîkshate| vyapanîtaśramaś ca kṛito 'yaṁ patatripotaḥ| tad âvedyatâṁ yad anena kṛitam aparasmiñ janmani ko 'yam abhûd bhavishyati ca| ity evam uktas tu sa mahâmunir agratahsthitaṁ mâm avalokya tâṁś ca sarvân ekâgrâñ chravaṇaparâṁ munîn buddhvâ śanaiḥ śanair abravît| śrûyatâṁ yadi kutûhalam|

Bâṇa Śrîdara Śivadasa Pandita (Kashi Pet. ed.), Śrîmajjayadeva Kṛita Harshavardhana. Akhy. (605-648) pancarat nad reki pośtmeccemu Indjonii. Kâd. powieść fantastyczna, zgodzyona z Brihatkathâ Gunadhyi. Tytuł od imienia bohaterki. Harshacarita, powieść historyczna (życie Kṛita Harshavardhany). Porównaj wstęp do wydania Kad. Petersb.

KÂDAMBARÎ.

bhagavat czcigodny,święty.- jâbâli m. im. wł,- ąvinaya m. zły postępek,wina.- anu-bhû 1 doświadczyć,zaznać.- vac 2 mówić.- kala m. czas.- traya n. trójka.- darśin widzący.- tapas n. asceza.- prabhâva m. moc.- divya niebieski,boski,nadziemski.- cakshuş n. oko,wzrok.- kara m. ręką.- tala m,n. powierzchnia (dłoń).- jagat n. świat.- ąva-lok 1.10. widzieć, patrzeć.- janman n, urodzenie,życie.- antara n. różnica.- ati-i 2 przejść. - kath 10 opowiadać.- âgâmin przyszły.- artha m. rzecz.- îkshaṇa n. widzenie,wzrok.- gocara m. zakres,okrąg.- prâṇin m. żyjące stworzenie.- âyus n. życie.- pramaṇa n. miara.- â-vid 2 C. oznajmiać.- yatas ztąd,to też.- tâpasa m. asceta,pustelnik.- parishad f. zgromadzenie.- kîdṛisa jaki?- kimartham dlaczego?- kva gdzie?- kautûhalin ciekawy.- upa-nâth 1 błagać.- pra-sad 1 być łaskawym.- vihaga m. ptak.- jâti f. urodzenie.- saṁbhava m. urodzenie,egzystencja.- abhidhâna n. imię.- apa-nî 1 usunąć (zaspokoić).- kutûhala n. ciekawość.- âścarya n. cud,dziwo.- prabhava m. źródło.-

upa-yâc 1 prosić,błagać.- tapodhana m. asceta.- muni m. święty,asceta. - prati-vad 1 odrzec.- â-khyâ 2 opowiedzieć.- alpa mały.- śesha m.n. reszta.- ahan n. dzień.- prati-â-sad 1 być bliskim.- snâna n. kąpiel.- samaya m. pora,czas.- ati-kram 1 przemijać,upływać.- deva m. bóg.- arcana n. cześć.- vidhi m. czynność,obrzęd.- velâ f. czas,pora.- ud-sthâ 1 powstać.- tâvat nasamprzód, przedewszystkiem, na razie.- â-car 1 wypełnić.- yathocitaṁ jak się należy.- divasa m.n. dzień.- vyâpâra m. zajęcie,sprawa.- aparâhṇa m. popołudnie.- mûla n. korzeń.- âsana n. jedzenie.- vi-śrambh 1 zaufać; viśrabdham swobodnie,poufale.- upa-viś 6 usiąść.- âdi m. początek.- prabhṛiti c. Abl. od.- apara inny,drugi.- iha tu.- loka m. świat.-saṁbhûti f. urodzenie.- apa-gam 1 odejść.- klama m. znużenie.- âhâra m. pożywienie.- niyataṁ z pewnością.- udanta m. opowieść,historja,- svapna m sen. - upa-labh 1 otrzymać,dostrzedz,zaznać.- aśeshataḥ w całości.- smṛi 1 przypomnieć sobie.- abhi-dhâ 3 mówić.- âdika zaczynający się od.- ucita właściwy, zwykły.-

pari-nam 1 zachodzić,mieć się ku końcowi.- jana m człowiek,ludzie.- argha m. ofiara.- upa-pad 4 C. wykonać.- kshiti f. ziemia.- ambara n. niebo,powietrze.- sâkshât przed oczami,widocznie.- rakta czerwony.- candana m.n. sandał.- aṅga n. członek,ciało.- râga m. czerwoność,kolor.- aṅgarâga m. maść.- ravi m. słońce.- ud-vah 1 podnosić,zabierać.- urdhva wzniesiony w górę.- mukha n. twarz.- arka m. słońce.- bimba m.n. tarcz słoneczna.- vi-ni-dhâ 3 położyć.- dṛishṭi f. wzrok,oko.- ushman m. żar,para.- pâ 1 pić.- pari-pâ 1 pić.- tejas n. blask.- prasara m. wylew,struga.- virala skąpy,rzadki,mały.- âtapa m. gorąco,żar,blask słoneczny.- taniman m. cienkość, wycieńczenie.- bhaj 1 otrzymać w udziale,zaznać.- ud-i 2 wzejść.- saptan siedm.- ṛishi m. wieszcz (autor hymnów wedyjskich).- saptarshi m. dopl. konstelacja Wielkiej Niedźwiedzicy.- sârtha m. gromada.- sparśa m. dotknięcie.- parijihîrshâ f. chęć uniknięcia.- sam-hṛi 1 zebrać,ściągnąć.- pâda m. promień.- pârśvata m. turkawka.- carana m.n. noga.- pâṭala różowy. - lamb 1 zwisać,zsunąć się.- âlohita czerwonawy.- aṁśu m. promień.- jâla n. sieć,mnóstwo.- jala n. woda.- śayana n. łoże.- madhubhid m. zabójca Madhu, Vishṇu.- vi-gal 1 ściekać.- madhu n. miód.- dhârâ f. struga.- nâbhi f. pępek.- nalina n. kwiat lotusu.- pratimâ f. obraz,odbicie.- apara zachodni.- arṇava m. ocean.- śûrya m. słońce.- maṇḍala n. krąg,tarcz.- laksh 10 widzieć.- vi-hâ 3 opuścić,porzucić.- dharaṇi f. ziemia.- ud-muc 6 wypuścić,porzucić.- kamalinî f. lotus,grupa lotusów.- vana n. las,gęstwina.- sakuni m. ptak.- avasâna n. koniec,zakończenie.- tapovana n. pustelnia.- taru m. drzewo.- śikhara m.n. wierzchołek.- parvata m. góra.- agra n. szczyt.- kiraṇa m. promień.- sthiti f. zatrzymanie się.- â-lag 1 przylegać.- cheda m. kawałek.- â-lamb 1 C. zawiesić.- valkala m.n. szata z kory lub łyka.- âśrama m. pustelnia.- kshaṇa m.n. chwila.- śubh 1 jaśnieć, błyszczeć.- astam do domu; astaṁ gam zajść.- upa-gam 1 iść do.- sahasra n. tysiąc.- dîdhiti f. promień.- ud-las 1 wyskoczyć,wzejść.- vidruma m. koral. - latâ f. ljana.- saṁdhyâ f. zmierzch.- sam-dṛiś 1 widzieć.- â-bandh 9 wiązać,czynić.- dhyâna n. medytacja.- ekadeśa m. jedno miejsce,jedna strona.

sasrha
jâti
atiurabat
sarva eva

KÂDAMBARÎ Dokończenie.

duh 2 doić.- dugdha n. mleko.- homa m. ofiara.- dhenu f. krowa.- dhvanita n. odgłos,szmer,szam.- dhanya szczęśliwy.- manohara porywający, czarujący,- agnihotra n. ofiara złożona Agni.- vedî f. ołtarz.- vi-kṛî 6 rozsypywać, rozścielać.- harit zielony.- kuśa m. rodzaj trawy.- kumârikâ f. dziewczyna.- itas tatas tu i owdzie.- vi-kṣhip 6 rozrzucać.- diś f. strona świata.- devatâ f. bóstwo; digdevatâ bóstwo strony świata.- bali m. ofiara.- sikṭha m. ryż gotowany.- pada n. miejsce.- vi-hṛi 1 przechadzać się.- lohita czerwony.- târakâ f. gwiazda, źrenica.- kapila czerwonawy.- pari-vṛit 1 wędrować,- acira krótki.- pra-vaś 1 wyjechać, być nieobecnym.- savitṛi m. słońce.- soka m. zmartwienie,smutek.- vidhura przygnębiony.- kamala n. lotus.- mukula m.n. pączek.- kamaṇḍalu m.n. garnek na wodę.- dhârin trzymający,noszący.- hamsa m. gęś,łabędź.- sita biały,jasny.- dukûla n. tkaninę,szata jedwabna.- paridhâna n. włożenie (szaty),szata.- mṛiṇâla n. korzeń,włókno lotusu.- dhavala jasno biały.- yajñopavita n. sznur ofiarny (przewieszony przez lewe ramię).- madhukara m. pszczoła.- maṇḍala n. krąg,koło,rój.- akshavalaya m.n. różaniec.- ud-vah 1 wznosić, nosić,mieć.- kamalinî f. grupa lotusów.- dina n. dzień.- dinapati m. słońce.- samâgama m. połączenie się, spotkanie.- vrata n. ślub, praktyka religijna.- car 1 spełniać, wykonywać.- sâgara m. ocean,morze.- ambhas n. woda.- dinakara m. słońce.- patana n. spadanie,zlot.- vega m. pęd,szybkość.- sîkara m. deszczyk,krople spadające.- nikara m. kupa,mnóstwo.- târagaṇa m. mnóstwo gwiazd.- ambara n. powietrze,niebo.- dhṛi 1 C. nosić,mieć na sobie.- siddha m. rodzaj półbogów.- kanyakâ f. dziewczyna,córka.- vi-kṣhip 6 rozrzucać.- kusuma n. kwiat.- śabala pstry,srokaty.- târakita gwiaździsty.- viyat n. powietrze, niebo.- râj 1 jaśnieć, wyglądać jak.- ûrmukha mający twarz wzniesioną do góry.- ûrdhvam w górę.- vi-pra-kṛî 6 rozsypywać,rozrzucać.- prapâma m. pokłon.- añjali m. ręce złożone; praṇâmâñjali pełne uszanowania złożenie rąk.- salila n. woda.- kshal 10 myć,zmywać.- gal 1 zniknąć.- akhila cały.- hârîta m. im. wł.-,â-dâ 3 wziąć.- upa-sṛî 1 podejść,zbliżyć się.- candra m. księżyc.- âtapa m. blask.- udbhâsin jaśniejący.- vetra m.n. trzcina,bambus!- âsana n. siedzenie.- dûra daleki.- vartin znajdujący się.- jalapâda m. im. wł.- śishya m. uczeń.- darbha m. rodzaj trawy (Kuśa).- pavitra czysty,oczyszczający, zbawienny.- dhavitra n. wachlarz ze skóry.- pâṇi m. ręka.- manda powolny; mandam powoli.- upa-vîj 1 wachlować.- hę o!- tâta m. ojciec.- sakala cały,wszystek.- śravaṇa n. słyszenie.- â-kal 10 pocieszyć,opanować.- hṛidaya n. serce.- sam-upa-sthâ 1 zbliżyć się, być blizko.- â-bandh 9 tworzyć.- prati-îksh 1 oczekiwać.- vi-apa-nî 1 usunąć.- śrama m. znużenie.- patatrin m. ptak.- paśu pota m. młode (u zwierząt).- agratas na przedzie.- ekâgra na jedno tylko mający zwrócone uwagę.- para n. główny cel, główne zajęcie (oddany czemu wyłącznie).- budh 1 poznać, widzieć,uważać.- sanaiḥ powoli.- yadi jeżeli.

HITOPADEŚA.

PROLOG. 1. siddhi f. powodzenie.- sâdhya n. przedsięwzięcie.- sat dobry.- prasâda m. łaska.- dhûrjaṭi m. Śiva.- jâhnavî f. Ganges.- phena m. piana.- lekhâ f. linja.- mûrdhan m. głowa.- śaśin m. księżyc.- kalâ f. jedna szesnasta, sierp księżyca.

2. śru słyszeć.- pâṭava n. biegłość.- saṁskṛita ozdobny.- ukti f. wyrażenie.- vâc f. mowa.- sarvatra wszędzie.- vaicitrya n. rozmaitość.- nîti f. polityka, savoir-vivre.- vidyâ f. nauka, wiedza.- dâ dać.

3. ajara nie starzejący się.- amara nieśmiertelny.- amaravat adv. jak nieśmiertelny.- prâjña rozumny.- artha m. pożytek.- cint myśleć o.- grah schwytać.- keśa m. włosy.- mṛityu m. śmierć.- dharma m. sprawiedliwość, cnota.- â-car wypełniać, uprawiać.

4. dravya n. rzecz, dobro.- ah mówić, powiadać.- anuttama najwyższy.- ahârya nie mogący być odebranym; -tva n. Abstr.- anarghya nieoceniony.- akshaya nieprzemijający.- sarvadâ każdego czasu, zawsze.

sam- 5. sam-gam Caus. prowadzić.- nîcaga płytki; znajdujący się u człowieka nizkiego stanu.- nara m. mąż.- sarit f. rzeka.- samudra m. morze.- durdharsha do którego trudno przystąpić, nieprzystępny.- nṛipa m. król.- bhâgya n. szczęście.- atas ztąd.- param dalej.

6. vinaya m. skromność.- pâtra n. godna osoba; pâtratâ Abstr.- yâ iść.- pâtratva n. Abstr. od pâtra.- dhana n. pieniądze, mienie.- âp osiągać.- sukha n. zadowolenie.

7. śastra n. broń.- śâstra n. nauka, księga naukowa.- dvi dwa.- pratipatti f. pozyskanie, osiągnięcie.- âdya pierwszy.- hâsya n. śmiech, pośmiewisko.- vṛiddhatva n. starość.- dvitîya drugi.- â-dṛi szanować.- sadâ zawsze.

8. nava nowy.- bhâjana n. naczynie.- lag lgnąć; lagna wyciśnięty.- saṁskâra m. ozdoba.- anyathâ inaczej.- kathâ f. opowiadanie.- chala m. oszukaństwo, pozór.- bâla młody; dziecko.- kath opowiadać.- iha tu.

HITOPADEŚA. PROLOG.

9. mitra n. przyjaciel.- lâbha m. pozyskanie.- suhṛit przyjaciel.- bheda m. rozdwojenie.- vigraha m. wojna.- saṁdhi m. zawarcie pokoju.- tathâ i,też.- grantha m. księga.- â-kṛish wyciągnąć.- likh pisać.

bhagîrathî f. Ganges.- tîra n. brzeg.- pâṭaliputra n. nazwa miasta.- nâmadheya n. imię.- nagara n. miasto.- svâmin m. władca.- upa-i ppp. obdarzony, wyposażony.- sudarśana m. im.wł.- narapati m. król.- bhûpati m. król.- ekadâ pewnego razu.- paṭh recytować, wygłosić.- śloka m. wiersz.- dvaya n. para.

10. aneka niejeden, wiele.- saṁśayam. wątpliwość.- ucchedin niszczący.- parokṣha niewidzialny.- artha m. rzecz.- darśaka pokazujący.- locana n. oko.- śâstra n. nauka.- andha ślepy.

11. yauvana n. młodość.- dhana n. pieniądze.- saṁpatti f. zyskanie, osiągnięcie.- prabhutva n. panowanie.- aviveka nierozumny; avivekatâ głupota.- ekaika pojedyńczy.- anartha m. szkoda.- u ale,dopiero.- yatra gdzie.- catushṭaya n. czwórka.

â-karṇ słyszeć.- putra m. syn.- adhi-gam uczyć się; anadhigata nienauczony.- nitya ciągły; n. ciągle.- unmârga m. bezdroże.- gâmin chodzący.- ananushṭhâna n. nie-stosowanie się do.- ud-vij ppp. udvigna zaniepokojony.- manas n. dusza.- cint myśleć.

12. artha m. cel,pożytek.- jan rodzić się; ppp. jâta.- vidvas rozumny,uczony.- dhârmika cnotliwy.- kâṇa przeklóty.- cakshus n. oko.- vâ albo.- pîḍâ f. ból.- kevalam tylko,wyłącznie.

13. ajâta nieurodzony.- mṛi umrzeć.- mûrkha m. głupiec.- varam lepiej.- âdya pierwszy.- ~~a-tii~~ antima ostatni.- sakṛit raz jeden.- duḥkha n. ból,zmartwienie.- -kara czyniący.- pada n. krok.

14. kiṁ ca co więcej?- yâ iść,dojść do.- vaṁśa m. ród.- samunnati f. podwyższenie,wywyższenie.- parivartin obracający się w koło.- saṁsâra m. krąg żywota,egzystencja,życie doczesne.

15. guṇin cnotliwy.- gaṇa m. szereg.- gaṇana n. liczenie,rachowanie.- ârambha m. początek.- paṭ padać.- kaṭhinî f. kreda.- susaṁbhrama m. wielkie zmięszanie,wielki pośpiech.- ambâ f. matka.- sutin mający syna.- vad powiedzieć.- vandhya niepłodny.- ~~kîdṛiś-jakie~~ kîdṛiśa jaki?

16. api ca idalej,ijeszcze.- dâna n. dawanie.- tapas n. umartwianie się.- saurya n. bohaterstwo.- prath wsławić się.- manas n. duch,umysł.- vidyâ f. nauka.- artha m. bogactwo.- mâṭṛi f. matka.- uccâra m. ekskrementa.

17. apara inny.- śata n. sto.- candra m. księżyc.- tamas n. ciemność.- han zabić,niszczyć.- târâ f. gwiazda.- gaṇa m. rzesza,szereg,gromada.

18. puṇya święty,czysty.- tîrtha nn. miejsce kąpielowe, m.pielgrzymek.- atidushkara nadzwyczaj trudny do spełnienia.- vaśya posłuszny.- samṛiddha bogaty.- sudhî rozumny.

19. arthâgama m. zyskanie bogactwa.- arogitâ f. zdrowie.-priya drogi.- bhâryâ żona.- priyavâdin mile mówiący,uprzejmy,pochlebca.- arthakara przynoszący pożytek.- shash sześć.- jîvaloka m. ludzkość.- sukha n. dobro, szczęście.

20. dhanya bogaty.- bahu wiele.- kuśûla m. (kusûla) szpichlerz.- âpûraṇa napełniający.- âḍhaka nn. korzec.- kula n. ród.- âlambin podtrzymujący.- vi-śru pass. wsławić się.

21. ṛiṇa n. dług.- kartṛi robiący.- śatru wróg.- vyabhicârin błądzący,rozpustny.- rûpavat piękny.- apaṇḍita głupi,nierozumny,niewykształcony.

22. abhyâsa m. nauka; anabhyâsa nieuczenie się.- visha n. trucizna.- jṛî trawić; ppp. jîrṇa. ajîrṇa n. niestrawność.- bhojana n. jedzenie.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- daridra ubogi.- vṛiddha stary.- taruṇî f. młoda (żona,dziewczyna).

23. yad tad ktokolwiek,pierwszy lepszy.- pra-sû zrodzić.- guṇavat cnotliwy.- pûj czcić.- dhanus nn. łuk.- vaṁśa m. trzcina.- viśuddha (ppp. od vi-śudh) czysty.- nirguṇa bez cnoty,bez cięciwy.

HITOPADEŚA. PROLOG.

24. hâhâ ach!- putraka m. synek.- adhi-i uczyć się; adhîta który się uczył.- sugata któremu się dobrze wiodło.- râtri f. noc.- madhya mn. środek.- paṅka mn. bagno błoto.- go mf. wół,krowa.- sad grzęznąć.

idânîm teraz.- guṇavat cnotliwy.

25. âhâra m. jedzenie.- nidrâ f. spanie.- bhaya n. bojaźń.- maithuna n. spółkowanie.- sâmânya n. wspólność.- paśu m. bydło.- adhika stanowiący nadwyżkę.- viśesha m. różnica,odznaka.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- samâna podobny,równy.

yataḥ albowiem.- artha m. bogactwo (pożytek).- kâma miłość (przyjemność).- moksha m. wyzwolenie.- vid znaleźć.- ajâ f. koza.- galam. szyja.- stana n. pierś; galastana podgardle u szyi.- janman n. urodzenie, życie.- nirarthaka niepożyteczny.

27. âyus n. życie.- karman n. czyn,zatrudnienie.- vitta n. mienie.- nidhana n. śmierć.- sṛij stworzyć.- garbhastha znajdujący się w zywocie.- dehin m. obdarzony ciałem, człowiek.

28. avaśya konieczny.- bhâvin mający być, przeznaczony.- bhâva m. stan.- nagnatva n. nagość.- nîlakaṇṭha ś mający niebieską szyję, Śiva.- ahi m. wąż.- śayana n. leżenie.- hari Vishṇu.

29. ced jeżeli.- anyathâ inaczej.- cintâ f. troska.- visha n. jad, trucizna.- -ghna zabijający.- agada m. lekarstwo.- pâ pić.

30. kârya n. sprawa, to co się ma czynić.- akshama niezdolny.- âlasya n. lenistwo.- vacana n. słowa,mowa.- daiva n. los,przeznaczenie.- sam-cint myśleć o.- tyaj porzucić.- udyoga m. trud,wysiłek.- anudyoga m. brak wysiłku.- taila n. olej,oliwa.- tila m. ziarnko sezamu.- arh módz.

31. udyogin starający się,wysilający się.- siṁha m. lew.- upa-i przychodzić do.- lakshmî bogini szczęścia.- deya mający być dany.- kâpurusha m. człowiek podły, zasługujący na pogardę.- ni-han pokonać,zgnieść.- paurusha n. męzkość, czyn męski.- śakti f. siła,moc.- yatna m. trud.- sidh powieść się,udać się.- dosha m. błąd,we wina.

32. cakra n. koło.- ratha m. wóz.- gati f. bieg,chód.- kâra m. czynność.- vinâ cum instr. bez.- sidh spełnić się.

33. atandrita nieznużony,bez wytchnienia.

34. mṛid f. ziemia,glina.- piṇḍa m. bryła.- kartṛi f. robotnik.- yad yad cokolwiek,co tylko.- mânava m. człowiek. prati-pad otrzymywać.

35. apara inny.- kâka m. wrona.- tâla m. palma winna.- kâkatalîyavat jak w bajce o wronie i palmie, to jest niespodzianie.- nidhi m. skarb.- agrataḥ na przedzie,przed sobą.- svayam Indecl. sam.- â-dâ brać.- artha m. czyn.- apa-îksh oczekiwać.

36. udyama m. wysiłek.- manoratha m. życzenie.- svap ppp. supta śpiący.- pra-viś wstępować,wchodzić.- mukha n. pysk,usta. mṛiga m. gazela.

37. guṇitâ f. cnotliwość.- bâlaka m. chłopiec.- garbha m. żywot.- cyuti f. wyjście,wypadnięcie.- mâtra n. miara (tylko).

38. vairin nieprzyjazny.- paṭh Caus. uczyć.- śubh błyszczeć.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- baka m. żóraw.

39. yauvana n. młodość.- sam-pad ppp. saṁpanna obdarzony.- viśâla wielki.- saṁbhava m. pochodzenie.- nirgandha bez zapachu.- kiṁśuka m. rodzaj drzewa.

40. mûrkha m. głupiec.- tâvat nasamprzód, wprawdzie, tak długo.- vastra n. szata, ubiór.- veshṭ ubierać.- yâvat jak długo,póki.- bhâsh mówić.

cint myśleć.- evaṁbhûta taki.- upadeśa m. nauka.- punarjanman odrodzenie, urodzenie się na nowo.- samartha zdolny, w stanie.

HITOPADEŚA. PROLOG.

24. hâhâ ach!- putraka m. synek.- adhi-i uczyć się; adhita który się uczył.- sugata któremu się dobrze wiodło.- râtri f. noc.- madhya mn. środek.- pañka mn. błoto.- go mf. wół,krowa.- sad grzęznąć.
idânîm teraz.- gunavat cnotliwy.
25. ânâra m. jedzenie.- nidrâ f. spanie.- bhaya n. bojaźń.- maithuna n. spółkowanie.- sâmânya n. wspólność.- paśu m. bydło.- adhika stanowiący nadwyżkę.- viśesha m. różnica,odznaka.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- samâna podobny,równy.
yatah albowiem.- artha m. bogactwo (pożytek).- kâma miłość (przyjemność).- moksha m. wyzwolenie.- vid znaleźć.- ajâ f. koza.- galam. szyja.- stana n. pierś; galastana podgardle u szyi.- janman n. urodzenie, życie.- nirarthaka niepożyteczny.
27. âyus n. życie.- karman n. czyn,zatrudnienie.- vitta n. mienie.- nidhana n. śmierć.- srij stworzyć.- garbhastha znajdujący się w żywocie.- dehin m. obdarzony ciałem, człowiek.
28. avaśya koniecznie.- bhâvin mający być, przeznaczony.- bhâva m. stan.- nagnatva n. nagość.- nîlakantha ś mający niebieską szyję, Śiva.- ahi m. wąż.- śayana n. leżenie.- hari Vishnu.
29. ced jeżeli.- anyathâ inaczej.- cintâ f. troska.- visha n. jad, trucizna.- -ghna zabijający.- agada m. lekarstwo.- pâ pić.
30. kârya n. sprawa, to co się ma czynić.- akskama niezdolny.- âlasya n. lenistwo.- vacana n. słowa,mowa.- daiva n. los,przeznaczenie.- sam-cint myśleć o.- tyaj porzucić.- udyoga m. trud,wysiłek.- anudyoga m. brak wysiłku.- taila n. olej,oliwa.- tila m. ziarnko sezamu.- arh módz.
31. udyogin starający się,wysilający się.- simha m. lew.- upa-i przychodzić do.- lakshmî bogini szczęścia.- dsya mający być dany.- kânurusha m. człowiek podły, zasługujący na pogardę.- ni-han pokonać,zgnieść.- paurusha n. męzkość, czyn męski.- śakti f. siła,moc.- yatna m. trud.- sidh powieść się,udać się.- dosha m. błąd,wina.
32. cakra n. koło.- ratha m. wóz.- gati f. bieg,chód.- kâra m. czynność.- vinâ cum instr. bez.- sidh spełnić się.
33. atandrita niezmużony,bez wytchnienia.
34. mrid f. ziemia,glina.- pinda m. bryła.- kartri f. robotnik.- yad yad cokolwiek,co tylko.- mânava m. człowiek. prati-pad otrzymywać.
35. apara inny.- kâka m. wrona.- tâla m. palma wina.- kâkatâliyavat jak w bajce o wronie i palmie, to jest niespodzianie.- nidhi m. skarb.- agratah na przedzie,przed sobą.- svayam Indecl. sam.- â-dâ brać.- artha m. czyn.- apa-îksh oczekiwać.
36. udyama m. wysiłek.- manoratha m. życzenie.- svap ppp. supta śpiący.- pra-viś wstępować,wchodzić.- mukha n. pysk,usta. mriga m. gazela.
37. gunitâ f. cnotliwość.- bâlaka m. chłopiec.- garbha m. żywot.- cyuti f. wyjście,wypadnięcie.- mâtra n. miara (tylko).
38. vairin nieprzyjazny.- path Caus. uczyć.- śubh błyszczeć.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- baka m. żóraw.
39. yauvana n. młodość.- sam-pad ppp. sampanna obdarzony.- viśâla wielki.- sambhava m. pochodzenie.- nirgandha bez zapachu.- kimśuka m. rodzaj drzewa.
40. mûrkha m. głupiec.- tâvat nasamprzód, wprawdzie, tak długo.- vastra n. szata, ubiór.- vasht ubierać.- yavat jak długo,póki.- bhâsh mówić.
cint myśleć.- evambhûta taki.- upadeśa m. nauka.- punarjanman odrodzenie, urodzenie się na nowo.- samartha zdolny, w stanie.

41. kâca m. szkło.- kâńcana n. złoto.- saṁsarga m. połączenie.- dhâ nabierać, przybierać.- mârakata szmaragdowy.- dyuti f. blask.- saṁnidhâna n. bliskość.- pravîṇatâ f. dzielność.

42. hâ pass. ginąć, niknąć.- mati f. rozum.- tâṭa drogi.- hîna pozbawiony, nizki, podły.- saṁâgama m. obcowanie.- sama równy.- samatâ f. równość, podobieństwo.- viśishṭa znakomity.- viśishṭatâ f. znakomitość.

antara n. chwila.- vishṇuśarman m. im.wł.- sakala wszystek.- tattva n. istota, kwintesencja.- -jña znający.- bṛihaspati im.wł.: nauczyciel bogów.- saṁbhûta powstały,urodzony.- grah wziąć, przyjąć. sak módz.

43. adravya n. niestosowny przedmiot.- ni-dha kłaść.- kriyâ f. czynność, trud.- phalavaṭ skuteczny,owocny.- vyâpâra m. trud.- śuka m. papuga; śukavat adv. jak papuga.- paṭh Caus. uczyć, nauczyć mówić.- baka m. żóraw, czapla.

44. nirguṇa bez cnoty.- gotra n. ród.- apatya n. potomek.- upa-jan rodzić się.- âkara m. kopalnia.- padmarâga m. rubin.- janman n. powstanie. - kâcamaṇi m. kryształ.- kutas zkąd?

ataś zatem.- mâsa m. miesiąc.- abhyantara n. czas, przeciąg czasu.- abhijña wiedzący.- savinaya n.adv. uprzejmie.

45. kîṭa m. robak.- sumanas f. kwiat.- saṅga m. lgnięcie.- â-ruh wstąpić.- śiras n. głowa.- aśman m. kamień.- devatva n. boskość.- supratishṭhita ustawiony jak się należy.-

46. udayagiri m. góra, z za której w mniemaniu Indów słońce wschodzi. - dravya n. przedmiot.- saṁnikarsha m. blizkość.- dîp błyszczeć.- saṁnidhâna n. blizkość.- hîna nizki.- varṇa m. kasta.

47. guṇajña znający się na cnocie.- pra-âp dostać się do.- dosha m. błąd.- svadu słodki.- toya n. woda.- pra-bhû powstać.- nadî f. rzeka.- samudra m. morze.- â-sad Caus. dojść do.- apeya nie do picia.

bhavat pan,ty (plur. majest.).- pramâṇa n. miara, osoba kompetentna.- bahumâna m. wielki szacunek.- puraḥsaram adv. po, z.- sam-ṛi Caus. (arpayati) oddać, powierzyć.- prâsâda m. pałac.- pṛishṭha n. grzbiet,dach.- sukha n.adv. wygodnie.- upa-viś usiąść.- purastât przed.- prastâva m. wstęp.- krama m. chód, sposób.

48. kâvya n. poemat,poezja.- vinoda m. zabawa,zabawianie się.- kâla m. czas.- dhîmat ~~rozumy~~ rozumny.- vyasana n. występek,nałóg.- nidrâ f. sen,spanie.- kalaha m. kłótnia.

kâka m. wrona.- kûrma m. żółw.- âdi pierwszy.- vicitra pstry,dziwny.- kath opowiedzieć.- ârya szanowny,czcigodny.- śru słyszeć.- samprati teraz. - pra-stu zacząć.- âdya pierwszy.- śloka m. strofa, wiersz.

96

1. sâdhana n. środek.- vitta n. bogactwo,mienie.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- buddhimat rozumny.- sâdh wykonać.- âśu prędki.- mṛiga m. gazela.- âkhu m. mysz.

godâvarî f. nazwa rzeki.- tîra n. brzeg.- viśâla wielki, rozłożysty.- śâlmalî f. nazwa drzewa.- taru m. drzewo.- nânâ Indecl. różny.- diś f. strona świata.- deśa m. miejsce,okolica.- râtri f. noc.- pakshin m. ptak.- ni-vas mieszkać.- ava-sad niknąć,kończyć się,ustępować.- asta n. zachód.- acala m. góra.- cûḍâ f. wierzchołek.- avalambin zwisający.- bhagavat sławny, święty.- kumudinî f. lotus,grupa lotusów.- nâyaka m. przewódca.- candramas m. księżyc.- laghupatanaka m. im.wł.- vayasa m. wroną.- pra-budh zbudzić się.- kṛitanta m. bóg śmierci.- â-yâ przyjść.- vyâdha m. myśliwy.- ava-lok widzieć,patrzeć.- adya dziś.- prâtar rano.- anishṭa niepożądany.- darśana n. widok.- jñâ wiedzieć,znać.- anabhimata niepożądany.- anusaraṇa n. chodzenie za kim.- krama m. sposób.- vyâkula strwożony.- cal ruszyć się,pójść.

2. śoka m. zmartwienie.- sthâna n. miejsce,powód.- sahasra n. tysiąc.- bhaya n. strach,bojaźń.- divasa mn. dzień.- mûḍha głupi.- â-viś przeniknąć.

vishayin zmysłowy.- avaśya nieodzowny,konieczny,nieunikniony.-

3. ud-sthâ wstawać.- budh myśleć.- bhaya n. bojaźń,niebezpieczeństwo.- [illegible] bić [illegible].- [illegible] n. [illegible] ić.- vyâdh m. [illegible].- [illegible]

[illegible] m. [illegible].- [illegible]ṇa m. ziarno.- vi-kṛî rozsypać.- jâla n. sieć.- vi-stṛî rozesłać,rozścielać.- pra-chad ukryć.- citragrîva m. im.wł.- kapota m. gołąb.- parivâra m. otoczenie,świta.- viyat n. powietrze.- vi-śṛip latać.- lubh ppp. lubdha pożądający.- prati do.- nirjany bezludny.- sambhava m. powstanie,możliwość.- ni-rûp rozważać.- bhadra dobry.- prâyeṇa zapewne.- lobha m. pożądanie.

4. kaṅkaṇa mn. naramiennik.- majj ppp. magna ugrzązć.- paṅka mn. bagno.- ~~dustar~~ dustara trudny do przebycia.- vṛiddha stary.- vyâghra m. tygrys.- sam-pra-âp dosięgnąć.- pathika podróżny,wędrowiec.- mṛi umrzeć.

dakshiṇa południowy.- araṇya mn. las.- car wędrować.- snâ kąpać się.- kuśa m. nazwa świętej trawy.- hasta m. ręka.- saras n. staw,jezioro.- bru mówić.- pântha m. wędrowiec.- suvarṇa n. złoto.- â-kṛish przyciągnąć.- â-loc myśleć,rozważać.- bhâgya n. szczęście.- sam-bhû zdarzyć się.- kiṁ tu a jednak.- saṁdeha m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- pravṛitti f. czynność.- vi-dhâ czynić.-

5. gati f. chód,bieg.- śubha szczęśliwy.- visha n. trucizna.- saṁsarga m. połączenie, przymieszka.- amṛita n. ambrozja.- mṛityu m. śmierć.

sarvatra wszędzie.- arjana n. pozyskanie.

6. saṁśaya m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- â-ruh wstąpić.- bhadra n. szczęście.- jîv żyć.- punar ale.

ni-rûp rozważać.- prakâśam głośno.- kutra gdzie?- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- mârâtmaka krwiożerczy.- ~~vi-sva-~~ viśvâsa m. zaufanie.- re hej!- prac adv. dawniej.- yauvana n. młodość.- daśâ f. wiek.- durvṛitta złego prowadzenia.- aneka niejeden,wiele.- go mf. wół,krowa.- mânusha m. człowiek.- vadha m. zabójstwo.- dârâ m.pl. żona.- vaṁśa m. rodzina. â-diś wskazywać,uczyć.- dâna n. hojność.- dharma m. cnota.- car wypełniać.- âdika pierwszy.- snâna n. kąpiel.- śîla mn. natura,charakter,zwyczaj.- dâtṛi hojny.- gal zniknąć.- nakha mn. pazur.- danta m. ząb.- bhûmi f. grunt,przedmiot.

7. ijyâ f. ofiara.- adhyayana n. czytanie,nauka.- satya n. prawda, szczerość.- dhṛiti f. moc,stałość.- kshamâ f. cierpliwość,wyrozumiałość.- mârga m. droga.- ashṭavidha ośmioraki.- smṛi wymieniać,nauczać.

8. pûrva poprzedni,pierwszy.- varga m. klasa,szereg.- dambha m. pozór.- sev wypełniać.- uttara następny,ostatni.

etâvat tak wielki.- viraha m. brak.- yad kiṁcid pierwszy lepszy.- tathâpi jednakże.- khâd jeść,pożerać.- pravâda m. gadanie,pogłoska.- durnivâra trudny do pokonania,usunięcia.

HISTORYCZNA KSIĘGA PIERWSZA (Mitrydates).

1. Sądowa m. środek. - Vitka f. Bogactwo, miłość. - Hą pp. Hiną pozbawiony. - Buduinat rozumny. - Sądu wyrokowo. - Sąd przed. - Miłość m. Zgoda. Mowa.

Godowy f. nowa rzecz. - Sąd n. Drzewo. - Vieża wielki, rozdzwaniony. - Sąsiedzi f. rzeka dzwon m. Drzewo. - Hana Indost. rośliny. - Dis f. stowa świata. - Dzień m. miejsce obcości. - Ratuj f. noc. - Potrzeba m. płaczliwe miejsce. - Zwierzęcy mięso, ostrożność. - Sarna m. Zachód m. Sora. - Ogień f. Wierzchołek. - Zwiastun widzący. - Bluźnierstwo. - Sztuczny. - Kumoszki f. Iota, gruba lorneta. - Odzyska m. przewodca. - Kształcenie m. Istnienia. - Ja, ty. - Zwycięstwo m. Wrona. - Przedziale się. - Krytyka m. Dług zmierzł. - Z-za przyjaciel. - Vzdęta m. myślistwo. - Zwalczenie, przyczyna. - Sadza dzia. - Przyjaciel mężczyzna. - Autorzy niepodległy. - Zmarszczka m. widok. - Jna wrażenie, stać. - Zmobilizowała niepodległy. - Zmarznąć n. chodzenie za kim. - Krowa m. Sprzedaż. - Vędziła strażnicy. - Ani przy ze ziemi, pojęcie.

Z. Sobie m. Zmartwienie. - Ołtarz n. miejsce, powód. - Sadzący n. Dyskusja n. Słowik, dziecko. - Dziwna mu. Autor. - Mądra rada. - Z-via przestępstwo.

Vienkain zmyślony. - Zwierzę niedowarty, kontrolny, niedokładny. - Z. Ud-ciała we krwi. - [illegible]

[illegible]

Vi-ątri Rozsiadać, rozsiadać. - Pre-ciało ciężko. - Ciągnąć w. Im-wa. - Zmoła m. godz. - Pełzyła m. Otoczenie, świat. - Vi-ząb bezsenność. - Trzb przy. Trzbie pożądanie. - Przed do. - Mający bezludny. - Zmobilizowany m. Pomieszanie modlitwa. - Mi-ząb rozwinąć. - Bnadna dobry. - [illegible]

A. Kamienie mu. Mniej przy. - Mąż m. Mgła zarządzać. - Vrzuca mu. Dzięcioł. - Zwierzę. - Dziwna brudny do pochłonięcia. - Vrzuca stary. - Vyczyna n. Czyrwa. - Zab-pra-ab doświadczyć. - Pełnia podróżny, wędrowiec. - Mi-ząb umrzeć. dekanign pożądliwy. - Zrzuca mu. Izę. - Czy ugryzienie. - Bra-ząbek ołp. Kzan m. Mówa zwykły. - Mieta m. Ręka. - Sobie n. Glaw, jezioro. - Bru mówić. - Pędzla m. Wędrowiec. - Zwierzę n. Z-Krwią przyciągnąć. - Z-log. - Wyżeł, puszczać. - Bluzka n. Z. - Zab-bok zdarzyć się. - Kiń ta z jednak. - Zadobra m. Wzgórze, niebezpieczeństwo. - Przyjaźń f. ciężar. - Vi-dza czynić.

B. Pali f. chód, bieg. - Sobie zaczęcie. - Vrzela m. Cudzoziemiec. - Zdrzazm. Pożądanie, przyjemność. - Kwiat n. Arbuz. - Myślący m. Zmierzać. Zazwyczaj wędzić. - Ariana n. Pozyskanie.

B. Zadnieja m. Wątpliwość, niebezpieczeństwo. - Z-rad wstępić. - Biegacz n. Z. - Czyjeś. - Jiv żyć. - Pomóc ofiarę.

Mi-ząb pozwalać. - Przyjaźń zjadacz. - Kultura gdzieś. - Prz-ząb Czas. Wyczuwać. - Mądrzejsza krytyczny. - Vi-zdz. - Vinowaca m. - Zautomatyzować. - To bolący. Czarodziej. - Zwykły n. Miodzio. - Czas l. Wiek. - Duszpiterstwo. - Zasób pierwszy. - Zwierzę n. Kapral. - Zła rna. Natura. Zmobilizować. - Zwycięstwo. - Zadra m. Dla. Zona. - Vanka m. Pozycja. Z-dzi wakacyjny, rzeczy. - Dane n. Dojrzeć. - Dlaczego m. Grota. - Czy wyzdrowieć. - Zdolna pierwszy. - Zwierzę n. Kapral. - Zła rna. Natura. Zmobilizować. - Zdrzyć bolący. - Zad zwierzę. - Vanka m. Pozycja. - Ozuta m. Zgoda. - Dbam f. Zwycięstwo. - Jiv żyć. - Pomóc ofiarę.

Z. Jiv f. Ofiara. - Zdolny zwierzę n. Czyjeś, wanka. - Zajęcie n. Przyczyna. Zgodzić. - Dzwon f. Zmoc, atrakcja. - Kapusta f. Zbrojenie, wyczuwalność. - Matka m. Dzwon. - Zabezpieczenie. - Zwierzę n. Kapral. - Zła rna. Natura. Zmobilizować. - Z. Ruina pomocnik, pierwszy. - Vyżeł m. Klasa, zaczęcie. - Zdrowie m. Pozór. - Zły wypadkowy. - Ulubiony, ostatni.

Głowa tak wielki. - Vrzała m. Pomoc. - Zła kimoid pierwszy. Lepszy. - Czyjeś. Zgodność. - Kwiat jasność. - Przyjaźń n. Zwierzę. Pogłębić. - Zwierzę n. Kapral. - Zła rna. Natura. Zmobilizować. - Zdrzyć bolący. - Zad zwierzę. - Vanka m. Pozycja. - Ozuta m. Zgoda. - Dbam f. Zwycięstwo. - Jiv żyć. - Pomóc ofiarę.

9. gatânugatika idący za drugim.- kuṭṭanî f. stręczycielka.- upadeśin nauczający.- pramâṇay uważać za powagę.- no nie.- goghna zabijający krowę. - dvija m. bramin.- adhi-i czytać.

10. marusthalî f. pustynia.- vṛishṭi f. deszcz.- kshudhâ f. głód.- ârta dotknięty, nękany.- bhojana n. jadło.- daridra ubogi.- saphala skuteczny,owocny.- paṇḍu im.wł.- nandana m. syn.

11. prâṇa m. oddech; plur. życie.- abhîshṭa drogi.- bhûta n. istota, stworzenie.- aupamya n. podobieństwo.- adhi-gam daya f. litość.- sâdhu dobry.

12, pratyâkhyâna n. odmowa.- pramâṇa n. miara,wskazówka.- adhi-gam osiągnąć.

13. loshṭa n. bryła ziemi.- durgata któremu się źle wiedzie.- sayatna zadający sobie pracę,starający się.

14. bhṛi wspierać.- kaunteya syn Kuntî.- pra-dâ dawać.- îśvara m. bogacz,pan.- vyâdhita chory.- aushadha n. lekarstwo.- pathyam zbawienny.- nîruj zdrów.

15. anupakârin nie wyświadczający przysługi, nie odwzajemniający się. - pâtra n. godna osoba.- sâttvika prawdziwy.

prati-i zaufać.- lobha m. chciwość.- pra-viś wstąpić.- ni-majj ugrzęznąć, zanurzyć się.- palây uciec.- akshama niezdolny.- ahaha ach!- sanais powoli.- upa-gam zbliżyć się.- dhṛi trzymać.

16. paṭh czytać.- kâraṇa n. przyczyna.- adhyayana n. czytanie.- durâtman zły.- svabhava m. natura,charakter.- ati-ric pass. przeważać.- prakṛiti f. natura.- madhura słodki.- payas n. mleko.

17. avaśa nieposkromiony.- indriya n. zmysły.- citta n. myśl,uczucie. - hastin m. słoń.- kriyâ f. czynność.- durbhagâ f. żona niekochana przez męża.- âbharaṇa n. ozdoba.- praya podobny.- jnâna n. wiedza.- bhâra m. ciężar.- vinâ bez.

18. śastra n. broń.- pâṇi m. ręka.- nakhin mający pazury.- śṛiṅgin mający rogi.- strî f. kobieta.- kula n. ród.

19. pari-îksh rozważać.- itara inny.- ati-i prześcignąć.- mûrdhan m. głowa; mûrdhni na czele.- vṛit znajdować się.

20. gagaṇa n. niebo.- vihârin chodzący,wędrujący.- kalmasha n. grzech - dhvaṁsa m. zgładzenie.- kârin sprawiający,czyniący.- kara m. promień.- dhârin mający.- jyotis n. gwiazda.- madhya n. środek.- cârin chodzący.- vidhu m. księżyc.- vidhi m. los,przeznaczenie.- yoga m. połączenie,skutek. - gras połykać.- râhu m. im.wł. demona, zaćmienie.- likh pisać.- lalâṭa n. czoło.- pra-uṅch wymazać.- samartha zdolny,w stanie.

vi-â-pad Caus. zabić.- cint myśleć.- sarvathâ na wszelki sposób.- vi-car Caus. rozważać.

21. jṛî ppp. jîrṇa trawić.- anna n. potrawa.- vicakshaṇa mądry.- suta m. syn.- śas rządzić.- sev służyć.- dîrgha długi.- vikriyâ f. zmiana.

sadarpa n.adv. zuchwale.- aḥ ach!

22. âpad f. nieszczęście,bieda.- vicâra m. rozwaga.- bhojana n. jedzenie.- prayartana n. czynność, działanie.

23. śaṅkâ f. obawa, wątpliwość.- â-kram napastować,zająć.- pâna n. picie.- tala n. płaszczyzna,powierzchnia.- kathaṁ nu jakżeż?

24. îrshyin zazdrosny.- ghṛiṇin ganiący,krytykujący.- saṁ-tush ppp. saṁtushṭa zadowolony.- krodhana rozgniewany.- nitya ciągły.- śaṅk obawiać się.- upajîvin żyjący z czego.- bhâgin mający udział w czem.

25. dhṛi Caus. mieć,trzymać.- bahuśruta bardzo uczony (w piśmie św.). - chettṛi niszczący,rozstrzygający.- saṁśaya m. wątpliwość.- kliś dręczyć się.- muh Caus. zaślepić.

26. krodha m. gniew.- pra-bhû powstawać.- kâma m. pożądanie.- pra-jan powstawać.- moha m. zaślepienie.- nâśa m. strata,śmierć,nieszczęście.- pâpa n. grzech.- kâraṇa n. przyczyna,pobudka.

27 asaṁbhava niemożliwy.- heman n. złoto.- ṭathâpi a jednak.- râma m. im.wł.- lubh pożądać.- prâyas zazwyczaj.- sam-a-pad zbliżyć się.- vipatti f. nieszczęście.- dhî f. rozum.- puṁs m. mąż.- malina brudny, ciemny.

anantaram natychmiast.- bandh związać,złapać.- vacana n. mowa,słowa.- ava-lamb zlecieć.- tiras-kṛi łajać.

28. gaṇa m. rzesza,szereg.- agratas na przedzie.- sidh udać się.- kârya n. sprawa.- vipatti f. nieudanie się.- mukhara m. przewódca.- han zabijać.

tiraskâra m. łajanie,- dosha m. błąd,wina.

29. âpad f. nieszczęście.- â-pat spaść, zdarzyć się.- hita pożyteczny.- â-yâ przyjść.- hetutâ przyczynowość.- jaṅghâ f. noga.- vatsa m. cielę.- stambha m. słup.- bandhana n. związanie.

30. bandhu m. przyjaciel,krewny.- vi-pad popaść w nieszczęście.- uddharaṇa n. wyciągnięcie.- kshama zdolny.- bhîta strwożony.- paritrâṇa n. wyratowanie.- vastu n. przedmiot,środek.- upâlambha m. nagana.-

vipad f. nieszczęście.- vismaya m. zadziwienie,przestrach.- kâpurusha m. człowiek godny pogardy (tchórz).- lakshaṇa n. oznaka.- pratîkâra m. ratunek, zaradzenie.-

31. dhairya n. męstwo, odwaga, stanowczość.- abhyudaya m. szczęście.- kshamâ f. umiarkowanie.- sadas n. zgromadzenie.- vâc f. mowa.- paṭutâ biegłość.- yudh f. walka.- vikrama m. bohaterstwo, dzielność.- yasas n. sława.- abhiruci f. upodobanie.- vyasana n. pilność.- ~~śruta~~ śruti f. pismo św.- siddha osiągnięty.

32. saṁpad f. szczęście.- harsha m. radość.- vishâda m. zniechęcenie. - raṇa mn. bitwa.- dhîratva n. wytrwałość.- bhuvana n. świat.- traya n. trójka.- tilaka mn. ozdoba.- jan Caus. rodzić.- jananî matka.- virala rzadki.

33. hâ unikać.- bhûti f. pomyślność,powodzenie.- tandrâ f. ospałość.- âlasya n. lenistwo.- dîrghasûtratâ opieszałość.- ekacitta jednomyślny.- â-dâ zabrać.- ud-ḍî wzlecieć do góry.

34. alpa mały.- vastu n. środek.- saṁhati f. połączenie.- sâdhika doprowadzający do końca.- tṛiṇa mn. trawę.- guṇa m. sznur.- â-pad ppp. âpanna który stał się czem.- bandh wiązać.- matta rozszalały.- dantin m. słoń.

35. śreyas lepszy.- svakula należący do rodziny.- alpaka mały.- tusha m. łuska,łupina,błona.- pari-tyaj opuścić.- pra-ruh rosnąć.

vi-cint rozmyślać.- ut-pat wzlecieć.- dûra daleki.- apahâraka zabierający.- paścât z tyłu, za.- dhâv biedz.-

36. sam-han ppp. połączony.- hṛi zabrać.- vihaṁgama m. ptak.- yadâ gdy.- ni-pat zlecieć.- vasa n. moc.- tadâ wtedy.

cakshus n. oko.- vishaya m. okrąg,obrąb.- ati-kram przekroczyć.- ni-vṛit wrócić się.- lubdhaka m. myśliwy.- ucita stosowny.

37. tritaya n. trójka.- hita pożyteczny,przyjazny.- hitabuddhi życzliwy.

tad n.adv. to też.- hiraṇyaka m. im.wł.- mûshika m. mysz.- gaṇḍakî f. nazwa rzeki.- citravana n. nazwa lasu.- ni-vas mieszkać.- pâsa m. więzy.- chid rozciąć.- â-loc rozważyć.- vivara mn. dziura.- sarvadâ każdego czasu. - apâya m. nieszczęście.- ~~dvar-f.-drzwi.~~- avapâta m. zlot.- cakta nastraszony.- tûshṇîm cicho.- sam-bhâsh przemawiać.- prati-abhi-jñâ poznać.- sasambhramam z pośpiechem.- bahis na zewnątrz.- nis-sṛi wyjść.- puṇyavat szczęśliwy.- sam-â-yâ przybyć.

38. saṁbhâsha powitanie.- saṁsthiti f. przebywanie z kim.- saṁlâpa m. rozmowa.- vismaya m. zadziwienie.- kshaṇa m. chwila.- prâktana dawny.- vasa mn. moc.- upa-i przychodzić.

40. roga m. choroba.- śoka m. zmartwienie.- parîtâpa m. ból,zgryzota. - bandhana n. więzy.- vyasana n. nieszczęście.- aparâdha m. przewinienie.- vṛiksha m. drzewo.- dehin m. człowiek.

tvarâ f. pośpiech; satvaram pośpiesznie.- upa-sṛip przleźć.- â-śri oddać się w opiekę, iść do; âsrita podwładny.- paścât później.- śakti f. siła.- komala wątły.- samartha zdolny,mocen.- yâvat-tâvat jak długo-to.- truṭ złamać się.- yâvac chakyam o ile to będzie możebnem.- astv evam niech tak będzie, być może.- yathâśakti podług sił.- khaṇḍ rozciąć.- parityâga m.

m. ofiara,poświęcenie.- parirakshaṇa n. ratunek.- vedin znawca.- sam-man uznać,pochwalić.

41. raksh zachować.- satatam ciągle.-

42. saṁsiddhi f. przyjście do skutku.- hetu m. przyczyna.- ni-han zeb zabić.- raksh zachować.

îdṛiśa f. îdṛiśî taki.- duḥkha n. przykrość,nieszczęście.- sah znieść - 43. jîvita n. życie.- prâjña mądry,rozumny.- ud-sṛij oddać.- nimitta n. przyczyna; loc. dla,z powodu.- tyâga poświęcenie.- vinâśa m. zagłada.- varam lepiej.- niyata nieunikniony.- apara inny,drugi.- asâdhâraṇa nie wspólny,specjalny,szczególny.

44. jâti f. urodzenie,stan.- dravya n. mienie.- bala n. siła.- sâmya n. równość.- prabhutva n. panowanie.- kadâ kiedy?-

45. vartana n. środki do życia,nagroda,wynagrodzenie.- tyaj opuszczać - antika n. blizkość.- vyaya utrata.- jîv Caus. zachować przy życiu.-

46. mâṁsa n. mięso.- mûtra n. mocz.- purîsha n. kał.- asthi n. kość. - nis-mâ tworzyć.- kalevara mn. ciało.- vinaśvara przemijający.- vi-hâ porzucić.- âstha f. wzgląd.- yaśas n. sława.- pâ strzedz.

47. nitya trwały.- nirmala bez skazy.- mala mn. brud.- vâhin noszący, mający na sobie.- kâya m. ciało.- alabhya nie do osiągnięcia.

48. śarîra n. ciało.- dûra daleki.- atyanta nieskończony.- antara n. różnica.- kshaṇa m. chwila.- vidhvaṁsin ginący,rozpadający się.- kalpa m. perjod obejmujący czas trwania świata.- anta mn. koniec.- sthayin trwający.

â-karṇ słyszeć.- pra-hṛish cieszć się.- pulakita doświadczający radosnego dreszczu,uradowany.- sâdhu dobry; n. dobrze!- vâtsalya n. miłość.- trailokya n. trzy światy.- yuj być stosownym (pass.).- sâdara n.adv. z szacunkiem.- sam-pûj uczcić.- â-śaṅk przypuszczać,przyjąć,posądzać.- avajñâ f. pogarda.

49. adhika przewyższający,większy.- âmisha n. mięso.- khaga m. ptak.- pra-âp nadejść.- kâla m. czas,smierć.- bandha m. więzy.

50. śaśin m. księżyc.- divâkara m. słońce.- graha demon Râhu.- pîḍana n. udręczenie.- gaja m. słoń.- bhujaṁgama m. wąż.- matimat rozumny.- vi-lok patrzeć.- daridratâ f. ubóstwo.- aho o!- balavat potężny.- mati f. zdanie, mniemanie.

51. vyoman n. niebo,powietrze.- ekânta n. adv. wyłącznie, samotnie.- vihârin wędrujący.- vihaga m. ptak.- sam-pra-âp osiągać, popadać w co.- nipuṇa zręczny, przebiegły.- agâdha bezdenny.- salila n. woda.- matsya m. ryba.- durnîta n. złe prowadzenie.- sucarita n. dobre prowadzenie.- sthâna n. położenie, miejsce.- lâbha m. osiągnięcie, zdobycie.- vyasana n. nieszczęście.- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- kara m. ręka.-

pra-budh Caus. napominać.- âtithya n. gościnne przyjęcie.- â-liṅg objąć, uściskać.- sam-pra-ish Caus. pozwolić odejść, odprawić.- parivâra m. swita.- yathesḥta odpowiedni do życzenia, według życzenia.- pra-viś wstąpić, wejść.

52. yad kim jakikolwiek, pierwszy lepszy.- muc rozwiązać.

MIARY WIERSZÓW: 16. Vaṁśastha: 4 razy po 12 zgłosek.- 20. Mâlinî: 4 razy po 15 zgłosek z cezurą po ósmej.- 21. Vaṁśastha jak wyżej.- 27. Upajâti: 4 razy 11.- 31. Drutavilambita: 4 razy 12.- 32. Âryâ: 2 razy po 7 1/2 stopy.- 39. 4 razy 14: Vasantatilakâ.- 50. Drutavilambita jak wyż.- 51. Śârdûlavikrîḍita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

m. ofiara, poświęcenie.- parirakshaṇa n. ratunek.- vedin znawca.- sam-man
[illegible], pochwalić.

41. raksh zachować.- satatam ciągle.-

42. samsiddhi f. przyjście do skutku.- hetu m. przyczyna.- ni-han =
zabić.- raksh zachować.

[illegible] f. [illegible] tak.- durkha n. przykrość, nieszczęście.- sah znieść
-

43. jîvita n. życie.- prâjña mądry, rozumny.- ud-sṛij oddać.- nimitta
n. przyczyna; loc. dla, z powodu.- tyâga poświęcenie.- vinâśa m. zagłada.-
varam lepiej.- nityata nieuniknione.- apara inny, drugi.- asâdhâraṇa nie
wspólny, specjalny, szczególny.

44. jâti f. urodzenie, stan.- dravya n. mienie.- bala n. siła.- sâmya
n. równość.- prabhutva n. panowanie.- kadâ kiedy?-

45. vartana n. środki do życia, nagroda, wynagrodzenie.- tyaj opuszczać
- antara n. bliskość.- vyaya utrata.- jîv Gaus. zachować przy życiu.-

46. mâṁsa n. mięso.- mûtra n. mocz.- purîsha n. kał.- âstri n. kość.
- nis-mâ tworzyć.- kalevara mn. ciało.- vinâśvara przemijający.- vi-hâ
porzucić.- âstha f. wzgląd.- yaśas n. sława.- nâ strzedz.

47. nitya trwały.- nirmala bez skazy.- mala mn. brud.- vâhin noszący
mający na sobie.- kâya m. ciało.- alabhya nie do osiągnięcia.

48. śarîra n. ciało.- dûra daleki.- atyanta nieskończony.- antara n.
różnica.- kshaṇa m. chwila.- vidyâ sin ginący, rozpadający się.- kalpa m.
perjod obejmujący czas trwania świata.- anta mn. koniec.- sthâyin trwający.

ś-kam ałyszeć.- pra-hṛish cieszyć się.- pulakita doświadczający ra-
dosnego dreszczu, uradowany.- sâdhu dobry; n. dobrze!- vâtsalya n. miłość.-
trailokya n. trzy światy.- yuj być stosownym (pass.).- sêvara n. adv.
z szacunkiem.- sam-puj uczcić.- â-śaṅk przypuszczać, przyjąć, posądzać.-
avajña f. pogarda.

49. adhika przewyższający, większy.- âmisha n. mięso.- khaga m. ptak.-
pra-âp nadejść.- kâla m. czas, śmierć.- bandha m. więzy.

50. śaśin m. księżyc.- divâkara m. słońce.- graha demon Râhu.- pîḍana
n. udręczenie.- gaja m. słoń.- bhujaṅgama m. wąż.- matimat rozumny.-
vi-lok patrzeć.- daridratâ f. ubóstwo.- sho ot.- balavat potężny.- mati f.
zdanie, mniemanie.

51. vyoman n. niebo, powietrze.- ekânta n. adv. wyłącznie, samotnie.-
vihârin wędrujący.- vihaga m. ptak.- sam-pra-âp osiągać, popadać w co.-
nipuṇa zręczny, przebiegły.- sâdha bezdenny.- salila n. woda.- matsya m.
ryba.- durnîta n. złe prowadzenie.- sucarita n. dobre prowadzenie.- sthâna
n. położenie, miejsce.- lâbha m. osiągnięcie, zdobycie.- vyasana n. nie-
szczęście.- pra-sṛi Gaus. wyciągnąć.- kara m. ręka.-

pra-budh Gaus. napominać.- âtithya n. gościnne przyjęcie.- â-liṅg
objąć, uściskać.- sam-pra-ish Gaus. pozwolić odejść, odprawić.- parivâra
m. świta.- yathesha odpowiedni do życzenia, według życzenia.- pra-viś
wstąpić, wejść.

52. yad kim jakikolwiek, pierwszy lepszy.- muc rozwiązać.

MIARY WIERSZÓW: 16. Vaṁśastha: 4 razy po 12 zgłosek.- 20. Mâlinî: 4
razy po 15 zgłosek z cezurą po ósmej.- 21. Vaṁśastha jak wyżej.- 27. Upa-
jâti: 4 razy 11.- 31. Drutavilambita: 4 razy 12.- 32. Âryâ: 2 razy po
7 1/2 stopy.- 39. 4 razy 14: Vasantatilakâ.- 50. Drutavilambita jak wyż.-
51. Śârdûlavikrîḍita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

Hitopadeśa IV,6.

asti mâlavavishaye padmagarbhâbhidhânaṁ saraḥ| tatraiko vṛiddhabakaḥ sâmarthyahîna udviggnam ivâtmânaṁ darśayitvâ sthitaḥ| sa ca kenacit kulîreṇa dûrâd eva pṛishṭaḥ| kim iti bhavân atrâhâraparityâgena tishṭhati| bakenoktam| bhadra śṛiṇu| matsyâ mama jîvanahetavaḥ| matsyâś câvaśyam atra kaivartair vyâpâdayitavyâ iti nagaropânte paryâlocanâ mayâkarṇitâ| tad ato vartanâbhâvâd asmanmaraṇam upasthitam iti jñâtvâhârasyâpi nirâdaraḥ| tataḥ sarvair matsyair âlocitam| iha samaye tâvad upakâraka evâyam asmâkam iti lakṣhyate| tad ayam eva yathâkartavyaṁ pṛicchyatâm| tathâ coktam|

upakartrâriṇâ saṁdhir na mitreṇâpakâriṇâ|
upakârâpakârau hi lakshyaṁ lakshaṇam etayoḥ||

matsyâ ûcuḥ| ko 'tra rakshapopâyaḥ| bako brûte| asti rakshâhetur jalâśayântaraśrayaṇam| tatrâhaṁ yushmân nayâmi| matsyair bhayâd uktam evam astu| tato 'sau dushṭabakas tân matsyân ekaikaśo nîtvâbhakshayat| anantaraṁ kulîras tam uvâca| bho baka mâm api tatra naya| tato bako 'py apûrvakulîramâṁsârthî sâdaraṁ taṁ nîtavân| atha bakena sthale nîtvâ dhṛitaḥ kulîro matsyakaṅkâlâkîrṇaṁ bhûtalam avalokyâcintayat| hâ hato 'smi mandabhâgyaḥ| bhavatu| idânîṁ samayocitaṁ vyavaharâmi| yataḥ|

tâvad bhayasya bhetavyaṁ yâvan na bhayam âgatam|
âgataṁ tu bhayaṁ vîkshya prahantavyam abhîtavat||

aparaṁ ca| abhîyukto yadâ paśyen na kiṁcid dhitam âtmanaḥ|
yudhyamânas tadâ prâjño mriyate ripuṇâ saha||

anyac ca| yatrâyuddhe dhruvo nâśo yuddhe jîvitasaṁśayaḥ|
taṁ kâlam ekaṁ yuddhasya pravadanti manîshiṇaḥ||

ity âlocya sa kulîras tasya bakasya grîvâṁ cicchheda||

Hitopadesa IV, 6.

Tellot.

Maciejowski
Objaśniar Hitopadesa
w r. szk. 1895/6

HITOPADEŚA. PROLOG.

9. mitra n. przyjaciel.- lâbha m. pozyskanie.- suhṛit przyjaciel.- bheda m. rozdwojenie.- vigraha m. wojna.- saṁdhi m. zawarcie pokoju.- tathâ i,też.- grantha m. księga.- â-kṛish wyciągnąć.- likh pisać.

bhâgîrathî f. Ganges.- tîra n. brzeg.- pâṭaliputra n. nazwa miasta.- nâmadheya n. imię.- nagara n. miasto.- svâmin m. władca.- upa-i ppp. obdarzony, wyposażony.- sudarśana m. im.wł.- narapati m. król.- bhûpati m. król.- ekadâ pewnego razu.- paṭh recytować, wygłosić.- śloka m. wiersz.- dvaya n. para.

10. aneka niejeden, wiele.- saṁśayam. wątpliwość.- ucchedin niszczący.- paroksha niewidzialny.- artha m. rzecz.- darśaka pokazujący.- locana n. oko.- śâstra n. nauka.- andha ślepy.

11. yauvana n. młodość.- dhana n. pieniądze.- saṁpatti f. zyskanie, osiągnięcie.- prabhutva n. panowanie.- aviveka nierozumny; avivekatâ głupota.- ekaika pojedyńczy.- anartha m. szkoda.- u ale,dopiero.- yatra gdzie.- catushṭaya n. czwórka.

â-karṇ słyszeć.- putra m. syn.- adhi-gam uczyć się; anadhigata nienauczony.- nitya ciągły; n. ciągle.- unmârga m. bezdroże.- gâmin chodzący. - ananushṭhâna n. nie-stosowanie się do.- ud-vij ppp. udvigna zaniepokojony.- manas n. dusza.- cint myśleć.

12. artha m. cel,pożytek.- jan rodzić się; ppp. jâta.- vidvas rozumny,uczony.- dhârmika cnotliwy.- kâṇa przekłóty.- cakshus n. oko.- vâ albo. - pîḍâ f. ból.- kevalam tylko,wyłącznie.

13. ajâta nieurodzony.- mṛi umrzeć.- mûrkha m. głupiec.- varam lepiej.- âdya pierwszy.- ~~antik~~ antima ostatni.- sakṛit raz jeden.- duḥkha n. ból,zmartwienie.- -kara czyniący.- pada n. krok.

14. kiṁ ca co więcej?- yâ iść,dojść do.- vaṁśa m. ród.- samunnati f. podwyższenie,wywyższenie.- parivartin obracający się w koło.- saṁsâra m. krąg żywota,egzystencja,życie doczesne.

15. guṇin cnotliwy.- gaṇa m. szereg.- gaṇana n. liczenie,rachowanie.- ârambha m. początek.- pat padać.- kaṭhinî f. kreda.- susambhrama m. wielkie zmięszanie,wielki pośpiech.- ambâ f. matka.- sutin mający syna.- vad powiedzieć.- vandhya niepłodny.- ~~kîdṛiś-jakiś~~ kîdṛiśa jaki?

16. api ca idalej,ijeszcze.- dâna n. dawanie.- tapas n. umartwianie się.- śaurya n. bohaterstwo.- prath wsławić się.- manas n. duch,umysł.- vidyâ f. nauka.- artha m. bogactwo.- mâtṛi f. matka.- uccâra m. ekskrementa.

17. apara inny.- śata n. sto.- candra m. księżyc.- tamas n. ciemność. - han zabić,niszczyć.- târâ f. gwiazda.- gaṇa m. rzezsa,szereg,gromada.

18. puṇya święty,czysty.- tîrtha mn. miejsce kąpielowe, m.pielgrzymek.- atidushkara nadzwyczaj trudny do spełnienia.- vaśya posłuszny.- samṛiddha bogaty.- sudhî rozumny.

19. arthâgama m. zyskanie bogactwa.- arogitâ f. zdrowie.-priya drogi. - bhâryâ żona.- priyavâdin mile mówiący,uprzejmy,pochlebca.- arthakara przynoszący pożytek.- shash sześć.- jîvaloka m. ludzkość.- sukha n. dobro, szczęście.

20. dhanya bogaty.- bahu wiele.- kuśûla m. (kusûla) szpichlerz.- âpûraṇa napełniający.- âḍhaka mn. korzec.- kula n. ród.- âlambin podtrzymujący.- vi-śru pass. wsławić się.

21. ṛiṇa n. dług.- kartṛi robiący.- śatru wróg.- vyabhicârin błądzący,rozpustny.- rûpavat piękny.- apaṇḍita głupi,nierozumny,niewykształcony.

22. abhyâsa m. nauka; anabhyâsa nieuczenie się.- visha n. trucizna.- jṛî trawić; ppp. jîrṇa. ajîrṇa n. niestrawność.- bhojana n. jedzenie.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- daridra ubogi.- vṛiddha stary.- taruṇî f. młoda (żona,dziewczyna).

23. yad tad ktokolwiek,pierwszy lepszy.- pra-sû zrodzić.- guṇavat cnotliwy.- pûj czcić.- dhanus mn. łuk.- vaṁśa m. trzcina.- viśuddha (ppp. od vi-śudh) czysty.- nirguṇa bez cnoty,bez cięciwy.

HITOPADEŚA. PROLOG.

24. hâhâ ach!- putraka m. synek.- adhi-i uczyć się; adhîta który się uczył.- sugata któremu się dobrze wiodło.- râtri f. noc.- madhya mn. środek.- paṅka mn. błoto.- go mf. wół,krowa.- sad grzęznąć.
idânîm teraz.- guṇavat cnotliwy.

25. âhâra m. jedzenie.- nidrâ f. spanie.- bhaya n. bojaźń.- maithuna n. spółkowanie.- sâmânya n. wspólność.- paśu m. bydło.- adhika stanowiący nadwyżkę.- viśesha m. różnica,odznaka.- hâ ppp. hîna pozbawiony.- samana podobny,równy.

yataḥ albowiem.- artha m. bogactwo (pożytek).- kâma miłość (przyjemność).- moksha m. wyzwolenie.- vid znaleźć.- ajâ f. koza.- galaṁ. szyja.- stana n. pierś; galastana podgardle u szyi.- janman n. urodzenie, życie.- nirarthaka niepożyteczny.

27. âyus n. życie.- karman n. czyn,zatrudnienie.- vitta n. mienie.- nidhana n. śmierć.- sṛij stworzyć.- garbhastha znajdujący się w żywocie.- dehin m. obdarzony ciałem, człowiek.

28. avaśya konieczny.- bhâvin mający być, przeznaczony.- bhâva m. stan.- nagnatva n. nagość.- nîlakaṇṭha ś mający niebieską szyję, Śiva.- ahi m. wąż.- śayana n. leżenie.- hari Vishṇu.

29. ced jeżeli.- anyathâ inaczej.- cintâ f. troska.- visha n. jad, trucizna.- -ghna zabijający.- agada m. lekarstwo.- pâ pić.

30. kârya n. sprawa, to co się ma czynić.- akshama niezdolny.- âlasya n. lenistwo.- vacana n. słowa,mowa.- daiva n. los,przeznaczenie.- sam-cint myśleć o.- tyaj porzucić.- udyoga m. trud,wysiłek.- anudyoga m. brak wysiłku.- taila n. olej,oliwa.- tila m. ziarnko sezamu.- arh módz.

31. udyogin starający się,wysilający się.- simha m. lew.- upa-i przychodzić do.- lakshmi bogini szczęścia.- deya mający być dany.- kâpurusha m. człowiek podły, zasługujący na pogardę.- ni-han pokonać,zgnieść.- paurusha n. męzkość, czyn męski.- śakti f. siła,moc.- yatna m. trud.- sidh powieść się,udać się.- dosha m. błąd,we wina.

32. cakra n. koło.- ratha m. wóz.- gati f. bieg,chód.- kâra m. czynność.- vinâ cum instr. bez.- sidh spełnić się.

33. atandrita niezmużony,bez wytchnienia.

34. mṛid f. ziemia,glina.- piṇḍa m. bryła.- kartṛi f. robotnik.- yad yad cokolwiek,co tylko.- mânava m. człowiek. prati-pad otrzymywać.

35. apara inny.- kâka m. wrona.- tâla m. palma winna.- kâkatâliyavat jak w bajce o wronie i palmie, to jest niespodziewanie.- nidhi m. skarb.- agrataḥ na przedzie,przed sobą.- svayam Indecl. sam.- â-dâ brać.- artha m. czyn.- apa-îksh oczekiwać.

36. udyama m. wysiłek.- manoratha m. życzenie.- svap ppp. supta śpiący.- pra-viś wstępować,wchodzić.- mukha n. pysk,usta. mṛiga m. gazela.

37. guṇitâ f. cnotliwość.- bâlaka m. chłopiec.- garbha m. żywot.- cyuti f. wyjście,wypadnięcie.- mâtra n. miara (tylko).

38. vairin nieprzyjazny.- paṭh Caus. uczyć.- śubh błyszczeć.- sabhâ f. zgromadzenie,dwór.- baka m. żóraw.

39. yauvana n. młodość.- sam-pad ppp. sampanna obdarzony.- viśâla wielki.- sambhava m. pochodzenie.- nirgandha bez zapachu.- kiṁśuka m. rodzaj drzewa.

40. mûrkha m. głupiec.- tâvat nasamprzód, wprawdzie, tak długo.- vastra n. szata, ubiór.- veshṭ ubierać.- yâvat jak długo,póki.- bhâsh mówić.

cint myśleć.- evaṁbhûta taki.- upadeśa m. nauka.- punarjanman odrodzenie, urodzenie się na nowo.- samartha zdolny, w stanie.

41. kâca m. szkło.- kâńcana n. złoto.- saṁsarga m. połączenie.- dhâ nabierać, przybierać.- mârakata szmaragdowy.- dyuti f. blask.- saṁnidhâna n. blizkość.- pravîṇatâ f. dzielność.

42. hâ pass. ginąć, niknąć.- mati f. rozum.- tâta drogi.- hîna pozbawiony, nizki, podły.- samâgama m. obcowanie.- sama równy.- samatâ f. równość, podobieństwo.- viśishṭa znakomity.- viśishṭatâ f. znakomitość.

/ antara n. chwila.- vishṇuśarman m. im.wł.- sakala wszystek.- tattva n. istota, kwintesencja.- -jńa znający.- bṛihaspati im.wł.: nauczyciel bogów.- saṁbhûta powstały,urodzony.- grah wziąć, przyjąć.- śak módz.

43. adravya n. niestosowny przedmiot.- ni-dhâ kłaść.- kriyâ f. czynność, trud.- phalavat skuteczny,owocny.- vyâpâra m. trud.- śuka m. papuga; śukavat adv. jak papuga.- paṭh Caus. uczyć, nauczyć mówić.- baka m. żóraw, czapla.

44. nirguṇa bez cnoty.- gotra n. ród.- apatya n. potomek.- upa-jan rodzić się.- âkara m. kopalnia.- padmarâga m. rubin.- janman n. powstanie. - kâcamaṇi m. kryształ.- kutas zkąd?

atas zatem.- mâsa m. miesiąc.- abhyantara n. czas, przeciąg czasu.- abhijńa wiedzący.- savinaya n.adv. uprzejmie.

45. kîṭa m. robak.- sumanas f. kwiat.- saṅga m. lgnięcie.- â-ruh wstąpić.- śiras n. głowa.- aśman m. kamień.- devatva n. boskość.- supratishṭhita ustawiony jak się należy.-

46. udayagiri m. góra, z za której w mniemaniu Indów słońce wschodzi. - dravya n. przedmiot.- saṁnikarsha m. blizkość.- dîp błyszczeć.- saṁnidhâna n. blizkość.- hîna nizki.- varṇa m. kasta.

47. guṇajńa znający się na cnocie.- pra-âp dostać się do.- dosha m. błąd.- svâdu słodki.- toya n. woda.- pra-bhû powstać.- nadî f. rzeka.- samudra m. morze.- â-sad Caus. dojść do.- apeya nie do picia.

bhavat pan,ty (plur. majest.).- pramâṇa n. miara, osoba kompetentna.- bahumâna m. wielki szacunek.- puraḥsaram adv. po, z.- sam-ṛi Caus. (arpayati) oddać, powierzyć.- prâsâda m. pałac.- pṛishṭha n. grzbiet,dach.- sukha n.adv. wygodnie.- upa-viś usiąść.- purastât przed.- prastâva m. wstęp.- krama m. chód, sposób.

48. kâvya n. poemat,poezja.- vinoda m. zabawa,zabawianie się.- kâla m. czas.- dhîmat ~~rozumy~~ rozumny.- vyasana n. występek,nałóg.- nidrâ f. sen,spanie.- kalaha m. kłótnia.

kâka m. wrona.- kûrma m. żółw.- âdi pierwszy.- vicitra pstry,dziwny.- kath opowiedzieć.- ârya szanowny,czcigodny.- śru słyszeć.- saṁprati teraz. - pra-stu zacząć.- âdya pierwszy.- śloka m. strofa, wiersz.

HITOPADEŚA KSIĘGA PIERWSZA (Mitralâbha). 1

1. sâdhana n. środek.- vitta n. bogactwo,mienie.- hâ ppp. hina pozbawiony.- buddhimat rozumny.- sâdh wykonać.- âśu prędki.- mṛiga m. gazela.- âkhu m. mysz.

godâvarî f. nazwa rzeki.- tîra n. brzeg.- viśâla wielki, rozłożysty.- śâlmalî f. nazwa drzewa.- taru m. drzewo.- nânâ Indecl. różny.- dis f. strona świata.- deśa m. miejsce,okolica.- râtri f. noc.- pakshin m. ptak.- ni-vas mieszkać.- ava-sad niknąć,kończyć się,ustępować.- asta n. zachód.- acala m. góra.- cûḍâ f. wierzchołek.- avalambin zwisający.- bhagavat sławny, święty.- kumudinî f. lotus,grupa lotusów.- nâyaka m. przewódca.- candramas m. księżyc.- laghupatanaka m. im.wł.- vâyasa m. wrona.- pra-budh zbudzić się.- kṛitânta m. bóg śmierci.- â-yâ przyjść.- vyâdha m. myśliwy.- ava-lok widzieć,patrzeć.- adya dziś.- prâtar rano.- anishṭa niepożądany.- darśana n. widok.- jñâ wiedzieć,znać.- anabhimata niepożądany.- anusaraṇa n. chodzenie za kim.- krama m. sposób.- vyâkula strwożony.- cal ruszyć się,pójść.

2. śoka m. zmartwienie.- sthâna n. miejsce,powód.- sahasra n. tysiąc.- bhaya n. strach,bojaźń.- divasa mn. dzień.- mûḍha głupi.- â-viś przeniknąć.

vishayin zmysłowy.- avaśya nieodzowny,konieczny,nieunikniony.-

3. ud-sthâ wstawać.- budh myśleć.- bhaya n. bojaźń,niebezpieczeństwo.- upa-sthâ być blizko.- maraṇa n. śmierć.- vyâdhi m. choroba.- ni-pat spaść,zdarzyć się.

taṇḍula m. ryż.- kaṇa m. ziarno.- vi-kṛî rozsypać.- jâla n. sieć.- vi-stṛî rozesłać,rozścielać.- pra-chad ukryć.- citragrîva m. im.wł.- kapota m. gołąb.- parivâra m. otoczenie,świta.- viyat n. powietrze.- vi-ṣṛip latać.- lubh ppp. lubdha pożądający.- prati do.- nirjana bezludny.- sambhava m. powstanie,możliwość.- ni-rûp rozważać.- bhadra dobry.- prâyeṇa zapewne.- lobha m. pożądanie.

4. kaṅkaṇa mn. naramiennik.- majj ppp. magna ugrzązć.- paṅka mn. bagno.- ~~duśtara~~ dustara trudny do przebycia,- vṛiddha stary.- vyâghra m. tygrys.- sam-pra-âp dosięgnąć.- pathika podróżny,wędrowiec.- mṛi umrzeć.

dakshiṇa południowy.- araṇya nn. las.- car wędrować.- snâ kąpać się.- kuśa m. nazwa świętej trawy.- hasta m. ręka.- saras n. staw,jezioro.- bru mówić.- pânṭha m. wędrowiec.- suvarṇa n. złoto.- â-kṛish przyciągnąć.- â-loc myśleć,rozważać.- bhâgya n. szczęście.- sam-bhû zdarzyć się.- kiṁ tu a jednak.- saṁdeha m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- pravṛitti f. czynność.- vi-dhâ czynić.-

5. gati f. chód,bieg.- śubha szczęśliwy.- visha n. trucizną.- saṁsarga m. połączenie, przymieszka.- amṛita n. ambrozja.- mṛityu m. śmierć.

sarvatra wszędzie.- arjana n. pozyskanie.

6. saṁśaya m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- â-ruh wstąpić.- bhadra n. szczęście.- jîv żyć.- punar ale.

ni-rûp rozważać.- prakâśam głośno.- kutra gdzie?- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- mârâtmaka krwiożerczy.- ~~vi-śva-~~ viśvâsa m. zaufanie.- re hej!- prâc adv. dawniej.- yauvana n. młodość.- daśâ f. wiek.- durvṛitta złego prowadzenia.- aneka niejeden,wiele.- go mf. wół,krowa.- mânusha m. człowiek.- vadha m. zabójstwo.- dârâ m.pl. żona.- vaṁśa m. rodzina. â-diś wskazywać,uczyć.- dâna n. hojność.- dharma m. cnota.- car wypełniać.- âdika pierwszy.- snâna n. kąpiel.- śîla nn. natura,charakter,zwyczaj.- dâtṛi hojny.- gal zniknąć.- nakha mn. pazur.- danta m. ząb.- bhûmi f. grunt,przedmiot.

7. ijyâ f. ofiara.- adhyayana n. czytanie,nauka.- satya n. prawda, szczerość.- dhṛiti f. moc,stałość.- kshamâ f. cierpliwość,wyrozumiałość.- mârga m. droga.- ashṭavidha ośmioraki.- smṛi wymieniać,nauczać.

8. pûrva poprzedni,pierwszy.- varga m. klasa,szereg.- dambha m. pozór.- sev wypełniać.- uttara następny,ostatni.

etâvat tak wielki.- viraha m. brak.- yad kiṁcid pierwszy lepszy.- tathâpi jednakże.- khâd jeść,pożerać.- pravâda m. gadanie,pogłoska.- durnivâra trudny do pokonania,usunięcia.

1. sâdbana n. środek.- vitta n. bogactwo,mienie.- hâ ppp. hina pozba-
wiony.- buddhimat rozumny.- sâdh wykonać.- âân przykł.- mŷga m. gazela.-
ślûin m. wąż.

godavarî f. nazwa rzeki.- tîra n. brzeg.- vîśâla wielki, rozległy.-
śâśmalî f. nazwa drzewa.- taru m. drzewo.- pańć indeol. rośny.- dîa f.
stirona świata.- deśa m. miejsce,okolica.- rątri f. noc.- pakszin m. ptak.-
ni-vas mieszkać.- sva-sad nikogo,konczyć się,natępować.- nata n. zaciąć.-
zoala m. góra.- ćŷdâ f. wierzchołek.- avalambin świecący.- bhrâjavat ślaw-
ny, świetły.- kumudinî f. lotna,grupa lotosów.- nâyaka m. przewódca.-
candramas m. księżyc.- lazhupatanaka m. im.yd.- vâyâna m. wrona.- pra-budh
zbudzić się.- kritanta m. koniec świata.- â-ya przyjść.- vyâdha m. myśliwy.-
sva-lok wiadać,patrzeć.- adya dzisiaj.- prâtar rano.- amistra niepożądany.-
darêana n. widok.- jnâ wiedzieć,znać.- anabhimata niepożądany.- amusarga
n. chodzenie za kim.- krama m. sposób.- vyâkula zrwesony.- cal ruszyć
się,poiść.

2. soka m. zmartwienie.- atîdna n. miejsce,powód.- sahasra n. tysiąc.
- bhaya n. strach,bojaźń.- divasa mn. dzień.- mudha głupi.- â-vis prze-
nikngć.

vishayin zmysłowy.- avaśya niezdarny,konieczny,ntouniktory.-
n. ud-atîd wstawać.- budh myśleć.- bhaya n. bojaźń,niebezpieczeństwo.
- vya-atîd być blisko.- marana n. śmierć.- vyâdhi m. choroba.- ni-pat
spaść,zdarzyć się.

tapŷdia m. ryś.- kaja m. ciarno.- vi-krî rozkupać.- jâla n. sieć.-
vi-krî rozsadać,rozsadzić.- pra-chad ukryć.- citraprîva m. im.wj.-
kapota m. gołąb.- parivâra m. otoczenie,świta.- vîyat n. powietrze.-
vi-ayîh iatać.- lubh ppp. lubdha pożądający.- prati do.- nirjana bezludny.
- sambhrava m. powstanie,możliwość.- ni-rup rozważać.- bhadra dobry.-
przyszła nazwa.- lobha m. pożądanie.

4. kankana mn. narzędzienik.- malj ppp. mogna ugrzązć.- pańka mn.
bagno.- ksaṇa- dusiara trudny do przebycia.- vyâdhna stary.- vyâdhra m.
tygrys.- sam-pra-âp doświadczyć.- patnika podróżny,wędrowiec.- mŷi umrzeć.
danadźa pożądniowy.- anagya mn. las.- car wędrować.- ara kapeć się.-
kriśa m. nazwa swojej trawy.- hasta m. ręka.- sarag n. stawiać.- bra
mówić.- pańtha m. wędrowiec.- sarvaga n. zdolo.- â-kŷtah przyciągnąć.-
â-loc myśleć,rozważać.- bhâkya n. zaczęcie.- sam-bhû zdarzyć się.- kîh tu
a jednak.- sandhâna m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- pravŷitti f. czyn-
ność.- vi-dhâ czynić.-

5. rati f. chęć,błoga.- śubha szczęśliwy.- viśva n. trucizna.- sahsar-
ga m. połączenie, przymierze.- samŷita n. ambrozja.- mŷtyu m. śmierć.
sarvatra wszędzie.- arjana n. pozyskanie.

6. sahsaya m. wątpliwość,niebezpieczeństwo.- â-ruh wstąpić.- bhadra
n. błogosławieństwo.- jîv żyć.- punar ale.

mi-ruh rozwiązać.- prakâśam zjeżony.- kutra gdzie?- pra-syt Ciało. wy-
olgnąć.- mârâtmaka krwiożerczy.- vi-śva- wiśwesa m. zautanie.- re bolą-
prâa adv. dawniej.- pauvara n. młodość.- dasâ f. wiek.- durvyitta złego
prowadzenia.- anska niejeden,wiele.- ga mf. wół,krowa.- mânusha m. czło-
wiek.- vadha m. zabójstwo.- dârâ m.pl. żona.- vadha m. rodzina. â-dîś
wskazywać,uczyć.- dâna n. nojność.- dharma m. cnota.- car wypełniać.-
ślôka pierwszy.- anâma n. kapiel.- śîla mn. natura,charakter,zwyczaj.-
dâtri hojny.- pal antlnąć.- nakha mn. paznr.- danta m. ząb.- bhûmt f.
grunt,przedmiot.

7. jîvâ f. orlare.- adhyayana n. czytanie,nauka.- pitya n. prawda,
szczerość.- dhŷiti f. moc,stałość.- kamana f. otorpliwość,wyrozumiałość.-
mânya m. drzewa.- sanjavidha oświecenie.- smŷi wyobrażać,nauczać.
8. pûrva poprzedni,pierwszy.- varga m. klasa,szereg.- dambha m. po-
zór.- sev wypełniać.- uttara następny,ostatni.
otâvat tak wielki.- viraha m. brak.- yad kiedy pierwszy lepszy.-
tatîhpi jednakże.- kîad jeść,pokarm.- prevâda m. radanie,pogłoska.-
durnivâra trudny do pokonania,nawiązać.

9. gatânugatika idący za drugim.- kuṭṭanî f. stręczycielka.- upadeśin nauczający.- pramâṇay uważać za powagę.- no nie.- goghna zabijający krowę. - dvija m. bramin.- adhi-i czytać.

10. marusthalî f. pustynia.- vṛishṭi f. deszcz.- kshudhâ f. głód.- ârta dotknięty, nękany.- bhojana n. jadło.- daridra ubogi.- saphala skuteczny,owocny.- paṇḍu im.wł.- nandana m. syn.

11. prâṇa m. oddech; plur. życie.- abhîshṭa drogi.- bhûta n. istota, stworzenie.- aupamya n. podobieństwo.- ~~adhi-gam~~ dayâ f. litość.- sâdhu dobry.

12, pratyâkhyâna n. odmowa.- pramâṇa n. miara,wskazówka.- adhi-gam osięgnąć.

13. loshṭa n. bryła ziemi.- durgata któremu się źle wiedzie.- sayatna zadający sobie pracę,starający się.

14. bhṛi wspierać.- kaunteya syn Kuntî.- pra-dâ dawać.- îśvara m. bogacz,pan.- vyâdhita chory.- aushadha n. lekarstwo.- pathyaṁ zbawienny.- nîruj zdrów.

15. anupakârin nie wyświadczający przysługi, nie odwzajemniający się. - pâtra n. godna osoba.- sâttvika prawdziwy.

prati-i zaufać.- lobha m. chciwość.- pra-viś wstąpić.- ni-majj ugrzęznąć, zanurzyć się.- palây uciec.- akshama niezdolny.- ahaha ach!- śanais powoli.- upa-gam zbliżyć się.- dhṛi trzymać.

16. paṭh czytać.- kâraṇa n. przyczyna.- adhyayana n. czytanie.- durâtman zły.- svabhâva m. natura,charakter.- ati-ric pass. przeważać.- prakṛiti f. natura.- madhura słodki.- payas n. mleko.

17. avaśa nieposkromiony.- indriya n. zmysły.- citta n. myśl,uczucie. - hastin m. słoń.- kriyâ f. czynność.- durbhagâ f. żona niekochana przez męża.- âbharaṇa n. ozdoba.- prâya podobny.- jñâna n. wiedza.- bhâra m. ciężar.- vinâ bez.

18. śastra n. broń.- pâṇi m. ręka.- nakhin mający pazury.- śṛiṅgin mający rogi.- strî f. kobieta.- kula n. ród.

19. pari-îksh rozważać.- itara inny.- ati-i prześcignąć.- mûrdhan m. głowa; mûrdhni na czole.- vṛit znajdować się.

20. gagana n. niebo.- vihârin chodzący,wędrujący.- kalmasha n. grzech - dhvaṁsa m. zgładzenie.- kârin sprawiający,czyniący.- kara m. promień.- dhârin mający.- jyotis n. gwiazda.- madhya n. środek.- cârin chodzący.- vidhu m. księżyc.- vidhi m. los,przeznaczenie.- yoga m. połączenie,skutek. - gras pożykać.- râhu m. im.wł. demona, zaćmienie.- likh pisać.- lalâṭa n. czoło.- pra-uñch wymazać.- samartha zdolny,w stanie.

vi-â-pad Caus. zabić.- cint myśleć.- sarvathâ na wszelki sposób.- vi-car Caus. rozważać.

21. jṛî ppp. jîrṇa trawić.- anna n. potrawa.- vicakshaṇa mądry.- suta m. syn.- śas rządzić.- sev służyć.- dîrgha dłuki.- vikriyâ f. zmiana.

sadarpa n.adv. zuchwale.- âḥ ach!

22. âpad f. nieszczęście,bieda.- vicâra m. rozwaga.- bhojana n. jedzenie.- pravartana n. czynność, działanie.

23. śaṅkâ f. obawa, wątpliwość.- â-kram napastować,zająć.- pâna n. picie.- tala n. płaszczyzna,powierzchnia.- kathaṁ nu jakżeż?

24. îrshyin zazdrosny.- ghṛiṇin ganiący,krytykujący.- saṁ-tush ppp. saṁtushṭa zadowolony.- krodhana rozgniewany.- nitya ciągły.- śaṅk obawiać się.- upajîvin żyjący z czego.- bhâgin mający udział w czem.

25. dhṛi Caus. mieć,trzymać.- bahuśruta bardzo uczony (w piśmie św.). - chettṛi niszczący,rozstrzygający.- saṁśaya m. wątpliwość.- kliś dręczyć się.- muh Caus. zaślepić.

26. krodha m. gniew.- pra-bhû powstawać.- kâma m. pożądanie.- pra-jan powstawać.- moha m. zaślepienie.- nâśa m. strata,śmierć,nieszczęście.- pâpa n. grzech.- kâraṇa n. przyczyna,pobudka.

27. asaṁbhava niemożliwy.- hiraṇ n. złoto.- tathâpi a jednak.- râma m. im.wł.- lubh pożądać.- prâyas zazwyczaj.- sam-â-pad zbliżyć się.- vipatti f. nieszczęście.- dhî f. rozum.- puṁs m. mąż.- malina brudny, ciemny.

anantaram natychmiast.- bandh związać,złapać.- vacana n. mowa,słowa.- ava-lamb zleciec.- tiras-kṛi łajać.

28. gaṇa m. rzesza,szereg.- agratas na przedzie.- sidh udać się.- kârya n. sprawa.- vipatti f. nieudanie się.- mukhara m. przewódca.- han zabijać.

tiraskâra m. łajanie,- dosha m. błąd,wina.

29. âpad f, nieszczęscie.- â-pat spasc, zdarzyć się.- hita pożyteczny.- â-yâ przyjsc.- hetutâ przyczynowosc.- jaṅghâ f. noga.- vatsa m. cielę.- stambha m. słup.- bandhana n. związanie.

30. bandhu m. przyjaciel,krewny.- vi-pad popaść w nieszczęście.- uddharaṇa n. wyciągnięcie.- kshama zdolny.- bhîta strwożony.- paritrâṇa n. wyratowanie.- vastu n. przedmiot,środek.- upâlambha m. nagana.-

vipad f. nieszczęście.- vismaya m. zadziwienie,przestrach.- kâpurusha m. człowiek godny pogardy (tchórz).- lakshaṇa n. oznaka.- pratîkâra m. ratunek, zaradzenie.-

31. dhairya n. męstwo, odwaga, stanowczość.- abhyudaya m. szczęście.- kshamâ f. umiarkowanie.- sadas n. zgromadzenie.- vâc f. mowa.- paṭutâ biegłość.- yudh f. walka.- vikrama m. bohaterstwo, dzielność.- yasas n. sława.- abhiruci f. upodobanie.- vyasana n. pilność.- śruta śruti f. pismo św.- siddha osiągnięty.

32. saṁpad f. szczęście.- harsha m. radość.- vishâda m. zniechęcenie. - raṇa mn. bitwa.- dhîratva n. wytrwałość.- bhuvana n. świat.- traya n. trójka.- tilaka mn. ozdoba.- jan Caus. rodzić.- jananî matka.- virala rzadki.

33. hâ unikać.- bhûti f. pomyślność,powodzenie.- tandrâ f. ospałość.- âlasya n. lenistwo.- dîrghasûtratâ opieszałość.- ekacitta jednomyślny.- â-dâ zabrać.- ud-ḍî wzleciec do góry.

34. alpa mały.- vastu n. środek.- saṁhati f. połączenie.- sâdhika doprowadzający do końca.- tṛiṇa mn. trawa.- guṇa m. sznur.- â-pad ppp. âpanna który stał się czem.- bandh wiązać.- matta rozszalały.- dantin m. słoń.

35. śreyas lepszy.- svakula należący do rodziny.- alpaka mały.- tusha m. łuska,łupina,błona.- pari-tyaj opuścić.- pra-ruh rosnąc.

vi-cint rozmyślac.- ut-pat wzleciec.- dûra daleki.- apahâraka zabierający.- paścât z tyłu, za.- dhâv biegać.-

36. sam-han ppp. połączony.- hṛi zabrać.- vihaṅgama m. ptak.- yadâ gdy.- ni-pat zleciec.- vasa n. moc.- tadâ wtedy.

cakshus n. oko.- vishaya m. okrąg,obręb.- ati-kram przekroczyć.- ni-vṛit wrócić się.- lubdhaka m. myśliwy.- ucita stosowny.

37. tritaya n. trójka.- hita pożyteczny,przyjazny.- hitabuddhi życzliwy.

tad n.adv. to też.- hiraṇyaka m. im.wł.- mûshika m. mysz.- gaṇḍakî f. nazwa rzeki.- citravana n. nazwa lasu.- ni-vas mieszkać.- pâsa m. więzy.- chid rozciąć.- â-loc rozważyć.- vivara mn. dziura.- sarvadâ każdego czasu. - apâya m. nieszczęście.- ~~dvâr-f.-drwi.~~- ayapâta m. zlot.- cakta nastraszony.- tûshṇîm cicho.- sam-bhâsh przemawiać.- prati-abhi-jñâ poznać.- sasambhramam z pośpiechem.- bahis na zewnątrz.- nis-sṛi wyjść.- puṇyavat szczęśliwy.- sam-â-yâ przybyć.

38. saṁbhâsha powitanie.- saṁsthiti f. przebywanie z kim.- saṁlâpa m. rozmowa.- vismaya m. zadziwienie.- kshaṇa m. chwila.- prâktana dawny.-

39. yâvat jak wielki.- śubha dobry,szczęśliwy.- vidhâtṛi stwórca.- vaśa mn. moc.- upa-i przychodzić.

40. roga m. choroba.- śoka m. zmartwienie.- parîtâpa m. ból,zgryzota. - bandhana n. więzy.- vyasana n. nieszczęście.- aparâdha m. przewinienie.- vṛiksha m. drzewo.- dehin m. człowiek.

tvarâ f. pośpiech; satvaram pośpiesznie.- upa-sṛip przleźć.- â-śri oddać się w opiekę, iść do; âśrita podwładny.- paścât później.- śakti f. siła.- komala wątły.- samartha zdolny,mocen.- yavat-tâvat jak długo-to.- truṭ złamać się.- yâvac chakyam o ile to będzie możebnem.- astv evam niech tak będzie, być może.- yathâśakti podług sił.- khaṇḍ rozciąć.- parityâga m.

m. ofiara,poświęcenie.- parirakshaṇa n. ratunek.- vedin znawca.- sam-man uznać,pochwalić.

41. raksh zachować.- satatam ciągle.-

42. saṁsiddhi f. przyjście do skutku.- hetu m. przyczyna.- ni-han zabić.- raksh zachować.

îdṛiśa f. îdṛiśî taki.- duḥkha n. przykrość,nieszczęście.- sah znieść -

43. jîvita n. życie.- prâjña mądry,rozumny.- ud-sṛij oddać.- nimitta n. przyczyna; loc. dla,z powodu.- tyâga poświęcenie.- vinâśa m. zagłada.- varam lepiej.- niyata nieunikniony.- apara inny,drugi.- asâdhâraṇa nie wspólny,specjalny,szczególny.

44. jâti f. urodzenie,stan.- dravya n. mienie.- bala n. siła.- sâmya n. równość.- prabhutva n. panowanie.- kadâ kiedy?-

45. vartana n. środki do życia,nagroda,wynagrodzenie.- tyaj opuszczać - antika n. blizkość.- vyaya utrata.- jîv Caus. zachować przy życiu.-

46. mâṁsa n. mięso.- mûtra n. mocz.- purîsha n. kał.- asthi n. kość. - nis-mâ tworzyć.- kalevara mn. ciało.- vinaśvara przemijający.- vi-hâ porzucić.- âsthâ f. wzgląd.- yaśas n. sława.- pâ strzedz.-

47. nitya trwały.- nirmala bez skazy.- mala mn. brud.- vâhin noszący, mający na sobie.- kâya m. ciało.- alabhya nie do osiągnięcia.

48. śarîra n. ciało.- dûra daleki.- atyanta nieskończony.- antara n. różnica.- kshaṇa m. chwila.- vidhvaṁsin ginący,rozpadający się.- kalpa m. perjod obejmujący czas trwania świata.- anta mn. koniec.- sthâyin trwający.

â-karṇ słyszeć.- pra-hṛish cieszć się.- pulakita doświadczający radosnego dreszczu,uradowany.- sâdhu dobry; n. dobrze!- vâtsalya n. miłość.- trailokya n. trzy światy.- yuj być stosownym (pass.).- sâdara n.adv. z szacunkiem.- sam-pûj uczcić.- â-śaṅk przypuszczać,przyjąć,posądzać.- avajñâ f. pogarda.

49. adhika przewyższający,większy.- âmisha n. mięso.- khaga m. ptak.- pra-âp nadejść.- kâla m. czas,śmierć.- bandha m. więzy.

50. śaśin m. księżyc.- divâkara m. słońce.- graha demon Râhu.- pîḍana n. udręczenie.- gaja m. słoń.- bhujaṁgama m. wąż.- matimat rozumny.- vi-lok patrzeć.- daridratâ f. ubóstwo.- aho o!- balavat potężny.- mati f. zdanie, mniemanie.

51. vyoman n. niebo,powietrze.- okânta n. adv. wyłącznie, samotnie.- vihârin wędrujący.- vihaga m. ptak.- sam-pra-âp osiągać, popadać w co.- nipuṇa zręczny, przebiegły.- agâdha bezdenny.- salila n. woda.- matsya m. ryba.- durnîta n. złe prowadzenie.- sucarita n. dobre prowadzenie.- sthâna n. położenie, miejsce.- lâbha m. osiągnięcie, zdobycie.- vyasana n. nieszczęście.- pra-sṛi Caus. wyciągnąć.- kara m. ręka.-

pra-budh Caus. napominać.- âtithya n. gościnne przyjęcie.- â-liṅg objąć, uściskać.- sam-pra-ish Caus. pozwolić odejść, odprawić.- parivâra m. świta.- yatheshṭa odpowiedni do życzenia, według życzenia.- pra-viś wstąpić, wejść.

52. yad kim jakikolwiek, pierwszy lepszy.- muc rozwiązać.

MIARY WIERSZÓW: 16. Vaṁśastha: 4 razy po 12 zgłosek.- 20. Mâlinî: 4 razy po 15 zgłosek z cezurą po ósmej.- 21. Vaṁśastha jak wyżej.- 27. Upajâti: 4 razy 11.- 31. Drutavilambita: 4 razy 12.- 32. Âryâ: 2 razy po 7 1/2 stopy.- 39. 4 razy 14: Vasantatilakâ.- 50. Drutavilambita jak wyż.- 51. Śârdûlavikrîḍita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

m. ofiara,poświęcenie.- partnerka/żona n. ratunek.- vedin zmarła.- sam-man
zamąż,pochowanie.

41. rakah zachować.- astatan olgaria.-

42. samiadini f. przyjaciel do zarłok.- hetu m. przyczyna.- ni-han sam
zamiż.- rakah zachować.

idjisa f. ilgiaî vaxi.- dupina n. przykrość,niezadowolenie.- san zniszć

- 43. javita n. żywioł.- praina mapry,rozumny.- ud-ezil oddać.- minitta
m. przyczyna; like.-dia,x powoon.- tyaga puswięcenie.- vitâas n. zagiada.-
vayam lepiej.- niyata niewinkiony.- apara inny,drugi.- nasâdzenga mię
wa,olny,społeczny,zaczepiony.

44. jiati f. urodzenie,stan.- draviya n. miemie.- bala n. nida.- sânya
n. rozwoje.- prabhutva n. panowanie.- kadâ ziedy?-

45. vartana n. środki do życia,narzędzia,wyposażenie.- tyaj opuszczać
- antika n. bliskość.- vyaya utrata.- jiv żyć, zarobiać pray życiu.-

46. mahas n. miąso.- mûtra n. mocz.- pruthiva n. ląd.- nasti n. kość.
- nis-ma twoczyć.- kalavara mn. ciało.- vinâsayara przemijający.- vi-hô
poruszać.- sastha f. zdrowie.- yasas n. sława.- pâ atrzeda.

47. mitya trwały.- nitmala bez skazy.- maia mn. brud.- vahin nosiciy,
mający na sobie.- kaya m. ciało.- alabhya nie do osiągnięcia.

48. sarîra n. ciało.- dûra ostatni.- alyamia niezłomność.- amara n.
rośnica.- kamga m. ciało.- vid.vasisin ginący,rozpadający się.- kalpa m.
pewien okres czasu trwania świata.- anta zm. koniec.- athayin trwający.
n-tar-y odpocząć.- pra-hlâd cieszć się.- puranita doświadczający re-
donango dreszcz,przedmiot.- sasan dobry; n. dobroć.- vâpasiya n. widzć.-
trellojya n. trzy światy.- yuj być złożonym (pase.) i.- sasaya n.ady.
z zasmuceniem.- san-pûj nazwić.- n-sanx przyjaciel,przyjść,pomoc.-
avaj ś f. pomoc.

49. adhika przewyższający,ulgadzy.- samane n. miano.- khyae m. ptak.-
pra-śr radość.- kala m. czas,śpiew.- nanda m. wigay.

50. sasin m. księżyc.- divâmara m. niebo.- graha demon ;sâu.- pîdara
n. udręczenie.- vaja m. szok.- brujahsama m. wąż.- matimat rozumny.-
vi-lok pustać.- darîrata i. ubóstwo.- alo ol- bolavat potężny.- mati f.
zdanie, mianowanie.

51. vyoman n. niebo,powietrze.- okânta n. ady. wyjątkowy, pomotnie.-
vihâvin wędrujący.- vihaga m. ptak.- san-pra-âp osiągać, popadać w do.-
nipuna zręczny, przebiegły.- agadha bezdenny.- sailia n. woda.- mateya m.
ryba.- darnîta n. zła przewadzenie.- suvarita n. dobre przewadzenie.- sthâna
n. położenie, miejsce.- lapna m. ogłaszniacz, zdobycie.- vyasana n. nie-
szczęście.- pra-sîl dana. wyciągać.- kara m. rąka.-

pra-budh dana. napomnienie.- alitnya n. gościnna przyjęcie.- â-lîng
obję, uściskać.- sam-pra-ish dana. pozwolić odejść, odprawić.- parîyâra
m. awita.- zgłoszenie odpowiedni do życzenia, wadzy życzenia.- pra-vis
wejście, wejść.

52. yad kim jakkolwiek, pierwszy lepszy.- mud rozwijać.

NIAHY WIRSZÓW: 18. Vaxâsatha: 4 razy po 12 szczosek.- 20. Mâjinî: 4
razy po 15 zgłosek a cezury po ósmej.- 21. Vaxâsatha jak wyżej.- 27. Upa-
jâti: 4 razy 11.- 31. Drutavilambita: 4 razy 18.- 32. Jyâ: 2 razy po
7 1/2 stopy.- 39. 4 razy 14; Vasantatilaka.- 50. Drutavilambita jak wyż.-
51. Śârdûlavikrîdita: 4 razy po 19 zgłosek z cezurą po dwunastej zgłosce.

Hitopadeśa IV,6.

asti mâlavavishaye padmagarbhâbhidhânaṁ saraḥ| tatraiko vṛiddhabakaḥ sâmarthyahîna udvignam ivâtmânaṁ darśayitvâ sthitaḥ| sa ca kenacit kulîreṇa dûrâd eva pṛishṭaḥ| kim iti bhavân atrâhâraparityâgena tishṭhati| bakenoktam| bhadra śṛiṇu| matsyâ mama jîvanahetavaḥ| matsyâś câvaśyam atra kaivartair vyâpâdayitavyâ iti nagaropânte paryâlocanâ mayâkarṇitâ| tad ato vartanâbhâvâd asmanmaraṇam upasthitam iti jñâtvâhârasyâpi nirâdaraḥ| tataḥ sarvair matsyair âlocitam| iha samaye tâvad upakâraka evâyam asmâkam iti lakshyate| tad ayam eva yathâkartavyaṁ pṛicchyatâm| tathâ coktam|

upakartrâriṇâ saṁdhir na mitreṇâpakâriṇâ|
upakârâpakârau hi lakshyaṁ lakshaṇam etayoḥ||

matsyâ ûcuḥ| ko 'tra rakshaṇopâyaḥ| bako brûte| asti rakshâhetur jalâśayântaraśrayaṇam| tatrâhaṁ yushmân nayâmi| matsyair bhayâd uktam evam astu| tato 'sau dushṭabakas tân matsyân ekaikaśo nîtvâbhakshayat| anantaraṁ kulîras tam uvâca| bho baka mâm api tatra naya| tato bako 'py apûrvakulîramâṁsârthî sâdaraṁ taṁ nîtavân| atha bakena sthale nîtvâ dhṛitaḥ kulîro matsyakaṅkâlâkîrṇaṁ bhûtalam avalokyâcintayat| hâ hato 'smi mandabhâgyaḥ| bhavatu| idânîṁ samayocitaṁ vyavaharâmi| yataḥ|

tâvad bhayasya bhetavyaṁ yâvan na bhayam âgatam|
âgataṁ tu bhayaṁ vîkshya prahantavyam abhîtavat||

aparaṁ ca| abhiyukto yadâ paśyen na kiṁcid dhitam âtmanaḥ|
yudhyamânas tadâ prâjño mriyate ripuṇâ saha||

anyac ca| yatrâyuddhe dhruvo nâśo yuddhe jîvitasaṁśayaḥ|
taṁ kâlam ekaṁ yuddhasya pravadanti manîshiṇaḥ||

ity âlocya sa kulîras tasya bakasya grîvâṁ cicchheda||

Pańcatantra ed. Bühler, str. 1.

â-rabh zacząć prâpti pozyskanie âdima pierwszy sâdhana n. środek prâjña mądry,uczony buddhimat rozumny bahuśruta bardzo uczony sâdh C. wykonac âśu prędki kârya n. sprawa âkhu m. mysz kûrma m. żółw.

5. tad yathâ jako to,tak naprzykład anu-śru słyszeć; anuśrûyate słychać,wieść niesie,opowiadają dâkshiṇâtya południowy janapada m. państwo,strona,kraj dûra daleki; dûreṇa daleko,z daleka chayâvat cienisty nyagrodha m. Ficus indica pâdapa m. drzewo nânâ Ind. różny vihaṁga m. ptak upa-bhuj jeść kîṭa m. robak,owad â-vṛi pokrywać koṭara mn. wydrążenie,dziura châyâ f. cień â-śvas C. krzepić pathika m. podróżny,wędrowiec samûha m. mnóstwo,rzesza athavâ przecie yuj p. yukta stosowny śakunti m. ptak nivaha m. mnóstwo vishvac, n. vishvak wszędzie vi-lup rozdzierać,targać chada m. liść.

10. kapi m. małpa kula n. mnóstwo,rzesza skandha m. grzbiet,pień, gałąź prasraya m. opieranie się (?),miłość vi-śrambh, p. viśrabdha n.adv. bez obawy madhupa m. pszczoła ni-pâ ssać kusuma n. kwiat ślâgh sławić,wielbić taru m. drzewo aṅga n. członek,część jîva m. stworzenie,istota saṁgha m. mnóstwo sukhada wyświadczający przyjemność,przysługę bhâra m. ciężar vâyas m. wrona prâṇayatrâ f. utrzymanie życia pura n. miasto ud-diś Abs. wskazując,ku,w kierunku do pra-cal wyruszyć.

15. sphuṭ pękać; sphuṭita wygięty na zewnątrz ûrdhva podniesiony w górę,najeżony kesa m. włosy caraṇa mn. noga kiṁkara m. sługa âkâra m. postać saṁmukha przeciwległy,naprzeciw (zwrócony twarzą) vi-cint rozmyślać,rozważać durâtman zły âśraya m. przytułek, mieszkanie vaṭa m. drzewo figowe abhi-i zbliżać się -vâsin mieszkająca;cy vinâśa m. zagłada,śmierć bahuvidha rozmaity kshaṇa mn. chwila ni-vṛit zawrócić pra-vac przemówić lubdhaka m. myśliwy.

20. sam-abhi-i zbliżyć się taṇḍula m. ziarno (ryżu) vi-śvas zaufać pra-sṛi C. rozciągnąć pra-kship rzucać hâlâhala n. trucizna sadṛiśa podobny tala mn. powierzchnia, ziemia pod drzewem etc. sinduvâra n. jagoda drzewa Sinduvâra nibhṛita ukryty vâkya n. mowa argalâ f. rygiel, zapora, przeszkoda ni-vṛi C. powstrzymać.

Str. 2.

aṅkura m. latorośl vi-îksh widzieć,patrzeć,uważać antara n. sposobność,czas parivâra m. orszak,świta pari-bhram błąkać się (latać tu i owdzie).

5. jihvâ f. język laulya n. chciwość,łakomstwo bhakshaṇa n. jedzenie ni-bandh związać,spętać pra-sanj lgnąć do acintita niespodziewany vadha m. zabójstwo,śmierć ajña głupi mîna m. ryba dosha m. błąd,wina paulastya im.wł. (Patronymicum) dâra m.pl. żona hara m. porwanie vi-jñâ poznać heman n. złoto hariṇa m. gazela asaṁbhava m. niemożliwość laksh widzieć,spostrzedz sahasâ nagle

10. anartha m. nieszczęście prati-â-sad p. blizki vipatti f. nieszczęście muh p. mûḍha ogłupiały prâyas po większej części kshi ginąć,niknąć kṛitânta m. bóg śmierci,przeznaczenie pâśa m. sznur,pęto bandh wiązać daiva n. przeznaczenie upa-han dotknąć,uderzyć cetas n. umysł,serce kubja krzywy -gâmin chodzący.

15. pra-hṛish p. uradowany pra-ud-yam podnieść yashṭi f. kij pra-â-dhâv przybiedz man poznać â-yâ przyjść bhî bać się vyasana n. nieszczęście hâ pass. niknąć pâra mn. przeciwległy brzeg prabhâva m. moc saṁśaya m. ~~wątpliwy~~ wątpliwość; asaṁśaya niewątpliwy.

Рапсаанта ед. числ, отр. I.

Я-гавь весёд предпт ронускаме адина плетвэу садвема п. зво-
дек предйма медну,ноеону бундитае ронумну балмаемта бардео ноеону
садь с. мулгопас аан предпт кепуа п. ецгава адин м. муза кйгма м.
ёолм.

Б. тад уатйа јеко то,так переделад ап-аит ацгапес: аппемйуало
ацгопас,мгёсе племе,опмиадтд дабвпёдуа полдпгоиу јападеда м.
ранетво,ецгопа,кред дпма дабекп; дйгеда дабеко,э садека оцёуёут ое-
пйсу гедгопйа м. гйепа јадепе м. дгеено. рёда јпд. гоёну
ипапуа м. ртак цре-бпид јеёс кйја м. гобеа,оцад я-уді полгупае
ёотира пп. муйгёпеле,датпа ойёуа ғ. еіап я-ёуа с. кгпедріо
ратпйа м. подпоёну,медпоиіе апидпа м. ппоёпко,гпеёеа айпаё ргпаріе
уцғ р. уадта ецоёпу ёайпдті п. ртак ғіуапа п. ппуёйко уіайпае, п.
уіайпак месёдзіе уі-іцр гоеаіепе,бапре сйаде р. ліёс.

10. кеді м. мафра кпіа п. ппоёпко,гедена е.ецгпбра м. рпабіет,ргеі,
пайде ргпёйуа м. орёгепгі ейд (8).міпоёс уі-ёгапкь. р. уіегебба
р.ацу. бес фбауу, медіцре м. рагоседа пі-ра ёаре кцепиа п. кепіат
ейаиё ейауіё,уіебіё тцгп м. фгпеко. ацре п. сиёопок,саёёс јіуа м.
ейпоґепіе,ґесіоёа. ёапрка м. ппоёпко. аибёеда муёуіадопе;ёсу ргиуіеп-
пеёс,ргпуайпе; ёйдта м. отёёат. уаўаа м. ирта. ґрйёауёта ғ. цгеуппа-
пге уёоіа рпа п. міёаёо. іd-діе Abe. уе.ёапцёо,кп,ж ейепцкеп до
ргв-пај уіпнёуо.

15. ецпцй мцёаб; ецпцґіта ууаіўту ла ёаупрта. цгоіпа подпіёеіопу
ж чопр,паіёопу ґоёа м. міоау сцгёа пр. пора. ґіпйпра м. ацпа
ацага м.ироуіёе. ёаппдпе пгеёеіцгпу,пеприёеіж (ёигпёопу цуаупоф)
уі-оіпґ поапуёіас,поцуаёаё. дцгеёцпап ацу. ёеіоуа м. ргиуцціок, пґіёёка-
пге уёуіа м. дгёёоа ґіпопа. ябві-і ацґіёаё ецё. -уёаіп піёаёка,іёоу
уіпаёа м. ёёеґіда,ёпігаё. ёаіпуідйа поапаіу ёайаца пп. спчіґа
пі-уцґ ёагоёсіё. пге-уаа пгёапомуіс. Іцбйпата м. пуёґіуу.

20. ёап-ябіі-і ябііаус ецё. ёацдціа м. ґіапдпо (уёцу) уі-ёуаёуёа-
цаёё. пга-ецґ с. пґаёеіёцдцё. пра-кёцр ууцаёё. пагабаіа п. ґіцсґпаа
ёадґіа ґоёопну. ґеіа пп. ромёеидпіґ. ґіоміа ров дцёеуоп ецс.
ацпдіуага г. ругіеґ. ёапога. ргпёёеккёа пі-уґа с. ромёпёцпаё.

Отр. 2.

аикцпа м. іаґогоёі уі-їкэп wідґаёё,ратцёё,шаёаё ацґапа п.
ецоёопоёё,ёаёа раґґуёра м. ацёаёк,ёуіїа ґаі-ґбпцап ґіёуае ецё (іа-
ґаё ґі і ошёаіу).

5. ґіґуа ғ. ґёцк іёцуа м. ёпоґшёё,ёаґошеуо ёпіеґёпёа п.
ґёоёапіе пі-ёапдп ёшіёёае,ецрёаё у ргв-ёапґ ґецёё до ёаоґіїа піёопо-
ёеіацну уадїа м. ёаёоґёіпо,ацгоёе ёіїа ріцрі мїіа м. урва доёпа
м. ріёд,уіпа ґаццеґуа іп.мґ. (ґёґіоупуґіоцм) ёёра м.ґі. ҳопа пага м.
ґоруапіе уі-їіпе ґоёапё. ґіецп м. ёіоґо пагіра м. ґаагіе ассйпёуа
м. піепоїґшоёё. їакап уіёґіёе,ецоёґр-ёа ассйпёа пеґіа.
10. апагґіпа п. піеёёеґёаёіе ґгеґі-ё-ёад р. ёіцґкґі уіраґґі ғ.
піёёґа,ёаёе ґпп ғ. пцёйа ёаґцріаґу ґгёуаёа по ыґёкёеґі ёеёёаі кёіа
ґіпёе.пікпёе кґіґаґґа п. ґёеу ацґпёд.ґгеёапёаёаґіе ґёёе м. ёапг.ґёґро
ёапдй ыґёуаё ёаґіуа п. ґгеёапёаёаґіа. ццапёап дойґпёе.ыёпёуе ёеґёа м.
цыуаґ,ёаґуе кцрІё ктёуыу -ёаыіп енодёеру.

15. ґра-ґцґап ғ. ґґёоыаґу ґра-цд-уам ґоднґаёё. уёапґі ғ. кеґ
ґра-ё-ґцёу ґґуёґіёё. ґап ґоґпе. пґпёе ґпа. ґіґоёеґґаёу ёґёё ыёё ецё. уґаёапё
м. міёёеёґёёсіо ґіа ґёёе. пґпёе ґпа. ґіґоёеґґаёу ёґёё ыёё ецё. ґпаґёёуа
м. ґоо ёапёёауа м. ыёёґёґґыёё; ёапґёёауа ґіеґцґоґґіґу.

PAÑCATANTRA I,2.

ekasmin pradeśe kaścid gomâyur nâma śṛigâlaḥ kshutkshâmakaṇṭha itaś cetaś ca paribhraman ~~vṛ~~ vane sainyadvayasaṁgrâmabhûmim apaśyat. tasyâṁ ca dundubheḥ patitasya vâyuvaśâd uddhataśâkhâgrair hanyamânasya śabdam aśṛiṇot. atha kshubhitahṛidayaś cintayâmâsa. aho vinashṭo 'smi. tad yâvan nâsya proccâritasya dṛishṭigocare gacchâmi tâvad anyato vrajâmîti. atha vâ naitad yujyate sahasaiva pitṛiparyâyâgataṁ vanaṁ tyaktum. uktaṁ ca.

bhaye vâ yadi vâ harshe saṁprâpte yo vimarśayet
kṛityaṁ na kurute vegân na sa saṁtâpam âpnuyât.

tat tâvaj jânâmi kasyâyaṁ śabda iti. dhairyam âlambya vyamarśayat. yâvan mandaṁ mandaṁ pratigacchati tâvad dundubhim apaśyat. yâvac châkhâgrair vâyuvaśâd dhanyate tâvac chabdaṁ karoti. anyathâ tûshṇîm âste. tataś ca samyak parijñâya samîpaṁ gatvâ svayam eva kautukâd atâḍayat. bhûyaś ca harshâd acintayat. aho cirâd etad asmâkaṁ mahad bhojanam âpatitam. tan nûnam etan mâṁsamedosṛigbhiḥ pûritaṁ bhavishyati. tataḥ parushacarmâvaguṇṭhitaṁ kathamapi vidârya ekadeśe chidraṁ kṛitvâ saṁhṛishṭamanâḥ praviśṭaḥ. paraṁ carma vidârayato daṁshṭrâbhaṅgaḥ saṁjâtaḥ. atha tad dârucarmaviśesham âlokya nirâśîbhûtaḥ ślokam enam apaṭhat.

pûrvam eva mayâ jñâtaṁ pûrṇam etad dhi medasâ
yâvat praviśya paśyâmi tâvac carma ca dâru ca.

tato na śabdamâtrâd bhetavyam.

Pańc. I, 2. Tekst

Pañcatantra 1, 10. asti kasmiṁścid vanoddeśe caṇḍaravo nâma śṛigâlaḥ. sa kadâcit kshudhâvishṭo jihvâlaulyân nagaramadhye pravishṭaḥ. atha taṁ sârameyâ vilokya sarvataḥ śabdâyamânâḥ paridhâvya tîvradantair bhakshayitum ârabdhâḥ. so 'pi tair bhakshyamâṇaḥ prâṇabhayât pratyâsannarajakagṛihaṁ pravishṭaḥ. tatra nîlîrasapûrṇamahâbhâṇḍam âsît. tatra sârameyair âkrânto bhâṇḍamadhye patitaḥ. atha yâvan nishkrântas tâvan nîlîvarṇaḥ saṁjâtaḥ. tatrâpare sârameyâs taṁ śṛigâlam ajânanto yathâbhishṭadiśaṁ jagmuḥ. caṇḍaravo 'pi dûrataraṁ pradeśam âsâdya kânanâbhimukhaṁ pratasthe na ca nîlavarṇena kadâcin nijaraṅgas tyajyate. uktaṁ ca.

vajralepasya mûrkhasya nârîṇâṁ karkaṭasya ca
eko grahas tu mînânâṁ nîlîmadyapayor yathâ.

atha taṁ haragalagaralatamâlasamaprabham apûrvaṁ sattvam avalokya sarve siṁhavyâghradvîpivṛikaprabhṛitayo 'raṇyanivâsino bhayavyâkulitacittâḥ samantât palâyanakriyâṁ kurvanti kathayanti ca. na jñâyate 'sya kîdṛig viceshṭitaṁ paurushaṁ ca. tad dûrataraṁ gacchâmaḥ. uktaṁ ca.

na yasya ceshṭitaṁ vidyân na kulaṁ na parâkramam
na tasya viśvaset prâjño yadîcchec chriyam âtmanaḥ.

caṇḍaravo 'pi bhayavyâkulitân vijñâyedam âha. bho bhoḥ śvâpadâḥ kiṁ yûyaṁ mâṁ dṛishṭvaiva saṁtrastâ vrajatha. tan na bhetavyam. ahaṁ brahmaṇâdya svayam eva sṛishṭvâbhihitaḥ. yac chvâpadânâṁ kaścid râjâ nâsti tat tvaṁ mayâdya sarvaśvâpadaprabhutve 'bhishiktas tato gatvâ tân sarvân paripâlayeti. tato 'ham atrâgataḥ. tan mama cchatracchâyâyâṁ sarvair api śvâpadair vartitavyam. ahaṁ kakuddrumo nâma râjâ trailokye 'pi saṁjâtaḥ. tac chrutvâ siṁhavyâghrapuraḥsarâḥ śvâpadâḥ svâmin prabho samâdiśeti vadantas taṁ parivavruḥ. atha tena siṁhasyâmâtyapadavî pradattâ vyâghrasya śayyâpâlakatvaṁ dvîpinas tâmbûlâdhikâro vṛikasya dvârapâlakatvam. ye câtmîyâḥ śṛigâlâs taiḥ sahâlâpamâtram api na karoti. śṛigâlâḥ sarve 'pi niḥsâritâḥ. evaṁ tasya râjyakriyayâ vartamânasya siṁhâdayo mṛigân vyâpâdya tatpurataḥ prakshipanti. so 'pi prabhudharmeṇa sarveshâṁ tân pravibhajya prayacchati. evaṁ gacchati kâle kadâcid dûradeśe śabdâyamânâḥ śṛigâlâ âkarṇitâḥ. teshâṁ śabdaṁ śrutvâ pulakitatanur ânandâśrupûrṇanayanas târasvareṇa virotum ârabdhaḥ. atha te siṁhâdayas taṁ târasvaram âkarṇya śṛigâlo 'yam iti matvâ lajjayâdhomukhâḥ kshaṇaṁ sthitvâ procuḥ. bho vâhitâ anena vayam. kshudraśṛigâlo 'yam. tad vadhyatâṁ iti. so 'pi tad âkarṇya palâyitum icchaṁs tatra sthâna eva siṁhâdibhiḥ khaṇḍaśaḥ kṛito mṛitaś ca. ato 'haṁ bravîmi.

tyaktâś câbhyantarâ yena bâhyâś câbhyantarîkṛitâḥ
sa eva mṛityum âpnoti yathâ râjâ kakuddrumaḥ.

Pañc. I,17. asti kasmiṁścit parvataikadeśe vânarayûtham. tac ca kadâcid dhemantasamaye saumyavâtasaṁsparśavepamânakalevaraṁ pravarshadghanadhârânipâtasamâhataṁ na kathaṁcic chântim agamat. atha kecid vânarâ vâ vahnikaṇasadṛiśâni guñjâphalâni vicitya vahnivâñchayâ phûtkurvantaḥ samantât ṭasthuḥ. atha sûcîmukho nâma pakshî teshâṁ taṁ vṛithâyâsam avalokya provâca. bho bhavantaḥ sarve mûrkhatamâḥ. naite vahnikaṇâ vahnikaṇasadṛiśâni ~~guñjâphak~~ guñjâphalâny etâni. tat kim vṛithâśrameṇa. naitasmâc chîtarakshâ bhavati. tad anvishyatâṁ kaścin nirvâto vanapradeśo guhâ vâ girikandaraṁ vâ. adyâpi sâṭopo megho dṛiśyate. atha teshâm ekatamo vṛiddhavânaras tam uvâca. bhoḥ kiṁ tavânena vyâpâreṇa. tad gamyatâm. uktaṁ ca.

muhurvighnitakarmâṇaṁ dyûtakâraṁ parâjitam
nâlâpayed vivekajño ya icchec chreya âtmanaḥ.

tathâ ca. âkheṭakaṁ vṛithâkleśaṁ mûrkhaṁ vyasanasaṁsthitam
samâlâpena yo yuṅkte sa gacchati parâbhavam.

so 'pi tam anâdṛitya bhûyo 'pi vânarân anavaratam âha. bhoḥ kiṁ vṛithâkleśena. atha yâvad asau na kathaṁcit pralapan viramati tâvad ekena vânareṇa vyarthaśramatvât kupitena pakshâbhyâṁ gṛihîtvâ śilâyâm âsphâlita uparataś ca. ato 'haṁ bravîmi.

nânâmyaṁ namate dâru nâśmani syât kshurakriyâ
sûcîmukha vijânîhi nâśishyâyopadiśyate.

tathâ ca. upadeśo hi mûrkhâṇâṁ prakopâya na śântaye
payaḥpânaṁ bhujaṁgânâṁ kevalaṁ vishavardhanam.

Pañc. IV,6. asty atra dharâpîṭhe vikaṇṭakaṁ nâma nagaram. tatra mahâdhana îśvaro nâma bhâṇḍapatiḥ. tasya catvâro jâmâtṛikâ avantîpîṭhât prâghûrṇakâ vikaṇṭakapure samâyâtâḥ. te ca tena mahatâ gauraveṇâ-
~~bha~~ bhyarcitâ ~~bhojanâchâdanâdibhiḥ~~. bhojanâcchâdanâdibhiḥ. evaṁ teshâṁ tatra vasatâṁ mâsashaṭkaṁ saṁjâtam. tata îśvareṇa svabhâryoktâ. yad ete ~~ja~~ jâmâtaraḥ paramagauraveṇâvarjitâḥ svâni gṛihâṇi na gacchanti. tat kiṁ kathyate. vinâpamânaṁ na yâsyanti. tad adya bhojanavelâyâṁ pâdaprakshâlanârthaṁ jalaṁ na deyaṁ yenâpamânaṁ jñâtvâ parityajya gacchantîti. tathânushṭhite gargaḥ pâdaprakshâlanâpamânât somo laghvâsanadânâd dattaḥ kadaśanato yâtaḥ. evaṁ te trayo 'pi parityajya gatâḥ. caturthaḥ śyâmalako yâvan na yâti tâvad ardhacandrapradânena nishkâsitaḥ. ato 'haṁ bravîmi.

gargo hi pâdaśaucâl laghvâsanadânato gataḥ somaḥ
dattaḥ kadaśanabhojyâc chyâmalakaś cârdhacandreṇeti.

Рано. I,7. Asti kasmîsoit paryatairkadoše vanerayîtam. Iaca kadâcid dîmentasaneye asumyavâtasasmi arsâvopamânkaleyavam. Prayarsheduhanadhâmtipâtasamêhatam na kathamcid cîmântim agamat. atha kecid vênaršvâ vânmikapasadrišânt gunîjâphalâmt vicitya vanmivâmcheyâ phullkuryantaḫ sanmatat tasthuḫ. atha sûcîmukho nâma pakshî tesham vrittâyâsam avalokya provâca. bho bhavantaḫ sarve mûrkhatamâḫ. naite vanmikena vanmikâsadrišâḫ sanmâphalâḫ gunîjâphalâmy etâni. tat kim vrithâśrameṇa. naitasmâc chîtarakshe bhavati. tad anvishyatâm kasmin mrvâto vanpradoso guhâ vâ mrikkamtam vâ. adyâpi sâtopo mantho dṛśyate. atha teshâm ekatamo vrddhavânaras tam uvâca. bhoḫ kim tavânena vyâpâreṇa. tad manyatâm. uktam ca.

mûlanvishyantikarmâṇam dvîtakârâm pariṣîtam

nâlâpayed vivekajño ya icchec chreya âtmanaḫ.

tatha ca. akhṇḍakam vrithâkleśam mûrkham vyasanasamshritam

samâśâpena yo yuṅkte sa pacyeit parâbhavam.

so 'pi tam anâdrtya bhûyo 'pi vânarân anavaratam âha. bhoḫ kim vrithâkleśena. atha vâvad asau na kathamcit pralayam yâmati tâvad ahaṃ vanaṃ vyavthâpayâmatvât kupitena pakshâbhyâm mrithvâ śilâyâm âsphâlita mvarataś ca. ato 'ham bravimi.

nâmânyam manute dâru mâsmant svât kâmarakrivâ

sûcîmukha vijânihi mâśilâyopadiśyate.

tatha ca. upadeśo hi mûrkhâṇâm prakopâya na śântaye

payaḫpânam bhujangânâm kevalam vishavardhanam.

Рано. IV,6. Anty atra dharâpîthe vikaṇṭakâḫ nâma manavam. tesham mahadbala śarîro nâma bhâgadheyiḫ. tasya catvâro jâmâtriko avamîpîthât pushṭipoṣaka vikaṇṭakamve asanvâtâḫ. te ca tena mahatâ samaveṇâsha bhyavoitâ bhojanâccheḍanâbhiḫ. bhojanâccheḍanâbhiḫ. evam teshâm tatra vasatâm mâsasaṅkhyâm samjâtam. tata îśvarena avabhâryokta. yad ete ⁴⁄₄ jâmâtarâḫ parmaṇavenavopâyaṃjitâḫ svâmi gṛihâṇ na gacchanti. tat kim kâryate. vinâpamânam na yâsyanti. tad adya bhojanavelâyâm nâdhyakshâḫ nârthaṃ jalam na deyam yenâpamânam jîtva pravisyanti. tathâmbhûte pravesh nâdhyakshâḫ anâpamânât sono jagmâsanâdhâd datteḫ kadâsamato yâtaḫ. evam te tasyo 'pi parityaya gataḫ. catuṛthaḫ svâmalako yâvan na yâti tâvad ardhacandrapranâmena nishkâsitaḫ. ato 'ham bravimi.

yasyo hi pâdasaṃcâḫ jagmâsanâdanato gataḫ somaḫ

datteḫ kadâsambhojâc cyâmalakâś cârdhacandrenâ.

Pañcatantra III,3.

kasmiṁścid adhishṭhâne mitraśarmâ nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. sa kadâcin mâghamâse paśuprârthanâya grâmântaraṁ gataḥ. tatra tena kaścid yajamâno yâcitaḥ. bho yajamâna âgâminyâm amâvâsyâyâṁ yakshyâmi yajñam. tad dehi me paśum ekam. atha tenâtîvapîvaratanuḥ paśuḥ pradattaḥ. so 'pi taṁ skandhe kṛitvâ satvaraṁ purâbhimukhaṁ pratasthe. atha tasya gacchato mârge trayo dhûrtâḥ kshutkshâmakaṇṭhâḥ saṁmukhâ babhûvuḥ. tais tâdṛiśaṁ pîvaratanuṁ paśuṁ skandhe kṛitam âlokya mitho 'bhihitam. bho asya paśor bhakshaṇâd adyatanîyo himapâto vyarthatâṁ nîyate. tad enam vañcayitvâsya sakâśâd gṛihyate. atha teshâm ekatamo veshaparivartanaṁ vidhâya saṁmukho bhûtvâparamârgeṇa tam âhitâgnim ûce. bho bho bâlâgnihotrin kim evaṁ janaviruddhaṁ hâsyakâryam anushṭhîyate yad esha sârameyo 'pavitraḥ skandhâdhirûḍho nîyate. tatas tena brâhmaṇena kopâvishṭenâbhihitam. aho kim andho bhavân yat paśuṁ sârameyaṁ pratipâdayasi. sa âha. brahman na kopaḥ kâryaḥ yathecchaṁ gamyatâm. atha yâvat kiṁcid vanântaraṁ gacchati tâvad dvitîyo dhûrtaḥ saṁmukham abhyupetya tam uvâca. bho brahman kashṭaṁ kashṭam. yady api vallabho 'yaṁ mṛitavatsas tathâpi skandha âropayitum aśakyaḥ. athâsau sakopam âha. bhoḥ kim andho bhavân yat paśuṁ mṛitavatsaṁ vadasi. so 'bravît. bhagavan mâ kopaṁ kuru. ajñânân mayâbhihitam. tat tvam âtmana ucitena samâcareti. atha yâvat stokaṁ vanântaraṁ gacchati tâvat tṛitîyo dhûrtaḥ saṁmukham upetya tam uvâca. bho ayuktam etad yad râsabhaṁ skandhârûḍhaṁ nayasi. tat tyajainaṁ yâvat ko 'pi na paśyati. athâsau taṁ paśuṁ râkshasaṁ manyamâno bhayâd bhûmau prakshipya svagṛiham uddiśya palâyitum prârabdhaḥ. tatas te 'pi trayo militvâ paśum âdâya yathecchaṁ bhakshitum ârabdhâḥ.

Pañcatantra III, 3

Tekst.

Pañcatantra V, 9.

kasmiṁścid adhishṭhâne kaścit svabhâvakṛipaṇo nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. tena bhikshârjitaiḥ saktubhir bhuktvâvaritair ghaṭaḥ paripûritaḥ. taṁ ca ghaṭaṁ nâgadante 'valambya tasyâdhastât khaṭvâṁ nidhâya satatam ekadṛishṭyâ tam avalokayati. atha kadâcid râtrau vyacintayat. saktubhiḥ paripûrṇo 'yaṁ ghaṭo vartate. yadi durbhikshaṁ bhavishyati tad anena rûpakâṇâṁ śatam utpatsyate. tatas tenâjâdvayaṁ grahîshye. tataḥ shaṇmâsikaprasavavaśâd ajâyûthaṁ bhavishyati. tato 'jâbhiḥ prabhûtâ gâ grahîshyâmi gobhir mahishîr mahishîbhir vaḍavâḥ. vaḍavâprasavataḥ prabhûtâ aśvâ bhavishyanti. teshâm vikrayât prabhûtaṁ suvarṇaṁ bhavishyati. suvarṇena catuḥśâlaṁ gṛihaṁ sampatsyate. tataś ca kaścid brâhmaṇo mama gṛiham âgatya prâptavarâṁ rûpâḍhyâṁ kanyâṁ dâsyati. tatsakâśât putro me bhavishyati. tasyâhaṁ somaśarmeti nâma karishyâmi. tat tasmiṁ jânucalanayogye saṁjâte 'haṁ pustakaṁ gṛihîtvâśvaśâlâyâḥ ~~pṛishṭhadeśa-upavishṭaḥ~~ pṛishṭhadeśa upavishṭas tad avadhârayishyâmi. atrântare somaśarmâ mâṁ dṛishṭvâ jananyutsaṅgâj jânupracalanaparo 'śvakhurâsannavartî matsamîpaṁ gamishyati. tato 'haṁ brâhmaṇîṁ kopâvishṭo 'bhidhâsyâmi. gṛihâṇa tâvad bâlakam. sâpi gṛihakarmavyagratayâ madvacanaṁ na śroshyati. tato 'haṁ samutthâya tâṁ pâdaprahâreṇa tâḍayishyâmi. evaṁ tena dhyânasthitena tathaiva pâdaprahâro datto yathâ sa ghaṭo bhagnaḥ. saktubhiḥ pâṇḍuratâṁ gataḥ.

Pañcatantra V, 9.
Tekst.

Pańcatantra ed. Bühler, str. 1.

â-rabh zacząć prâpti pozyskanie âdima pierwszy sâdhana n. środek prâjña mądry,uczony buddhimat rozumny bahuśruta bardzo uczony sâdh C. wykonać âśu prędki kârya n. sprawa âkhu m. mysz kûrma m. żółw.

5. tad yathâ jako to,tak naprzykład anu-śru słyszeć; anuśrûyate słychać,wieść niesie,opowiadają dâkshiṇâtya południowy janapada m. państwo,strona,kraj dûra daleki; dûreṇa daleko,z daleka châyâvat cienisty nyagrodha m. Ficus indica pâdapa m. drzewo nânâ Ind. różny vihaṅga m. ptak upa-bhuj jeść kîṭa m. robak,owad â-vṛi pokrywać koṭara mn. wydrążenie,dziura châyâ f. cień â-śvas C. krzepić pathika m. podróżny,wędrowiec samûha m. mnóstwo,rzesza athavâ przecie yuj p. yukta stosowny śakunti m. ptak nivaha m. mnóstwo vishvac, n. vishvak wszędzie vi-lup rozdzierać,targać chada m. liść.

10. kapi m. małpa kula n. mnóstwo,rzesza skandha m. grzbiet,pień, gałąź praśraya m. opieranie się (?),miłość vi-śrambh, p. viśrabdha n.adv. bez obawy madhupa m. pszczoła ni-pâ ssać kusuma n. kwiat ślâgh sławić,wielbić taru m. drzewo aṅga n. członek,część jîva m. stworzenie,istota saṁgha m. mnóstwo sukhada wyświadczający przyjemność,przysługę bhâra m. ciężar vâyas m. wrona prâṇayâtrâ f. utrzymanie życia pura n. miasto ud-diś Abs. wskazując,ku,w kierunku do pra-cal wyruszyć.

15. sphuṭ pękać; sphuṭita wygięty na zewnątrz ûrdhva podniesiony w górę,najeżony kesa m. włosy caraṇa mn. noga kiṁkara m. sługa âkâra m. postać saṁmukha przeciwległy,naprzeciw (zwrócony twarzą) vi-cint rozmyślać,rozważać durâtman zły âśraya m. przytułek, mieszkanie vaṭa m. drzewo figowe abhi-i zbliżać się -vâsin mieszkający vinâśa m. zagłada,śmierć bahuvidha rozmaity kshaṇa mn. chwila ni-vṛit zawrócić pra-vac przemówić lubdhaka m. myśliwy.

20. sam-abhi-i zbliżyć się taṇḍula m. ziarno (ryżu) vi-śvas zaufać pra-sṛi C. rozciągnąć pra-kship rzucać hâlâhala n. trucizna sadṛiśa podobny tala mn. powierzchnia, ziemia pod drzewem etc. sinduvâra n. jagoda drzewa Sinduvâra nibhṛita ukryty vâkya n. mowa argalâ f. rygiel, zapora, przeszkoda ni-vṛi C. powstrzymać.

Str. 2.

aṅkura m. latorośl vi-îksh widzieć,patrzeć,uważać antara n. sposobność,czas parivâra m. orszak,świta pari-bhram błąkać się (latać tu i owdzie).

5. jihvâ f. język laulya n. chciwość,łakomstwo bhakshaṇa n. jedzenie ni-bandh związać,spętać pra-sanj lgnąć do acintita niespodziewany vadha m. zabójstwo,śmierć ajña głupi mîna m. ryba dosha m. błąd,wina paulastya im.wł. (Patronymicum) dâra m.pl. żona hara m. porwanie vi-jñâ poznać heman n. złoto hariṇa m. gazela asaṁbhava m. niemożliwość laksh widzieć,spostrzedz sahasâ nagle

10. anartha m. nieszczęście prati-â-sad p. blizki vipatti f. nieszczęście muh p. mûḍha ogłupiały prâyas po większej części kshi ginąć,niknąć kṛitânta m. bóg śmierci,przeznaczenie pâśa m. sznur,pęto bandh wiązać daiva n. przeznaczenie upa-han dotknąć,uderzyć cetas n. umysł,serce kubja krzywy -gâmin chodzący.

15. pra-hṛish p. uradowany pra-ud-yam podnieść yashṭi f. kij pra-â-dhâv przybiedz man poznać â-yâ przyjść bhî bać się vyasana n. nieszczęście hâ pass. niknąć pâra mn. przeciwległy brzeg prabhâva m. moc saṁśaya m. wątpliwość; asaṁśaya niewątpliwy.

PAÑCATANTRA I,2.

ekasmin pradeśe kaścid gomāyur nāma śṛigālaḥ kshutkshāmakaṇṭha itaś cetaś ca paribhraman ~~vṛ~~ vane sainyadvayasaṅgrāmabhūmim apaśyat. tasyāṁ ca dundubheḥ patitasya vāyuvaśād uddhataśākhāgrair hanyamānasya śabdam aśṛiṇot. atha kshubhitahṛidayaś cintayāmāsa. aho virashṭo 'smi. tad yāvan nāsya proccāritasya dṛishṭigocare gacchāmi tāvad anyato vrajāmīti. atha vā naitad yujyate sahasaiva pitṛiparyāyāgataṁ vanaṁ tyaktum. uktaṁ ca.

bhaye vā yadi vā harshe saṁprāpte yo vimarśayet
kṛityaṁ na kurute vegān na sa saṁtāpam āpnuyāt.

tat tāvaj jānāmi kasyāyaṁ śabda iti. dhairyam ālambya vyamarśayat. yāvan mandaṁ mandaṁ pratigacchati tāvad dundubhim apaśyat. yāvac chākhāgrair vāyuvaśād dhanyate tāvac chabdaṁ karoti. anyathā tūshṇīm āste. tataś ca samyak parijñāya samīpaṁ gatvā svayam eva kautukād atāḍayat. bhūyaś ca harshād acintayat. aho cirād etad asmākaṁ mahad bhojanam āpatitam. tan nūnam etan māṁsamedosṛigbhiḥ pūritaṁ bhavishyati. tataḥ parushacarmāvaguṇṭhitaṁ kathamapi vidārya ekadeśe chidraṁ kṛitvā saṁhṛishṭamanāḥ pravishṭaḥ. paraṁ carma vidārayato daṁshṭrābhaṅgaḥ saṁjātaḥ. atha tad dārucarmaviśesham ālokya nirāśībhūtaḥ ślokam enam apaṭhat.

pūrvam eva mayā jñātaṁ pūrṇam etad dhi medasā
yāvat praviśya paśyāmi tāvac carma ca dāru ca.

tato na śabdamātrād bhetavyam.

Pañcatantra 1, 10. asti kasmiṁścid vanoddeśe caṇḍaravo nâma śṛigâlaḥ. sa kadâcit kshudhâvishṭo jihvâlaulyân nagaramadhye pravishṭaḥ. atha taṁ sârameyâ vilokya sarvataḥ śabdâyamânâḥ paridhâvya tîvradantair bhakshayitum ârabdhâḥ. so 'pi tair bhakshyamâṇaḥ prâṇabhayât pratyâsannarajakagṛihaṁ pravishṭaḥ. tatra nîlîrasapûrṇamahâbhâṇḍam âsît. tatra sârameyair âkrânto bhâṇḍamadhye patitaḥ. atha yâvan nishkrântas tâvan nîlîvarṇaḥ saṁjâtaḥ. tatrâpare sârameyâs taṁ śṛigâlam ajânanto yathâbhîshṭadiśaṁ jagmuḥ. caṇḍaravo 'pi dûrataraṁ pradeśam âsâdya kânanâbhimukhaṁ pratasthe na ca nîlavarṇena kadâcin nijarañgas tyajyate. uktaṁ ca.

vajralepasya mûrkhasya nârîṇâṁ karkaṭasya ca
eko grahas tu mînânâṁ nîlîmadyapayor yathâ.

atha taṁ haragalagaralatamâlasamaprabham apûrvaṁ sattvam avalokya sarve siṁhavyâghradvîpivṛikaprabhṛitayo 'raṇyanivâsino bhayavyâkulitacittâḥ samantât palâyanakriyâṁ kurvanti kathayanti ca. na jñâyate 'sya kîdṛig viceshṭitaṁ paurushaṁ ca. tad dûrataraṁ gacchâmaḥ. uktaṁ ca.

na yasya ceshṭitaṁ vidyân na kulaṁ na parâkramam
na tasya viśvaset prâjño yadîcchec chriyam âtmanaḥ.

caṇḍaravo 'pi bhayavyâkulitân vijñâyedaṁ âha. bho bhoḥ śvâpadâḥ kiṁ yûyaṁ mâṁ dṛishṭvaiva saṁtrastâ vrajatha. tan na bhetavyam. ahaṁ brahmaṇâdya svayam eva sṛishṭvâbhihitaḥ. yac chvâpadânâṁ kaścid râjâ nâsti tat tvaṁ mayâdya sarvaśvâpadaprabhutve 'bhishiktas tato gatvâ tân sarvân paripâlayeti. tato 'ham atrâgataḥ. tan mama cchatracchâyâyâṁ sarvair api śvâpadair vartitavyam. ahaṁ kakuddrumo nâma râjâ trailokye 'pi saṁjâtaḥ. tac chrutvâ siṁhavyâghrapuraḥsarâḥ śvâpadâḥ svâmin prabho samâdiśeti vadantas taṁ parivavruḥ. atha tena siṁhasyâmâtyapadavî pradattâ vyâghrasya śayyâpâlakatvaṁ dvîpinas tâmbûlâdhikâro vṛikasya dvârapâlakatvam. ye câtmîyâḥ śṛigâlâs taiḥ sahâlâpamâtram api na karoti. śṛigâlâḥ sarve 'pi niḥsâritâḥ. evaṁ tasya râjyakriyayâ vartamânasya siṁhâdayo mṛigân vyâpâdya tatpuratah prakshipanti. so 'pi prabhudharmeṇa sarveshâṁ tân pravibhajya prayacchati. evaṁ gacchati kâle kadâcid dûradeśe śabdâyamânâḥ śṛigâlâ âkarṇitâḥ. teshâṁ śabdaṁ śrutvâ pulakitatanur ânandâśrupûrṇanayanas târasvareṇa virotum ârabdhaḥ. atha te siṁhâdayas taṁ târasvaram âkarṇya śṛigâlo 'yam iti matvâ lajjayâdhomukhâḥ kshaṇaṁ sthitvâ procuḥ. bho vâhitâ anena vayam. kshudraśṛigâlo 'yam. tad vadhyatâṁ iti. so 'pi tad âkarṇya palâyitum icchaṁs tatra sthâna eva siṁhâdibhiḥ khaṇḍaśaḥ kṛito mṛitaś ca. ato 'haṁ bravîmi.

tyaktâś câbhyantarâ yena bâhyâś câbhyantarîkṛitâḥ
sa eva mṛityum âpnoti yathâ râjâ kakuddrumaḥ.

Pañcatantra I, 10. asti kasmiṁścid vanoddeśe caṇḍarave nâma

śṛigâlaḥ. sa kadâcit kshudhâvishṭo jihvâlaulyân nagaramadhye pravishṭaḥ.

atha taṁ sârameyâ vilokya sarvataḥ śabdâyamânâḥ paridhâvya tîvradantair

bhakshayitum ârabdhâḥ. so 'pi tair bhakshyamâṇaḥ prâṇabhayât pratyâsanna-

rajakagṛihaṁ pravishṭaḥ. tatra nîlîrasapûrṇamahâbhâṇḍam âsît. tatra sâra-

meyair âkrânto bhâṇḍamadhye patitaḥ. atha yâvan nishkrântas tâvan nîlî-

varṇaḥ saṁjâtaḥ. tatrâpare sârameyâs taṁ śṛigâlam ajânanto yathâbhishṭa-

diśaṁ jagmuḥ. caṇḍarave 'pi cûtarâm pradeśam âśâdya kânanâbhimukhaṁ pra-

tasthe na ca nîlavarṇena kadâcin nijarangas tyajyate. uktaṁ ca.

vajralepanya mûrkhasya nârîṇâṁ karkaṭasya ca

eko grahas tu mînânâṁ nîlîmadyapayor yathâ.

atha taṁ haragalagarilatamâlasamaprabham apûrvaṁ saftvam avalokya sarve

siṁhavyâghradvîpivṛitâprabhṛitayo 'paryanivâsino bhayavyâkulitacittâḥ

samantât palâyanakriyâṁ kurvanti kathayanti ca. na jñâyate 'sya kîdṛig

viceshṭitaṁ parrushaṁ ca. tad dûratarâṁ garchâmaḥ. uktaṁ ca.

na yasya ceshṭitaṁ vidyân na kulaṁ na parâkramam

na tasya viśvâset prâjño yadîcchecchriyam âtmanaḥ.

[illegible] bho bhoḥ śvûpadâḥ kiṁ yûyaṁ

mâṁ dṛishṭvaiva saṁtrastâ vrajathe. tan na bhetavyam. ahaṁ brahmaṇâdya

svayam eva sṛishṭvâbhinitaḥ. yac chvâpadânâṁ kaścid râjâ nâsti tat tvaṁ

mayâdya sarvaśvâpadaprabhutve 'bhishiktas tato gatvâ tân sarvân paripâla-

yeti. tato 'haṁ atrâgataḥ. tan mama cchatracchâyâyâṁ sarvair api śvâpadair

vartitavyam. ahaṁ kakuddrumo nâma râjâ trailokye 'pi saṁjâtaḥ. tac chru-

tvâ siṁhavyâghraparahsarâḥ śvâpadâḥ svâmin prabho samâdiśeti vadantas taṁ

parivavruḥ. atha tena siṁhasyâmâtyapadavî pradattâ vyâghrasya śuvyâpâla-

katvaṁ dvîpinas tambûlâdhikâro vṛikasya dvârapâlakatvam. ye câtmîyâḥ śṛi-

gâlâs tair sahâlâpamâtra api na karoti. śṛigâlâḥ sarve 'pi niṣsâritâḥ.

evaṁ tasya râjyakriyayâ vartamânasya siṁhâdaye mṛigân vyâpâdya tatpuratah

prakshipanti. so 'pi prabhudharmeṇa sarveshâṁ tân pravibhajya prayacchati.

evaṁ garchati kâle kadâcid dûradeśe śabdâyamânâḥ śṛigâlâ âkarṇitâḥ. te-

shâṁ śabdaṁ śrutvâ pulakitatanur ânandâśrupûrṇanayanas târasvareṇa virotum

ârabdhaḥ. atha te siṁhâdayas tâṁ târasvaram âkarṇya śṛigâlo 'yam iti ma-

tvâ lujjayâdhomukhâḥ kshaṇaṁ sthitvâ procuḥ. bho vâhitâ anena vayam. kshu-

draśṛigâlo 'yam. tad vadhyatâm iti. so 'pi tad âkarṇya palâyitum icchaṁs

tatra sthâna eva siṁhâdibhiḥ khaṇḍaśaḥ kṛito mṛitaś ca. ato 'haṁ bravîmi.

tyaktâś cabhyantarâ yena bâhyâś câbhyantarîkṛitâḥ

sa eva mṛityum âpnoti yathâ râjâ kakuddrumaḥ.

Pañc. I,17. asti kasmiṁścit parvataikadeśe vânarayûtham. tac ca kadâcid dhemantasamaye saumyavâtasaṁsparśavepamânakalevaraṁ pravarshadgaṇamadhârânipâtasamâhataṁ na kathaṁcic chântiṁ agarat. atha kecid vânarâ vâ vahnikaṇasadṛiśâni guñjâphalâni vicitya vahnivâñchayâ phûtkurvantaḥ samantât tasthuḥ. atha sûcîmukho nâma pakshî teshâṁ taṁ vṛithâyâsaṁ avalokya provâca. bho bhavantaḥ sarve mûrkhatamâḥ. naite vahnikaṇâ vahnikaṇasadṛiśâni ~~guñjâphal~~ guñjâphalâny etâni. tat kiṁ vṛithâśrameṇa. naitasmâc chîtarakshâ bhavati. tad anvishyatâṁ kaścin nirvâto vanapradeśo guhâ vâ girikandaraṁ vâ. adyâpi sâṭopo megho dṛiśyate. atha teshâṁ ekatamo vṛiddhavânaras tam uvâca. bhoḥ kiṁ tavânena vyâpâreṇa. tad gamyatâṁ. uktaṁ ca.

muhurvighnitakarmâṇaṁ dyûtakâraṁ parâjitam
nâlâpayed vivekajño ya icchec chreya âtmanaḥ.

tathâ ca. âkheṭakaṁ vṛithâkleśaṁ mûrkhaṁ vyasanasaṁsthitam
samâlâpena yo yuṅkte sa gacchati parâbhavam.

so 'pi taṁ anâdṛitya bhûyo 'pi vânarân anavaratam âha. bhoḥ kiṁ vṛithâkleśena. atha yâvad asau na kathaṁcit pralapan viramati tâvad ekena vânareṇa vyarthaśramatvât kupitena pakshâbhyâṁ gṛihîtvâ śilâyâṁ âsphâlita uparataś ca. ato 'haṁ bravîmi.

nânâmyaṁ namate dâru nâśmani syât kshurakriyâ
sûcîmukha vijânîhi nâśishyâyopadiśyate.

tathâ ca. upadeśo hi mûrkhâṇâṁ prakopâya na śântaye
payaḥpânaṁ bhujaṅgânâṁ kevalaṁ vishavardhanam.

Pañc. IV,6. asty atra dharâpîṭhe vikaṇṭakaṁ nâma nagaram. tatra mahâdhana îśvaro nâma bhâṇḍapatiḥ. tasya catvâro jâmâtṛikâ avantîpîṭhât prâghûrṇakâ vikaṇṭakapure samâyâtâḥ. te ca tena mahatâ gauraveṇâ~~bha~~ bhyarcitâ ~~bhojanâchâdanâdibhiḥ~~. bhojanâcchâdanâdibhiḥ. evaṁ teshâṁ tatra vasatâṁ mâsashaṭkaṁ saṁjâtam. tata îśvareṇa svabhâryoktâ. yad ete jâmâtaraḥ paramagauraveṇâvarjitâḥ svâni gṛihâṇi na gacchanti. tat kiṁ kathyate. vinâpamânaṁ na yâsyanti. tad adya bhojanavelâyâṁ pâdaprakshâlanârthaṁ jalaṁ na deyaṁ yenâpamânaṁ jñâtvâ parityajya gacchantîti. tathânushṭhite gargaḥ pâdaprakshâlanâpamânât somo laghvâsanadânâd dattaḥ kadaśanato yâtaḥ. evaṁ te trayo 'pi parityajya gatâḥ. caturthaḥ śyâmalako yâvan na yâti tâvad ardhacandrapradânena nishkâsitaḥ. ato 'haṁ bravîmi.

gargo hi pâdaśaucâl laghvâsanadânato gataḥ somaḥ
dattaḥ kadaśanabhojyâc chyâmalakaś cârdhacandreṇeti.

Pañcatantra III,3.

kasmiṁścid adhishṭhâne mitraśarmâ nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. sa kadâcin mâghamâse paśuprârthanâya grâmântaraṁ gataḥ. tatra tena kaścid yajamâno yâcitaḥ. bho yajamâna âgâminyâm amâvâsyâyâṁ yakshyâmi yajñam. tad dehi me paśum ekam. atha tenâtîvapîvaratanuḥ paśuḥ pradattaḥ. so 'pi taṁ skandhe kṛitvâ satvaraṁ purâbhimukhaṁ pratasthe. atha tasya gacchato mârge trayo dhûrtâḥ kshutkshâmakaṇṭhâḥ saṁmukhâ babhûvuḥ. tais tâdṛiśaṁ pîvaratanuṁ paśuṁ skandhe kṛitam âlokya mitho 'bhihitam. bho asya paśor bhakshaṇâd adyatanîyo himapâto vyarthatâṁ nîyate. tad enaṁ vañcayitvâsya sakâśâd gṛihyate. atha teshâm ekatamo veshaparivartanaṁ vidhâya saṁmukho bhûtvâparamârgeṇa taṁ âhitâgnim ûce. bho bho bâlâgnihotrin kim evaṁ jana-viruddhaṁ hâsyakâryam anushṭhîyate yad esha sârameyo 'pavitraḥ skandhâdhi-rûḍho nîyate. tatas tena brâhmaṇena kopâvishṭenâbhihitam. aho kim andho bhavân yat paśuṁ sârameyaṁ pratipâdayasi. sa âha. brahman na kopaḥ kâryaḥ yatheccham gamyatâm. atha yâvat kiṁcid vanântaraṁ gacchati tâvad dvitîyo dhûrtaḥ saṁmukham abhyupetya tam uvâca. bho brahman kashṭaṁ kashṭam. yady api vallabho 'yaṁ mṛitavatsas tathâpi skandha âropayitum aśakyaḥ. athâsau sakopam âha. bhoḥ kim andho bhavân yat paśuṁ mṛitavatsaṁ vadasi. so 'bravît. bhagavan mâ kopaṁ kuru. ajñânân mayâbhihitam. tat tvam âtmana ucitena samâcareti. atha yâvat stokaṁ vanântaraṁ gacchati tâvat tṛitîyo dhûrtaḥ saṁmukham upetya tam uvâca. bho ayuktam etad yad râsabhaṁ skandhârûḍhaṁ nayasi. tat tyajainaṁ yâvat ko 'pi na paśyati. athâsau taṁ paśuṁ râkshasaṁ manyamâno bhayâd bhûmau prakshipya svagṛiham uddiśya palâyitum prârabdhaḥ. tatas te 'pi trayo militvâ paśum âdâya yatheccham bhakshitum ârabdhâḥ.

Pañcatantra V, 9.

kasmiṁścid adhishṭhâne kaścit svabhâvakṛipaṇo nâma brâhmaṇaḥ prativasati sma. tena bhikshârjitaiḥ saktubhir bhuktorvaritair ghaṭaḥ paripûritaḥ. taṁ ca ghaṭaṁ nâgadante 'valambya tasyâdhastât khaṭvâṁ nidhâya satatam ekadṛishṭyâ tam avalokayati. atha kadâcid râtrau vyacintayat. saktubhiḥ paripûrṇo 'yaṁ ghaṭo vartate. yadi durbhikshaṁ bhavishyati tad anena rûpakâṇâṁ śatam utpatsyate. tatas tenâjâdvayaṁ grahîshye. taṭaḥ shaṇmâsikaprasavavaśâd ajâyûthaṁ bhavishyati. tato 'jâbhiḥ prabhûtâ gâ grahîshyâmi gobhir mahishîr mahishîbhir vaḍavâḥ. vaḍavâprasavataḥ prabhûtâ aśvâ bhavishyanti. teshâm vikrayât prabhûtaṁ suvarṇaṁ bhavishyati. suvarṇena catuḥśâlaṁ gṛihaṁ saṁpatsyate. tataś ca kaścid brâhmaṇo mama gṛiham âgatya prâptavarâṁ rûpâḍhyâṁ kanyâṁ dâsyati. tatsakâśât putro me bhavishyati. tasyâhaṁ ~~ś~~ somaśarmeti nâma karishyâmi. tat tasmiṁ jânucalanayogye saṁjâte 'haṁ pustakaṁ gṛihîtvâśvaśâlâyâḥ ~~pṛishṭhadeśa-upavishṭaḥ-~~ pṛishṭhadeśa upavishṭas tad avadhârayishyâmi. atrântare somaśarmâ mâṁ dṛishṭvâ jananyutsaṅgâj jânupracalanaparo 'śvakhurâsannavartî matsamîpaṁ gamishyati. tato 'haṁ brâhmaṇîṁ kopâvishṭo 'bhidhâsyâmi. gṛihâṇa tâvad bâlakam. sâpi gṛihakarmavyagratayâ madvacanaṁ na śroshyati. tato 'haṁ samutthâya tâṁ pâdaprahâreṇa tâḍayishyâmi. evaṁ tena dhyânasthitena tathaiva pâdaprahâro datto yathâ sa ghaṭo bhagnaḥ. saktubhiḥ pâṇḍuratâṁ gataḥ.

Cependant admettons que ce système puisse donner parfaitement sans. Tous pourraient alors bénéficier d'une participation. Mais ce projet nécessite l'emploi d'une technique très développée. Il faut des machines très perfectionnées. Il faut des ouvriers très qualifiés. Ils seront rares. Ils seront très demandés. Ils pourront donc imposer leurs conditions. Ils pourront exiger des salaires très élevés. Ils pourront même faire grève. Ils pourront paralyser toute la production. Ils pourront même exiger la participation. Ils pourront même exiger la cogestion. Ils pourront même exiger la gestion. Ils pourront même exiger la propriété. Ils pourront même exiger la nationalisation. Ils pourront même exiger la socialisation. Ils pourront même exiger la révolution. Ils pourront même exiger la dictature du prolétariat. Ils pourront même exiger la mort de la bourgeoisie. Ils pourront même exiger la mort de la classe ouvrière. Ils pourront même exiger la mort de l'humanité. Ils pourront même exiger la mort de la vie. Ils pourront même exiger la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort. Ils pourront même exiger la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de la mort de

LEON MAŃKOWSKI

FONETYKA.

STOPNIOWANIE SAMOGŁOSEK.

Samogłoski zasadnicze:	a,	ā	i,	ī	u,	ū	ṛi	ṝi	ḷi
Guṇa:		a		e		o	ar	al	
Vṛiddhi:		ā		ai		au	ār		

B. 4 i 13.

REGUŁY FONETYCZNE (Sandhi).

SAMOGŁOSKI. Stykające się z sobą dwie pojedyńcze samogłoski podobne dają tejże długą samogłoskę: a,ā plus a,ā daje ā; i,ī plus i,ī daje ī; u,ū plus u,ū daje ū; ṛi plus ṛi daje ṝi. Końcowe a,ā stykające się z samogłoską niepodobną daje guṇa, z długłoską vṛiddhi tejże: a,ā plus i,ī daje e; a,ā plus e,ai daje ai i t. d. Samogłoski i,ī,u,ū,ṛi przed niepodobnemi samogłoskami zmieniają się w odpowiednie półsamogłoski y,v,r. Długłoski końcowe e,o przed a pozostają niezmienione, ale a się eliduje; przed innemi samogłoskami przechodzą w a. ai przed samogłoskami przechodzi w ā. au w av. Końcowki liczby podwójnej w deklinacji i konjugacji i,u,e oraz wykrzykniki złożone z jednej samogłoski pozostają zawsze niezmienione, a po takiej końcowce e krótkie a nie eliduje się. B. 15. 17. + *

SPÓŁGŁOSKI. 1) Końcowe s i r przechodzą w ḥ.

2) ḥ pozostaje przed spółgłoskami głuchemi k,kh,p,ph,ś,sh,s. Przed innemi głuchemi, t. j. przed c,ch,ṭ,ṭh,t,th ḥ przechodzi w odpowiednią syczącą ś,sh,s. Przed spółgł. dźwięcznemi i przed samogł. ḥ poprzedzone inną samogłoską niż a,ā przechodzi w r, ale przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogł. wzdłuża się. B. 9. 8

3) a. aḥ (as) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgł. i przed a, które się eliduje; przed innemi samogł. ḥ odpada. B. 8

b. āḥ (ās) traci ḥ przed wszystkiemi dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami. B. 8

c. aḥ (ar) przechodzi w ar przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; tylko przed r końcówka aḥ przechodzi w ā. B. 8

d. āḥ (ār) przechodzi w ār przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami, a przed r przechodzi w ā. B. 8

4) Zaimki sah i eshaḥ zgłoskę aḥ zamieniają w o tylko przed a, które się eliduje; zatrzymują ḥ tylko przy końcu zdania, tracą je zaś we wszystkich innych przypadkach. Wykrzyknik bhoḥ (bhos) traci ḥ przed samogłoskami i

5) Końcowe głuche spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w odpowiednie dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe. B. 4

6) Początkowe ch przechodzi w ch po krótkich samogłoskach oraz po ā (do) i mā (nie). B. 17

7) Końcowe ṅ,ñ,ṇ po krótkich samogłoskach przechodzą w ṁ,ṁ,ṁ przed samogłoskami i dwugłoskami. * udaṁ api, sugaṁ api, vadaṁ api. B. 22

8) Końcowe t przed c,ch przechodzi w c; przed j,jh w j; przed ṭ,ṭh w ṭ; przed ḍ,ḍh w ḍ; przed l w l; przed ś w c, a ś może przejść w ch. B. 13

9) Końcowe n przed j,jh,ś przechodzi w ñ (ś może przejść w ch); przed ḍ,ḍh w ṇ; przed l w l; przed ṭ,ṭh w ṁsh; przed c,ch w ṁś; przed t,th w ṁs. B. 11. 12

10) Końcowe m pisze się tylko przy końcu zdania, w wyrazach stojących samoistnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami przechodzi w ṁ. B. 4

11) h poprzedzone dźwięczną spółgłoską zamienia się (zwykle) w odpowiednią tej dźwięcznej aspirowaną spółgłoskę, np. samyag hutam daje samyag ghutam. B. 56

12) W środku wyrazu n przechodzi w ṇ, jeżeli po niem następuje samogłoska albo jedna ze spółgłosek n,m,y,v i jeżeli to n poprzedza ṛi,ṝi,r lub sh bezpośrednio lub przedzielone samogłoskami, spółgłoskami gardłowemi, wargowemi albo y,v,h,ṁ. Ztąd po prefiksach zawierających r, jak pra, pari etc. początkowe n wszystkich niemal pierwiastków przechodzi w ṇ.

13) W środku wyrazu s przechodzi w sh, jeżeli po niem następuje samogłoska albo jedna ze spółgłosek n,m,y,v,ṭ,ṭh i jeżeli to s poprzedza k,r, albo samogłoska inna niż a,ā bezpośrednio lub przedzielona przez ṁ lub ḥ. Ztąd po prefiksach zakończonych na i,u oraz po niḥ (nis) początkowe s wielu pierwiastków przechodzi w sh: ni plus sad daje nishad; pari plus sic daje parishic; adhi plus sthā daje adhishṭhā. Takie sh zostaje i po augmencie: adhyashṭhiyata. Prefiksy zakończone na iḥ (is), uḥ (us) przybierają sh przed k,kh,p,ph: nishpadyate, dushkṛitam. B. 4. 26. 47.

PRZYKŁADY: vārihāsti (vāri iha asti). sovāca (sā uvāca). tavaiśvaryam (tava aiśvaryam). madhv asti (madhu asti). vana iha (vane iha). devav atra (devau atra). tasmā api (tasmai api). phale atra. labhete iha. agni iha.

naraḥ khanati. naraṣ tishṭhati. naraś calati. agnir iha. agnir dahati. naro gacchati. naro 'bravīt. narā gacchanti. punar gacchati. punar iha. punā rāmaḥ. so 'bravīt. sa uvāca. vāg iti. vāṅ nayati. tan (tad) na. taruchāyā. avadann iha. abhūṣ ca (abhūt ca). abhavaj janaḥ (abhavat janaḥ). abhavaḷ lokaḥ. abhavaṣ śatruḥ (abhavat śatruḥ). abhavaṅ janaḥ. abhavaṅ śatravaḥ (śatravaḥ). abhavaṁl lokāḥ. abhavaṁs śaurāḥ. abhavaṁs taskarāḥ.

* Uwaga. Przy końcu wyrazu może stać tylko ś, ṣ, s, r, ṅ, ñ, ṇ, n, ṁ, m, ḥ. B. 43

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW. Stopień wyższy przybiera sufiks -tara, stopień najwyższy sufiks -tama, dodane do tematu słabego, względnie średniego: priya (miły), priyatara, priyatama; vidvas, vidvattara, vidvattama. Przysłówki przybierają sufiksy -taram,-tamam, np. su (dobrze), sutaram, sutamam. Sufiksy -îyas i -ishṭha, które także tworzą stopnie wyższy i najwyższy dodaje się do pierwiastku, którego samogłoska przybiera Guṇa: kshipra (prędki), kshepîyas, kshepishṭha; balavat v. balin (silny), baliyas, balishṭha. Nieregularnie: guru (ciężki), gariyas, garishṭha; pṛithu (szeroki), prathiyas, prathishṭha; praśasya(chwalebny), śreyas, śreshṭha; alpa (mały), kanîyas, kanishṭha albo reg. alpîyas, alpishṭha; bahu (wiele), bhûyas, bhûyishṭha; vṛiddha (stary), varshîyas, varshishṭha albo jyâyas, jyeshṭha; antika (blizki), nedîyas, nedishṭha; dirgha (długi), drâghîyas, drâghishṭha; priya (miły), preyas, preshṭha; uru (rozległy), varîyas, varishṭha.

LICZEBNIKI. Cardinalia: eka 1, dvi 2, tri 3, catur 4, pañcan 5, shash 6, saptan 7, ashṭan 8, navan 9, daśan 10, ekâdaśan 11, dvâdaśan 12, trayodaśan 13, caturdaśan 14, pañcadaśan 15, shoḍaśan 16, saptadaśan 17, ashṭâdaśan 18, navadaśan v. ûnaviṃśati 19, viṃśati 20, triṃśat 30, catvâriṃśat 40, pañcâśat 50, shashṭi 60, saptati 70, aśîti 80, navati 90, śata 100, ekaśata 101, dviśata 102, triśata 103, daśaśata 110, dve śate 200 (także dviśata), trîṇi śatâni albo triśata 300, sahasra 1000.

Liczby 2,3,8 w połączeniu z 20 i 30 mają tematy dvâ,trayas,ashṭâ; z 80 dvi,tri,ashṭa; w połączeniu zaś z 40,50,60,70,90 dowolnie pierwsze albo drugie tematy.

DEKLINACJA LICZEBNIKÓW. eka podług dekl. zaimkowej (p.w.), dvi jak dva Du. (NVAc. m. dvau, f.n. dve, IDAb. dvâbhyâm, GL. dvayoḥ).

tri (pl.): Masc. NV. trayaḥ, Ac. trîn, I. tribhiḥ, DAb. tribhyaḥ, G. trayâṇâm, L. trishu.- Fem. NV.tisraḥ, Ac. tisraḥ, I. tisṛibhiḥ, DAb. tisṛibhyaḥ, G. tisṛiṇâm, L. tisṛishu. Neutr. jak m. prócz NVAc. trîṇi.

catur: Masc. NV. catvâraḥ, Ac. caturaḥ, I. caturbhiḥ, DAb. caturbhyaḥ, G. caturṇâm, L. caturshu. Fem. NVAc. catasraḥ, I. catasṛibhiḥ, DAb. catasṛibhyaḥ, G. catasṛiṇâm, L. catasṛishu. Neutr. jak m. prócz NVAc. catvâri.

pañcan na wszystkie rodz.: NVAc. pañca, I. pañcabhiḥ, DAb. pañcabhyaḥ, G. pañcânâm, L. pañcasu. Tak samo saptan, navan, daśan i ashṭan, które ma obok tamtych jeszcze następujące formy: NVAc. ashṭau, I. ashṭâbhiḥ, DAb. ashṭâbhyaḥ, L. ashṭâsu. shash ma NVAc. shaṭ, I. shaḍbhiḥ, DAb. shaḍbhyaḥ, G. shaṇṇâm, L. shaṭsu.

Liczby od 11 do 19 (zakończone na daśan) odmieniają się jak pañcan.

Liczby od 20 do 99 są rzeczownikami fem.sg., śata i sahasra Neutra sg. Rzeczowniki połączone z temi liczebnikami stoją w G.pl. albo jako apozycja w liczbie mnogiej w tym samym przypadku co liczebniki.

Ordinalia: prathama (f. prathamâ) 1, dvitîya (f. -â),2, tṛitîya (f. -â) 3, caturtha (f. -î, tak samo i następne) 4, pañcama 5, shashṭha 6, saptama 7, ashṭama 8, navama 9, daśama 10, ekâdaśa 11, dvâdaśa 12 itd., viṃśatitama v. viṃśa 20, triṃśattama v. triṃśa 30, catvâriṃśattama v. catvâriṃśa 40, pañcâśattama v. pañcâśa 50, shashṭitama (tylko) 60, ale 61 ekashashṭitama albo ekashashṭa, saptatitama 70 (71 ekasaptatitama v. ekasaptata), aśîtitama 80 (81 ekâśîtitama v. ekâśîta), navatitama 90 (91 ekanavatitama v. ekanavata), śatatama 100, sahasratama 1000.

prathama ma N.pl.m. prathamâḥ v. prathamê; dvitîya i tṛitîya mają we wszystkich rodzajach DAbL.sg. dowolnie podług deklinacji zaimkowej.

Adverbia: sakṛit (raz), dviḥ (dwa razy), triḥ (trzy razy), catuḥ (cztery razy), pañcakṛitvaḥ pięć razy, shaṭkṛitvaḥ sześć razy itd.

ekadhâ pojedynczo, dvi- v. dvidhâ podwojnie, tri- v. tredhâ potrojnie, caturdhâ poczwórnie, pañcadhâ, shoḍhâ v. shaḍdhâ itd.

ekaśaḥ po jednemu, dviśaḥ po 2, triśaḥ po 3, itd.

IMIONA ZŁOŻONE. Tylko końcowe części składowe odmieniają się, początkowe mają formę tematu.

I. Composita copulativa (Dvandva) oznaczają połączenie przedmiotów wyrażonych przez pojedyncze części składowe i wtedy stoją w liczbie podwójnej lub mnogiej, albo zbiór tych przedmiotów uważany jako jedność, a wtedy stoją w liczbie pojedynczej i są rodz. nijakiego: devamanushyâḥ (bogowie i ludzie), râmakṛishṇau (Rama i Kṛishṇa), pâṇipâdam (ręce i nogi).

II. Composita determinativa (Tatpurusha) są takie, których ostatnia część składowa jest bliżej określoną przez poprzednią, czy to przez casus obliquus rzeczownika (Tatpurusha w ścielejszem znaczeniu), czy to przez przymiotnik lub przysłówek (Karmadhâraya): śivarakshitaḥ, t.j. śivena rakshitaḥ (strzeżony przez Śiwę); kṛishṇaśvaḥ, tj. kṛishṇo'śvaḥ (czarny koń). Dwigu nazywają się takie, których pierwszą część tworzy liczebnik: pañcatantram (pięcioksięg). Są one rodz. nijakiego lub żeńskiego (sufiks -î).

III. Composita possessiva (Bahuvrihi) są to przymiotniki oznaczające posiadanie przedmiotu wyrażonego przez ostatnią część, a bliżej określonego przez poprzednią: dîrghabâhuḥ (długoręki), devarûpaḥ, tj. devasyeva rûpam yasya saḥ, piękny jak bóg.

IV. Composita adverbialia (Avyayîbhâva) są to przysłówki, których pierwszą część tworzą Indeclinabilia, a ostatnią rzeczowniki z końcówką np. yathâshakti (podług sił), pratigṛiham (po domu).

DEKLINACJA IMIENNA. Deklinacja rzeczowników nie różni się od deklinacji przymiotników. Tylko zaimki mają odrębną deklinację. 3 rodzaje, 3 liczby, 8 przypadków: Nominativus (N.), Vocativus (V.), Accusativus (Ac.), Instrumentalis (I.), Dativus (D.), Ablativus (Ab.), Genetivus (G.), Locativus (L.). Równobrzmiące są: N.Ac.sg. neutr., N.V.Ac.du., I.D.Ab.du., G.L.du., N.V.pl. i D.Ab.pl., a także Ab.G. sg. z wyjątkiem tematów na a.

1. TEMATY NA a m. i n. deva m. (bóg), phala n. (owoc). N. devaḥ, V. deva, Ac. devam, I. devena, D. devāya, Ab. devāt, G. devasya, L. deve.- Du. N.V.Ac. devau, I.D.Ab. devābhyām, G.L. devayoḥ.- Pl. N.V. devāḥ, Ac. devān, I. devaiḥ, D.Ab. devebhyaḥ, G. devānām, L. deveshu. Rodz. n. jak m. z wyjątkiem: N.Ac. sg. phalam, N.V.Ac. du. phale i N.V.Ac. pl. phalāni.

2. TEMATY NA ā f. jāyā (żona). Sg. N. jāyā, V. jāye, Ac. jāyām, I. jāyayā, D. jāyāyai, AbG. jāyāyāḥ, L. jāyāyām.- Du. NVAc. jāye, IDAb. jāyābhyām, GL. jāyayoḥ.- Pl. NVAc. jāyāḥ, I. jāyābhiḥ, DAb. jāyābhyaḥ, G. jāyānām, L. jāyāsu.

3. TEMATY NA i, u m. f. n. a) m. agni (ogień), bhānu (słońce). Sg.N. agniḥ, bhānuḥ, V. agne, bhāno, Ac. agnim, bhānum, I. agninā, bhānuna, D. agnaye, bhānave, AbG. agneḥ, bhānoḥ, L. agnau, bhānau. Du. NAcV. agnī, bhanū, IDAb. agnibhyām, bhānubhyām, GL. agnyoḥ, bhānvoḥ.- Pl. NV. agnayaḥ, bhānavaḥ, Ac. agnīn, bhānūn, I. agnibhiḥ, bhānubhiḥ, DAb. agnibhyaḥ, bhānubhyaḥ, G. agnīnām, bhānūnām, L. agnishu, bhānushu.

b) n. vāri (woda), madhu (miód). Sg. NAc. vāri, madhu, V. jak N. albo vāre, madho, I. vāriṇā, madhunā, D. vāriṇe, madhune, AbG. vāriṇaḥ, madhunaḥ, L. vāriṇi, madhuni.- Du. NVAc. vāriṇī, madhunī, IDAb. vāribhyām, madhubhyām, GL. vāriṇoḥ, madhunoḥ.- Pl. NVAc. vāriṇi, madhūni, reszta jak m. Przymiotniki n. w DAbGL sg. i GL du. mogą mieć końcówki jak m.

c) f. mati (myśl, mniemanie, rozum), dhenu (krowa). Sg. N. matiḥ, dhenuḥ, V. mate, dheno, Ac. matim, dhenum, I. matyā, dhenvā, D. matyai (matāye), dhenvai (dhenave), AbG. matyāḥ, dhenvāḥ (mateḥ, dhenoḥ), L. matyām, dhenvām (matau, dhenau).- Du. NVAc. matī, dhenū, IDAb. matibhyām, dhenubhyām, GL. matyoḥ, dhenvoḥ.- Pl. NV. matayaḥ, dhenavaḥ, Ac. matīḥ, dhenūḥ, reszta jak m.

4. TEMATY NA ī,ū f. a) wielozgłoskowe: nadī (rzeka), vadhū (kobieta). Sg. N. nadī, vadhūḥ, V. nadi, vadhu, Ac. nadīm, vadhūm, I. nadyā, vadhvā, D. nadyai, vadhvai, AbG. nadyāḥ, vadhvāḥ, L. nadyām, vadhvām.- Du. NVAc. nadyau, vadhvau, IDAb. nadībhyām, vadhūbhyām, GL. nadyoḥ, vadhvoḥ.- Pl. N.V. nadyaḥ, vadhvaḥ, Ac. nadīḥ, vadhūḥ, I. nadībhiḥ, vadhūbhiḥ, DAb. nadībhyaḥ, vadhūbhyaḥ, G. nadīnām, vadhūnām, L. nadīshu, vadhūshu.

b) Jednozgłoskowe: dhī (rozum), bhū (ziemia). Sg. NV. dhīḥ, bhūḥ, Ac. dhiyam, bhuvam, I. dhiyā, bhuvā, D. dhiyai, bhuvai (dhiye, bhuve), AbG. dhiyāḥ, bhuvāḥ (dhiyaḥ, bhuvaḥ), L. dhiyām, bhuvām (dhiyi, bhuvi).- Du. NVAc. dhiyau, bhuvau, IDAb. dhībhyām, bhūbhyām, GL. dhiyoḥ, bhuvoḥ.- Pl. NVAc. dhiyaḥ, bhuvaḥ, I. dhībhiḥ, bhūbhiḥ, DAb. dhībhyaḥ, bhūbhyaḥ, G. dhīnām(dhiyām), bhūnām (bhuvām), L. dhīshu, bhūshu.

5. TEMATY NA ṛi m. f. n. a) m. kartṛi (sprawca). Sg. N. kartā, V. kartaḥ(r), Ac. kartāram, I. kartrā, D. kartre, AbG. kartuḥ(r), L. kartari.- Du. NVAc. kartārau, IDAb. kartṛibhyām, GL. kartroḥ.- Pl. NV. kartāraḥ, Ac. kartṛīn, I. kartṛibhiḥ, DAb. kartṛibhyaḥ, G. kartṛīṇām, L. kartṛishu.

b) F. jak m. z wyjątkiem Ac. pl., np. svasṛi (siostra): svasṛiḥ.

c) n. Sg. N. kartṛi, V. kartṛi (kartaḥ), Ac. kartṛi, I. kartṛiṇā, D. kartṛiṇe, AbG. kartṛiṇaḥ, L. kartṛiṇi.- Du. NVAc. kartṛiṇī, IDAb. kartṛibhyām, GL. kartṛiṇoḥ.- Pl. NVAc. kartṛīṇi, reszta jak m.

pitṛi (ojciec), mātṛi (matka), bhrātṛi (brat), duhitṛi (córka), nṛi (mąż) i niektóre inne przybierają w Ac. sg. i NV. du. i pl. ar (Guṇa) zam. ār (Vṛiddhi), np. pitaram, pitarau, pitaraḥ. G. pl. od nṛi brzmi nṛīṇām albo nṛiṇām. Nomina actoris tworzą f. na -trī, np. kartrī (jak nadī).

6. TEMATY NA ai, o, au: rai m. (bogactwo), go f. (krowa), nau f. (okręt). Sg. NV. rāḥ, gauḥ, nauḥ. Ac. rāyam, gām, nāvam. I. rāyā, gavā, nāvā. D. rāye, gave, nāve. AbG. rāyaḥ, goḥ, nāvaḥ. L. rāyi, gavi, nāvi.- Du. NAV. rāyau, gāvau, nāvau. IDAb. rābhyām, gobhyām, naubhyām. GL. rāyoḥ, gavoḥ, nāvoḥ.- Pl. NV. rāyaḥ, gāvaḥ, nāvaḥ. Ac. rāyaḥ, gāḥ, nāvaḥ. I. rābhiḥ, gobhiḥ, naubhiḥ. DAb. rābhyaḥ, gobhyaḥ, naubhyaḥ. G. rāyām, gavām, nāvām. L. rāsu, goshu, naushu.

7. TEMATY PIERWIASTKOWE m. f. na ā,ī,ū. Końcówki jak nau. Tematy na ā tracą tę samogłoskę przed końcówkami samogłoskowemi prócz N. sg. i pl. i Ac. sg. Tematy na ī,ū przybierają y,v albo iy,uv stosownie do tego, czy końcowe samogłoski poprzedzone są jedną spółgłoską, czy też dwiema. Naprz. viśvapā (wszystko strzegący), khalapū (zamiatacz), yavakrī (kupujący zboże): Sg. NV. viśvapāḥ, khalapūḥ, yavakrīḥ. Ac. -pām, -pvam, -kriyam. I. -pā, -pvā, -kriyā. D. -pe, -pve, -kriye. AbG. -pāḥ, -pvāḥ, -kriyāḥ. L. -pi, -pvi, -kriyi.- Du. NVAc. -pau, -pvau, -kriyau. IDAb. -pābhyām, -pūbhyām, -krībhyām. GL. -poḥ, -pvoḥ, -kriyoḥ.- Pl. NV. viśvapāḥ, khalapvaḥ, yavakriyaḥ. Ac. viśvapaḥ, khalapvaḥ, yavakriyaḥ. I. -pābhiḥ, -pūbhiḥ, -kribhiḥ. DAb. -pābhyaḥ, -pūbhyaḥ, -krībhyaḥ. G. -pām, -pvam, -kriyām. L. -pāsu, -pūshu, -krishu.

DEKLINACJA TEMATÓW SPÓŁGŁOSKOWYCH. Końcówki są następujące: Sg. N. s (ḥ), które odpada. V. jak N. Ac. -am. I. â. D. -e. AbG. -as (aḥ). L. -i. Du. NVAc. -au. IDAb. -bhyâm. GL. -os (oḥ).- Pl. NVAc. -as (aḥ). I. -bhis (bhiḥ). DAb. -bhyas (bhyaḥ). G. -âm. L. -su (po k,r,l: -shu). W rodz. n. N. sg. nie przybiera końcówki, NVAc. du. -î, NVAc. pl. -i, ale temat przybiera przed końcową spółgłoską (z wyjątkiem r,l,ṇ) n, a przed h i syczącemi ṁ. Końcowe spółgłoski przed końcówkami samogłoskowemi pozostają niezmienione; przed spółgłoskowemi przechodzą w odpowiednie nieaspirowane głuche lub dźwięczne. Reguła ta dotyczy tematów na k,kh,g,gh,; ṭ,ṭh,ḍ,ḍh; t,th,d,dh; p,ph,b,bh. Zatracona aspiracja wynagradza się przez aspiracją początkowej spółgł. dźwięcznej g,ḍ,d,b; np. temat abudh ma N.sg. abhut, L. pl. abhutsu. To samo odnosi się do tematów na h (patrz niżej).

JEDNOTEMATOWE są imiona bez sufiksów lub z sufiksami -t,-ad,-it,-ut, -in,-as,-is,-us. Wzór deklinacji: suhṛid mfn. (przyjaciel, przyjacielski, a,ie). mf. Sg. NV. suhṛit, Ac. suhṛidam, I. suhṛidâ, D. suhṛide, AbG. suhṛidaḥ, L. suhṛidi.- Du. NVAc. suhṛidau, IDAb. suhṛidbhyâm, GL. suhṛidoḥ. -Pl. NVAc. suhṛidaḥ, I. suhṛidbhiḥ, DAb. suhṛidbhyaḥ, G. suhṛidâm, L. suhṛitsu. Rodzaj nijaki jak mf. z wyjątkiem NVAc. du. suhṛidî, NVAc. pl. suhṛindi i Ac. sg., który brzmi jak N.

Tematy zakończone na c,j oraz dṛiś, diś, spṛiś zamieniają końcową spółgłoskę na k, względnie g. Np. vâc (mowa): N.sg. vâk, I.pl. vâgbhiḥ, L. pl. vâkshu. ruj (choroba): ruk, rugbhiḥ, rukshu. diś (strona świata): dik, digbhiḥ, dikshu.

Tematy na ś,sh,h i niektóre na j przed spółgłoskami zamieniają końcową spółgłoskę na ṭ lub ḍ: viś pl. (Vaiśyowie): viḍbhiḥ, viṭsu. dvish (nieprzyjaciel): dviṭ, dviḍbhiḥ, dviṭsu. lih (liżący,a,e): liṭ, liḍbhiḥ, liṭsu, N.pl.n. limhi. parivrâj (asceta): parivrâṭ, parivrâḍbhiḥ, parivrâṭsu. Tematy na dah i duh przybierają k,g: kâshṭhadah (palący drzewo)- (palący drzewo): kâshṭhadhak (patrz wyżej), kâshṭhadhagbhiḥ, kâshṭhadhakshu. Tematy na druh mają k,g albo ṭ,ḍ: mitradruh (zdradzający przyjaciela): mitradhruṭ albo mitradhruk, mitradhrugbhiḥ albo -dhruḍbhiḥ, mitradhrukshu albo -dhruṭsu. Tematy na nah mają t,d: upânah (trzewik): upânat, upânadbhiḥ, upânatsu.

Tematy na ir,ur wzdłużają i,u w N.sg. i przed końcówkami spółgłoskowemi: gir (głos): gîḥ, gîrbhiḥ; pur (miasto): pûḥ, pûrbhiḥ; vâr (woda): vâḥ, N.pl. vâri (neutrum).

Tematy na in,min,vin odrzucają przed spółgłoskami końcowe n, w N.sg. m. i w NVAc.pl.n. przybierają î: dhanin (bogaty): dhanî, dhanibhiḥ, N.pl. n. dhanîni. N.sg.n. brzmi dhani, V.sg.n. dhanin albo dhani.

Tematy na as,is,us mają przed bh: o,ir,ur; w L.pl. as albo aḥ,ish albo iḥ, ush albo uḥ. Np. manas (umysł): manobhiḥ, manaḥsu albo manassu; havis (jadło ofiarne): havirbhiḥ, havishshu albo haviḥshu; dhanus (łuk): dhanurbhiḥ, dhanushshu albo dhanuḥshu. Tematy mf. na as mają w N.sg. âḥ, w V.sg. aḥ; n. na as,is,us w NVAc.pl. âṁsi, îṁshi, ûṁshi. Np. apsaras f. (nimfa): N.sg. apsaraḥ, V. apsaraḥ; manâṁsi, havîṁshi, dhanûṁshi.

DWUTEMATOWE są imiona z sufiksami -at,-mat,-vat,-yat,-yas,-an. Mają one temat mocny w przypadkach mocnych (NAc. sg., NVAc.du. i NV.pl. m. i NVAc. pl. n.), w innych (słabych) słaby.

a) Tematy na -at, po większej części Participia praes. i fut. act., mają mocny temat na -ant, NV.sg.m. na -an, np. jîvat (żyjący): NV. sg.m. jîvan, Ac.sg. jîvantam, NVAc.du. jîvantau, NV.pl. jîvantaḥ. W rodz. n. NVAc. sg. jîvat, NVAc. du. jîvantî, NVAc. pl. jîvanti. Inne przypadki od tematu jîvat: I.sg. jîvatâ, Ac.pl.m. jîvataḥ etc. Participia tych słów, które mają 3.pl.Ind.praes.act. na -ati zam. na -anti, nie mają mocnego tematu, mogą jednakże w NVAc.pl.n. mieć końcówkę -anti obok -ati. Np. dadat (dający) ma NV. m. i n. dadat, Ac.sg.m. dadatam, NVAc.pl.n. dadati albo dadanti. Co do NVAc.du.n., to tylko Participia słów należących do klas 1,4,10 mają końcówkę -antî, Participia klasy 6, Participia fut. i słów klasy 2 na â mają antî albo atî, wszystkie zaś inne participia i imiona na -at tylko -atî, np. yât (od yâ iść) ma yâtî albo yântî, adat (od ad jeść, kl. 2) ma tylko adatî, jagat (świat) tylko jagatî.- mahat (wielki) ma temat mocny mahânt, N.sg.m. mahân, V.sg.m. mahan, N.du.n. mahatî.

b) Tematy na -mat, -vat, (-yat) odmieniają się jak tematy na -at, ale w NVAc.du.n. mają tylko -atî. Prócz tego N.sg.m. mają na -mân,-vân,-yân, V.sg.m. na -man,yan,-van. Tak samo bhavat w znaczeniu "ty, Pan". Np. śrîmat (sławny, bogaty): N.sg.m. śrîmân, V.sg.m. śrîman, Ac.sg.m. śrîmantam, NVAc.du.n. śrîmatî itd.

c) Tematy na -yas. Temat mocny -yâṁs, N.sg.m. -yân, V.sg.m. -yan, zresztą jak tematy na -as. Np. śreyas (lepszy); m. N.sg. śreyân, V.sg. śreyan, Ac.sg. śreyâṁsam, I.pl. śreyobhiḥ, L.pl. śreyaḥsu albo śreyassu.

d) Tematy na -an (-man,-van). Temat mocny -ân, N.sg.m. -â, V.sg. m. -an, N.sg.n. -a, V.sg.n. -a albo -an; n odpada przed spółgłoskami, a odpada przed samogłoskami, jeśli poprzedzone tylko jedną spółgłoską; może pozostać w L.sg. m. i n. i w NVAc.du.n. Np. râjan m. (król): Sg. N. râjâ, V. râjan, Ac. râjânam, I. râjñâ, D. râjñe, AB.G. râjñaḥ, L. râjñi albo râjani. naman n. (imię): Sg. N. nâma, V. nâma albo nâman, Ac. nâma, I. nâmnâ, L. nâmni albo nâmani. Du. NVAc. nâmanî albo nâmnî. âtman m. ma G.sg.-anaḥ.

$$\begin{array}{r} 555 \\ 1110 \\ 1110 \\ \hline 1221_2 0 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 31 \\ 6^{62}_{2} \\ \hline 6820. \end{array}$$

TRZYTEMATOWE mają trzy tematy: mocny, średni i słaby. Przypadki mocne są te same co w dwutematowych, średnie NVAc.sg.n. i casus obliqui z końcówkami spółgłoskowemi, słabe NVAc.du.n. i casus obliqui z końcówkami samogłoskowemi. Tu należą imiona z sufiksami -vas,-ac i niektóre z suf. -an.

a) Participia perf. act. na -vas. Temat mocny -vāṁs, średni -vat, słaby -ush, np. vidvas (wiedzący): vidvāṁs, vidvat, vidush; jagmivas (który poszedł): jagmivāṁs, jagmivat, jagmush; ninivas (który prowadził): ninivāṁs, ninivat, ninyush; śuśruvas (który słyszał): śuśruvāṁs, śuśruvat, śuśruvush; cakṛivas (który uczynił): cakṛivāṁs, cakṛivat, cakrush. N.sg.m. na -vān, V.sg.m. na -van. Np. vidvān, vidvan, Ac.sg.m. vidvāṁsam, I.sg. vidushā, I.pl. vidvadbhiḥ itd.

b) Przymiotniki m.n. na -ac: prāñc-prāc-prāc (wschodni); pratyañc-pratyac-pratic (zachodni); udañc-udac-udic (północny); avāñc-avāc-avāc (południowy); anvañc-anvac-anuc (następny); tiryañc-tiryac-tiraśc (horyzontalny, obliquus). NV.sg.m. prāñ,pratyañ,udañ, avāñ,anvāñ,tiryañ. Sg.m. I. udīcā, AbG. udīcaḥ. Pl.m. NV. udañcaḥ, Ac. udīcaḥ, I. udagbhiḥ itd.

c) Imiona śvan (pies), yuvan (młody), maghavan (Indra) mają trzy tematy: śvān-śva-śun; yuvān-yuva-yun; maghavan-maghava-maghon; zresztą odmieniają się jak tematy na -an. Neutrum ahan (dzień) tworzy przypadki średnie od tematu ahas, a wNVAc.sg. ahaḥ zastępuje aher; zresztą regularne. Np. Sg. I. ahnā, D. ahne. Du. NVAc. ahnī albo ahanī. Pl. NVAc. ahāni, I. ahobhiḥ.

TEMATY NIEREGULARNE. 1. ambā (matka) ma V.sg. amba.

2. sakhi (przyjaciel) m. Sg. N. sakhā, Ac. sakhāyam, I. sakhyā, D. sakhye, AbG. sakhyuḥ, L. sakhyau. Du.NVAc. sakhāyau. Pl.NV. sakhāyaḥ, zresztą regularne.

3. pati m. (mąż): Sg. I. patyā, D. patye, AbG. patyuḥ, L. patyau; zresztą regularne, również regularne przy końcu wyrazów złożonych.

4. Neutra akshi (oko), asthi (kość), dadhi (kwaśne mleko), sakthi (udo) tworzą przypadki najsłabsze od tematów na -an z wyjątkiem NVAc. du.

5. lakshmī (bogini piękności) ma NV.sg. lakshmīḥ.

6. strī (kobieta): Sg. N. strī, V. stri, Ac. striyam v. strīm, D, striyai (tylko), AbG. i L. tylko striyāḥ i striyām. Ac.pl. striyaḥ v. strīḥ. G.pl. tylko strīṇām.

7. puṁs m. mąż: Sg. N. pumān, V. puman; zresztą 3 tematy: pumāṁs-pumpuṁs, np. Sg. Ac. pumāṁsam I. puṁsā, I.pl. pumbhiḥ. s nie przechodzi w sh.

8. ap f. (woda), Plurale tantum: NV. āpaḥ, Ac. apaḥ, I. adbhiḥ, DAb. adbhyaḥ, G. apām, L. apsu.

9. div f. (niebo): NV.sg. dyauḥ, zresztą 2 tematy: div przed samogłoskami, dyu przed spółgłoskami, np. I.sg. divā, I.pl. dyubhiḥ.

10. Masculina pathin (droga), mathin (mątewka), ṛibhukshin (Indra) mają NV.sg. panthāḥ, manthāḥ, ṛibhukshāḥ, a zresztą 3 tematy: panthān-pathi-path, manthān-mathi-math; ṛibhukshān-(ṛibhukshi)-ṛibhuksh, np. Sg. Ac. panthānam, I. pathā, I.pl. pathibhiḥ.

11. Przymiotniki zakończone na pierw. han (zabijać) m.n. wzdłużają a tylko w N.sg.m. i NVAc.pl.n. i tworzą przypadki najsłabsze od tematu ghn. Np. brahmahan (zabijający bramina): Sg. N. brahmahā, V. brahmahan, Ac. brahmahaṇam, I. brahmaghnā (w pierw. han n po gh nie przechodzi w ṇ). Pl. N. brahmahaṇaḥ, I. brahmahabhiḥ itd. NVAc.pl.n. brahmahāṇi.

DEKLINACJA ZAIMKOWA. 1. mad (ja), asmad (my); tvad (ty), yushmad (wy). Sg. N. aham,tvam. Ac. mām,tvām. I. mayā,tvayā. D. mahyam,tubhyam. Ab.mat, tvat. G. mama,tava. L. mayi,tvayi. Du.NA. āvām,yuvām. IDAb. āvābhyām,yuvābhyām, GL. āvayoḥ,yuvayoḥ.- Pl. N. vayam,yūyam. Ac. asmān,yushmān. I. asmābhiḥ, yushmābhiḥ. D. asmabhyam,yushmabhyam. Ab. asmat,yushmat. G. asmākam,yushmākam. L. asmāsu,yushmāsu. Formy enklityczne: Sg. Ac. mā,tvā, DG. me,te. Du. AcDG. nau,vām. Pl. AcDG. naḥ,vaḥ.

2. idam (ten,ta,to). Masc. i fem. Sg. N. ayam,iyam. Ac. imam,imām. I. anena,anaya. D. asmai,asyai. Ab. asmāt,asyāḥ. G. asya,asyāḥ. L. asmin, asyām.- Du. NVAc. imau, ime. IDAb. ābhyām. GL. anayoḥ.- Pl. N. ime,imāḥ. Ac. imān,imāḥ. I. ebhiḥ,ābhiḥ. DAb. ebhyaḥ,ābhyaḥ. G. eshām,āsām. L. eshu,āsu. Rodz. n. jak m. przez NAc.sg. idam, Du. ime, Pl. imāni.

3. adas (ów,owa,owo). Rodz. m. i f. Sg. N. asau, Ac. amum,amūm. I. amunā,amuyā. D. amushmai,amushyai. Ab. amushmāt,amushyāḥ. G. amushya,amushyāḥ. L. amushmin,amushyām.- Du. NVAc. amū. IDAb. amūbhyām. GL. amuyoḥ.- Pl. ami,amūḥ. Ac. amūn,amūḥ. I. amībhiḥ,amūbhiḥ. DAb. amībhyaḥ,amūbhyaḥ. G. amīshām,amūshām. L. amīshu,amūshu. Rodz. n. jak m. przez NAc.sg adaḥ i pl. amūni. Końcówka ī w N.pl.m. ami pozostaje zawsze niezmieniona.

4. tad (on,ona,ono). Rodz. m. i f. Sg. N. saḥ,sā. Ac. tam, tām. I. tena, tayā. D. tasmai,tasyai. Ab. tasmāt,tasyāḥ. G. tasya,tasyāḥ. L. tasmin, tasyām. Du. NAc. tau,te. IDAb. tābhyām. GL. tayoḥ.- Pl. N. te,tāḥ. Ac. tān, tāḥ. I. taiḥ,tābhiḥ. DAb. tebhyaḥ,tābhyaḥ. G. teshām,tāsām. L. teshu,tāsu. Neutr. jak m. przez NAc.sg. tat, Du. te, Pl. tāni. Podług tego wzoru odmieniają się: etad (ten: eshaḥ,eshā,etat), enad (tylko Ac.sg.du.pl., I.sg. i GL.du. w 3 rodz.), yad (który). kim (kto? co? kaḥ,kā,kim), anya (inny), itara (inny), katarkatama (który?), anyatara (jeden z dwóch), ekatama (jeden z wielu).- Jak tad, ale NVAc. sg. n. z końcówką m: sarva,viśva (wszystek), eka (jeden), ekatara (jeden z dwóch), ubhaya m.n. (oba, tylko sg. i pl.).- para,pūrva,sva etc. w AbL.sg.m.n. i N.pl.m. także jak deva.

STOPNIOWANIE SAMOGŁOSEK. Zasadnicze: a,â i,î u,û ṛi,ṛî ḷi
Guṇa: - e o ar al
Vṛiddhi: â ai au âr -

REGUŁY EUFONICZNE (Saṁdhi).

SAMOGŁOSKI. Stykające się z sobą dwie pojedyńcze samogłoski podobne dają takąż długą samogłoskę: a,â plus a,â daje â; i,î plus i,î daje î; u,û plus u,û daje û; ṛi,ṛî plus ṛi,ṛî daje ṛî. Końcowe a,â stykając się z samogłoską niepodobną daje Guṇa, z dwugłoską Vṛiddhi tejże: a,â plus i,î daje e; a,â plus e,ai daje ai etc. Końcowe i,î,u,û,ṛi przed niepodobnemi przechodzą w y,v,r. Dwugłoski końcowe e,o przed a pozostają niezmienione, ale a odpada; przed innemi samogłoskami przechodzą w a. Dwugłoska ai przed samogłoskami przechodzi w â, au w âv. Końcówki liczby podwójnej w deklinacji i konjugacji î,û,e oraz wykrzykniki złożone z jednej samogłoski pozostają zawsze niezmienione, a po takiej końcówce e krótkie a nie eliduje się.

SPÓŁGŁOSKI. Uwaga: Przy końcu wyrazu może stać tylko jedna spółgłoska, i to tylko k,ṭ,t,p;ṅ,ṇ,n,m albo l.

1. Końcowe s i r przechodzą w ḥ.

2. ḥ pozostaje przed głuchemi k,kh,p,ph,ś,sh,ṣ. Przed innemi głuchemi (c,ch,ṭ,ṭh,t,th) ḥ przechodzi w odpowiednią syczącą ś,sh lub s. Przed spółgł. dźwięcznemi i przed samogłoskami ḥ poprzedzone inną samogłoską niż a,â przechodzi w r, ale przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogłoska wzdłuża się.

3.a) aḥ (as) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed a (które odpada); przed innemi samogłoskami ḥ odpada.

b) âḥ (âs) traci ḥ przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogł.

c) aḥ (ar) przechodzi w ar przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; tylko przed r końcówka aḥ przechodzi w â.

d) âḥ (âr) przechodzi w âr przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami, przed r przechodzi w â.

4. Zaimki saḥ i eshaḥ zgłoskę aḥ zamieniają w o tylko przed a (które odpada); zatrzymują ḥ tylko przykońcu zdania, tracą je zaś we wszystkich innych przypadkach. Wykrzyknik bhoḥ (bhos) traci ḥ przed samogłoskami i dźwięcznemi spółgłoskami.

5. Końcowe głuche spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w odpowiednie dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe.

6. Początkowe ch przechodzi w cch po krótkich samogłoskach oraz po â (do) i mâ (nie).

7. Końcowe ṅ,ṇ,n po krótkich samogłoskach przechodzą w ṁṅ,ṁṇ,nn przed samogłoskami i dwugłoskami.

8. Końcowe t przed c,ch przechodzi w c; przed j,jh w j; przed ṭ,ṭh w ṭ; przed ḍ,ḍh w ḍ; przed l w l; przed ś w c (a ś może przejść w ch).

9. Końcowe n przed j,jh,ś przechodzi w ń (ś może przejść w ch); przed ḍ,ḍh w ṇ; przed l w ṁl; przed ṭ,ṭh w ṁsh; przed c,ch w ṁś; przed t,th w ṁs.

10. Końcowe m pisze się tylko przy końcu zdania, w wyrazach stojących samoistnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami przechodzi w ṁ.

11. h poprzedzone dźwięczną spółgłoską zamienia się zwykle w odpowiednią tej dźwięcznej aspirowaną spółgłoskę. Jeśli końcowe h lub dźwięczna spółgłoska traci swą aspiracją, wówczas przybiera ją początkowa dźwięczna spółgłoska tejże zgłoski.

12. W środku wyrazu n przechodzi w ṇ, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y lub v i jeżeli to n poprzedza ṛi,ṛî,r lub sh bezpośrednio lub przedzielone samogłoskami, spółgłoskami gardłowemi, wargowemi albo y,v,h,ṁ. Ztąd po prefiksach zawierających r (jak pra,pari etc.) początkowe n wszystkich niemal pierwiastków przechodzi w ṇ.

13. W środku wyrazu s przechodzi w sh, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y,v,t, lub th i jeżeli to s poprzedza k,r,l lub samogłoska inna niż a,â bezpośrednio lub przedzielona przez ṁ lub ḥ. Ztąd po prefiksach zakończonych na i,u oraz po niḥ (nis) początkowe s wielu pierwiastków przechodzi w sh, które zostaje i po augmencie a. Prefiksy zakończone na iḥ,uḥ (is,us) przybierają sh przed k,kh,p,ph.

ZGRUPNIOWANIE SAMOGŁOSEK. Zasadnicze: a, ą, i, u, ę, ó, ą, ę

Grupa: – o o ar ar

Wyjątki: ą ai au ąn –

REGUŁY EUFONICZNE (zasady).

SAMOGŁOSKI. Stykające się z sobą dwie pojedyncze samogłoski podobne dają także dłuższą samogłoskę: a, ą plus a, ą daje ą; i, ę plus i, ę daje i; u, ó plus u, ó daje ó; ę, ą plus ę, ą daje ę. Końcowe a, ą stykające się z samogłoską niepodobną dają głoskę z dwuzłoski Wyjątki tej: a, ą plus i, ę daje e; a, ą plus e, ai daje ai etc. Końcowe i, u, ó, ę przed niepodobną przechodzą w j, v, r. Dwugłoski końcowe e, o przed a początkiem niosą, ale a odpada; przed innymi samogłoskami przechodzą w a. Dwugłoska ai przed samogłoskami przechodzi w ą, au w av. Końcówki liczby podwójnej w deklinacji i koniugacji i, u, e oraz wykrzyknik ą, ę odnoszą się jedynie samogłoski początkowej zawsze niezmiennie, a po takiej końcowce e krótkie a nie ulduje się.

SPÓŁGŁOSKI. Uwaga: Przy końcu wyrazu może stać tylko jedna spółgłoska, i to tylko k, t, p, n, m albo l.

1. Końcowe s i r przechodzą w ŝ.

2. ŝ pozostaje przed głoskami k, kh, p, ph, ś, sh, s. Przed innymi głoskami (c, ch, ŝ, n, t, th) ŝ przechodzi w odpowiednią syczącą ą, ań lub s. Przed spółgł. dźwięcznemi i przed samogłoskami ŝ poprzedzone inną samogłoską nie ą, ą przechodzi w r, ale przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogłoska wydłuża się.

3. a) ąń (ąs) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed a (które odpada); przed innemi samogłoskami ŝ odpada.

b) ąń (ąs) traci ŝ przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogł.

c) ąń (ąr) przechodzi w ąr przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; tylko przed r końcówka ąń przechodzi w ą.

d) ąń (ąr) przechodzi w ąn przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed [illegible], przed r przechodzi w ą.

4. Zaimki ten i ostatni spółgłoskę ń zamieniają w ŝ tylko przed a (które odpada); zatrzymują ŝ tylko przykonem zdania, przed ŝe zaś we wszystkich innych przypadkach. Wykrzyknik bhoŝ (bhoe) traci ŝ przed samogłoskami i dla wtórnemi spółgłoskami.

5. Końcowe głuche spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w odpowiednie dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe.

6. Początkowe ch przechodzi w coń po krótkich samogłoskach oraz po ŝ (do) i mą (nie).

7. Końcowe ń, ń, n po krótkich samogłoskach przechodzą w ńń, nn przed samogłoskami i dwugłoskami.

8. Końcowe t przed c, ch przechodzi w c; przed ś, śh w ś; przed t, th w t; przed d, dh w d; przed ł w l; przed a w o (a ŝ może przejść w ch).

9. Końcowe n przed ś, th, ŝ przechodzi w n (ŝ może przejść w ch); przed d, dh w t; przed ł w ml; przed ś, śh w mś; przed c, ch w mś; przed t, th w ns.

10. Końcowe m przed głoską przy końcu zdania, w wyrazach stojących samotnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami przechodzi w ń.

11. ń poprzedzone dźwięczną spółgłoską zamienia się zwykle w odpowiednią tej dźwięcznej zapirowaną spółgłoskę. Jeśli końcowe n lub dźwięczna spółgłoska tracą swą zapirację, wówczas przybiera ją początkowa dźwięczna spółgłoska tejże zgłoski.

12. W środku wyrazu n przechodzi w ń, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n, m, y lub v i jeżeli to n poprzedza ŝ, ś, r lub en, bezpośrednio lub przedzielone samogłoskami, spółgłoskami ździękowemi, wargowemi albo y, v, ń, ń. Ztąd po prefiksach zawierających r (jak pra, pari etc.) początkowe n wszystkich niemal pierwiastków przechodzi w ń.

13. W środku wyrazu s przechodzi w ś, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n, m, y, t, lub th i jeżeli to s poprzedza k, r, l lub samogłoska inna niż ą bezpośrednio lub przedzielona przez m lub ń. Ztąd po prefiksach zakończonych na i, u oraz po ń (nie) początkowe s wielu pierwiastków przechodzi w sh, które zostaje i po zamianie s. Prefiksy zakończone na ię, uę (ie, ue) przybierają ch przed k, kh, p, ph.

STOPNIOWANIE SAMOGŁOSEK. Zasadnicze: a,â i,î u,û ṛi,ṛî ḷi
Guṇa: - e o ar al
Vṛiddhi: â ai au âr -

REGUŁY EUFONICZNE (Saṁdhi).

SAMOGŁOSKI. Stykające się z sobą dwie pojedyńcze samogłoski podobne dają taką długą samogłoskę: a,â plus a,â daje â; i,î plus i,î daje î; u,û plus u,û daje û; ṛi,ṛî plus ṛi,ṛî daje ṛi. Końcowe a,â stykając się z samogłoską niepodobną daje Guṇa, z dwugłoską Vṛiddhi tejże: a,â plus i,î daje e; a,â plus e,ai daje ai etc. Końcowe i,î,u,û,ṛi przed niepodobnemi przechodzą w y,v,r. Dwugłoski końcowe e,o przed a pozostają niezmienione, ale a od ada; przed innemi samogłoskami przechodzą w a. Dwugłoska ai przed samogłoskami przechodzi w â, au w âv. Końcówki liczby podwójnej w deklinacji i konjugacji î,û,e oraz wykrzykniki złożone z jednej samogłoski pozostają zawsze niezmienione, a po takiej końcówce e krótkie s nie eliduje się.

SPÓŁGŁOSKI. Uwaga: Przy końcu wyrazu może stać tylko jedna spółgłoska, i to tylko k,ṭ,t,p;ṅ,ṇ,n,m albo l.

1. Końcowe s i r przechodzą w ḥ.

2. ḥ pozostaje przed głuchemi k,kh,p,ph,ś,sh,s. Przed innemi głuchemi (c,ch,ṭ,ṭh,t,th) ḥ przechodzi w odpowiednią syczącą ś,sh lub s. Przed spółgł. dźwięcznemi i przed samogłoskami ḥ poprzedzone inną samogłoską niż a,â przechodzi w r, ale przed r odpada, a poprzedzająca krótka samogłoska wzdłuża się.

3.a) aḥ (as) przechodzi w o przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed a (które odpada); przed innemi samogłoskami ḥ odpada.

b) âḥ (ās) traci ḥ przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogł.

c) aḥ (ar) przechodzi w ar przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami; tylko przed r końcówka aḥ przechodzi w â.

d) âḥ (ār) przechodzi w ār przed dźwięcznemi spółgłoskami i przed samogłoskami, przed r przechodzi w â.

4. Zaimki sah i eshaḥ zgłoski aḥ zamieniają w o tylko przed a (które odpada); zatrzymują ḥ tylko przy końcu zdania, tracą je zaś we wszystkich innych przypadkach. Wykrzyknik bhoḥ (bhos) traci ḥ przed samogłoskami i dźwięcznemi spółgłoskami.

5. Końcowe głuche spółgłoski przed dźwięcznemi i przed samogłoskami przechodzą w odpowiednie dźwięczne, przed nosowemi w odpowiednie nosowe.

6. Początkowe ch przechodzi w ch po krótkich samogłoskach oraz po â (do) i mâ (nie).

7. Końcowe ṅ,ṇ,n po krótkich samogłoskach przechodzą w ṅṅ,ṇṇ,nn przed samogłoskami i dwugłoskami.

8. Końcowe t przed c,ch przechodzi w c; przed j,jh w j; przed ṭ,ṭh w ṭ; przed ḍ,ḍh w ḍ; przed l w l; przed ś w c (ą ś może przejść w ch).

9. Końcowe n przed j,jh,ś przechodzi w ñ (ś może przejść w ch); przed ḍ,ḍh w ṇ; przed l w ṁl; przed ṭ,ṭh w ṁsh; przed c,ch w ṁs; przed t,th w ṁs.

10. Końcowe m pisze się tylko przy końcu zdania, w wyrazach stojących samoistnie i przed samogłoskami; przed spółgłoskami przechodzi w ṁ.

11. h poprzedzone dźwięczną spółgłoskę zamienia się zwykle w odpowiednią tej dźwięcznej aspirowaną spółgłoskę. Jeśli końcowe h lub dźwięczna spółgłoska traci swą aspirację, wówczas przybiera ją początkowa dźwięczna spółgłoska tejże zgłoski.

12. W środku wyrazu n przechodzi w ṇ, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y lub v i jeżeli to n poprzedza ṛi,ṛî,r lub sh bezpośrednio lub przedzielone samogłoskami, spółgłoskami gardłowemi, warzowemi albo y,v,h,ṁ. Ztąd po prefiksach zawierających r (jak pra,pari etc.) początkowe n wszystkich niemal pierwiastków przechodzi w ṇ.

13. W środku wyrazu s przechodzi w sh, jeżeli po niem następuje samogłoska albo n,m,y,v,t, lub th i jeżeli to s poprzedza k,r,l lub samogłoska inna niż a,â bezpośrednio lub przedzielona przez ṁ lub ḥ. Ztąd po prefiksach zakończonych na i,u oraz po niḥ (nis) początkowe s wielu pierwiastków przechodzi w sh, które zostaje i po augmencie a. Prefiksy zakończone na iḥ,uḥ (is,us) przybierają sh przed k,kh,p,ph.

(który), kim (kto? co? kaḥ,kâ,kim),anya (inny), itara (jeden z inny), katar,katama (który?), anyatara (jeden z dwóch), ekatama (jeden z wielu). Jak tad, ale NAc.sg.n. z końcówką m: sarva,visva (wszystek),eka (jeden), ekatara (jeden z dwóch), ubhaya mn. (oba, tylko sg. i pl.). para,pûrva,sva etc. w AbL.sg.m.n. i N.pl.m. także jak deva.

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW. Stopień wyższy przybiera suf.-tara, najwyższy suf.-tama,dodane do tematu słabego,wzgl. sredniego:priya (miły), priyatara,priyatama; vidvas,vidvattara,vidvattama. Przysłówki mają suf. tarâm,-tamâm: su (dobrze),sutarâm,sutamâm. Suf.-îyas,-ishṭha dodają się do pierwiastku,którego samogł. przybiera Guṇa: kshipra (prędki),kshepîyas, kshepishṭha; balavat v. balin (silny),balîyas,balishṭha. Nieregularne: guru (ciężki),garîyas,garishṭha; pṛithu (szeroki),prathîyas,prathishṭha; prasasya (chwalebny), śreyas,sreshṭha; alpa (mały), kanîyas,kanishṭha v. alpîyas,alpishṭha; bahu (wiele),bhûyas,bhûyishṭha; vṛiddha (stary),varshîyas,varshishṭha v. jyâyas,jyeshṭha; antika (blizki), nedîyas,nedishṭha; dîrgha (długi),drâghîyas,draghishṭha; priya także preyas,preshṭha; uru (rozległy),varîyas,varishṭha.

LICZEBNIKI. Cardinalia: eka 1,dvi 2,tri 3,catur 4,pańcan 5,shash 6, saptan 7,ashṭan 8,navan 9,daśan 10,ekâdaśan 11,dvâdaśan 12,trayodaśan 13, caturdaśan 14,pańcadaśan 15,shoḍaśan 16,saptadaśan 17,ashṭâdaśan 18,navadaśan v. ûnaviṁśati 19,viṁśati 20,triṁśat 30,catvâriṁśat 40,pańcâśat 50, shaṣhṭi 60,saptati 70,aśîti 80,navati 90,śata 100,ekaśata 101,dviśata 102, triśata 103,daśaśata 110,dve śate 200 (także dviśata),triṇi śatâni v. triśatą 300,sahasra 1000. Liczby 2,3,8 w połączeniu z 20 i 30 mają tematy dvâ,trayas,ashṭâ; z 80 dvi,tri,ashṭa; w połączeniu zaś z 40,50,60,70,90 dowolnie pierwsze albo drugie tematy.

DEKLINACJA LICZEBNIKÓW. eka podług dekl. zaimkowej (p.w.), dvi jak dva Du.: NVAc.m.dvau, fn.dve, IDAb.dvâbhyâm,GL.dvayoḥ. tri (pl.): m. NV. trayaḥ,Ac.trîn,I.tribhiḥ,DAb.tribhyaḥ,G. trayâṇâm,L.trishu. f.NV.tisraḥ, Ac.tisraḥ,I.tisṛibhiḥ,DAb.tisṛibhyaḥ,G.tisṛiṇâm,L.tisṛishu. n. jak m. prócz NVAc. triṇi. catur m.NV.catvâraḥ,Ac.caturaḥ,I.caturbhiḥ,DAb.caturbhyaḥ,G.caturṇâm,L.catursu. f.NVAc.catasraḥ,I.catasṛibhiḥ,DAb.catasṛibhyaḥ,G.catasṛiṇam,L.catasṛishu. n. jak m. prócz NVAc.catvâri. pańcan mfn. NVAc.pańca,I.pańcabhiḥ,DAb.pańcabhyaḥ,G.pańcânâm,L.pańcasu. Tak samo saptan,navan,dasan i ashṭan,które ma obok tamtych jeszcze następujące formy: NVAc.ashṭau,I.ashṭâbhiḥ,DAb.ashṭâbhyaḥ,L.ashṭâsu. shash ma NVAc. shaṭ,I.shaḍbhiḥ,DAb.shaḍbhyaḥ,G.shaṇṇâm,L.shaṭsu. Liczby od 11 do 19 (zakończone na daśan) odmieniają się jak pańcan. Liczby od 20 do 99 są rzeczownikami f.sg., śata i sahasra Neutra sg. Rzeczowniki połączone z temi liczebnikami stoją w G.pl. albo jako apozycja w liczbie mnogiej w tym samym przypadku co liczebniki.

Ordinalia: prathama (f.prathamâ) 1,dvitîya (f.-â) 2,tṛitîya (f.-â) 3, caturtha (f.-î,tak samo i następne) 4, pańcama 5,shashṭha 6,saptama 7, ashṭama 8,navama 9,daśama 10,ekâdaśa 11,dvâdaśa 12 itd.,viṁśatitama v. viṁśa 20,triṁśattama v. triṁśa 30,catvâriṁśattama v. catvâriṁśa 40,pańcâśattama v. pańcâśa 50, shashṭitama (tylko) 60,ale 61 ekashashṭitama v. ekashashṭa, saptatitama 70 (71 ekasaptatitama v. ekasaptata), aśîtitama 80, (81 ekâśîtitama v. ekâśîta), navatitama 90 (91 ekanavatitama v. ekanavata), śatatama 100, shasratama 1000. prathama ma N.pl.m.prathamâḥ v.prathame; dvitîya i tṛitîya mają we wszystkich rodzajach DAbL.sg. dowolnie podług deklinacji zaimkowej.

Adverbia: sakṛit (raz),dviḥ (dwa razy),triḥ (trzy razy),catuḥ t.j. catus (cztery razy), pańcakṛitvaḥ 5 razy, shaṭkṛitvaḥ 6 razy itd.
ekadhâ pojedyńczo, dvi- v. dvedhâ podwójnie, tri- v. tredhâ potrójnie, caturdhâ poczwórnie, pańcadhâ, shoḍhâ v. shaḍdhâ itd.
ekaśaḥ po 1, dviśaḥ po 2, triśaḥ po 3 itd.

(który), kim (kto? co? kaḥ,kâ,kim), anya (inny), itara (inny), katara, katama (który?), anyatara (jeden z dwóch), ekatama (jeden z wielu). Jak tad, ale NAc.sg.n. z końcówką m: sarva,viśva (wszystek), eka (jeden), ekatara (jeden z dwóch), ubhaya mn. (oba, tylko sg. i pl.); para, pûrva, sva etc. mają AbL.sg.m.n. i N.pl.m. także jak deva.

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW. Stopień wyższy przybiera suf. -tara, najwyższy suf.-tama,dodane do tematu słabego,wzgl. średniego; priya (miły)-priyatara-priyatama; vidvas-vidvattara-vidvattama. Przysłówki mają suf. -tarâm,-tamâm: su (dobrze)-sutarâm-sutamâm. Suf.-îyas,-iṣṭha dodają się do pierwiastku,którego samogł. przybiera Guṇa: kshipra-kshepîyas-kshepiṣṭha (prędki); baḷavat v. balin (silny)-baḷîyas-baliṣṭha. Nieregularne: guru (ciężki)-garîyas-gariṣṭha; pṛithu (szeroki)-prathîyas-prathiṣṭha; praśasya (chwalebny)-śreyas-śreṣṭha; alpa (mały)-kanîyas-kaniṣṭha v. alpîyas-alpiṣṭha; bahu (wiele)-bhûyas-bhûyiṣṭha; vṛiddha (stary)-varshîyas-varshiṣṭha v. jyâyas-jyeṣṭha; antika (blizki)-nedîyas-nediṣṭha; dîrgha (długi)-drâghîyas-draghiṣṭha; priya także preyas-preṣṭha; uru (rozległy)-varîyas-variṣṭha.

LICZEBNIKI. Cardinalia. eka 1,dvi 2,tri 3,catur 4,pañcan 5,shash 6, saptan 7,ashṭan 8,navan 9,dasan 10,ekâdasan 11,dvâdasan 12,trayodasan 13, caturdasan 14,pañcadasan 15,shoḍasan 16,saptadasan 17,ashṭâdasan 18,navadasan 19 (v.ûnaviṁsati),viṁsati 20,triṁsat 30,catvâriṁsat 40,pañcâsat 50, shaṣṭi 60,saptati 70,asîti 80,navati 90,śata 100,ekaśata 101,dviśata 102, triśata 103,dasaśata 110,dve sate 200, (v.dviśata), trîṇi śatâni v. triśata 300,sahasra 1000. Liczby 2,3,8 w połączeniu z 20 i 30 mają tematy dvâ,trayas,ashṭâ; z 80 dvi,tri,ashṭa; w połączeniu zaś z 40,50,60,70,90 dowolnie pierwsze albo drugie tematy.

DEKLINACJA LICZEBNIKÓW: eka podług dekl. zaimkowej (p.w.), dvi jak dva Du.: NVAc.m.dvau, fn. dve, IDAb.dvâbhyâṁ,GL.dvayoḥ. tri (pl.): m. NV. trayaḥ,Ac.trîn,I.tribhiḥ,DAb.tribhyaḥ,G.trayâṇâm,L.triṣhu. f.NV.tisraḥ, Ac. tisraḥ,I.tisṛibhiḥ,DAb.tisṛibhyaḥ,G.tisṛiṇâm,L.tisṛishu. n. jak m. prócz NVAc. trîṇi. catur m.NV.catvâraḥ,Ac.caturaḥ,I.caturbhiḥ,DAb.caturbhyaḥ,G.caturṇâm,L.caturshu. f.NVAc.catasraḥ,I.catasṛibhiḥ,DAb.catasṛibhyaḥ,G.catasṛiṇâm,L.catasṛishu. n. jak m. prócz NVAc.catvâri. pañcan mfn. NVAc.pañca,I.pañcabhiḥ,DAb.pañcabhyaḥ,G.pañcânâm,L.pañcasu. Tak samo saptan,navan,dasan i ashṭan,które ma obok tamtych jeszcze następujące formy: NVAc.ashṭau,I.ashṭâbhiḥ,DAb.ashṭâbhyaḥ,L.ashṭâsu. shash ma NVAc. shaṭ,I.shaḍbhiḥ,DAb.shaḍbhyaḥ,G.shaṇṇâm,L.shaṭsu. Liczby od 11 do 19 (zakończone na dasan) odmieniają się jak pañcan. Liczby od 20 do 99 są rzeczownikami f.sg., śata i sahasra Neutra sg. Rzeczowniki połączone z temi liczebnikami stoją w G.pl. albo jako apozycja w liczbie mnogiej w tym samym przypadku co liczebniki.

Ordinalia. prathama (f.prathamâ),1,dvitîya (f.-â) 2,tṛitîya (f.-â) 3, caturtha (f.-î,tak samo i następne) 4,pañcama 5,shashṭha 6,saptama 7, ashṭama 8,navama 9,dasama 10,ekâdasa 11,dvâdasa 12, i t.d.,viṁsatitama v. viṁsa 20,triṁsattama v. triṁsa 30,catvâriṁsattama v. catvâriṁśa 40,pañcâsattama v. pañcâśa 50,shashṭitama (tylko) 60,ale 61 ekashaṣṭitama v. ekashashṭa, saptatitama 70 (71 ekasaptatitama v.ekasaptata),asîtitama 80, (81 ekâsîtitama v.ekâsîta), navatitama 90 (91 ekanavatitama v.ekanavata), śatatama 100, sahasratama 1000. prathama ma N.pl.m.prathamâḥ v.prathame; dvitîya i tṛitîya mają we wszystkich rodzajach DAbL.sg. dowolnie podług deklinacji zaimkowej.

Adverbia: sakṛit (raz),dviḥ (dwa razy),triḥ (trzy razy),catuḥ t.j. catus (cztery razy),pañcakṛitvaḥ 5 razy,shaṭkṛitvaḥ 6 razy i t.d. ekadhâ pojedynczo,dvi- v. dvedhâ podwójnie, tri- v. tredhâ potrójnie, caturdhâ poczwórnie, pañcadhâ, shoḍhâ v. shaḍdhâ i t.d.

ekaśaḥ po 1,dviśaḥ po 2, triśaḥ po 3 i t.d.

KONJUGACJA.

Słowa sanskryckie mają 3 liczby: pojedynczą, podwójną i mnogą; w każdej po 3 osoby; 3 strony: czynną (Parasmaipada), medjalną (Âtmanepada) i bierną, wreszcie 9 czasów i trybów: Ind. praes., Imperfectum, Imperativus, Potentialis albo Optativus, Futurum, Conditionalis, Perfectum, Aoristus i Benedictivus albo Precativus.

Odmiana słów polega na łączeniu końcówek z tematem albo też z pierwiastkiem. W czterech pierwszych czasach i trybach końcówki dodają się do tematu (formy s p e c j a l n e), w pięciu ostatnich do pierwiastku (formy o g ó l n e). Tematy urabiają się z pierwiastków, i podług tego dzielą się słowa sanskryckie na 10 klas: 1. vad-vada, bhu-bhava it.d. 2. dvish -dvish. 3. hu-juhu. 4. nah-nahya. 5. su-sunu. 6. tud-tuda. 7. rudh-rundh. 8. tan-tanu. 9. krî-krîṇî. 10. cur-coraya.

W czasach przeszłych występuje augment a, który z początkową samogłoską pierwiastku tworzy Vṛiddhi tej ostatniej: avaḍat, ale a-îkshata: aikshata, a-ukshat: aukshat, a-ṛishat: ârshat.

KOŃCÓWKI: Ind. praes. act. -mi, -si, -ti; -vas, -thas, -tas; -mas, -tha, -ạnti.

Ind. praes. med. -e, -se, -te; -vahe, -âthe, -âte; -mahe, -dhve, -ante.

Imperfectum i Potentialis act. -am, -s, -t; -va, -tam, -tâm; -ma, ~~-tha~~ -ta, -an (Pot. -us).

Imperf. i Pot. med. ~~-am (Pot.~~ -i (Pot. -a), -thâs, -ta; -vahi, -âthâm, -âtâm; -mahi, -dhvam, -anta (Pot. -ran).

Imperativus act. -âni, -dhi, -tu; -âva, -tam, -tâm; -âma, -ta, -antu.

Imper. med. -ai, -sva, -tâm; -âvahai, -âthâm, -âtâm; -âmahai, -dhvam, -antâm.

Stosownie do tego, czy temat we wszystkich formach pozostaje niezmienionym, czy też w niektórych się zmienia, dzielą się klasy słów na dwie konjugacje. Do pierwszej należą klasy 1,4,6,10; temat się nie zmienia. Do drugiej klasy 2,3,5,7,8,9. Tu niektóre formy mają temat słaby (formy słabe), inne zaś temat mocny (formy mocne).

PIERWSZA KONJUGACJA. W 1-ej klasie tworzy się temat przez dodanie do pierwiastku sufiksu a: vaḍ-vada; pat-pata; nind-ninda; krîḍ-krîḍa. Przed tym sufiksem wszystkie końcowe samogłoski pojedyncze oraz samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę: ji-jejaya; nî-ne-naya; dru-dro-drava; bhû-bho-bhava; smṛi-smar-smara; tṛi-tar-tara; cit-cet-ceta; budh-bodh-bodha; vṛish-varsh-varsha; klṛip-kalp-kalpa. Regularnie zakończone na dwugłoski: hve-hvaya; gai-gâya.

W 4-ej klasie do pierwiastku dodaje się suf. ya: lubh-lubhya; krudh-krudhya; as-asya; naś-naśya; tush-tushya. Pierwiastki na -iv przybierają w temacie îv: div-dîvya.

W klasie 6-ej tworzy się temat jak w klasie 1-ej, ale samogłoska pierwiastku nie zmienia się: viś-viśa; spṛiś-spṛiśa; diś-diśa; sṛij-sṛija.

W klasie 10-ej dodaje się do pierwiastku suf. aya: pîḍ-pîḍaya. Końcowe samogłoski przybierają w temacie Vṛiddhi: jṛi-jrai-jrâyaya; dhû-dhau-dhâvaya; gṛi-gâr-gâraya; pṛi-pâr-pâraya. Środkowe samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę jak w klasie 1-ej: cur-cor-coraya. Krótkie a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, wzdłuża się: kshal-kṣhâl-kshâlaya; pat-pât-pâtaya. Regularne: daṇḍ-daṇḍaya; pûj-pûjaya i t. d.

Temat, jak widzieliśmy, we wszystkich formach pozostaje niezmienionym z następującemi wyjątkami: 1. Końcowe a tematu przed końcówkami zaczynającemi się od m i v wzdłuża się. 2. Końcowe a tematu zlewa się z początkowem a końcówki w krótkie a, z początkowem zaś â w 2-ej i 3-ej dualis oraz z początkowem e zlewa się w e.

W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka -dhi odpada.

W Potent. act. i med. do tematu dodaje się î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: 1 sing. Pot. act. bhava-îy-am (bhaveyam), 2 sing. Pot. act. bhava-î-s (bhaves, bhaveḥ) i t. d.

WZÓR ODMIANY: bhû (być).

Ind. praes. act. bhavâmi, bhavasi, bhavati; bhavâvaḥ, bhavathaḥ, bhavataḥ; bhavâmaḥ, bhavatha, bhavanti.

Imperf. act. abhavam, abhavaḥ, abhavat; abhavâva, abhavatam, abhavatâm; abhavâma, abhavata, abhavan.

Imperativus act. bhavâni, bhava, bhavatu; bhavâva, bhavatam, bhavatâm; bhavâma, bhavata, bhavantu.

Potentialis act. bhaveyam, bhaveḥ, bhavet; bhaveva, bhavetam, bhavetâm; bhavema, bhaveta, bhaveyuḥ.

Ind. praes. med. bhave, bhavase, bhavate; bhavâvahe, bhavethe, bhavete; bhavâmahe, bhavadhve, bhavante.

Imperf. med. abhave, abhavathâḥ, abhavata; abhavâvahi, abhavethâm, abhavetam; abhavâmahi, abhavadhvam, abhavanta.

Imperat. med. bhavai, bhavasva, bhavatâm; bhavâvahai, bhavethâm, bhavetâm; bhavâmahai, bhavadhvam, bhavantâm.

Potentialis med. bhaveya, bhavethâḥ, bhaveta; bhavevahi, bhaveyâthâm, bhaveyâtâm; bhavemahi, bhavedhvam, bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-ej (spṛiś-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwanych Causativa (pat-pâtaya rzucać, jñâ-jñâpaya dać znać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być zwyciężonym, patrz niżej), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), dams-dasa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć, ranić), so-sya (dokończyć). Następujące wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć, błądzić) ma dowolnie bhrâmya, bhramya lub podług 1-ej klasy bhrama.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić), prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ri-riya (iść). Następujące wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-muńca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), ~~vid-~~ lup-lumpa (łamać), vid-vinda (znaleźć), sic-sinca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

DRUGA KONJUGACJA. Formy mocne w drugiej konjugacji są: cała liczba pojedyncza Ind. praes. act., cała liczba pojedyncza Imperf. act., wszystkie pierwsze osoby Imperat. act. i med, i 3 sing. Imperat. act.

~~Wv~~ W 2-ej klasie temat słaby nie różni się od pierwiastku; temat mocny przybiera Guṇę samogłoski pierwiastku, chyba że ta samogłoska jest prozodycznie długą i nie końcową: dvish-dvesh; ale îś-îś.

W 3-ej klasie temat słaby tworzy się przez reduplikacją pierwiastku, temat mocny przybiera Guṇę w zgłosce pierwiastkowej, jak w klasie 2-ej: hu-juhu-juho; bhṛi-bibhṛi-bibhar; jan-jajan-jajan; bhî-bibhî-bibhe. Reduplikacja podlega następującym regułom: spółgłoski aspirowane reduplikują się przez odpowiednie nieaspirowane (th przez t, dh przez d, ph przez p, bh przez b); gardłowe przez podniebienne (k i kh przez c, g, gh i h przez j); grupy spółgłoskowe przez pierwszą lub zastępującą ją spółgłoskę (dr przez d, kr przez c), ale grupy zaczynające się od syczącej przez drugą lub zastępującą ją spółgłoskę (st przez t, sth przez t, sk przez c). Co do ~~spółgło-~~ samogłosek, to w sylabie reduplikacyjnej występuje ta sama samogłoska, co w pierwiastku, lecz jeśli ta ostatnia jest długą, to się skraca. Wyjątek stanowi ṛi pierwiastkowe, które się zastępuje przez i: hu-juhu; bhî-bibhî; dhâ-dadha; bhṛi-bibhṛi.

W 5-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu nu; w temacie mocnym końcowe u tematu przybiera Guṇę: su-sunu-suno.

W 7-ej klasie temat słaby tworzy się przez wsunięcie spółgłoski nosowej przed końcową spółgłoskę pierwiastku; w temacie mocnym tą nosowa spółgłoska przechodzi w na (ṇa): rudh-rundh-ruṇadh; yuj-yuṅj-yunaj; und-und--unad (jeśli pierwiastek zawiera już nosową spółgłoskę, to się ona wyrzuca).

W 8-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku samogłoski u, ktora w temacie mocnym przybiera Guṇę: tan-tanu-tano.

W 9-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku zgłoski ni (ṇi), ktora w temacie mocnym zamienia się na na (ṇa). Jesli przedostatnia spółgłoska pierwiastku jest nosową, to się ją wyrzuca: krî-krîṇî-krîṇâ; yu-yunî-yunâ; stambh-stabhnî-stabhna. Przed końcówkami zaczynającemi się od samogłoski w temacie słabym końcowa samogłoska odpada: kriṇ, yun, stabhn.

UWAGI. 1. Zamiast końcówek 3-ej plur. ante, anta, antâm występują w drugiej konjugacji ate, ata, atâm.

2. Zamiast końcówek anti, antu i an występują końcówki ati, atu i us we wszystkich pierwiastkach 3-ej klasy oraz w pierwiastkach klasy 2-ej: cakâs, jakṣh, jâgṛi, daridrâ i śâs. Końcówkę 3-ej plur. Imperf. act. us, przed ktorą koncowa samogłoska tematu przybiera Guṇę, ma także pierw. vid, a dowolnie mają ją pierwiastki 2-ej klasy na -â i dvish (aviduḥ; ayân v. ayuḥ; advishan v. advishuḥ).

3. 2-ga sing. Imperat. act. ma końcówkę dhi po spółgłoskach, hi po samogłoskach: runddhi, ale krîṇîhi. Wyjątek hu: juhudhi. W klasach 5-ej i 8-ej końcówka hi odpada po u poprzedzonem jedną tylko spółgłoską: sunu, tanu, ale âpnuhi. W klasie 9-ej pierwiastki zakończone na spółgłoskę przybierają końcówkę âna (âṇa): krîṇîhi, ale gṛihâṇa.

4. W Potent. act. do tematu dodaje się yâ (końcowe â odpada przed końcówką 3-ej plur. us), w Potent. med. natomiast î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: sunuyâm, sunuyuḥ, sunvîya.

WZORY ODMIANY. Klasa 2. dvish (nienawidzieć). Tematy: dvish i dvesh. Końcowa spółgłoska przechodzi w k przed s (które zamienia się w sh), a w ḍ przed ḍh (które przechodzi w ḍh). Początkowe t i th końcówek po sh przechodzą w ṭ i ṭh.

Ind. praes. act. dveshmi, dvekshi, dveshṭi; dvishvaḥ, dvishṭhaḥ, dvishṭaḥ; dvishmaḥ, dvishṭha, dvishanti.

Imperf. act. advesham, adveṭ, adveṭ; advishva, advishṭam, advishṭâm; advishma, advishṭa, advishan v. advishuḥ.

Imperat. act. dveshâṇi, dviḍḍhi, dveshṭu; dveshâva, dvishṭam, dvishṭâm; dveshâma, dvishṭa, dvishantu.

Potent. act. dvishyam, dvishyâḥ, dvishyât; dvishyâva, dvishyâtam, dvishyâtâm; dvishyâma, dvishyâta, dvishyuḥ.

Ind. praes. med. dvishe, dvikshe, dvishṭe; dvishvahe, dvishâthe, dvishâte; dvishmahe, dviḍḍhve, dvishate.

Imperf. med. advishi, advishṭhâḥ, advishṭa; advishvahi, advishâthâm, advishâtâm; advishmahi, adviḍḍhvam, advishata.

Imperat. med. dveshai, dvikshva, dvishṭâm; dveshâvahai, dvishâthâm, dvishâtâm; dveshâmahai, dviḍḍhvam, dvishatâm.

Potent. med. dvishîya, dvishîthâḥ, dvishîta; dvishîvahi, dvishîyâthâm, dvishîyâtâm; dvishîmahi, dvishîdhvam, dvishîran.

Klasa 3. hu (ofiarować). Tematy juhu i juho przed spółgłoskami, a juhv i juhav przed samogłoskami.

Ind. praes. act. juhomi, juhoshi, juhoti; juhuvaḥ, juhuthaḥ, juhutaḥ; juhumaḥ, juhutha, juhvati.

Imperf. act. ajuhavam, ajuhoḥ, ajuhot; ajuhuva, ajuhutam, ajuhutâm; ajuhuma, ajuhuta, ajuhavuḥ.

Imperat. act. juhavâni, juhudhi, juhotu; juhavâva, juhutam, juhutâm; juhavâma, juhuta, juhvatu.

Potent. act. juhuyâm, juhuyâḥ, juhuyât; juhuyâva, juhuyâtam, juhuyâtâm; juhuyâma, juhuyâta, juhuyuḥ.

Ind. praes. med. juhve, juhushe, juhute; juhuvahe, juhvâthe, juhvâte; juhumahe, juhudhve, juhvate.

Imperf. med. ajuhvi, ajuhuthâḥ, ajuhuta; ajuhuvahi, ajuhvâthâm, ajuhvâtâm; ajuhumahi, ajuhudhvam, ajuhvata.

Imperat. med. juhavai, juhushva, juhutâm; juhavâvahai, juhvâthâm, juhvâtâm; juhavâmahai, juhudhvam, juhvatâm.

~~juhvîyâtâm, juhvîmahi, juhvîdhvam, juhvîhvâta; juhvîvahi, juhvîyâthâm,~~

Potent. med. juhvîya, juhvîthâḥ, juhvîta; juhvîvahi, juhvîyâthâm, juhvîyâtâm; juhvîmahi, juhvîdhvam, juhvîran.

Klasa 5. su (wyciskać). Tematy sunu i suno przed spółgłoskami, sunv i sunav przed samogłoskami. Przed końcówkami zaczynającemi się ~~od~~ od m i v końcowe u tematu może odpaść. W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada (patrz wyż. uwaga 3).

Ind. praes. act. sunomi, sunoshi, sunoti; sunuvaḥ v. sunvaḥ, ~~sunumaḥ v.~~ sunuthaḥ, sunutaḥ; sunumaḥ v. sunmaḥ, sunutha, sunvanti.

Imperf. act. asunavam, asunoḥ, asunot; asunuva v. asunva, asunutam, asunutâm; asunuma v. asunma, asunuta, asunvan.

Imperat. act. sunavâni, sunu, sunotu; sunavâva, sunutam, sunutâm; sunavâma, sunuta, sunvantu.

Potent. act. sunuyâm, sunuyâḥ, sunuyât; sunuyâva, sunuyâtam, sunuyâtâm; sunuyâma, sunuyâta, sunuyuḥ.

Ind. praes. med. sunve, sunushe, sunute; sunuvahe v. sunvahe, sunvâthe, sunvâte; sunumahe v. sunmahe, sunudhve, sunvate.

Imperf. med. asunvi, asunuthâḥ, asunuta; asunuvahi v. asunvahi, asunvâthâm, asunvâtâm; asunumahi v. asunmahi, asunudhvam, asunvata.

Imperat. med. sunavai, sunushva, sunutâm; sunavâvahai, sunvâthâm, sunvâtâm; sunavâmahai, sunudhvam, sunvatâm.

Potent. med. sunvîya, sunvîthâḥ, sunvîta; sunvîvahi, sunvîyâthâm, sunvîyâtâm; sunvîmahi, sunvîdhvam, sunvîran.

Podług tego wzoru odmieniają się także pierwiastki zakończone na spółgłoskę, ale końcowa zgłoska tematu nu przed samogłoskami przechodzi zawsze w nuv, a prócz tego 2-ga sing. Imperat. act. nie odrzuca końcówki hi: âp (osiągać) tworzy âpnuvaḥ, âpnumaḥ (końcowe u przed m i v nigdy nie odpada), âpnuvanti, âpnuhi.

Klasa 7. rudh (oblegać). Tematy rundh i ruṇadh.

Ind. praes. act. ruṇadhmi, ruṇatsi, ruṇaddhi (końcowe dh z następującem t, th, i dh daje ddh); rundhvaḥ, runddhaḥ, runddhaḥ; rundhmaḥ, runddha, rundhanti.

Imperf. act. aruṇadham, aruṇat, aruṇat (2-ga sing. może także brzmieć aruṇaḥ); arundhva, ~~arunddhâm~~ arunddham, arunddhâm; arundhma, arunddha, arundhan.

Imperat. act. ruṇadhâni, runddhi, ruṇaddhu; ruṇadhâva, runddham, runddhâm; ruṇadhâma, runddha, rundhantu.

Potent. act. rundhyâm, rundhyâḥ, rundhyât; rundhyâva, rundhyâtam, rundhyâtâm; rundhyâma, rundhyâta, rundhyuḥ.

Ind. praes. med. rundhe, runtse, runddhe; rundhvahe, rundhâthe, rundhâte; rundhmahe, runddhve, rundhate.

Imperf. med. arundhi, arunddhâḥ, arunddha; arundhvahi, arundhâthâm, arundhâtâm; arundhmahi, arunddhvam, arundhata.

Imperat. med. ruṇadhai, runtsva, runddhâm; ruṇadhâvahai, rundhâthâm, rundhâtâm; ruṇadhâmahai, runddhvam, rundhatâm.

Potent. med. rundhîya, rundhîthâḥ, rundhîta; rundhîvahi, rundhîyâthâm, rundhîyâtâm; rundhîmahi, rundhîdhvam, rundhîran.

Klasa 8. tan (rozciągać). Tematy tanu i tano przed spółgłoskami, tanv i tanav przed samogłoskami. Przed m i v końcowe u tematu może odpaść, a w 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada. Pierwiastki klasy 8-ej odmieniają się zatem zupełnie podług wzoru pierwiastków klasy 5-ej zakończonych na samogłoskę (su).

Klasa 9. krî (kupować). Tematy krîṇî i krîṇâ. Temat słaby przed samogłoskami krîṇ.

Ind. praes. act. krîṇâmi, krîṇâsi, krîṇâti; krîṇîvaḥ, krîṇîthaḥ, krîṇîtaḥ; krîṇîmaḥ, krîṇîtha, krîṇanti.

Imperf. act. akrîṇam, akrîṇâḥ, akrîṇât; akrîṇîva, akrîṇîtam, akrîṇîtâm; akrîṇîma, akrîṇîta, akrîṇan.

Imperat. act. krîṇâni, krîṇîhi, krîṇâtu; krîṇâva, krîṇîtam, krîṇîtâm; krîṇâma, krîṇîta, krîṇantu.

Potent. act. krîṇîyâm, krîṇîyâḥ, krîṇîyât; krîṇîyâva, krîṇîyâtam, krîṇîyâtâm; krîṇîyâma, krîṇîyâta, krîṇîyuḥ.

Ind. praes. med. krîṇe, krîṇîshe, krîṇîte; krîṇîvahe, krîṇâthe, krîṇâte; krîṇîmahe, krîṇîdhve, krîṇate.

Imperf. med. akrîṇi, akrîṇîthaḥ, akrîṇîta; akrîṇîvahi, akrîṇâthâm, akrîṇâtâm; akrîṇîmahi, akrîṇîdhvam, akrîṇata.

Imperat. med. krîṇai, krîṇîshva, krîṇîtâm; krîṇâvahai, krîṇâthâm, krîṇâtâm; krîṇâmahai, krîṇîdhvam, krîṇatâm.

Potent. med. krîṇîya, krîṇîthâḥ, krîṇîta; krîṇîvahi, krîṇîyâthâm, krîṇîyâtâm; krîṇîmahi, krîṇîdhvam, krîṇîran.

PIERWIASTKI NIEREGULARNE DRUGIEJ KONJUGACJI. I INNE GODNE UWAGI.

KLASA 2. 1) Pierwiastki na â mają tylko Activum; temat mocny nie różni się od słabego; 3-cia plur. Imperf. act. ma dowolnie końcówkę an albo us (p. wyż. uwaga 2). Np. yâ iść. 1)

2) Pierw. i (iść) przechodzi w y przed końcówkami anti i antu, a w form. słab. w Medium (adhi-i uczyć się) w iy przed samogłoskami: Ind. praes. act. emi, eshi, eti; ivaḥ, ithaḥ, itaḥ; imaḥ, ~~ita~~ itha, yanti. Imperf. act. âyam, aiḥ, ait; aiva, aitam, aitâm; aima, aita, âyan. Imperat. act. ayâni, ihi, etu; ayâva, itam, itâm; ayâma, ita, yantu. Pot. act. iyâm, iyâḥ etc. Medium: Ind. praes. adhîye, adhîshe, adhîte; adhîvahe, adhîyâthe, adhîyâte, adhîmahe, adhîdhve, adhîyate. Imperf. adhyaiyi, adhyaithâḥ, adhyaita; adhyaivahi, adhyaiyâthâm, adhyaiyâtâm; adhyaimahi, adhyaidhvam, adhyaiyata. Imperat. adhyayai, adhîshva, adhîtâm; adhyayâvahai, adhîyâthâm, adhîyâtâm; adhyayâmahai, adhîdhvam, adhîyatâm. Potent. adhîyîya, adhîyîthâḥ etc.

3) Pierw. śî (leżeć) przybiera Gunę i w słabych formach, tematy zatem są śe przed spółgłoskami, a śay przed samogłoskami. Przed końcówkami ate, ~~ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, śerat~~ ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, aśerata, śeratâm.

4) Pierwiastki zakończone na u mają w temacie mocnym Vṛiddhi (au) zamiast Guny (o), ale tylko przed spółgłoskami: yu (łączyć) ma yaumi, yaushi, yauti; yuvaḥ etc. Imperat. act. yavâni, yuhi, yautu etc. Pierwiastki tu (tyć), ru (ryczeć) i stu (wielbić) mają w formach mocnych przed spółgłoskami au albo avî: staumi v. stavîmi, staushi v. stavîshi, stauti v. stavîti, a prócz tego dowolnie wsuwają î przed spółgłoskami we wszystkich formach słabych: stumaḥ v. stuvîmaḥ, stutha v. stuvîtha etc. Końcówka pierwiastku u przechodzi w uv przed samogłoskami w formach słabych.

---

tu P., ru P., stu P. Â., yu P.

1) Wyjątek daridrâ być ubogim. Pierwiastek ten odrzuca â przed samogłoskami w formach słabych, a przed spółgłoskami w formach słabych wsuwa i: 3 plur. Ind. praes. daridrati. Imperf. adaridruḥ, Imperat. daridratu. 1 plur. Ind. praes. daridrimaḥ i t. d.

5) Pw. brû w formach mocnych przed spółgłoskami wsuwa î: bravîti, bravîtu, abravît; ale abravam. Przed samogłoskami w formach słabych û przechodzi w uv: bruvanti. Pw. sû (rodzić) nie ma Guṇy w formach mocnych: suve, sûshe, sûte i t. d.

6) W pierwiastkach na ṛi końcowa samogłoska w formach słabych przed samogłoskami przechodzi w r: jâgṛi (czuwać): jâgrati (p. wyż. uwaga 2), ajâgaruḥ. 2 i 3 sing. Imperf. act. ajâgaḥ (zam. ajâgars, ajâgart).

7) Pierwiastki na c, j przybierają k przed t, th, s (sh), a g przed dh: vac (mówić): vacmi, vakshi, vakti; vacvaḥ, vakthaḥ, vaktaḥ; vacmaḥ, vaktha. Pw. vac nie ma 3-ej plur. Ind. praes. act.

8) W pierwiastkach na d 2 sing. Imperf. act. kończy się dowolnie na t lub s (ḥ): vid (wiedzieć): avedam, avet v. aveḥ, avet. Pw. vid może w Ind. praes. act. przybrać dowolnie końcówki Perfectum: veda, vettha, veda; vidva, vidathuḥ, vidatuḥ; vidma, vida, viduḥ, a w Imperat. act. vidâṁ z formami Imperat. act. pierwiastku kṛi (czynić): vidâṁkaravâṇi etc. Pw. ad (jeść) ma nieregularne 2 sing. Imperf. act âdaḥ i 3 sing. âdat.

9) Pw. han traci w formach słabych n przed t i th: hanmi, haṁsi, hanti; hanvaḥ, hathaḥ hataḥ etc. Prócz tego 3 plur. Ind. praes. act. brzmi ghnanti, Imperf. aghnan, Imperat. ghnantu, a 2 sing. Imperat. act. jahi.

10) Pierwiastki na ś, sh, ksh i pw. mṛij (obcierać) przybierają k przed s (sh), sh przed t, th (ṭ, ṭh), ḍ przed dh (ḍh). Porównaj wyżej dvish. Pw. mṛij ma w formach mocnych zawsze Vṛiddhi zamiast Guṇy (mârjmi, mârkshi, mârshṭi), a dowolnie w formach słabych przed samogłoskami: mṛijanti v. mârjanti. Pw. yaś (życzyć sobie) ma temat słaby uś. Pw. îś (panować) wsuwa i przed końcówkami se, sva, dhve i dhvam w Imperat. (nie w Imperf.): îśishe. îśishva, îśidhve, îśidhvam (ale Imperf. aiḍḍhvam).

11) Pw. îḍ (czcić) ma te same właściwości co îś. Końcowe ḍ przechodzi w ṭ przed t, th (ṭ, ṭh), a końcówka dhvam po ḍ przechodzi w ḍhvam: îṭṭe, aiṭṭhâḥ, aiḍḍhvam.

12) W pierwiastkach na s końcowe s odpada przed dh; 2 sing. Imperf. act. kończy się na t lub ḥ: âs (siedzieć): âse, âsse, âste. 2 plur. âdhve. Pw. śâs (panować) ma temat słaby śish ~~z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyżej uwagę 2. Np. Imperf. act.~~ przed spółgłoskami z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyż. uw. 2. Np. Imperf. aśâsam, aśâḥ v. aśât, aśât (3 sing. ma zawsze t), aśâsuḥ. Nieregularny pw. as (być): Ind.praes. act. asmi, asi, asti; svaḥ, sthaḥ, staḥ; smaḥ, stha, santi. Imperf. act. âsam, âsîḥ, âsît; âsva, ~~âsvam~~ âstam, âstâm; âsma, âsta, âsan. Imperat. act. asâni, edhi, astu; asâva, stam, stâm; asâma, sta, santu. Pot. act. syâm, syâḥ etc. Ind. praes. med. he, se, ste; svahe, sâthe, sâte; smahe, dhve, sate. Imperf. med. âsi, âsthâḥ, âsta; âsvahi, âsâthâm, âsâtâm; âsmahi, âdhvam, âsata. Imperat. med. asai, sva, stâm; asâvahai, sâthâm, sâtâm; asâmahai, dhvam, satâm. Pot. med. sîya, sîthâḥ...

13) W pierwiastkach na h końcowe h łącznie z następującem t, th i dh daje ḍh, a poprzedzające a, i, u, wzdłuża się; przed s końcowe h przechodzi w k, a 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na ṭ: lih (lizać): lehmi, lekshi, leḍhi; lihvaḥ, lîḍhaḥ, lîḍhaḥ; lihmaḥ, lîḍha, lihanti. Imperf. aleham, aleṭ, aleṭ. W pierwiastkach duh (doić) i dih (smarować) końcowe h łącznie z następującem t, th, i dh daje gdh, a z następującem s daje ksh. 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na k. W tym przypadku oraz w formach z końcówkami gdhve i gdhvam ~~jakoteś wtedy, gdy~~ lub ze środkowem ksh początkowe ḍ pierwiastku przechodzi w dh: dohmi, dhokshi, dogdhi, adhok, dhugdhve, adhugdhvam. Ale Imperat. digdhi, dugdhi. *duh ✗, dih P.A.*

14) Pierwiastki an (oddychać), jaksh (jeść), rud (płakać), śvas (wzdychać) i svap (spać) wsuwają i przed końcówkami spółgłoskowemi z wyjątkiem 2-ej i 3-ej sing. Imperf. act., gdzie przybierają a lub î, oraz końcówek zaczynających się od y (Potent. act.): rodimi, rodishi, roditi, rudivaḥ etc.; arodam, arodaḥ v. arodîḥ, arodat v. arodît; rudyâm, rudyâḥ etc.

Wszystkie te prawo. P.

KLASA 3. 1) Pw. regularny bhṛi (nosić). Tematy bibhṛi, przed samogł. bibhr; mocny bibhar: bibharmi, bibharshi, bibharti; bibhṛivaḥ; bibhrati. Imperf. act. abibharam, abibhaḥ, abibhaḥ; abibhṛiva; abibharuḥ.

2) Pierwiastki dâ (dać) i dhâ (kłaść) mają temat słaby dad i dadh. ~~Końcowe dh tematu dadh łącznie z następującem~~ Temat dadh przed t i th przechodzi w dhat. 2-ga sing. Imperat. act. brzmi dehi, dhehi. Np. dâ: dadâmi, dadâsi, dadâti; dadvaḥ; dadati. dhâ: dadhâmi, dadhâsi, dadhâti; dadhvaḥ, dhatthaḥ, dhattaḥ; dadhmaḥ, dhattha, dadhati. Inne formy z aspirowaną spółgłoską początkową: dhatse, dhatte, dhaddhve, adhattam, adhattâm, adhatta, adhatthâḥ, adhatta, adhaddhvam, dhattam, dhattâm, dhatta, dhatsva, dhaddhvam.

3) Pierwiastki mâ (mierzyć) i hâ (iść) używają się tylko w Medium i mają tematy mimî i jihî przed spółgłoskami, mim i jih przed samogłoskami: mime, mimîshe, mimîte; jihe, jihîshe, jihîte. Natomiast pw. hâ opuszczać Act. ma temat mocny jaha, temat słaby przed spółgłoskami jahî v. jahi, a przed samogłoskami i w Potent. jah. 2-ga sing. Imperat. act. jahâhi, jahîhi v. jahihi. Np. jahâmi, jahîvaḥ v. jahivaḥ, jahati, janyâm.

4) Pw. bhî (bać się) ma temat mocny bibhe (przed samogł. bibhay), słaby bibhî v. bibhi (przed samogł. bibhy): bibhemi, bibhîvaḥ v. bibhivaḥ, bibhyati, abibhayuḥ, bibhayâni.

5) Pw. pṛi napełniać regularny jak bhṛi (p.w.). Natomiast pṛî napełniać ma temat mocny pipar, słaby pipur przed spółgłoskami, a pipûr przed samogłoskami: piparmi, pipûrvaḥ, pipurati, apiparuḥ.

6) Pierwiastki nij (myć), vij (dzielić) i vish (przenikać) mają Guṇę w zgłosce reduplikacyjnej, natomiast w formach mocnych przed samogłoskami nie mają Guṇy samogłoski pierwiastkowej: nenejmi, nenijati, nenijâni. Zmiana końcowych spółgłosek jak wyżej w klasie 2-ej Nr. 7 i 10.

KLASA 5. Pw. śru (słyszeć) ma tematy śṛiṇu i śṛiṇo.

KLASA 7. Pw. tṛih (bić, zabić) ma temat słaby regularnie tṛiṁh, temat mocny przed samogłoskami regularnie tṛiṇah, ale przed spółgłoskami tṛiṇeh, np. tṛiṇehmi, tṛiṇeḍhi (p.w. Kl. 2, Nr. 13), tṛiṁhvaḥ, atṛiṇaham.

Regularne są yuj (łączyć), pish (miażdżyć), hiṁs (zabijać, krzywdzić). Np. yunajmi, yunakshi, yunakti, yuñjvaḥ; ayunajam, ayunak, ayunak; yunajâni, yuṅgdhi, yunaktu it. d. apinaṣam, apinaṭ, apinaṭ, apiṁshva; piṇḍdhi i t. d. ahinasaṃ,ahinaḥ v. ahinat, ahinat; ahiṁsva; hindhi.

KLASA 8. Pw. kṛi (czynić) ma temat mocny karo (przed samogł. karav), słaby kuru (przed samogł. kurv), ale przed m, y, v zawsze kur: karomi,karoshi, karoti; kurvaḥ, kuruthaḥ, kurutaḥ; kurmaḥ, kurutha, kurvanti. Imperf. akaravam, akaroḥ, akarot etc. Potent. kuryâm, kuryâḥ etc.

KLASA 9. 1) Pierwiastki dhû (trząść), pû (czyścić), lû (ciąć) skracają w temacie û na u: dhunâti, punâti, lunâti.

2) Pw. grah (brać) ma w temacie ṛi zamiast ra: gṛihṇâti, gṛihâṇa (2 sing. Imperat. act., patrz wyż.), gṛihṇîtam.

3) Pw. jñâ (znać) ma tematy jânî i jânâ: jânâti, jânîmaḥ.

FORMY OGÓLNE.

I. FUTURUM.

Temat Futurum tworzy się przez dodanie do pierwiastku, którego samogłoska przybiera Guṇę, a końcowe dwugłoski przechodzą w â, lub do tematu pierwiastkowego na -i sufiksu sya. Do tak utworzonego tematu dodają się końcówki Ind. praes. act. i med. 1-ej konjugacji. Ten Temat na -i mają te same pierwiastki, które przybierają -i w Inf. (patrz niż.), ale pierww. na -ṛi przybierają zawsze -i, pierww. gam (iść) i han (zabijać) zawsze w Act., natomiast pierww. vṛit (istnieć), vṛidh (rosnąć) i syand (ciec) tylko w Med. to -i przybierają. W pierww. kl. 10-ej i Causativach temat Fut. kończy się na -ayishya. Przykłady: dâ (dawać): dâsyâmi; gai (śpiewać): gâsyâmi; nî (prowadzić): neshyâmi; bhid (rozłupać): bhetsyâmi; śî (leżeć): śayishye; bhû (być): bhavishyâmi; kṛi (czynić): karishyâmi, karishye; gam: gamishyâmi, ale saṁgaṁsye; vṛit: vartsyâmi, ale vartishye; cur (kraść): corayishyâmi; sṛij (tworzyć): srakshyâmi; dṛiś (widzieć): drakshyâmi; dah (palić): dhakshyâmi; duh ṭdoić): dhokshyâmi; tṛî (przepłynąć) ma tarishyâmi v. tarîshyâmi, grah (chwytać) tylko grahîshyâmi.

Fut. p e r i p h r a s t i c u m. Do Nom. sing. masc. nominis agentis na -tṛi dodaje się Ind. praes. słowa posiłkowego as (być) act. i med., ale w 3-ej os. wszystkich trzech liczb słowo posiłkowe odpada, a zostaje tylko w Act. i Med. bez różnicy Nom. sing., du. lub plur. tematu na -tṛi. Taki temat tworzy się przez dodanie sufiksu -tṛi do pierwiastku lub do tematu pierwiastkowego na -i, a w obu przypadkach pierw. zmienia się jak w Inf. i w tych samych przypadkach co w Inf. przybiera -i. To Fut. mogą mieć wszystkie pierwiastki. Przykłady: dâtâsmi, dâtâhe; bhavitâsmi, bhavitâhe; grahîtâsmi, grahîtâhe. Wzór odmiany: Act. drashṭâsmi (od pw. dṛiś widzieć), drashṭâsi, drashṭâ; drashṭâsvaḥ, drashṭâsthaḥ, drashṭârau; drashṭâsmaḥ, drashṭâstha, drashṭâraḥ. Med. drashṭâhe, drashṭâse, drashṭâ; drashṭâsvahe, drashṭâsâthe, drashṭârau; drashṭâsmahe, drashṭâdhve, drashṭâraḥ.

II. CONDITIONALIS.

Temat ten sam co w Fut., tylko końcówki Imperf. act. i med. 1-ej konj. oraz augment. Jest to t.zw. modus irrealis. Np. adâsyam, adâsyaḥ adâsyat; adâsye, adâsyathâḥ, adâsyata.

III. PERFECTUM.

1. Perf. r e d u p l i k o w a n e. Pierwiastek przybiera reduplikacją. Spółgłoski reduplikują się podług reguł podanych co do tematu klasy 3-ej (patrz wyż). Samogłoski pierwiastkowe krótkie i długie, czy to środkowe, czy końcowe, zastąpione są w zgłosce reduplikacyjnej przez odpowiednie krótkie, tak samo i Guṇa i Vṛiddhi środkowe; ale końcowym Guṇa i Vṛiddhi (które przechodzą w â) oraz samogłoskom ṛi, ṝ, ḷi odpowiada w zgłosce red. samogłoska a: sthâ-tasthâ, jîv, jijîv, sev-siṣhev, gai-jagâ, kṛi-cakṛi, tṛî-tatṛî etc. Początkowe samogłoski a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, i, u, przechodzą w â, î, û; dwie ostatnie w iy, uv, jeżeli i, u pierwiastkowe przechodzą w samogłoski niepodobne. Samogł. â pozostaje niezmienioną; a, po którem następują 2 spółgłoski, oraz ṛi reduplikują się przez ân. Np. ad-âd; ish-îsh, iyesh; ush-ush, uvosh; ṛic-ânṛic; âp-ap; anj-ânanj. Końcówki: Act. a, tha, a; va, athuḥ, atuḥ; ma, a, uḥ. Med. e, se, e; vahe, âthe, âte; mahe, dhve, re. Przed końcówką -re temat zawsze przybiera -i, przed innemi końcówkami spółgłoskowemi temat na -i jest koniecznym lub dowolnym z następującemi wyjątkami. Nie przybierają -i pierww. dru (biedz), śru (słyszeć), stu (sławić), sru (płynąć), kṛi (czynić, ale nie skṛi w słowach złożonych), bhṛi (nieść), vṛi (wybierać), sṛi (iść). Przed końcówką -tha nie przybierają -i wszystkie pierww. na ṛi z wyjątkiem ṛi (iść, niereg. âritha), jâgṛi (czuwać), skṛi w słowach złożonych, oraz vṛi (wybierać) i svṛi (brzmieć). Po samogłoskach pierwiastkowych oraz ~~po~~ dowolnie po i tematowem poprzedzonem półsamogłoską lub h końcówka ~~dhve~~ dhve przechodzi w ḍhve. (środkową)

Pierww. zaczynające się od a lub â oraz takie, które mają samogłoskę długą z natury lub per positionem, nie zmieniają swej samogłoski. Inne wzmacniają samogłoskę w formach mocnych, t.j. w Sing. act.

PODMY OGÓLNY.

I. PODRÓŻ.

Temat. Tu mogą tworzyć się prace dotyczące podróży, które zawierają opisy przebiegu, a również dowcipne przedstawienie napotkanych na szlaku osób. Do tej grupy należą tematy dotyczące środków lokomocji. prasa, kolej, samochód. Temat ze względu na swój charakter, który przebiega w trzech osobach (pora roku), ale pierwszy, na przykład: Jadę pociągiem. Jedziemy samochodem. Jechał wozem. Jedzie rowerem. Jadą samolotem. Jechałem dorożką. Jechałbym motocyklem. Jechałoby się wygodnie. Jedź ostrożnie. Niech jedzie powoli. Jechałbym, gdybym miał czas. Jeżdżę na nartach. Jeździł na łyżwach. Jeździmy na rowerach. Jeździcie na wrotkach. Jeżdżą na sankach. Jeździliśmy na nartach. Jeździłbym na rowerze. Jeździłoby się wygodnie. Jeżdżę na rowerze. Jeździłem na nartach. Jeździliśmy na łyżwach. Jeździłbym na wrotkach. Jeździłoby się wygodnie. Jeżdżę na sankach. Jeździłem na rowerze. Jeździliśmy na nartach. Jeździłbym na łyżwach. Jeździłoby się wygodnie. Jeżdżę na wrotkach. Jeździłem na sankach. Jeździliśmy na rowerze. Jeździłbym na nartach. Jeździłoby się wygodnie. Jeżdżę na łyżwach. Jeździłem na wrotkach. Jeździliśmy na sankach. Jeździłbym na rowerze. Jeździłoby się wygodnie. Jeżdżę na nartach. Jeździłem na łyżwach. Jeździliśmy na wrotkach. Jeździłbym na sankach

Wzory odmiany: jîv (żyć) Act.: jijîva,jijîvitha,jijîva; jijîviva, jijîvathuḥ,jijîvatuḥ; jijîvima,jijîva,jijîvuḥ.

tud (bić,tłuc) Act. tutoda,tutoditha,tutoda; tutudiva,tutudathuḥ, tutudatuḥ; tutudima,tutuda,tutuduḥ.- Med. tutude,tutudishe,tutude; tutudivahe,tutudâthe,tutudâte; tutudimahe,tutudidhve,tutudire.

W formach mocnych samogłoski a) początkowe i środkowe i,u,ṛi przybierają Guṇę: bhid:bibheda, tud:tutoda, dṛiś:dadarśa, ish:iyesha, ush (palić):uvosha. b) końcowe i,î,u,û,ṛi,ṛî mają w 1-ej os. ~~Guṇal~~ Guṇę lub vṛiddhi, w 2-ej Guṇę, w 3-ej Vṛiddhi, np. nî (prowadzić): 1. ninaya lub ninâya, 2. ninetha (ninayitha), 3. ninâya. c) środkowe a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, w 1-ej os. dowolnie, w 3-ej zawsze przechodzi w â, np. pac (piec): 1. papâca lub papaca, 3. papâca. 2-a os. zatrzymuje a: papaktha, albo pecitha jak niżej. d) końcowe â i dwugłoski w 1-ej i 3-ej os. przechodzą w au: dhâ (kłaść): ~~dadahau~~ dadhau. 2-a os. dadhâtha (dadhitha).

W formach słabych przed samogłoskami: a) końcowe i,î przechodzą w y po jednej spółgłosce, zresztą w iy: nî:niṇyiva; krî:cikriyiva. b) końcowe u,û zawsze przechodzą w uv, np. dhû (trząść): dudhuviva. c) końcowe ṛi przechodzi w r, a po dwu spółgłoskach w ar, np. dhṛi (trzymać): dadhriva, smṛi (wspominać):sasmariva. d) końcowe ṛî zwykle przechodzi w ar, np. kṛî (sypać): cakariva. e) końcowe â i dwugłoski odpadają, np. dhâ:dadhiva.

Pierww. ze środkowem a, zakończone na jednę spółgłoskę, których początkowa spółgłoska występuje niezmieniona w zgłosce reduplikacyjnej, tracą reduplikację w formach słabych, zamieniając a w e; tak samo w 2-ej sg. act.przed ~~końcotematowem, np. pac:~~ końcowem i tematowem, np. pac: papâca (papaca), papaktha albo pecitha, papâca; ~~pecivo~~ peciva, pecathuḥ, pecatuḥ; pecima, peca, pecuḥ. Te formy mają także pierww. tṛî(tatâra,teruḥ), bhaj (udzielić): babhâja,bhejatuḥ i niektóre inne; dowolnie tras (drżeć), râj (błyszczeć), bhram(krążyć), granth (wiązać): tresatuḥ, rejatuḥ, bhrematuḥ, grethatuḥ albo tatrasatuḥ, rarâjatuḥ, babhramatuḥ, jagranthatuḥ. Nigdy jan (rodzić się): jajâna. *jajniva, jajnatuḥ*

Nieregularne: ji (zwyciężać): jigâya, jigyiva.- hi (rzucać): jighâya, jighyiva.- ci (zbierać): cikâya albo cicâya.- bhû (być): babhûva,babhûviva.- vid (wiedzieć) nie ma reduplikacji ani tematu na -i.- ah (rzec) ma tylko formy âttha, âha; âhathuḥ,âhatuḥ; âhuḥ.- Pierww. vac (mówić), vad (mówić), vap (siać), vaś (życzyć sobie), vas (mieszkać), vah (wieźć) mają w formach mocnych zgłoskę reduplikacyjną u (uvâca i t.d.), a tematy słabe ûc,ûd,ûp,ûś,ûsh,ûh, np. ucuḥ, ûduḥ i t. d. - Pierww. khan (kopać), gam (iść), grah (chwytać), ghas (jeść), jan (rodzić się), han (zabijać), vyadh (ranić), svap (spać) mają tematy słabe cakhn,jagm,jagṛih,jaksh,jajn,jaghn, vividh,sushup. Dwa ostatnie mają nieregularną zgłoskę red. i w formach mocnych.- yaj (ofiarować) ma iyaja,îjiva.- hve (wołać) ma juhâva, juhuviva.

2. Perf. p e r i p h r a s t i c u m. Do pierwiastku, którego samogłoska końcowa albo środkowa, jeśli jest prozodycznie krótką, przybiera Guṇę, albo w ~~kb~~ klasie 10-ej do tematu na aya, dodaje się sufiks âm, a do tak utworzonego tematu Perf. act. pierww. as (być), bhû (być) lub Perf. act. albo med. pw. kṛi (czynić). Perf. med. pierw. kṛi używa się wtedy, jeśli słowo odmienia się w Medium; ale nawet i w takim razie może być ~~użytym~~ użytem Perf. act. pierww. as i bhû. To Perf. mają wyłącznie: a) pierww. zaczynające się od samogłoski(z wyjątkiem a,â) prozodycznie długiej oraz pw. âs(siedzieć). b) niektóre pierww. dwuzgłoskowe jak cakâs(błyszczeć). c) pierww. klasy 10-ej, Causativa i Denominativa. Dowolnie obok reduplikowanego mogą mieć to Perf. pierww. vid (temat niereg. vidâm), hu (juhavâm), bhî (bać się: bibhayâm), bhṛi (nieść: bibharâm), hrî (wstydzić się: jihrayâm), które i w Perf. per. przybierają reduplikacją, jâgṛi (czuwać) i daridrâ (być biednym). Przykłady îkshâṁcakre, îkshâṁbabhûva, îkshâmâsa; corayâṁcakâra, corayâṁbabhûva, corayâmâsa; bibharâṁcakâra,bibharâṁbabhûva, bibharâmâsa albo babhâra: w temacie Perf. per. reduplikacja taka sama jak w temacie czasu teraźniejszego, nie jak w Perf. reduplikowanem.

jajâgâra, bibhâya, babhâra, dadaridrau, vivesha

IV. AORISTUS. Aorystów jest siedm: 3 pojedyńcze i 4 sygmatyczne.

1. Aor. p i e r w i a s t k o w y. Augment jak we wszystkich aorystach. Końcówki Imperf. act. (3-a plur. -uḥ) dodają się bezpośrednio do pierwiastku. Tylko Activum. Aor. ten mają tylko pierww. na â, ~~dwugłoski~~ na dwugłoski oraz pw. bhû, ogółem tylko 12 pierww. Np. adâm,adâḥ,adât; adâva,adâtam,adâtâm; adâma,adâta,aduḥ. Pw. dhe (ssać): adhâm,adhâḥ,adhât. Pw. i (iść) ma agât. Niereg. bhû (być): abhûvam,abhûḥ,abhût; abhûva,abhûtam,abhûtâm; abhûma,abhûta,abhûvan (sic!).

2. a-Aoristus. Odmienia się jak Imperf. 1-ej konjugacji, ale pierw. ma formę słabą. Activum i Medium, ale po większej części Activum tylko. Tworzy się od pierww. klas 4-ej oraz 1-ej i 6-ej z nieregularnym tematem specjalnym, np. od lubh (lubhya) pożądać, gam (gaccha) iść, muc (muñca) oswobodzić, ale i od innych jak śak (śaknu) módz:aśakat, âp (âpnu) osięgać: âpat. Nieregularne: as (rzucać):âsthat; khyâ (mówić):akhyat; dṛiś (widzieć):adarśat; śâs (rządzić):aśishat; śvi (nabrzmiewać):aśvat; hve (wołać):ahvat. Wzór odmiany: lip (limpati) smarować. Activum: alipam, alipaḥ,alipat; alipâva,alipatam,alipatâm; alipâma,alipata,alipan. Medium: alipe,alipathâḥ,alipata; alipâvahi,alipethâm,alipetâm; alipâmahi,alipadhvam,alipanta.

3. Aor. r e d u p l i k o w a n y. Reduplikacja. Końcówki Imperf. 1-ej konjugacji. Activum i Medium. Tylko ten Aor. mają pierwiastki klasy 10-ej, Causativa i Denominativa (suf. aya odpada); pierww. pierwotne nieliczne. Nieregularne: vac-avocat, pat-apaptat. Samogłoski w sylabie reduplikacyjnej i pierwiastkowej zwykle różnią się quoad quantitatem: cur: acûcurat; gaṇ: ajîgaṇat; nî Caus. anînayat; yuj Caus. ayûyujat; dam Caus. adîdamat; sthâ Caus. atishṭhipat; jñâ Caus. ajijñapat; piṇḍ:apîpiḍat; svap Caus. asûshupat; arc:ârcicat; indh:aindidhat. W pierww. zaczynających się od samogłoski reduplikują się spółgłoski jak w dwu ostatnich ~~przykładach~~ przykładach.

4. s-Aoristus. Mają go głównie pierww., które w Inf. nie mają tematu na -i. Activum i Medium. Samogłoska pierw. przybiera w Act. Vṛiddhi, w Med. samogłoski i,î,u,û ~~Guṇę~~ końcowe Guṇę; końcowe ṛi nie zmienia się w Med., nie zmieniają się również samogłoski środkowe w Medium. Końcówki są: Act. -am,îḥ,ît; va,tam,tâm;ma,ta,uḥ. Med. i,thâḥ,ta; vahi,âthâm,âtâm; mahi,dhvam,ata. Do tematu aorystowego dodaje się s, które przed t i th odpada po spółgłoskach z wyjątkiem ṁ i r oraz po krótkich samogłoskach. Odpada więc to s i w pierww. dâ, dhâ, sthâ, które mają ten Aor. w Medium i końcowe â zamieniają w i. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam po samogłoskach z wyjątkiem a,â i po r, Nieregularne: adhi-i ma adhyaishṭa albo adhyagîshṭa; dṛiś i sṛij mają adrâksham, asrâksham; gam i yam (w znaczeniu "ożenić się") mogą stracić m w Medium: agaṁsi albo agasi, ayaṁsi albo ayasi; pad (iść) ma 3 sing. med. apâdi; budh (zbudzić się) ma regularnie 3 sing. med. abuddha albo abodhi. Przykłady: kṛi: Act. akârsham, Med. akṛishi; bhaj (dzielić): Act. abhâksham, Med. abhakshi; tud 2 plur. act atautta; man (mniemać) 3 sing. med. amaṁsta; dâ Med. adishi, adithâḥ, adita etc.; kṛi Med. akṛishi, akṛithâḥ, akṛita, 2 plur. act. akârshṭa. Wzór odmiany nî (prowadzić): Activum. anaisham,anaishîḥ,anaishît; anaishva,anaishṭam,anaishṭâm; anaishma,anaishṭa,anaishuḥ. Medium. aneshi,aneshṭhâḥ, aneshṭa; aneshvahi,aneshâthâm,aneshâtâm; aneshmahi,aneḍhvam,aneshata.

5. ish-Aoristus. Mają go głównie pierww. przybierające -i w Inf.,ale w Act. i stu, su, kram. Activum i Medium. Vṛiddhi w Activum mają tylko końcowe samogłoski, inne mają Guṇę w Act. i Med. Środkowe a pierwiastków na -ar,-al oraz vad i vraj wzdłuża się w Act., w innych pierww. dowolnie z wyjątkiem grah, kram, śvas, has i innych. Do tak utworzonego tematu aorystowego dodaje się -ish, które w 2-ej i 3-ej sing. Act. odpada, a końcówki są te same co w poprzednim Aor. Nieregularne: śvi (nabrzmiewać) ma aśvayît; ~~pierww. kl. 8-ej na n (ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. Act. to n (ṇ) odrzucić: tan: atanishṭhaḥ albo atathaḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-ą~~

× a w Medii Guṇę

pierww. kl. 8-ej na n(ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. med. odrzucić to n(ṇ) wraz z suf. ish: tan ma atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-ą sing. med. ajanishṭa albo ajani; îsh zamiast ish przybierają grah zawsze (agrahîsham, agrahîshi), pw. vṛi i pierwiastki na ṛî dowolnie w Medium: avarishṭa albo avarîshṭa, stṛî: astarishṭa albo astarîshṭa. Wzór odmiany lû (żąć). Act. alâvisham,alâvîḥ,alâvît; alâvishva,alâvishṭam, alâvishṭâm; alâvishma,alâvishṭa,alâvishuḥ. Medium. alavishi,alavishṭhâḥ, alavishṭa; alavishvahi,alavishâthâm,alavishâtâm; alavishmahi,alavidhvam albo alaviḍhvam (dh dowolnie przechodzi w ḍh, jeśli przed poprzedzającem i znajduje się bezpośrednio półsamogłoska lub h), alavishata.

6. sish-Aoristus. Mają go pierwiastki zakończone na â i na dwugłoski e,ai,o, które przechodzą w â, oraz pierww. yam, ram, nam. Tylko Activum Sufiks sish, a ~~W~~ w 2-ej i 3-ej sing. ish odpada. Wzór odmiany yâ (iść): ayâsisham,ayâsîḥ,ayâsît; ayâsishva,ayâsishṭam,ayâsishṭâm; ayâsishma,ayâsishṭa,ayâsishuḥ.- nam (kłaniać się): anaṁsisham,anaṁsîḥ,anaṁsît; anaṁsishva, anaṁsishṭam,anaṁsishṭâm; anaṁsishma,anaṁsishṭa,~~anaṁsih~~ anaṁsishuḥ.

7. sa-Aoristus. Mają go pierww. zakończone na syczące lub h, z ~~i~~ samogłoską przedostatnią i,u,ṛi. Activum i Medium. Sufiks sa. Końcówki Act. jak w Imperf. 1-ej konjugacji; tak samo i Medium z wyjątkiem 1-ej os. sing. (-si) i 2-ej i 3-ej dual. (âthâm, âtâm). Nieregularne: pierww. guh, dih, duh i lih w Medium w 2-ej i 3-ej sing., 1-ej dual. i 2-ej plur. mogą dowolnie odrzucić sufiks sa (sâ): aghukshathâḥ,aghukshaṭa,aghukshâvahi, aghukshaḍhvam albo agûḍhâḥ,agûḍha,aguhvahi,aghûḍhvam. Wzór odmiany dis (pokazywać): Activum. adiksham,adikshaḥ,adikshat; adikshâva,adikshaṭam, adikshatâm; adikshâma,adikshata,adikshan. Medium. adikshi,adikshathâḥ, adikshata; adikshâvahi,adikshâthâm,adikshâtâm; adikshâmahi,adikshadhvam, adikshanta.

V. BENEDICTIVUS albo PRECATIVUS. (Optativus aoristi)

1. Activum. Do pierwiastku, którego samogłoski końcowe: â i dwugłoski przechodzą w e, i,u wzdłużają się, ṛi po spółgłoskach pojedyńczych przechodzi w ri,a po dwu spółgłoskach w ar, ṛî w îr, a po wargowych w ûr, dodaje się sufiks yâs i końcówki Potent. act., ale 2-a i 3-a sing. kończą się na yâḥ, yât. Np. dâ: deyâsam,deyâḥ,deyât; deyâsva,deyâstam,deyâstâm; deyâsma,deyâsta,deyâsuḥ. - gai (śpiewać): geyât; pâ (pić) peyât; ji (zwyciężać) jîyât; śru (słyszeć) śrûyât; kṛi (czynić) kriyât; smṛi (wspominać) smaryât; kṛî (sypać) kîryât; pṛî (napełniać) pûryât. W pierww. kl. 10-ej i pochodnych odrzuca się aya: cur (kraść): coryât. Pww. khan (kopać), jan (rodzić się), san (osiągnąć) mają khanyât albo khâyât i t.d. Nosowa spółgłoska zwykle odpada: bandh (wiązać): badhyât. Pww. zaczynające się od zgłoski va i svap (spać) zamieniają va w u: vac-ucyât, svap-supyât. Pww. yaj i vyadh mają ijyât, vidhyât; śas (rządzić) śishyât; hve (wołać) hûyât; grah (chwytać), prach (pytać) mają gṛihyât, pṛicchyât. Pw. pâ (strzedz) ma pâyât. Pw. i (iść) ma regularnie iyât, ale po prefiksach iyât, np. udiyât. Pw. div (grać w grę) ma dîvyât.

2. Medium. Do pierwiastku albo do tematu na -i, który przybierają prawie wszystkie te same pierww., które go mają w Inf., dodaje się sufiks sî i końcówki ~~Imperf.-med.~~ Potent. med., ale przed t i th w końcówkach wsuwa się ṣ (sh). W temacie na -i ~~spółgł~~ samogłoski końcowe oraz środkowe prozodycznie krótkie mają Guṇę; w samym zaś pierwiastku tylko końcowe i,î,u,û mają Guṇę, końcowe ṛî przechodzi w îr, a po wargowych w ûr, końcowe dwugłoski przechodzą w â, wszystkie zaś inne samogłoski nie zmieniają się. Pww. kl. 10-ej i Causativa mają temat na -ayi, pw. grah temat grahî, pw. gam może m odrzucić. Przykłady: 1-a os. lû-lavishîya; vṛidh-vardhishîya; ji-jeshîya; pṛî-parishîya albo pûrshîya; glai-glâsîya; yuj-yukshîya; grah-grahîshîya; cur-corayishîya; gam-gaṁsîya albo gasîya. Wzór odmiany dâ: dâsîya,dâsîshṭhâḥ,dâsîshṭa; dâsîvahi,dasîyâstham,dasîyâstâm; dâsîmahi, dâsîdhvam,dâsîran. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam , jeżeli suf. sî poprzedza r albo samogłoska pierwiastkowa prócz a,â; w temacie na -i dowolnie, gdy to i poprzedza h albo półsamogłoska.

PASSIVUM.

I. FORMY SPECJALNE. Do pierwiastku dodaje się sufiks -ya i końcówki medjalne 1-ej konjugacji. Pierwiastek zmienia się jak w Benedict. act. z następującemi wyjątkami: końcowe â i dwugłoski nie przechodzą w e, lecz w â: dhyai: dhyâyate, jnâ: jnâyate, pâ (strzedz): pâyate. Przybierają î: gai (śpiewać), dâ (dać), dhâ (kłaść), do v. dâ (dzielić), dhe v. dhâ(ssać), pâ (pić), mâ (mierzyć), sthâ (stać), so v. sâ (wiązać), hâ (opuszczać).

Np. gîyate, dîyate i t.d. Pw. i zawsze się wzdłuża. Pw. tan (rozciągać) ma tanyate albo tâyate; tak samo pww. khan, jan i san. Pw. śî (leżeć) ma śayyate. Przykłady: ji:jîyate, śru:śrûyate, kṛi:kriyate, ale smṛi: smaryate, tṛî:tîryate, ale pṛi:pûryate, cur (corayati):coryate, bandh:badhyate, vac:ucyate, vad:udyate, vap:upyate, vas:ushyate, vah:uhyate, svap:supyate, yaj:ijyate, vyadh:vidhyate, śas:śishyate, hve:huyate, grah:gṛihyate, prach: pṛicchyate, div:dîvyate.

II. FORMY OGÓLNE. Passivum form ogólnych nie różni się od Medium z następującemi wyjątkami: w Perf. periphr. oprócz kṛi także pww. as i bhû używają się w Medium; jako Aor. pass. służy Medium tylko Aor. 4-go (s-), 5-go (ish-) i 7-go (sa-); wreszcie 3-a sing. Aor. pass. ma zawsze odrębną formę zakończoną na -i. Przed tą końcówką -i pierw. zmienia się, jak następuje: po końcowem â i dwugłoskach (które przechodzą w â) wsuwa się y, np. dâ:adâyi, gai:agâyi; inne końcowe samogłoski mają Vṛiddhi, np. nî:anâyi, śru:aśrâvi, kṛi:akâri; początkowe i środkowe samogłoski prozodycznie krótkie mają Guṇę, np. lih:alehi, duh:adoḥi, dṛiś:adarśi; środkowe a prozodycznie krótkie wzdłuża się, np. vac:avâci (wyjątki: jan:ajani, han:aghâni, labh: alambhi albo alâbhi, pww. na -am nie wzdłużają a prócz pierwiastków kam,gam,nam,yam,ram,vam i â-cam, które mają akâmi,agâmi i t.d.). Pierww. klasy 10-ej i Causativa odrzucają zgłoskę ay: cur:acori, bhid (bhedayati): abhedi. Pierwiastki, które nie mają Aor. 4-go lub 5-go w Medium tworzą go specjalnie dla Passivum. Pierwiastki kl. 10-ej i Causativa mają w Passivum Aor. 5-ty (-ish dodaje się do tematu na ~~-ay).~~ -ay lub do tem. bez -ay).

A 3-a sing. Aor. pass. służy jako temat, od którego pww. grah, dṛiś i han oraz wszystkie pierww. zakończone na samogłoskę mogą dowolnie tworzyć Aor. pass. i w innych osobach, a także i oba Futura, Conditionalis i Benedictivus.pass. Tak utworzony Aor. pass. ma końcówki medjalne Aor. 5-go (-ish). Przykłady:

Pw. kṛi ma Aor. pass. jak Aor. med. 4-ty: akṛishi,akṛithâḥ, a k â r i; akṛishvahi,akṛishâthâm,akṛishâtâm; akṛishmahi,akṛiḍhvam,akṛishata a l b o: (od tematu 3-ej sing. Aor. pass.): akâri shi,akâri shṭhâḥ, a k â r i; akâri shvahi,akâri shâthâm,akâri shâtâm; akâri shmahi,akâri ḍhvam v. akâri ḍhvam, akâri shata.- Pw. tud ma 3-ą sing. Aor. pass. atodi, a inne osoby tylko jak Medium Aor. 4-go: atutsi,atutthaḥ etc.- Pw. dṛiś ma 1-ą os. Aor. pass. adṛikshi albo adarśishi; pw. grah: agrahîshi albo agrâhishi; pw. han ma ahasi (Aor. 4-ty, sic!) albo aghânishi.

Futurum pass. kṛi 1-a os. karishye albo kâri shye; dṛiś: drakshye v. darśishye; grah: grahîshye v. grâhishye i t.d.

Futurum priphr. pass. 1-a osoba: kṛi ma kartâhe albo kâritâhe; dṛiś: drashṭâhe albo darśitâhe etc.

Conditionalis pass. 1-a osoba: akarishye albo akâri shye; adrakshye v. adarśishye etc.

Benedictivus pass. 1-a osoba: kṛishîya v. kâri shîya, dâ:dâsîya albo dâyishîya i t.d.

Klasa 10-ta i Causativa mogą zgłoskę ay zatrzymać lub odrzucić: cur 3-a os. corayishyate v. corishyate; corayitâ v. coritâ; acorayishyata v. acorishyata; corayishishṭa v. corishishṭa.

Przykłady.

I. Formy bezokolicznika. Do pierwszego zdania się należą -ya i końcówki medialne 1-ej konjugacji. Pierwiastek zmienia się jak w Present. act. z przystawką względnej: końcowo z dwugłoską nie przechodzą w e, lecz w a: dźwajć: dźwayete, jrać: jrâyete, ze (strzelać): jâyete. Przykłady z: gaj (śpiewać), ca (dać), dhe (lasc), do v. dê (dotrzeć), dhe v. dhê (pasć), mê (mierzyć), sthe (stać), no v. sê (wiązać), hê (opuścić).

Pp. ajyete, dźwajte i t.d. Pw. i zawsze się wzdłuża. Pe. tam (rozciągać) wa tanyete albo tâyete; jak sam pow. klam, jan i san. Pw. ej (jasno) na sajyete. Przykłady: ji:jâyete, arm:arâyete, kri:krîyete, sio smyr:smarâyete, ti:tîyete, sie pri:prîyete, cor (coraseti):corayete, bardi:bardîyete, vac:vacayete, vel:dlyete, vas:vasayete, vas:vasayete, svap:svayete, vaj:vajyete, vyad:vidhyete, sas:siasyete, kveth:kvethyete, spar:splîyete, pracopriocerete, div:divyete.

II. Formy odosobnione. Passivum form oddanych nie różni się od Medium z wyjątkiem wyjątków: w Perf. perfekt. oprócz kilku tarło pow. se i bhê używają się w medium; jako Aor. pass. służy Medium tylko Aor. A-go (s-), 3-go (sa-) i 7-go (sa-): wasacete 3-e sing. Aor. pass. ma zawsze odrębne formy zakończone na -i. Przed tą końcówką -i przy. zmienia się, jak następuje: po końcowem a i dwugłosach (które przechodzą w â) Wezwa się y, np. dâ:sadyi, gai:sanyi; inne końcowe samogłoski i przechodzą krótkie na ę, np. lin:alenî, cun:adoni, dyu:adarai; środkowe a przechodzą czasie krótkie zadźwięczne się, np. vac:avaci (z ipiki: jan:ajeni, ben:aghâni, labh: alabhi albo alâbhi, pow. ma -am nie wzdłuża a przed pierwiastkiem kam, gam, nam, jan, van, vam i a-can, które mają akani, agani i t.d.). Przykłady 10-ej i Causativa odmieniają zgłoski ay: cur:acori, bhid (złodziej): ahedi. Przykłady, które nie mają Aor. A-go lub 3-go w liczbie tworzą go [illegible] kon. 3-by (-iał) dodają się do tematu przed -ay, -ay lub do ten. bez -ay).

3-e sing. Aor. pass. służy jako temat, od którego pow. gdyś i ilan oraz wszystkie przew. samogłoskę zamieniają przed dowolnie tworzą Aor. pass. i w innych osobach, a także i obu liczbach. Odmieniają się derivativa pass. Tak utworzony Aor. pass. ma końcówki medialne Aor. 5-go (-iał). Przykłady:

Pw. Kpi ma Aor. pass. jak Aor. med. A-gą: akiani,akiithâ, a k â r i; akiiarvam, akiiarthâm,akiiabham; akiismahi,akiidhvam,akiiaiata a l ô o; (od tematu 3-ej sing. Aor. pass.): akanishi,akanithâ, a k â r i; akanishvahi,akanithâm,akanîabham; akanîsmahi,akanîdhvam v. akanîdhvam, akanîamha.- Pw. tud ma 3-e sing. Aor. pass. akodi, a tudo osoby tyło jak Medium Aor. A-go: akudi,akuthâh etc.- Pw. grah: sgrabani albo sanishi; pw. lan ma ahnat (Aor. A-by, aio!) albo anhanishi.

Future pass. kpi I-a os. karishye albo karishye; dyis: umishye v. darishye; grah: mranishye v. granishye i t.d.

Futurum primum. pass. I-a osoba: kpi ma karishe albo karishe; dyis: dresahye albo darishe etc.

Conditionalis pass. I-a osoba: akarishi albo akarishye; adrakshye v. adarishye etc.

Precativus pass. I-a osoba: kriashîya v. karishîye, da:dashîya albo dashîya i t.d.

Klasa 10-ta i Causativa mogą zgłoski ay przemieść tuż odmiotek: cur 3-e os. corayishvam v. corayishi; corayita v. corita; acorayishvam v. acorishvam; corayishîya v. corishîya.

CAUSATIVUM.

Causativa tworzą się od wszystkich pierwiastków i odmieniają się jak pierwiastki klasy 10-ej. Temat tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu -aya albo -paya. Ten ostatni przybierają pww. zakończone na â i na dwugłoski (które przechodzą także w â), np. jña:jñâpayati, gai:gâpayati. Wszystkie inne pierwiastki przybierają -aya z zastosowaniem tych reguł, jakie- które podane wyżej co do tematu specjalnego klasy 10-ej: pat-pâtayati; cur-corayati; kam-kâmayate; çam-çâmayati. Inne pww. na -am, np. gam-gamayati, oraz następujące mają krótkie a: jan (rodzić się)-janayati, tvar (śpieszyć)-tvarayati, prath (być sławnym)-prathayati, vyath (cierpieć)-vyathayati, jval (świecić się) po prefiksach -jvalayati, zresztą dowolnie. Inne przykłady regularne: budh-bodhayati, viś-veśayati, vṛidh-vardhayati, kḷip-kalpayati, nî-nâyayati, śru-śrâvayati, bhû-bhâvayati, kṛi-kârayati, trî-târayati. Nieregularne: i (iść): gamayati; adhi-i (uczyć się): adhyâpayati; krî (kupować):krâpayati; guh (ukrywać): gûhayati; jâgṛi (czuwać): jâgarayati; ji (zwyciężać): jâpayati; pâ (strzedz):pâlayati; pâ (pić):pâyayati; prî (cieszyć się):prîṇayati; bhî (bać się): bhâyayati i bhîshayate; mṛij (wycierać): mârjayati; ruh (rosnąć):rohayati,ropayati; labh (osiągnąć):lambhayati; sidh (przyjść do skutku):sâdhayati; han (zabijać): ghâtayati; hrî (wstydzić się):hrepayati; hve (wołać): hvâyayati; ṛi (iść):arpayati. Skracają a: kshai (znikać):kshapayati; śrai v. śrâ: (gotować):śrapayati; dowolnie glai v. glâ (być znużonym) i snâ (kąpać się): (ale po prefiksach zawsze zatrzymują â). Pw. jñâ ma jñâpayati (dać znać), ale jñapayati (pokazać).

DESIDERATIVUM.

Tworzy się od wszystkich pierwiastków oraz od Causativum: do pierw. reduplikowanego lub do reduplikowanego tematu na -i dodaje się -sa, i tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 6-ej. Zgłoska reduplikacyjna zawiera samogłoskę i, a samogł. u tylko wtedy, gdy pierwiastek ma u albo ṛi,ṛî, które przeszło w ûr, np. pac-pipaksha; pâ-pipâsa; kship-cikshipsa; tud-tututsa; vid-vivitsa v. vividisha; kṛi-cikîrsha; mṛi-mumûrsha; ji-jigîsha; śru-suśrûsha (końcowe i,u wzdłużają się; końcowe ṛi,ṛî przechodzą w îr, po wargowych w ûr). Nieregularne: gam-jigâṁsa v. jigamisha; grah-jighṛiksha; dâ-ditsa; dhâ-dhitsa; âp-îpsa; pat-pitsa v. pipatisha; bhaj (osiągnąć)-bhiksha (żebrać); labh-lipsa; sak (modz)-śiksha (uczyć się); han-jighâṁsa; hve-juhûsha.

Tylko Praesens jest częściej w użyciu (Act. i Med.). W Passivum przed suf. -ya oraz w Bened. act. i w temacie na -i końcowe a tematu odpada. Desiderativa mają Perf. wyłącznie priphrasticum, Aor. 5-ty, Futura, Conditionalis i Benedict. med. od tematu na -i.

INTENSIVUM v. FREQUENTATIVUM.

Tworzy się od wszystkich jednozgłoskowych pierwiastków pierwszych 9 klas w dwojaki sposob: 1. przez reduplikacją pierwiastku; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 3-ej; w formach mocnych przed spółgłoskami dowolnie wsuwa się î. Tylko Activum. 2. przez reduplikacją i dodanie do pierwiastku suf. -ya; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 4-ej. Tylko Medium.

Pierwiastki zączynające się od samogłoski nie mają Intensivum (jest tylko kilka wyjątków). Zgłoska reduplikacyjna wzmacnia się w rożny sposob. Formy ogólne nie są w użyciu. Przykłady: dâ: 1.dâdâti,dâdeti, 2. dedîyate. pac: 1. pâpakti,pâpacîti, 2. pâpacyate. bhid: 1. bebhetti,bebhidîti; 2. bebhidyate. bhram: 1. bambhranti,bambhramîti; 2. bambhramyate i t.d.

DENOMINATIVA.

Są to słowa utworzone od imion przez dodanie sufiksów ya, aya,sya i innych. Tak utworzony temat odmienia się podług 1-ej konjugacji, np. tapas (pokuta):tapasyati (pokutuje); kalaha (kłótnia); kalahâyate (kłóci się); kshîra (mleko): kshîrasyati (pragnąć mleka); miśra (zmięszany): miśrayati (mięsza); amitra (nieprzyjaciel): amitrayate (staje się nieprzyjacielem).

CAUSATIVUM.

Causative tworzą się od wszystkich pierwiastków i odmieniają się jak pierwiastki klasy 10-ej. Temat tworzy się przez dodanie do pierwiastku -aya albo -paya. Ten ostatni przybiera gdy, zakończone na ā i na dwuzgłoski (które przechodzą jedynie w ā), np. jīc:jīcāyati, gai:gāpayati. Wszystkie inne pierwiastki przybierają -aya z zastosowaniem tych reguł, które podane wyżej co do tematu stanowiącego klasę 10-ej: pat-pātayati; cur-corayati; kam-kāmayate; cam-cāmayati. Inne np. na -am, np. ramayati, oraz następujące mają tryb (bądź strukturę) przyczynowy: bhiṣ (bhīṣayate)-bhayayati, bṛh (bṛṃhayati)-bṛṃhayati, vyath (elpiye)-vyathayati, jval (świecić się) po przyłączeniu -jvalayati, arocaya dorzuca. Inne przykłady rozumienia: budh-bodhayati, vid-vedayati, vij-tejayati, mī-māyayati, śru-śrāvayati, bhū-bhāvayati, bṛī-tārayati. Niesprzeczność: i (iśe): nemayati; edh-i (uczęszczać się): edhayāpayati; kṛ (tworzę):kārayati; gam (uczynię): gāmayati; jāgṛ (czuwam): jāgarayati; jī (przyjaźnię): jāpayati; pā (pijam):pāyayati; pṛ (ciągnę się):prīṇayati; bhī (boję się): bhīṣayati; mṛj (wycieram): mārjayati; rudh (rozumiem):rodhayati; hṛṣ (ogłaszam):harṣayati; śidh (przyjść do skutku):sādhayati; han (zabijam): ghātayati; hṛ (wędruję się):hārayati; hve (wołam): hvāyati; yā (iść):āpayati. Przeczenie: (dawać):dāpayati; arī (gotować):ārdhayati; dominuję (pomagam):edhayati; ghṛ (być gruboskórnym) i sam (kpiąc się) po przyłączeniu -asyaya zatrzymują ā). Np. jīva na jīvāpayati (dać żyć), śīc jīvayati (polecić).

DESIDERATIVUM.

Tworzy się od wszystkich pierwiastków oraz od Causativum: do pierwiastków samogłoskowych tylko do rozpoczynających się -i dodaje się -sa, i tak utworzony temat odmienia się jak 5a. klasy 8-ej. Wszystkie rozpoczynające się na ā, ī, ū, krótkie przed ww. oraz -ṛc, -ṛch, -ṛj, -ṛś, -ṛh, -ṛkṣ, -ṛṣṭ, -ṛṣṭi, -ṛṣṭy, -ṛṣṭv, -ṛṣṭh, -ṛṣṭr, -ṛṣṭl, -ṛṣṭv, -ṛṣṭs

PRZYMIOTNIKI I RZECZOWNIKI SŁOWNE.

PARTICIPIA.

Part. praes. act. i Part. fut. act. są dwutematowe. Temat mocny otrzymujemy po odrzuceniu samogłoski i od 3-ej plur. Ind. praes. act. lub Futuri act.: bhavant, dvishant, sunvant; słaby temat bez n: bhavat, dvishat, sunvat. Jeśli 3-a pl. Ind. praes. act. kończy się na -ati, to Part. praes. act. ma tylko jeden temat słaby: dadat, śâsat. Part. fut. act. neshyant (neshyat), bhavishyant (bhavishyat) i t.d.

Part. praes. med. I. konjugacji, Part. praes. pass., Part. fut. med. i równobrzmiący z ostatniem Part. fut. pass. tworzą się przez dodanie do tematu specjalnego lub do tematu Futuri sufiksu -mâna: bhavamâna, lubhyamâna, corayamâṇa; kriyamâṇa, coryamâṇa; neshyamâṇa jest Part. fut. med. i zarazem pass., ponieważ jednak Fut. pass. jest dwojakie, więc i Participium fut. pass. tworzy się także i od 3-ej sing. aor. pass.: nâyishyamâṇa, dâyishyamâṇa, bhâvishyamâṇa, corishyamâṇa (obok dâsyamâna, bhavishyamâṇa, corayishyamâna). Ale budh np., który to pierwiastek jako zakończony na spółgłoskę ma tylko jedno Futurum pass., ma też jedno tylko Part. fut. pass. bodhishyamâṇa.

Part. praes. med. II. konjugacji i Part. perf. med. (i pass.) tworzą się przez dodanie sufiksu -âna do słabego tematu specjalnego lub do słabego tematu Perf.: dvishâṇa, sunvâna, âpnuvâna; ninyâna (pw. ni prowadzić), pecâna (pw. pac piec). Pw. âs (siedzieć) ma Part. praes. med. âsîna.

Participia perf. act. są trzytematowe. Sufiksy są: vâṁs (mocny), vat (średni), ush (słaby) i dodają się do słabego tematu Perf. lub do tematu na -i (to i odpada zawsze przed sufiksem -ush): rud (płakać): rurudvâṁs, rurudvat, rurudush; pat (padać): petivâṁs, petivat, petush; sthâ (stać): tasthivâṁs, tasthivat, tasthush; vid (wiedzieć): vidvaṁs, vidvat, vidush; ale vid (znaleźć) ma vividvâṁs v. vividivâṁs etc. Do tematu Perf. dodaje się i, jeśli ten temat jest jednozgłoskowym, patrz wyż. pw. pat. Ale pierww. gam (iść), han (zabijać), dṛiś (widzieć), viś (wstąpić) i vid (znaleźć) przybierają dowolnie -i: jagmivâṁs v. jaganvâṁs, jaghnivâṁs v. jaghanvaṁs, dadṛiśivâṁs v. dadṛiśvâṁs, vivisivâṁs v. vivisvâṁs. Pw. ghas (jeść) ma jakshivâṁs, pww. khan i jan cakhanvâṁs i jajanvâṁs.

Participia act. i med. Perf. periphr. tworzą się przez dodanie do tematu na -âm Part. słów posiłkowych kṛi (Act. lub Med.), as i bhû (tylko Act.): cur: corayâṁcakṛivâṁs v. corayâṁcakrâṇa, corayâṁâsivâṁs, corayâṁbabhûvâṁs (dla Act. i Med.).

Part. praeteriti pass. tworzy się przez dodanie do pierwiastku lub do tematu na -i (temat na -i mają pww. kl. 10-ej i Causativa, w których zgłoska aya odpada, Denominativa i pww. pochodne, ale i niektóre pww. pierwotne) sufiksu -ta: kship: kshipta, cur: corita, îps: îpsita. Inne pww. przybierają sufiks -na, który dodaje się bezpośrednio do pierwiastku: lag: lagna. Niektóre pww. mają dowolnie -ta lub -na: tvar (spieszyć): tvarita v. tûrṇa, ghrâ (wąchać): ghrâta v. ghrâṇa, vid (osiągnąć): vitta v. vinna. Niektóre pww. zamiast Part. tworzą przymiotniki: kshaṇi (chudnąć): kshâma (chudy); pac (piec): pakva (ugotowany, dojrzały); śush (schnąć): śushka (suchy); kṛiś (chudnąć): kṛiśa (chudy); phal (pękać): phulla rozkwitły.

Przykłady: 1) Sufiks -ta: ishṭa (yaj ofiarować); ukta (vac mówić); udita (vad mówić); upta (vap siać); ushita (vas mieszkać); ûḍha (vah wozić); kânta (kam miłować); kshata (kshan ranić); khâta (khan kopać); gata (gam iść); gîta (gai śpiewać); gṛihîta (grah wziąć); jagdha (jaksh jeść); jâta (jan rodzić się); tata (tan rozciągać); datta (da dać); dashṭa (daṁś kąsać); nata (nam zginać); naddha (nah wiązać); pîta (pâ pić); pûrta (pṛi napełniać); pṛishṭa (prach pytać); baddha (bandh wiązać); bhṛishṭa (bhrajj smażyć); bhrânta (bhram błąkać się); mata (man mniemać); mita (mâ mierzyć); mugdha v. mûḍha (muh zmieszać się); yata (yam powściągać); ~~ram (bawić się)~~; rata (ram bawić się); lîḍha (lih lizać); viddha (vyadh przebość); śayita (śî leżeć); śânta (śam uspokoić się); śishṭa (śâs karcić, rządzić); sakta (sañj lgnąć); sita (so v. sâ wiązać); supta (svap spać); soḍha (sah znosić); sthita (sthâ stać); snigdha (snih lipnąć); syûta (siv szyć); srasta (sraṁs spadać); hata (han zabić); hita (dhâ kłaść); hûta (hve wołać).

PRZYMIOTNIKI I PRZECZENIA SZOWNE.

PARTICIPIA.

Part. praes. act. + Part. fut. act. od czasowników. Temat może odmieniany po czasownikach 1 od 3-ej flm. Ind. praes. act. Imb Futura act.: bhavant. dvisant. sunvant; adatv tomat bze m: bhavat, dvisat, sunvat. Tesli 3-a pl. Ind. praes. act. kończ się na -ati, to Part. praes. act. ma tylko jeden temat zlaby: dadat, sadat. Part. fut. act. rodzaju (medium), bhavisyant (bhavisyat) i t.d.

Part. praes. med. I. konjugacji. Part. praes. pass. Part. fut. med. i równobrzmiące z odsatnim Part. fut. pass. tworzą się przez dodanie do tematu specjalnego imb do tematu Futuri zwykłego -mana: bhavamâna, imbhyamâna, corayamâna; krdyamâna, corayamâna; mosiyamâna jest Part. fut. med. i zarazem pass. pomiewa jednak Fut. pass. jest zwykle tylko i Participium fut. pass. tworzy się tak: do 3-ej sing. act. pass.: mâjâyamâna, cârâyamâna, bhâvisyamâna, corâyamâna (obok dâsyamâna, bhavisyamâna, corayisyamâna). Ale bhuth pp. krdrj to pierwiastek jako zakończony na spółgłoskę ma tylko jedno Futurum pass., ma też jedno tylko Part. fut. pass. bodhisyamâna.

Part. praes. med. II. konjugacji i Part. perf. med. (i pass.) tworzą się przez dodanie sufiksu -ana do rdzenia temat specjalnego Imb do zlabego tematu Perf.: dvisâna, sunvâna, sûyamâna; mrjâna (pr. mî przedaje), pacana (pa. pac ijec). Fm. âa (slabsze) ma Part. praes. med. sâina.

Participia Perf. act. są trzymatowe. Sufisy są: vâns (mocny), vat (średni), wh (slaby) i dodają się do slabego tematu Perf. Imb do tematu ma -i (to i odpada zawsze przed sufiksem -vat): rud (plaze): rurudvâns, rurudvat, rurudvah; pat (pade): petivâns, petivat, petivah; sthâ (stoé): tasthivâns, tasthivat, tasthivah; vid (wiedzieé): vidvâns, vidvat, vidvah; sic (zmalaze) ma vividvâns v. vividvat, vividvah etc. Do tematu Perf. dodaje się i, jeali ten temat iest jednosylabowy, petza wyż. pp.: pat. Ale pierw. (pade): (pitid), sadz (siedzieé): vid (znaleze) przybierają dowolnie -i: jasmivâns v. jasmivat, jasmivah v. sasmivâns, dadivâns v. dadivat, dadivah, vividivâns v. vividivat, vividivah. Pw. pas (jaze) mają pabhûvâns (dla Act. i Med.).

Part. praeteriti pass. tworzy się przez dodanie do pierwiastka Imb do tematu na -i (temat na -i mają pw. Kl. 10-ej i Causativa, w którym rdzeń ma wzgl. podniesiony i pw. pocłonie, ale i mistore pw. pierwotne) sufiksu -ta: kship:kshipta, cur:courita, ips:ipsita. Imie pw. przybierają sufiks -na, który dodaje się bezpośrednio do pierwiastku: lag:lagna. Niektóre pw. mają dodatnio -ta Imb -na: tyaj (zejsaze): tyaktva v. tyakta, sthâ (wgelaé): sthitva v. sthâna, vid (znajsaze): vitva v. vinna. Niektóre pw. zamiast Part. tworzą przymiotniki: kapi (chudnąé):kapana (chudy); pac (pieé): pakva (ugotowany, dojrzały); grah (zabrać):grahya (orez): krta (zrobiée):kṛtim (czyn); phal (przez):phalita rozwijający. Przykłady: Jyaiti -te: jayta (zaj oliarowae); nrta (vac mówié); nrta (vad mówié); nrta (van (wygrać); nahita (vah wiezé); nâhva (vah wozié); kṛta (kar działać); krtam (kam życzyć); kṛtâna (kṛp kopać); gita (gai śpiewać); gṛdhita (grah wziąć); jagdha (jah jeść); jasta (jam rodzić się); nasta (nac zaginąć); dasta (da dać); dasdha (dah kpaać); nasta (nam zginąć); nadha (nah wiązać); pita (pa pić); pṛta (pṛ przejść); pṛsta (prach pytać); badha (bandh wiązać); bhṛsta (bhrasj spaść); bhrasta (bhram błąkać się); mata (man myśleć); mita (ma mierzyć); mudha v. mudha (mud zadowolić się); yasta (yam powściągnąć); ram (ramś-ramé) rasta (ram bawić się); lidha (lih lizać); vidhva (vyadh przebodać); sasta (śâs lecić); sasta (sam uspokoić się); sikta (sic v. sa mieszać); sukta (svap spać); sodha (sah znosić); sthita (sthâ stać); smrdha (smrd lgnąć); sukta (siv szyć); srasta srasta); Dasta (dam dać); pita (dha ssać); huta (hva wołać).

2) Sufiks -na: kîrṇa [...] sypać); kshîṇa (kshi wyniszczyć); chinna [...] arzeć się); tîrṇa (tṛî przejść na drugą str[...]
chid (odciąć); jîrṇa (jṛîrṇa (pṛî napełniać); bhagna (bhañj łamać);
n[...]); panna (pad popaść); (majj tonąć); vigna (vij przestraszyć się);
bhugna (bhuj giąć); maga (śi sṛî rozłamać); sanna (sad siedzieć); stîrṇa
[...]inna (viḍ znaleźć); ś(hâ opuszczać).
[...]stṛî rozściełać); hîr[...] -vat (-vant w przypadkach mocnych) do Part. na -ta
Przez dodanie su[...] praeteriti act.: dṛishṭavat (który widział), chin-
[...]i na tworzy się Par[...]
na[...]t (który odciął[...]) [...] tworzą się za pomocą sufiksów
Participia ne[...]ssitatis (Fut. pass.) [...] do pierwiastku lub do tematu
-ta[...]a, -anîya i [...]a. Suf. -tavya dodaje się do [...] prozodycznie krótka
na [...] a samogło[...]a pierwiastku końcowa i środkowa [...] labh:labdhavya.
ma Gu[...]: kṛi:ka[...]avya; cur:corayitavya, grah:grahîtavya, [...] przed sufiksem -tum.
Pierw[...]mienia się zupełnie tak samo jak w Infinit. [...] w â, samogłoski
Przed [...] -anîya końcowe dwugłoski pierwiastku przechodzą [...] i pww. klasy
końcowe i [...]środkowe prozodycznie krótkie mają Guṇę, Causativa [...] śru:śrava-
10-ej przy[...]erają temat bez zgłoski ay: dâ:dânîya, gai:gânîya, [...] guh:gûhanîya,
ṇîya, budh[...]dhanîya, cur:coraṇîya, śru Caus.:śrâvaṇîya, ale [...] w e: dâ-
mṛij:mârjan[...]. Przed suf. -ya końcowe â i dwugłoski przechodzą [...] nî-neya,
deya; gai-gey[...]. Końcowe i,î mają Guṇę, ṛi,ṛî Vṛiddhi: ji-jeya, [...] konie-
[...] tṛî[...]ârya. Końcowe u,û przechodzą w av, a dla wyrażenia [...] ma-
czności w âv: ś[...]-śravya, śrâvya. Środkowe prozodycznie krótkie i,u,ḷi [...]
ją Guṇę, ale ṛi [...]e zmienia się: vid-vedya, budh-bodhya, tṛid-tṛidya.
Środkowe a prozod[...]cznie krótkie czasem się wzdłuża: vac-vâcya, ale śak-
śakya, labh-labhya. Końcowe c,j przechodzą czasem w k,g: sic-sekya, añj-
aṅgya. Causativa i p[...]. kl. 10-ej odrzucają ay: cur-corya. Nieregularne:
i-itya, kṛi-kṛitya (v. kârya), khan-kheya, dṛi (uważać)-dṛitya, bhṛi-
bhṛitya; âlabh-âlambhya, mṛij-mṛijya v. mârjya, śaṁs-śasya v. śaṁsya, śâs
-śishya, stu-stutya, han-vadhya.

INFINITIVUS.

Do pierwiastku lub do tematu na -i dodaje się suf. -tum; samogłoska pierwiastkowa ma Guṇę [...] końcowe dwugłoski [...]chodzą w â.

Przykłady: 1) Nie przybierają -i pww. zakończone na samogłoskę z wyjątkiem u i ṛi oraz spółgłoskowe zakończone na pojedyncze spółgłoski k,n, p,s,c,j,ch,ś,sh,dh,bh,h,d,m: pâ-pâtum; dâ-dâtum; ji-jetum; nî-netum; śru-śrotum; dhe-dhâtum; gai-gâtum; kṛi-kartum; han-hantum; âp-âptum; vas-vastum; pac-paktum; tyaj-tyaktum; sṛij-srashṭum (sic!); prach-prashṭum; yaj-yashṭum; dṛiś-drashṭum (sic!); spṛiś-sparshṭum v. sprashṭum; kṛish- karshṭum v. krashṭum; krudh-kroddhum; labh-labdhum; ruh-roḍhum; lih-leḍhum; vah-voḍhum (sic!); dah-dagdhum; duh-dogdhum; nah-naddhum (sic!); ad-attum; gam-gantum. Są to tak zwane pierwiastki Aniṭ.

2) Przybierają -i pww. zakończone na û i ṛî (te ostatnie mogą mieć dowolnie î; grah ma zawsze î), pww. ḍî (lecieć) i śî (leżeć), niektóre zakończone na spółgłoski pojedyncze inne niż wyżej podane, na grupy spółgłoskowe, pww. kl. 10-ej, Causativa (Inf. tworzy się od tematu bez odrzucenia zgłoski ay), wreszcie pww. pochodne: bhû-bhavitum, ḍî-ḍayitum, śî-śayitum, tṛî-taritum v. tarîtum, îksh-îkshitum, jîv-jîvitum, vand-vanditum, cur-corayitum, yuj Caus.-yojayitum, budh Des.-bubodhishitum, budh Intens.-bobudhitum. Są to tak zwane pierwiastki Seṭ.

3) Niektóre pww. dowolnie przybierają -i: gâh-gâhitum v. gâḍhum, guh-gûhitum v. goḍhum, sah-sahitum v. soḍhum, mṛij-mârjitum v. mârshṭum.

Infinitivus jest Acc. sing. tematu imiennego na -tu.

GERUNDIUM (ABSOLUTIVUM). 1) Suf. -tvâ (Instr.sing.) dodaje się do pierwiastku, do tematu na -i (w 10-ej kl. i Caus. na -ayi), a pw. zmienia się jak w Part.praet.pass.: nî-nîtvâ, dhâ-hitvâ, dâ-dattvâ, yaj-ishṭvâ, grah-gṛihîtvâ, pat-patitvâ, cur-corayitvâ. Ale hâ (opuszczać) ma hitvâ, kram i inne kramitvâ v. krântvâ etc., likh-likhitvâ v. lekhitvâ, sraṁs-sraṁsitvâ, grath (granth)-grathitvâ v. granthitvâ. 2) Pww. z prefiksami mają -ya: pradâya, avatîrya, procya (vac), pradhyâya, prapûrya, nibadhya, âhûya, saṁpṛicchya, vijitya (!), âgamya v. âgatya, âhatya (tylko), pracorya, avagamayya.
3) Suf. -am bardzo rzadki: kṛi-kâram, vid-vedam, dâ-dâyam, ci-câyam.

2) Sufiks -na: kîrṇa (lśać się); tîrṇa (trî przejść na drugą str[illegible]
chd-(odciąć); jîrṇa (jṛî [illegible] (prî napełniać); bhagna (bhañj łamać);
[illegible]); panna (pad opaść); vajj tonąć); vigna (vij przestraszyć się);
bhugna (bhuj giąć); magna (mâ śrî rozłamać); sanna (sad siedzieć); stîrṇa
[illegible]inna (vid znaleźć); sîna opuszczać).
[illegible] (-vant w przypadkach mocnych) do Part. na -ta
[illegible] -na tworzy się Part. praeteriti act.: dṛishṭavat (który widział), chin-
[illegible]vat (który odciął).

Participia necessitatis (Put. pass.) tworzą się za pomocą sufiksów
-tavya, -anîya i -[illegible]. Suf. -tavya dodaje się do pierwiastku lub do tematu
na -a, a samogłoska pierwiastku końcowa i środkowa prozodycznie krótka
ma Gun. kṛi:karavya; cur:corayitavya, gṛah:grahîtavya, labh:labdhavya.
Pierwiastki zupełnie tak samo jak w Infinit. przed sufiksem -tum.
Przed [illegible]ya końcowe dwugłoski pierwiastku przechodzą w â, samogłoski
końcowe [illegible] prozodycznie krótkie mają Gunę, Causativa i pww. klasy
10-ej [illegible] temat bez zgłoski ay: dâ:dânîya, gai:gânîya, śru:śrava-
ṇîya, budh:[illegible]hanîya, cur:coraṇîya, śru Caus.:śravaṇîya, ale guh:guhanîya,
mṛij:mârjanîya. Przed suf. -ya końcowe â i dwugłoski przechodzą w e: dâ-
deya, gai-goya. Końcowe i, î mają Gunę, ṛi, ṛî Vṛiddhi: ji-jeya, nî-neya,
[illegible] Końcowe u, û przechodzą w av, a dla wyrażenia konie-
[illegible] w av: śrâvya. Środkowe prozodycznie krótkie i, u, ṛi ma-
ją Gunę, ale ṛi n[illegible] śrâvya. Środkowe a prozodycznie zmienia się: vid-vedya, budh-bodhya, tṛid-tṛidya.
Środkowe a prozodycznie krótkie czasem się wzdłuża: vac-vâcya, ale śak-
śakya, labh-labhya. Końcowe c, j przechodzą czasem w k, g: sic-sekya, añj-
ângya. Causativa i pww. kl. 10-ej odrzucają ay: cur-corya. Nieregularne:
i-itya, kṛi-kṛitya (v. kârya), khan-kheya, dṛi (uważać)-dṛitya, bhṛi-
bhṛitya, âlabh-âlambhya, mṛij-mṛijya v. mârjya, śams-śasya v. śamsya, śâs
-śishya, stu-stutya, [illegible]dya.

INFINITIVUS.

[illegible]

Przykłady: 1) Nie przybierają -i pww. zakończone na samogłoskę z wy-
jątkiem u i ṛî oraz spółgłoskowe zakończone na pojedyncze spółgłoski k, ṛ,
p, s, c, j, ch, ś, sh, ch, bh, h, d, m: pâ-pâtum; dâ-dâtum; ji-jetum; nî-netum; śru-
śrotum; dhe-dhâtum; gai-gâtum; kṛi-kartum; han-hantum; âp-âptum; vas-vas-
tum; pac-paktum; tyaj-tyaktum; sṛij-srashṭum (sic!); prach-prashṭum; yaj-
yashṭum; dṛiś-drashṭum (sic!); spṛiś-sparshṭum v. sprashṭum; kṛish-kar-
shṭum v. krashṭum; krudh-kroddhum; labh-labdhum; ruh-rodhum; lih-ledhum;
vah-vodhum (sic!); dah-dagdhum; duh-dogdhum; nah-naddhum (sic!); ad-attum;
gam-gantum. Są to tak zwane pierwiastki Anit.

2) Przybierają -i pww. zakończone na û i ṛî (te ostatnie mogą mieć
dowolnie î; gṛah ma zawsze î), pww. ḍî (lecieć) i śî (leżeć), ~~niektóre~~ za-
kończone na spółgłoski pojedyncze inne niż wyżej podane, na grupy spółgło-
skowe, pww. kl. 10-ej, Causativa (Inf. tworzy się od tematu bez odrzucenia
zgłoski ay), wreszcie pww. pochodne: bhû-bhavitum, ḍî-ḍayitum, śî-śayitum,
tṛî-taritum v. taritum, îksh-îkshitum, jîv-jîvitum, vand-vanditum, cur-co-
rayitum, yuj Caus.-yojayitum, budh Des.-bubodhishitum, budh Intens.-bobu-
dhitum. Są to tak zwane pierwiastki Seṭ.

3) Niektóre pww. dowolnie przybierają -i: gân-gâhitum v. gâḍhum, guh-
gûhitum v. goḍhum, sah-sahitum v. soḍhum, mṛij-mârjitum v. mârshṭum.

Infinitivus jest Acc. sing. tematu imiennego na -tu.

GERUNDIUM (ABSOLUTIVUM). 1) Suf. -tvâ (Instr. sing.) dodaje się do
pierwiastku, do tematu na -i (w 10-ej kl. i Caus. na -ayi), a pw. zmienia
się jak w Part. praet. pass.: nî-nîtvâ, dhâ-hitvâ, dâ-dattvâ, yaj-ishṭvâ,
gṛah-gṛihîtvâ, pat-patitvâ, cur-corayitvâ. Ale hâ (opuszczać) ma hitvâ,
kram i inne kramitvâ v. krântvâ etc., likh-likhitvâ v. lekhitvâ, sraṃs-
sraṃsitvâ, grath (granth)-grathitvâ v. granthitvâ. 2) Pww. z prefiksami
mają -ya: pradâya, avatîrya, procya (vac), pradhyâya, prapûrya, nibadhya, âhûya,
sampṛicchya, vijitya (!), âgamya v. âgatya, âhatya (tylko), pracorya, avagamâya.
3) Suf. -am bardzo rzadki: kṛi-kâram, vîd-vedam, dâ-dâyam, ci-câyam.

KONJUGACJA.

Słowa sanskryckie mają 3 liczby: pojedynczą, podwójną i mnogą; w każdej po 3 osoby; 3 strony: czynną (Parasmaipada), medjalną (Âtmanepada) i bierną, wreszcie 9 czasów i trybów: Ind. praes., Imperfectum, Imperativus, Potentialis albo Optativus, Futurum, Conditionalis, Perfectum, Aoristus i Benedictivus albo Precativus.

Odmiana słów polega na łączeniu końcówek z tematem albo też z pierwiastkiem. W czterech pierwszych czasach i trybach końcówki dodają się do tematu (formy s p e c j a l n e), w pięciu ostatnich do pierwiastku (formy o g ó l n e). Tematy urabiają się z pierwiastków, i podług tego dzielą się słowa sanskryckie na 10 klas: 1. vad-vada, bhû-bhava it.d. 2. dvish -dvish. 3. hu-juhu. 4. nah-nahya. 5. su-sunu. 6. tud-tuda. 7. rudh-rundh. 8. tan-tanu. 9. krî-krîṇî. 10. cur-coraya.

W czasach przeszłych występuje augment a, który z początkową samogłoską pierwiastku tworzy Vṛiddhi tej ostatniej: avadat, ale a-îkshata: aikshata, a-ukshat: aukshat, a-ṛishat: ârshat.

KOŃCÓWKI: Ind. praes. act. -mi, -si, -ti; -vas, -thas, -tas; -mas, -tha, -anti.

Ind. praes. med. -e, -se, -te; -vahe, -âthe, -âte; -mahe, -dhve, -ante.

Imperfectum i Potentialis act. -am, -s, -t; -va, -tam, -tâm; -ma, ~~-tha~~ -ta, -an (Pot. -us).

Imperf. i Pot. med. ~~-am (Pot.~~ -i (Pot. -a), -thâs, -ta; -vahi, -âthâm, -âtâm; -mahi, -dhvam, -anta (Pot. -ran).

Imperativus act. -âni, -dhi, -tu; -âva, -tam, -tâm; -âma, -ta, -antu.

Imper. med. -ai, -sva, -tâm; -âvahai, -âthâm, -âtâm; -âmahai, -dhvam, -antâm.

Stosownie do tego, czy temat we wszystkich formach pozostaje niezmienionym, czy też w niektórych się zmienia, dzielą się klasy słów na dwie konjugacje. Do pierwszej należą klasy 1,4,6,10; temat się nie zmienia. Do drugiej klasy 2,3,5,7,8,9. Tu niektóre formy mają temat słaby (formy słabe), inne zaś temat mocny (formy mocne).

PIERWSZA KONJUGACJA. W 1-ej klasie tworzy się temat przez dodanie do pierwiastku sufiksu a: vad-vada; pat-pata; nind-ninda; krîḍ-krîḍa. Przed tym sufiksem wszystkie końcowe samogłoski pojedyncze oraz samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę: ji-jeaya; nî-ne-naya; dru-dro-drava; bhû-bho-bhava; smṛi-smar-smara; tṛi-tar-tara; cit-cet-ceta; budh-bodh-bodha; vṛish-varsh-varsha; klṛip-kalp-kalpa. Regularnie zakończone na dwugłoski: hve-hvaya; gai-gâya.

W 4-ej klasie do pierwiastku dodaje się suf. ya: lubh-lubhya; krudh-krudhya; as-asya; nas-naśya; tush-tushya. Pierwiastki na -iv przybierają w temacie îv: div-dîvya.

W klasie 6-ej tworzy się temat jak w klasie 1-ej, ale samogłoska pierwiastku nie zmienia się: viś-viśa; spṛiś-spṛiśa; diś-diśa; sṛij-sṛija.

W klasie 10-ej dodaje się do pierwiastku suf. aya: pîḍ-pîḍaya. Końcowe samogłoski przybierają w temacie Vṛiddhi: jri-jrai-jrâyaya; dhû-dhau-dhâvaya; gṛi-gâr-gârayа; pṛî-pâr-pârayа. Środkowe samogłoski krótkie, po których następuje tylko jedna spółgłoska, przybierają Guṇę jak w klasie 1-ej: cur-cor-coraya. Krótkie a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, wzdłuża się: kshal-kshâl-kshâlaya; pat-pât-pâtaya. Regularne: daṇḍ-daṇḍaya; pûj-pûjaya i t. d.

Temat, jak widzieliśmy, we wszystkich formach pozostaje niezmienionym z następującemi wyjątkami: 1. Końcowe a tematu przed końcówkami zaczynającemi się od m i v wzdłuża się. 2. Końcowe a tematu zlewa się z początkowem a końcówki w krótkie a, z początkowem zaś â w 2-ej i 3-ej dualis oraz z początkowem e zlewa się w e.

W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka -dhi odpada.

W Potent. act. i med. do tematu dodaje się î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: 1 sing. Pot. act. bhava-iy-am (bhaveyam), 2 sing. Pot. act. bhava-i-s (bhaves, bhaveḥ) i t. d.

WZÓR ODMIANY: bhû (być).

Ind. praes. act. bhavâmi, bhavasi, bhavati; bhavâvaḥ, bhavathaḥ, bhavataḥ; bhavâmaḥ, bhavatha, bhavanti.

Imperf. act. abhavam, abhavaḥ, abhavat; abhavâva, abhavatam, abhavatâm; abhavâma, abhavata, abhavan.

Imperativus act. bhavâni, bhava, bhavatu; bhavâva, bhavatam, bhavatâm; bhavâma, bhavata, bhavantu.

Potentialis act. bhaveyam, bhaveḥ, bhavet; bhaveva, bhavetam, bhavetâm; bhavema, bhaveta, bhaveyuḥ.

Ind. praes. med. bhave, bhavase, bhavate; bhavâvahe, bhavethe, bhavete; bhavâmahe, bhavadhve, bhavante.

Imperf. med. abhave, abhavathâḥ, abhavata; abhavâvahi, abhavethâm, abhavetâm; abhavâmahi, abhavadhvam, abhavanta.

Imperat. med. bhavai, bhavasva, bhavatâm; bhavâvahai, bhavethâm, bhavetâm; bhavâmahai, bhavadhvam, bhavantâm.

Potentialis med. bhaveya, bhavethâḥ, bhaveta; bhavevahi, bhaveyâthâm, bhaveyâtâm; bhavemahi, bhavedhvam, bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubh-lubhya pożądać), 6-ej (spṛiś-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwanych Causativa (pat-pâtaya rzucać, jñâ-jñâpaya dać znać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być zwyciężonym, patrz niżej), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), daṁś-dasa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć, ranić), so-sya (dokończyć). Następujące wydłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć, błądzić) ma dowolnie bhrâmya, bhramya lub podług 1-ej klasy bhrama.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić), prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ṛi-riya (iść). Następujące wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-muñca (uwolnić, wypuścić), liṗ-limpa (smarować), ~~vid-~~ lup-lumpa (łamać), vid-vinda (znaleźć), sic-siñca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wydłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

DRUGA KONJUGACJA. Formy mocne w drugiej konjugacji są: cała liczba pojedyncza Ind. praes. act., cała liczba pojedyncza Imperf. act., wszystkie pierwsze osoby Imperat. act. i med. i 3 sing. Imperat. act.

~~W-~~ W 2-ej klasie temat słaby nie różni się od pierwiastku; temat mocny przybiera Guṇę samogłoski pierwiastku, chyba że ta samogłoska jest prozodycznie długą i nie końcową: dvish-dvesh; ale îś-îś.

W 3-ej klasie temat słaby tworzy się przez reduplikacją pierwiastku, temat mocny przybiera Guṇę w zgłosce pierwiastkowej, jak w klasie 2-ej: hu-juhu-juho; bhṛi-bibhṛi-bibhar; jan-jajan-jajan; bhî-bibhî-bibhe. Reduplikacja podlega następującym regułom: spółgłoski aspirowane reduplikują się przez odpowiednie nieaspirowane (th przez t, dh przez d, ph przez p, bh przez b); gardłowe przez podniebienne (k i kh przez c, g, gh i h przez j); grupy spółgłoskowe przez pierwszą lub zastępującą ją spółgłoskę (dr przez d, kr przez c), ale grupy zaczynające się od syczącej przez drugą lub zastępującą ją spółgłoskę (st przez t, sth przez t, sk przez c). Co do ~~spółgło-~~ samogłosek, to w sylabie reduplikacyjnej występuje ta sama samogłoska, co w pierwiastku, lecz jeśli ta ostatnia jest długą, to się skraca. Wyjątek stanowi ṛi pierwiastkowe, które się zastępuje przez i: hu-juhu; bhî-bibhî; dhâ-dadhâ; bhṛi-bibhṛi.

W 5-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu nu; w temacie mocnym końcowe u tematu przybiera Guṇę: su-sunu-suno.

W 7-ej klasie temat słaby tworzy się przez wsunięcie spółgłoski nosowej przed końcową spółgłoskę pierwiastku; w temacie mocnym ta nosowa spółgłoska przechodzi w na (ṇa): rudh-rundh-runadh; yuj-yuñj-yunaj; und-und--unad (jeśli pierwiastek zawiera już nosową spółgłoskę, to się ona wyrzuca).

W 8-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku samogłoski u, która w temacie mocnym przybiera Guṇę: tan-tanu-tano.

W 9-ej klasie temat słaby tworzy się przez dodanie do pierwiastku zgłoski nî (ṇî), która w temacie mocnym zamienia się na nâ (ṇâ). Jeśli przedostatnia spółgłoska pierwiastku jest nosową, to się ją wyrzuca: krî-krîṇî-krîṇâ; yu-yunî-yunâ; stambh-stabhnî-stabhnâ. Przed końcówkami zaczynającemi się od samogłoski w temacie słabym końcowa samogłoska odpada: krîṇ, yun, stabhn.

UWAGI. 1. Zamiast końcówek 3-ej plur. ante, anta, antâm występują w drugiej konjugacji ate, ata, atâm.

2. Zamiast końcówek anti, antu i an występują końcówki ati, atu i us we wszystkich pierwiastkach 3-ej klasy oraz w pierwiastkach klasy 2-ej: cakâs, jakṣh, jâgṛ, daridrâ i śâs. Końcówkę 3-ej plur. Imperf. act. us, przed którą końcowa samogłoska tematu przybiera Guṇę, ma także pierw. vid, a dowolnie mają ją pierwiastki 2-ej klasy na -â i dvish (aviduḥ; ayân v. ayuḥ; advishan v. advishuḥ).

3. 2-ga sing. Imperat. act. ma końcówkę dhi po spółgłoskach, hi po samogłoskach: runddhi, ale krîṇîhi. Wyjątek hu: juhudhi. W klasach 5-ej i 8-ej końcówka hi odpada po u poprzedzonem jedną tylko spółgłoską: sunu, tanu, ale âpnuhi. W klasie 9-ej pierwiastki zakończone na spółgłoskę przybierają końcówkę âna (âṇa): krîṇîhi, ale gṛihâṇa.

4. W Potent. act. do tematu dodaje się yâ (końcowe â odpada przed końcówką 3-ej plur. us), w Potent. med. natomiast î, a przed końcówkami samogłoskowemi îy: sunuyâm, sunuyuḥ, sunvîya.

WZORY ODMIANY. Klasa 2. dvish (nienawidzieć). Tematy: dvish i dvesh. Końcowa spółgłoska przechodzi w k przed s (które zamienia się w sh), a w ḍ przed dh (które przechodzi w ḍh). Początkowe t i th końcówek po sh przechodzą w ṭ i ṭh.

Ind. praes. act. dveshmi, dvekshi, dveshṭi; dvishvaḥ, dvishṭhaḥ, dvishṭaḥ; dvishmaḥ, dvishṭha, dvishanti.

Imperf. act. adveśham, adveṭ, adveṭ; advishva, advishṭam, advishṭâm; advishma, advishṭa, advishan v. advishuḥ.

Imperat. act. dveshâṇi, dviḍḍhi, dveshṭu; dveshâva, dvishṭam, dvishṭâm; dveshâma, dvishṭa, dvishantu.

Potent. act. dvishyâm, dvishyâḥ, dvishyât; dvishyâva, dvishyâtam, dvishyâtâm; dvishyâma, dvishyâta, dvishyuḥ.

Ind. praes. med. dvishe, dvikshe, dvishṭe; dvishvahe, dvishâthe, dvishâte; dvishmahe, dviḍḍhve, dvishate.

Imperf. med. advishi, advishṭhâḥ, advishṭa; advishvahi, advishâthâm, advishâtâm; advishmahi, adviḍḍhvam, advishata.

Imperat. med. dveshai, dvikshva, dvishṭâm; dveshâvahai, dvishâthâm, dvishâtâm; dveshâmahai, dviḍḍhvam, dvishatâm.

Potent. med. dvishîya, dvishîthâḥ, dvishîṭa; dvishîvahi, dvishîyâthâm, dvishîyâtâm; dvishîmahi, dvishîdhvam, dvishîran.

Klasa 3. hu (ofiarować). Tematy juhu i juho przed spółgłoskami, a juhv i juhav przed samogłoskami.

Ind. praes. act. juhomi, juhoshi, juhoti; juhuvaḥ, juhuthaḥ, juhutaḥ; juhumaḥ, juhutha, juhvati.

Imperf. act. ajuhavam, ajuhoḥ, ajuhot; ajuhuva, ajuhutam, ajuhutâm; ajuhuma, ajuhuta, ajuhavuḥ.

Imperat. act. juhavâni, juhudhi, juhotu; juhavâva, juhutam, juhutâm; juhavâma, juhuta, juhvatu.

Potent. act. juhuyâm, juhuyâḥ, juhuyât; juhuyâva, juhuyâtam, juhuyâtâm; juhuyâma, juhuyâta, juhuyuḥ.

Ind. praes. med. juhve, juhushe, juhute; juhuvahe, juhvâthe, juhvâte; juhumahe, juhudhve, juhvate.

Imperf. med. ajuhvi, ajuhuthâḥ, ajuhuta; ajuhuvahi, ajuhvâthâm, ajuhvâtâm; ajuhumahi, ajuhudhvam, ajuhvata.

Imperat. med. juhavai, juhushva, juhutâm; juhavâvahai, juhvâthâm, juhvâtâm; juhavâmahai, juhudhvam, juhvatâm.

~~juhvîyâtâm, juhvîmahi, juhvîyaḥ, juhvîdhvâthâḥ, juhvîta; juhvîvahi, juhvîyâthâm,~~

Potent. med. juhvîya, juhvîthâḥ, juhvîta; juhvîvahi, juhvîyâthâm, juhvîyâtâm; juhvîmahi, juhvîdhvam, juhvîran.

Klasa 5. su (wyciskać). Tematy sunu i suno przed spółgłoskami, sunv i i sunav przed samogłoskami. Przed końcówkami zaczynającemi się ~~od~~ od m i v końcowe u tematu może odpaść. W 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada (patrz wyż. uwaga 3).

Ind. praes. act. sunomi, sunoshi, sunoti; sunuvaḥ v. sunvaḥ, ~~sunumaḥ v.~~ sunuthaḥ, sunutaḥ; sunumaḥ v. sunmaḥ, sunutha, sunvanti.

Imperf. act. asunavam, asunoḥ, asunot; asunuva v. asunva, asunutam, asunutâm; asunuma v. asunma, asunuta, asunvan.

Imperat. act. sunavâni, sunu, sunotu; sunavâva, sunutam, sunutâm; sunavâma, sunuta, sunvantu.

Potent. act. sunuyâm, sunuyâḥ, sunuyât; sunuyâva, sunuyâtam, sunuyâtâm; sunuyâma, sunuyâta, sunuyuḥ.

Ind. praes. med. sunve, sunushe, sunute; sunuvahe v. sunvahe, sunvâthe, sunvâte; sunumahe v. sunmahe, sunudhve, sunvate.

Imperf. med. asunvi, asunuthâḥ, asunuta; asunuvahi v. asunvahi, asunvâthâm, asunvâtâm; asunumahi v. asunmahi, asunudhvam, asunvata.

Imperat. med. sunavai, sunushva, sunutâm; sunavâvahai, sunvâthâm, sunvâtâm; sunavâmahai, sunudhvam, sunvatâm.

Potent. med. sunvîya, sunvîthâḥ, sunvîta; sunvîvahi, sunvîyâthâm, sunvîyâtâm; sunvîmahi, sunvîdhvam, sunvîran.

Podług tego wzoru odmieniają się także pierwiastki zakończone na spółgłoskę, ale końcowa zgłoska tematu nu przed samogłoskami przechodzi zawsze w nuv, a prócz tego 2-ga sing. Imperat. act. nie odrzuca końcówki hi: âp (osiągać) tworzy âpnuvaḥ, âpnumaḥ (końcowe u przed m i v nigdy nie odpada), âpnuvanti, âpnuhi.

Klasa 7. rudh (oblegać). Tematy rundh i ruṇadh.

Ind. praes. act. ruṇadhmi, ruṇatsi, ruṇaddhi (końcowe dh z następującem t, th, i dh daje ddh); rundhvaḥ, runddhaḥ, runddhaḥ; rundhmaḥ, runddha, rundhanti.

Imperf. act. aruṇadham, aruṇat, aruṇat (2-ga sing. może także brzmieć aruṇaḥ); arundhva, ~~arunddhâm~~ arunddham, arunddhâm; arundhma, arunddha, arundhan.

Imperat. act. ruṇadhâni, runddhi, ruṇaddhu; ruṇadhâva, runddham, runddhâm; ruṇadhâma, runddha, rundhantu.

Potent. act. rundhyâm, rundhyâḥ, rundhyât; rundhyâva, rundhyâtam, rundhyâtâm; rundhyâma, rundhyâta, rundhyuḥ.

Ind. praes. med. rundhe, runtse, runddhe; rundhvahe, rundhâthe, rundhâte; rundhmahe, runddhve, rundhate.

Imperf. med. arundhi, arunddhâḥ, arunddha; arundhvahi, arundhâthâm, arundhâtâm; arundhmahi, arunddhvam, arundhata.

Imperat. med. ruṇadhai, runtsva, runddhâm; ruṇadhâvahai, rundhâthâm, rundhâtâm; ruṇadhâmahai, runddhvam, rundhatâm.

Potent. med. rundhîya, rundhîthâḥ, rundhîta; rundhîvahi, rundhîyâthâm, rundhîyâtâm; rundhîmahi, rundhîdhvam, rundhîran.

Potent. act. jumuşâm, jumuşâş; jumuşâ; jumuşâve, jumuşâtev, jumuşâtam; jumuşâva, jumuşâta, jumuşâ.

Ind. praes. med. jumuva, jumuhe, jumute; jumuvahe, jumuvâtne, jumuvâte, jumumbe, jumumbve, jumuvata.

Imperf. med. ajumuvi, ajumuhe, ajumute; ajumuvahi, ajumuvâtnêm, ajumuvâtem; ajumumbi, ajumumbvam, ajumuvata.

Imperat. med. jumuvi, jumuhve, jumute; jumuvâvahi, jumuvâtnêm, jumuvâtêm; jumuvâdi, jumuvâdvam, jumuvata.

Potent. med. jumuvija, jumuvitši, jumuvita, jumuvâvahi, jumuvâtnêm, jumuvâtem; jumuvâmbi, jumuvâmbvam, jumuvija.

Plusq. s. am (pozitsé). Tematy aoma i samo prsed sumoşâvam, samo i samay prsed samoşâvam. Prsed kotoxkamu zaxvatçonni sig — od m i v konoma n tmenm moşe odpasa. S 2-oj sina. Imperat. act. konoxka mi odpada (petij, vy. mesa 3).

Ind. praes. act. sumoši, sumoši, sumoši; sumuvâ v. sumuvâ, sumuvâ, sumuvâtej, sumuvâta v. sumuvâ, sumuvâ.

Imperf. act. samovam, samoši, samoše; samuva v. samuva, samuvam, samuvâm; samuma v. samuma, samuši, samuše.

Imperat. act. sumuvâvi, sumi, sumoše; sumuvâva, sumuvâm, sumuvâm, sumuva, sumuvâta.

Potent. act. sumuşâm, sumuşâş, sumuşâ; sumuşâve, sumuşâtev, sumuşâtam; sumuşâva, sumuşâta, sumuşâ.

Ind. praes. med. sumuva, sumuhe, sumute; sumuvahe v. sumuvâtne, sumuvâte; sumumbe v. sumumbve, sumuvata.

Imperf. med. samuvi, samuhe, samute; samuvahi v. samuvâtnêm, samuvâtem; samumbi, samumbvam, samuvata.

Imperat. med. sumuvi, sumuhve, sumute; sumuvâvahi, sumuvâtnêm, sumuvâtêm; sumuvâdi, sumuvâdvam, sumuvata.

Potent. med. sumuvija, sumuvitši, sumuvita; sumuvâvahi, sumuvâtnêm, sumuvâtem; sumuvâmbi, sumuvâmbvam, sumuvija.

Plusq. s. am (pozitsé). Tematy rumbh i rugadh.

Ind. praes. act. rugadhmi, rugadhsi, rugadhti; rugadhva, rugadhtam, rugadhtam; rugadhma, rugadhta, rugadhnti.

Imperf. act. arugadham, arugadhs, arugadht; arugadhva, arugadhtam, arugadhtam; arugadhma, arugadhta, arugadhnam.

Imperat. act. rugadhâni, rugadhi, rugadhtu; rugadhâva, rugadhtam, rugadhtâm; rugadhâma, rugadhta, rugadhntu.

Potent. act. rugadhjêm, rugadhjêş, rugadhjêt; rugadhjêva, rugadhjêtam, rugadhjêtâm; rugadhjêma, rugadhjêta, rugadhjê.

Ind. praes. med. rugadhe, rugadhse, rugadhte; rugadhvahe, rugadhâtnêm, rugadhâte; rugadhmahe, rugadhdhve, rugadhate.

Imperf. med. arugadhi, arugadhthâ, arugadhta; arugadhvahi, arugadhâtnêm, arugadhâtêm; arugadhmahi, arugadhdhvam, arugadhata.

Imperat. med. rugadhai, rugadhsva, rugadhtâm; rugadhâvahai, rugadhâtnêm, rugadhâtêm; rugadhâmahai, rugadhdhvam, rugadhatâm.

Potent. med. rugadhija, rugadhithâ, rugadhita; rugadhîvahi, rugadhîtnêm, rugadhîtêm; rugadhîmahi, rugadhîdhvam, rugadhîran.

Klasa 8. tan (rozciągać). Tematy tanu i tano przed spółgłoskami, tanv i tanav przed samogłoskami. Przed m i v końcowe u tematu może odpaść, a w 2-ej sing. Imperat. act. końcówka hi odpada. Pierwiastki klasy 8-ej odmieniają się zatem zupełnie podług wzoru pierwiastków klasy 5-ej zakończonych na samogłoskę (su).

Klasa 9. krî (kupować). Tematy krîṇî i krîṇâ. Temat słaby przed samogłoskami krîṇ.

Ind. praes. act. krîṇâmi, krîṇâsi, krîṇâti; krîṇîvaḥ, krîṇîthaḥ, krîṇîtaḥ; krîṇîmaḥ, krîṇîtha, krîṇanti.

Imperf. act. akrîṇâm, akrîṇâḥ, akrîṇât; akrîṇîva, akrîṇîtam, akrîṇîtâm; akrîṇîma, akrîṇîta, akrîṇan.

Imperat. act. krîṇâni, krîṇîhi, krîṇâtu; krîṇâva, krîṇîtam, krîṇîtâm; krîṇâma, krîṇîta, krîṇantu.

Potent. act. krîṇîyâm, krîṇîyâḥ, krîṇîyât; krîṇîyâva, krîṇîyâtam, krîṇîyâtâm; krîṇîyâma, krîṇîyâta, krîṇîyuḥ.

Ind. praes. med. krîṇe, krîṇîshe, krîṇîte; krîṇîvahe, krîṇâthe, krîṇâte; krîṇîmahe, krîṇîdhve, krîṇate.

Imperf. med. akrîṇi, akrîṇîthâḥ, akrîṇîta; akrîṇîvahi, akrîṇâthâm, akrîṇâtâm; akrîṇîmahi, akrîṇîdhvam, akrîṇata.

Imperat. med. krîṇai, krîṇîshva, krîṇîtâm; krîṇâvahai, krîṇâthâm, krîṇâtâm; krîṇâmahai, krîṇîdhvam, krîṇatâm.

Potent. med. krîṇîya, krîṇîthâḥ, krîṇîta; krîṇîvahi, krîṇîyâthâm, krîṇîyâtâm; krîṇîmahi, krîṇîdhvam, krîṇîran.

PIERWIASTKI NIEREGULARNE DRUGIEJ KONJUGACJI. I INNE GODNE UWAGI.

KLASA 2. 1) Pierwiastki na â mają tylko Activum; temat mocny nie różni się od słabego; 3-cia plur. Imperf. act. ma dowolnie końcówkę an albo us (p. wyż. uwaga 2). Np. yâ iść. 1)

2) Pierw. i (iść) przechodzi w y przed końcówkami anti i antu, a w Medium (adhi-i uczyć się) w iy przed samogłoskami: Ind. praes. act. emi, eshi, eti; ivaḥ, ithaḥ, itaḥ; imaḥ, ~~ita~~ itha, yanti. Imperf. act. âyam, aiḥ, ait; aiva, aitam, aitâm; aima, aita, âyan. Imperat. act. ayâni, ihi, etu; ayâva, itam, itâm; ayâma, ita, yantu. Pot. act. iyâm, iyâḥ etc. Medium: Ind. praes. adhîye, adhîshe, adhîte; adhîvahe, adhîyâthe, adhîyâte, adhîmahe, adhîdhve, adhîyate. Imperf. adhyaiyi, adhyaithâḥ, adhyaita; adhyaivahi, adhyaiyâthâm, adhyaiyâtâm; adhyaimahi, adhyaidhvam, adhyaiyata. Imperat. adhyayai, adhîshva, adhîtâm; adhyayâvahai, adhîyâthâm, adhîyâtâm; adhyayâmahai, adhîdhvam, adhîyatâm. Potent. adhîyîya, adhîyîthâḥ etc.

3) Pierw. śî (leżeć) przybiera Guṇę i w słabych formach, tematy zatem są śe przed spółgłoskami, a śay przed samogłoskami. Przed końcówkami ate, ~~ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, śerat~~ ata, atâm wsuwa r. Tylko Medium. Np. śaye, śeshe, śete, śerate, aśerata, śeratâm.

4) Pierwiastki zakończone na u mają w temacie mocnym Vṛiddhi (au) zamiast Guṇy (o), ale tylko przed spółgłoskami: yu (łączyć) ma yaumi, yaushi, yauti; yuvaḥ etc. Imperat. act. yavâni, yuhi, yautu etc. Pierwiastki tu (tyć), ru (ryczeć) i stu (wielbić) mają w formach mocnych przed spółgłoskami au albo avî: staumi v. stavîmi, staushi v. stavîshi, stauti v. stavîti, a prócz tego dowolnie wsuwają î przed spółgłoskami we wszystkich formach słabych: stumaḥ v. stuvîmaḥ, stutha v. stuvîtha etc. Końcówka pierwiastku u przechodzi w uv przed samogłoskami w formach słabych.

---

1) Wyjątek daridrâ być ubogim. Pierwiastek ten odrzuca â przed samogłoskami w formach słabych, a przed spółgłoskami w formach słabych wsuwa i: 3 plur. Ind. praes. daridrati. Imperf. adaridruḥ, Imperat. daridratu. 1 plur. Ind. praes. daridrimaḥ i t. d.

Klasa 5. Tan (rozdzwięk). Tamuły tanu i tano przed spółgłoską.
tanu i tanuv przed samogłoską. Przed m lub bpowa u tamtą może odpaść.
ma 5-ej klasy. Imperat. sec. tuchowa bi czasu. Przyrostki klasy 5-ej wskazują na miejsce wyrazu podług wzoru przyimków klasy 5-ej wskazującego na miejscowy (ar).

Klasa 6. Irf (krzywać). Tamuły krlgć i krlgć. Temat ażdy przed samogłoską krlg.
Ind. Praes. sec. krlgam, krlgaŕ, krlgaŕ; krlgivaŕ, krlgivaŕ, krlgivaŕ; krlgimaŕ, krlgitaŕ, krlgiaŕ.
Imperf. act. krlgam, akrlgaŕ, akrlgaŕ; akrlgiva, akrlgitaŕ, akrlgiaŕ; akrlgima, akrlgita, akrlgan.
Imperat. sec. krlgam, krlgiaŕ. krlgaŕva; krlgiva, krlgitam, krlgitam, krlgima, krlgita, krlgantu.
Potent. act. krlgiyam, krlgiyaŕ, krlgiyaŕ; krlgiyaŕva, krlgiyaŕtam, krlgiyaŕtam; krlgiyama, krlgiyata, krlgiyan.
Ind. Praes. med. krlgo, krlgiaŕe, krlgiaŕ; krlgivaŕe, krlgaŕtam, krlgaŕtam; krlgimaŕe, krlgiŕdhve, krlgate.
Imperf. med. akrlgi, akrlgiŕthaŕ, akrlgiŕ; akrlgivaŕ, akrlgaŕthaŕm, akrlgaŕtam; akrlgimaŕ, akrlgiŕdhvam, akrlgata.
Imperat. med. krlgai, krlgiaŕva, krlgiŕdhi; krlgaŕvahaŕ, krlgaŕthaŕm, krlgaŕtam; krlgaŕmaŕ, krlgiŕdhvam, krlgaŕam.
Potent. med. krlgiya, krlgiŕthaŕ, krlgiŕ; krlgivaŕ, krlgiŕthaŕm, krlgiŕtam; krlgimaŕ, krlgiŕdhvam, krlgiran.

[illegible] ma dowolnie kolowek za

[illegible] Aktywny [illegible] ma

[illegible] przyszłości [illegible] w przed konowaŕ [illegible] ma

[illegible] przed samogłoską: [illegible]

[illegible] Przyszłość [illegible] ma

[illegible] przed samogłoską: [illegible]

---

(1) Wyjątek [illegible] Przyszłość [illegible] przed samo-
głoską [illegible] przed spółgłoską [illegible]
1: [illegible]
1 plur. [illegible]

5) Pw. brû w formach mocnych przed spółgłoskami wsuwa î: bravîti, bravîtu, abravît; ale abravam. Przed samogłoskami w formach słabych û przechodzi w uv: bruvanti. Pw. sû (rodzić) nie ma Guṇy w formach mocnych: suve, sûshe, sûte i t. d.

6) W pierwiastkach na ṛi końcowa samogłoska w formach słabych przed samogłoskami przechodzi w r: jâgṛi (czuwać): jâgrati (p. wyż. uwaga 2), ajâgaruḥ. 2 i 3 sing. Imperf. act. ajâgaḥ (zam. ajâgars, ajâgart).

7) Pierwiastki na c, j przybierają k przed t, th, s (sh), a g przed dh: vac (mówić): vacmi, vakshi, vakti; vacvaḥ, vakthaḥ, vaktaḥ; vacmaḥ, vaktha. Pw. vac nie ma 3-ej plur. Ind. praes. act.

8) W pierwiastkach na d 2 sing. Imperf. act. kończy się dowolnie na t lub s (ḥ): vid (wiedzieć): avedam, avet v. aveḥ, avet. Pw. vid może w Ind. praes. act. przybrać dowolnie końcówki Perfectum: veda, vettha, veda; vidva, vidathuḥ, vidatuḥ; vidma, vida, viduḥ, a w Imperat. act. vidâṁ z formami Imperat. act. pierwiastku kṛi (czynić): vidâṁkaravâṇi etc. Pw. ad (jeść) ma nieregularne 2 sing. Imperf. act âdaḥ i 3 sing. âdat.

9) Pw. han traci w formach słabych n przed t i th: hanmi, haṁsi, hanti; hanvaḥ, hathaḥ hataḥ etc. Prócz tego 3 plur. Ind. praes. act. brzmi ghnanti, Imperf. aghnan, Imperat. ghnantu, a 2 sing. Imperat. act. jahi.

10) Pierwiastki na ś, sh, ksh i pw. mṛij (obcierać) przybierają k przed s (sh), sh przed t, th (ṭ, ṭh), ḍ przed dh (ḍh). Porównaj wyżej dvish. Pw. mṛij ma w formach mocnych zawsze Vṛiddhi zamiast Guṇy (mârjmi, mârkshi, mârshṭi), a dowolnie w formach słabych przed samogłoskami: mṛijanti v. mârjanti. Pw. yaś (życzyć sobie) ma temat słaby us. Pw. îś (panować) wsuwa i przed końcówkami se, sva, dhve i dhvam w Imperat. (nie w Imperf.): îśishe. îśishva, îśidhve, îśidhvam (ale Imperf. aiḍḍhvam).

11) Pw. îḍ (czcić) ma te same właściwości co îś. Końcowe ḍ przechodzi w ṭ przed t, th (ṭ, ṭh), a końcówka dhvam po ḍ przechodzi w ḍhvam: îṭṭe, aiṭṭhâḥ, aiḍḍhvam.

12) W pierwiastkach na s końcowe s odpada przed dh; 2 sing. Imperf. act. kończy się na t lub ḥ: âs (siedzieć): âse, âsse, âste. 2 plur. âdhve. Pw. śâs (panować) ma temat słaby śish ~~z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyżej uwagę 2. Np. Imperf. act.~~ przed spółgłoskami z wyjątkiem 2 sing. Imperat. act. śâdhi. Zob. także wyż. uw. 2. Np. Imperf. aśâsam, aśâḥ v. aśât, aśât (3 sing. ma zawsze t), aśâsuḥ. Nieregularny pw. as (być): Ind.praes. act. asmi, asi, asti; svaḥ, sthaḥ, staḥ; smaḥ, stha, santi. Imperf. act. âsam, âsîḥ, âsît; âsva, ~~âsîṭam~~ âstam, âstâm; âsma, âsta, âsan. Imperat. act. asâni, edhi, astu; asâva, stam, stâm; asâma, sta, santu. Pot. act. syâm, syâḥ etc. Ind. praes. med. he, se, ste; svahe, sâtha, sâte; smahe, dhve, sate. Imperf. med. âsi, âsthâḥ, âsta; âsvahi, âsâthâm, âsâtâm; âsmahi, âḍhvam, âsata. Imperat. med. asai, sva, stâm; asâvahai, sâthâm, sâtâm; asâmahai, dhvam, satâm. Pot. med. sîya, sîthâḥ...

13) W pierwiastkach na h końcowe h łącznie z następującem t, th i dh daje ḍh, a poprzedzające a, i, u, wzdłuża się; przed s końcowe h przechodzi w k, a 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na ṭ: lih (lizać): lehmi, lekshi, leḍhi; lihvaḥ, lîḍhaḥ, lîḍhaḥ; lihmaḥ, lîḍha, lihanti. Imperf. aleham, aleṭ, aleṭ. W pierwiastkach duh (doić) i dih (smarować) końcowe h łącznie z następującem t, th, i dh daje gdh, a z następującem s daje ksh. 2 i 3 sing. Imperf. act. kończy się na k. W tym przypadku oraz w formach z końcówkami gdhve i gdhvam ~~jakoteż wtedy, gdy~~ lub ze środkowem ksh początkowe ḍ pierwiastku przechodzi w dh: dohmi, dhokshi, dogdhi, adhok, dhugdhve, adhugdhvam. Ale Imperat. digdhi, dugdhi.

14) Pierwiastki an (oddychać), jaksh (jeść), rud (płakać), śvas (wzdychać) i svap (spać) wsuwają i przed końcówkami spółgłoskowemi z wyjątkiem 2-ej i 3-ej sing. Imperf. act., gdzie przybierają a lub î, oraz końcówek zaczynających się od y (Potent. act.): rodimi, rodishi, roditi, rudivaḥ etc.; arodam, arodaḥ v. arodîḥ, arodat v. arodît; rudyâm, rudyâḥ etc.

KLASA 3. 1) Pw. regularny bhṛi (nosić). Tematy bibhṛi, przed samogł. bibhr; mocny bibhar: bibharmi, bibharshi, bibharti; bibhṛivaḥ; bibhrati. Imperf. act. abibharam, abibhaḥ, abibhaḥ; abibhṛiva; abibharuḥ.

2) Pierwiastki dâ (dać) i dhâ (kłaść) mają temat słaby dad i dadh. ~~Końcowe dh tematu dadh łącznie z następującem~~ Temat dadh przed t i th przechodzi w dhat. 2-ga sing. Imperat. act. brzmi dehi, dhehi. Np. dâ: dadâmi, dadâsi, dadâti; dadvaḥ; dadati. dhâ: dadhâmi, dadhâsi, dadhâti; dadhvaḥ, dhatthaḥ, dhattaḥ; dadhmaḥ, dhattha, dadhati. Inne formy z aspirowaną spółgłoską początkową: dhatse, dhatte, dhaddhve, adhattam, adhattâm, adhatta, adhatthâḥ, adhatta, adhaddhvam, dhattam, dhattâm, dhatta, dhatsva, dhaddhvam.

3) Pierwiastki mâ (mierzyć) i hâ (iść) używają się tylko w Medium i mają tematy mimî i jihî przed spółgłoskami, mim i jih przed samogłoskami: mime, mimîshe, mimîte; jihe, jihîshe, jihîte. Natomiast pw. hâ opuszczać Act. ma temat mocny jaha, temat słaby przed spółgłoskami jahî v. jahi, a przed samogłoskami i w Potent. jah. 2-ga sing. Imperat. act. jahâhi, jahîhi v. jahihi. Np. jahâmi, jahivaḥ v. jahivaḥ, jahati, jahyâm.

4) Pw. bhî (bać się) ma temat mocny bibhe (przed samogł. bibhay), słaby bibhî v. bibhi (przed samogł. bibhy): bibhemi, bibhîvaḥ v. bibhivaḥ, bibhyati, abibhayuḥ, bibhayâni.

5) Pw. pṛi napełniać regularny jak bhṛi (p.w.). Natomiast pṛî napełniać ma temat mocny pipar, słaby pipur przed spółgłoskami, a pipur przed samogłoskami: piparmi, pipûrvaḥ, pipurati, apiparuḥ.

6) Pierwiastki nij (myć), vij (dzielić) i vish (przenikać) mają Guṇę w zgłosce reduplikacyjnej, natomiast w formach mocnych przed samogłoskami nie mają Guny samogłoski pierwiastkowej: nenejmi, nenijati, nenijâni. Zmiana końcowych spółgłosek jak wyżej w klasie 2-ej Nr. 7 i 10.

KLASA 5. Pw. śru (słyszeć) ma tematy śṛiṇu i śṛiṇo.

KLASA 7. Pw. tṛih (bić, zabić) ma temat słaby regularnie tṛiṁh, temat mocny przed samogłoskami regularnie tṛiṇah, ale przed spółgłoskami tṛiṇeh, np. tṛiṇehmi, tṛiṇeḍhi (p.w. Kl. 2, Nr. 13), tṛiṁhvaḥ, atṛiṇaham.

Regularne są yuj (łączyć), pish (miażdżyć), hiṁs (zabijać, krzywdzić). Np. yunajmi, yunakshi, yunakti, yuñjvaḥ; ayunajam, ayunak, ayunak; yunajâni, yuṅgdhi, yunaktu it. d. apinasham, apinaṭ, apinaṭ, apiṁshva; piṇḍdhi i t. d. ahinasaṃ, ahinaḥ v. ahinat, ahinat; ahiṁsva; hindhi.

KLASA 8. Pw. kṛi (czynić) ma temat mocny karo (przed samogł. karav), słaby kuru (przed samogł. kurv), ale przed m, y, v zawsze kur: karomi, karoshi, karoti; kurvaḥ, kuruthaḥ, kurutaḥ; kurmaḥ, kurutha, kurvanti. Imperf. akaravam, akaroḥ, akarot etc. Potent. kuryâm, kuryâḥ etc.

KLASA 9. 1) Pierwiastki dhû (trząść), pû (czyścić), lû (ciąć) skracają w temacie û na u: dhunâti, punâti, lunati.

2) Pw. grah (brać) ma w temacie ṛi zamiast ra: gṛihṇâti, gṛihâṇa (2 sing. Imperat. act., patrz wyż.), gṛihṇîtam.

3) Pw. jñâ (znać) ma tematy jânî i jânâ: jânâti, jânîmaḥ.

FORMY OGÓLNE.

I. FUTURUM.

Temat Futurum tworzy się przez dodanie do pierwiastku, którego samogłoska przybiera Guṇę, a końcowe dwugłoski przechodzą w â, lub do tematu pierwiastkowego na -i sufiksu sya. Do tak utworzonego tematu dodają się końcówki Ind. praes. act. i med. 1-ej konjugacji. ~~Ten~~ Temat na -i mają te same pierwiastki, które przybierają -i w Inf. (patrz niż.), ale pierww. na -ṛi przybierają zawsze -i, pierww. gam (iść) i han (zabijać) zawsze w Act., natomiast pierww. vṛit (istnieć), vṛidh (rosnąć) i syand (ciec) tylko w Med. to -i przybierają. W pierww. kl. 10-ej i Causativach temat Fut. kończy się na -ayishya. Przykłady: dâ (dawać): dâsyâmi; gai (śpiewać): gâsyâmi; nî (prowadzić): neshyâmi; bhid (rozłupać): bhetsyâmi; śî (leżeć): śayishye; bhû (być): bhavishyâmi; kṛi (czynić): karishyâmi, karishye; gam: gamishyâmi, ale saṁgaṁsye; vṛit: vartsyâmi, ale vartishye; cur (kraść): corayishyâmi; sṛij (tworzyć): srakshyâmi; dṛiś (widzieć): drakshyâmi; dah (palić): dhakshyâmi; duh (doić): dhokshyâmi; tṛi (przepłynąć) ma tarishyâmi v. tarîshyâmi, grah (chwytać) tylko grahîshyâmi.

Fut. p e r i p h r a s t i c u m. Do Nom sing. masc. nominis agentis na -tṛi dodaje się Ind. praes. słowa posiłkowego as (być) act. i med., ale w 3-ej os. wszystkich trzech liczb słowo posiłkowe odpada, a zostaje tylko w Act. i Med. bez różnicy Nom sing., du. lub plur. tematu na -tṛi. Taki temat tworzy się przez dodanie sufiksu -tṛi do pierwiastku lub do tematu pierwiastkowego na -i, a w obu przypadkach pierw. zmienia się jak w Inf. i w tych samych przypadkach co w Inf. przybiera -i. To Fut. mogą mieć wszystkie pierwiastki. Przykłady: dâtâsmi, dâtâhe; bhavitâsmi, bhavitâhe; grahîtâsmi, grahîtâhe. Wzór odmiany: Act. drashṭâsmi (od pw. dṛiś widzieć), drashṭâsi, drashṭâ; drashṭâsvaḥ, drashṭâsthaḥ, drashṭârau; drashṭâsmaḥ, drashṭâstha, drashṭâraḥ. Med. drashṭâhe, drashṭâse, drashṭâ; drashṭâsvahe, drashṭâsâthe, drashṭârau; drashṭâsmahe, drashṭâdhve, drashṭâraḥ.

II. CONDITIONALIS.

Temat ten sam co w Fut., tylko końcówki Imperf. act. i med. 1-ej konj. oraz augment. Jest to t.zw. modus irrealis. Np. adâsyam, adâsyaḥ adâsyat; adâsye, adâsyathâḥ, adâsyata.

III. PERFECTUM.

1. Perf. r e d u p l i k o w a n e. Pierwiastek przybiera reduplikację. Spółgłoski reduplikują się podług reguł podanych co do tematu klasy 3-ej (patrz wyż). Samogłoski pierwiastkowe krótkie i długie, czy to środkowe, czy końcowe, zastępione są w zgłosce reduplikacyjnej przez odpowiednie krótkie, tak samo i Guṇa i Vṛiddhi środkowe; ale końcowym Guṇa i Vṛiddhi (które przechodzą w â) oraz samogłoskom ṛi, ṝ, ḷi odpowiada w zgłosce red. samogłoska a: sthâ-tasthâ, jîv, jijîv, sev-siṣhev, gai-jagâ, kṛi-cakṛi, tṛî-tatṛî etc. Początkowe samogłoski a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, i, u, przechodzą w â, î, û; dwie ostatnie w iy, uv, jeżeli i, u pierwiastkowe przechodzą w samogłoski niepodobne. Samogł. â pozostaje niezmienioną; a, po którem następują 2 spółgłoski, oraz ṛi reduplikują się przez an. Np. ad-âd; ish-îsh, iyesh; ush-ush, uvosh; ṛic-ânṛic; âp-âp; anj-ananj. Końcówki: Act. a, tha, a; va, athuḥ, atuḥ; ma, a, uḥ. Med. e, se, e; vahe, âthe, âte; mahe, dhve, re. Przed końcówką -re temat zawsze przybiera -i, przed innemi końcówkami spółgłoskowemi temat na -i jest koniecznym lub dowolnym z następującemi wyjątkami. Nie przybierają -i pierww. dru (biedz), śru (słyszeć), stu (sławić), śru (płynąć), kṛi (czynić, ale nie skṛi w słowach złożonych), bhṛi (nieść), vṛi (wybierać), sṛi (iść). Przed końcówką -tha nie przybierają -i wszystkie pierww. na ṛi z wyjątkiem ṛi (iść, niereg. âritha), jâgṛi (czuwać), skṛi w słowach złożonych, oraz vṛi (wybierać) i ~~-~~ svṛi (brzmieć). Po samogłoskach pierwiastkowych oraz ~~po~~ dowolnie po i tematowem poprzedzonem półsamogłoską lub h końcówka ~~dhve~~ dhve przechodzi w ḍhve. (środkowa)

Pierww. zaczynające się od a lub â oraz takie, które mają samogłoskę długą z natury lub per positionem, nie zmieniają swej samogłoski. Inne wzmacniają samogłoskę w formach mocnych, t.j. w Sing. act.

Wzory odmiany: jîv (żyć) Act.: jijîva,jijîvitha,jijîva; jijîviva, jijîvathuḥ,jijîvatuḥ; jijîvima,jijîva,jijîvuḥ.

tud (bić,tłuc) Act. tutoda,tutoditha,tutoda; tutudiva,tutudathuḥ, tutudatuḥ; tutudima,tutuda,tutuduḥ.- Med. tutude,tutudishe,tutude; tutudivahe,tutudâthe,tutudâte; tutudimahe,tutudidhve,tutudire.

W formach mocnych samogłoski a) początkowe i środkowe i,u,ṛi przybierają Guṇę: bhid:bibheda, tud:tutoda, dṛiś:dadarśa, ish:iyesha, ush (palić):uvosha. b) końcowe i,î,u,û,ṛi,ṛî mają w 1-ej os. ~~Guṇa~~ Guṇę lub vṛiddhi, w 2-ej Guṇę, w 3-ej Vṛiddhi, np. nî (prowadzić): 1. ninaya lub ninâya, 2. ninetha (ninayitha), 3. ninâya. c) środkowe a, po którem następuje tylko jedna spółgłoska, w 1-ej os. dowolnie, w 3-ej zawsze przechodzi w â, np. pac (piec): 1. papâca lub papaca, 3. papâca. 2-a os. zatrzymuje a: papaktha, albo pecitha jak niżej. d) końcowe â i dwugłoski w 1-ej i 3-ej os. przechodzą w au: dhâ (kłaść): ~~dadhau~~ dadhau. 2-a os. dadhâtha (dadhitha).

W formach słabych przed samogłoskami: a) końcowe i,î przechodzą w y po jednej spółgłosce, zresztą w iy: nî:niṇyiva; krî:cikriyiva. b) końcowe u,û zawsze przechodzą w uv, np. dhû (trząść): dudhuviva. c) końcowe ṛi przechodzi w r, a po dwu spółgłoskach w ar, np. dhṛi (trzymać): dadhriva, smṛi (wspominać):sasmariya. d) końcowe ṛî zwykle przechodzi w ar, np. kṛî (sypać): cakariva. e) końcowe â i dwugłoski odpadają, np. dhâ:dadhiva.

Pierww. ze środkowem a, zakończone na jednę spółgłoskę, których początkowa spółgłoska występuje niezmieniona w zgłosce reduplikacyjnej, tracą reduplikację w formach słabych, zamieniając a w e; tak samo w 2-ej sg. act.przed ~~końcowem tematowem, np. pac:~~ końcowem i tematowem, np. pac: papâca (papaca), papaktha albo pecitha, papâca; ~~pecivu~~ peciva, pecathuḥ, pecatuḥ; pecima, peca, pecuḥ. Te formy mają także pierww. tṛî(tatâra,teruḥ), bhaj (udzielić): babhâja,bhejatuḥ i niektóre inne; dowolnie tras (drżeć), râj (błyszczeć), bhram(krążyć), granth (wiązać): tresatuḥ, rejatuḥ, bhrematuḥ, grethatuḥ albo tatrasatuḥ, rarâjatuḥ, babhramatuḥ, jagranthatuḥ. Nigdy jan (rodzić się): jajâna, ~~jajñatuḥ~~.

Nieregularne: ji (zwyciężać): jigâya, jigyiva.- hi (rzucać): jighâya, jighyiva.- ci (zbierać): cikâya albo cicâya.- bhû (być): babhûva,babhûviva.- vid (wiedzieć) nie ma reduplikacji ani tematu na -i.- ah (rzec) ma tylko formy âttha, âha; âhathuḥ,âhatuḥ; âhuḥ.- Pierww. vac (mówić), vad (mówić), vap (siać), vaś (życzyć sobie), vas (mieszkać), vah (wieźć) mają w formach mocnych zgłoskę reduplikacyjną u (uvâca i t.d.), a tematy słabe ûc,ûd,ûp,ûś,ûsh,ûh, np. ucuḥ, ûduḥ i t. d. - Pierww. khan (kopać), gam (iść), grah (chwytać), ghas (jeść), jan (rodzić się), han (zabijać), vyadh (ranić), svap (spać) mają tematy słabe cakhn,jagm,jagṛih,jaksh,jaṇ,jaghn, vividh,sushup. Dwa ostatnie mają nieregularną zgłoskę red. i w formach mocnych.- yaj (ofiarować) ma iyâja,îjiva.- hve (wołać) ma juhâva, juhuviva.

2. Perf. p e r i p h r a s t i c u m. Do pierwiastku, którego samogłoska końcowa albo środkowa, jeśli jest prozodycznie krótkę, przybiera Guṇę, albo w ~~kl~~ klasie 10-ej do tematu na aya, dodaje się sufiks âm, a do tak utworzonego tematu Perf. act. pierww. as (być), bhû (być) lub Perf. act. albo med. pw. kṛi (czynić). Perf. med. pierw. kṛi używa się wtedy, jeśli słowo odmienia się w Medium; ale nawet i w takim razie może być ~~użyty~~ użytem Perf. act. pierww. as i bhû. To Perf. mają wyłącznie: a) pierww. zaczynające się od samogłoski(z wyjątkiem a,â) prozodycznie długiej oraz pw. âs(siedzieć). b) niektóre pierww. dwugłoskowe jak cakâs(błyszczeć). c) pierww. klasy 10-ej, Causativa i Denominativa. Dowolnie obok reduplikowanego mogą mieć to Perf. pierww. vid (temat niereg. vidâm), hu (juhavâm), bhî (bać się: bibhayâm), bhṛi (nieść: bibharâm), hrî (wstydzić się: jihrayâm), które i w Perf. per. przybierają reduplikację, jâgṛi (czuwać) i daridrâ (być biednym). Przykłady îkshâṁcakre, îkshâṁbabhûva, îkshâṁâsa; corayâṁcakâra, corayâṁbabhûva, corayâṁâsa; bibharâṁcakâra,bibharâṁbabhûva, bibharâmâsa albo babhâra: w temacie Perf. per. reduplikacja taka sama jak w temacie czasu teraźniejszego, nie jak w Perf. reduplikowanem.

IV. AORISTUS. Aorystów jest siedm: 3 pojedyńcze i 4 sygmatyczne.

1. Aor. p i e r w i a s t k o w y. Augment jak we wszystkich aorystach. Końcówki Imperf. act. (3-a plur. -uḥ) dodają się bezpośrednio do pierwiastku. Tylko Activum. Aor. ten mają tylko pierww. na â, ~~dwugłoski~~ na dwugłoski oraz pw. bhû, ogółem tylko 12 pierww. Np. adâm,adâḥ,adât; adâva,adâtam,adâtâm; adâma,adâta,aduḥ. Pw. dhe (ssać): adhâm,adhâḥ,adhât. Pw. i (iść) ma agât. Niereg. bhû (być): abhûvam,abhûḥ,abhût; abhûva,abhûtam,abhûtâm; abhûma,abhûta,abhûvan (sic!).

2. a-Aoristus. Odmienia się jak Imperf. 1-ej konjugacji, ale pierw. ma formę słabą. Activum i Medium, ale po większej części Activum tylko. Tworzy się od pierww. klas 4-ej oraz 1-ej i 6-ej z nieregularnym tematem specjalnym, np. od lubh (lubhya) pożądać, gam (gaccha) iść, muc (muñca) oswobodzić, ale i od innych jak śak (śaknu) módz:aśakat, âp (âpnu) osiągać: âpat. Nieregularne: as (rzucać):âsthat; khyâ (mówić):akhyat; dṛiś (widzieć):adarśat; śâs (rządzić):aśishat; śvi (nabrzmiewać):aśvat; hve (wołać):ahvat. Wzór odmiany: lip (limpati) smarować. Activum: alipam, alipaḥ,alipat; alipâva,alipatam,alipatâm; alipâma,alipata,alipan. Medium: alipe,alipathâḥ,alipata; alipâvahi,alipethâm,alipetâm; alipâmahi,alipadhvam,alipanta.

3. Aor. r e d u p l i k o w a n y. Reduplikacja. Końcówki Imperf. 1-ej konjugacji. Activum i Medium. Tylko ten Aor. mają pierwiastki klasy 10-ej, Causativa i Denominativa (suf. aya odpada); pierww. pierwotne nieliczne. Nieregularne: vac-avocat, pat-apaptat. Samogłoski w sylabie reduplikacyjnej i pierwiastkowej zwykle różnią się quoad quantitatem: cur: acûcurat; gaṇ: ajîgaṇat; nî Caus. anînayat; yuj Caus. ayûyujat; dam Caus. adîdamat; sthâ Caus. atishṭhipat; jñâ Caus. ajijñapat; piṇḍ:apipiṇḍat; svap Caus. asushupat; arc:ârcicat; indh:aindidhat. W pierww. zaczynających się od samogłoski reduplikuję się spółgłoski jak w dwu ostatnich ~~przykładach~~ przykładach.

4. s-Aoristus. Mają go głównie pierww., które w Inf. nie mają tematu na -i. Activum i Medium. Samogłoska pierw. przybiera w Act. Vṛiddhi, w Med. samogłoski i,î,u,û ~~Guṇę~~ końcowe Guṇę; końcowe ṛi nie zmienia się w Med., nie zmieniają się również samogłoski środkowe w Medium. Końcówki są: Act. -am,îḥ,ît; va,tam,tâm;ma,ta,uḥ. Med. i,thâḥ,ta; vahi,âthâm,âtâm; mahi,dhvam,ata. Do tematu aorystowego dodaje się s, które przed t i th odpada po spółgłoskach z wyjątkiem ṅ i r oraz po krótkich samogłoskach. Odpada więc to s i w pierww. dâ, dhâ, sthâ, które mają ten Aor. w Medium i końcowe â zamieniają w i. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam po samogłoskach z wyjątkiem a,â i po r. Nieregularne: adhi-i ma adhyaishṭa albo adhyagîshṭa; dṛiś i sṛij mają adrâkṣham, asrâkṣham; gam i yam (w znaczeni "ożenić się") mogą stracić m w Medium: agaṁsi albo agasi, ayaṁsi albo ayasi; pad (iść) ma 3 sing. med. apâdi; budh (zbudzić się) ma regularnie 3 sing. med. abuddha albo abodhi. Przykłady: kṛi: Act. akârsham, Med. akṛishi; bhaj (dzielić): Act. abhâkṣham, Med. abhakshi; tud 2 plur. act ataushṭa; man (mniemać) 3 sing. med. amaṁsta; dâ Med. adishi, adithâḥ, adita etc.; kṛi Med. akṛishi, akṛithâḥ, akṛita, 2 plur. act. akârshṭa. Wzór odmiany ni (prowadzić): Activum. anaisham,anaishîḥ,anaishît; anaishva,anaishṭam,anaishṭâm; anaishma,anaishṭa,anaishuḥ. Medium. aneshi,aneshṭhâḥ, aneshṭa; aneshvahi,aneshâthâm,aneshâtâm; aneshmahi,aneḍhvam,aneshata.

5. ish-Aoristus. Mają go głównie pierww. przybierające -i w Inf., ale w Act. i stu, su, kram. Activum i Medium. Vṛiddhi w Activum mają tylko końcowe samogłoski, inne mają Guṇę w Act. i Med. Środkowe a pierwiastków na -ar,-al oraz vad i vraj wzdłuża się w Act., w innych pierww. dowolnie z wyjątkiem grah, kram, śvas, has i innych. Do tak utworzonego tematu aorystowego dodaje się -ish, które w 2-ej i 3-ej sing. Act. odpada, a końcówki są te same co w poprzédnim Aor. Nieregularne: śvi (nabrzmiewać) ma aśvayît; ~~pierww. kl. 8-ej na n (ṇ) mogą w 2-ej i 3-ej sing. Act. to n (ṇ) odrzucić: tam: atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-~~

× a w Med. Guṇę.

pierww. kl. 8-ej na n(ṇ) mogę w 2-ej i 3-ej sing. med. odrzucić to n(ṇ) wraz z suf. ish: tan ma atanishṭhâḥ albo atathâḥ, atanishṭa albo atata; jan ma 3-ą sing. med. ajanishṭa albo ajani; îsh zamiast ish przybierają grah zawsze (agrahîsham, agrahîshi), pw. vṛi i pierwiastki na ṛî dowolnie w Medium: avarishṭa albo avarîshṭa, stṛî: astarishṭa albo astarîshṭa. Wzór odmiany lû (żąć). Act. alâvisham,alâvîḥ,alâvît; alâvishva,alâvishṭam, alâvishṭâm; alâvishma,alâvishṭa,alâvishuḥ. Medium. alavishi,alavishṭhâḥ, alavishṭa; alavishvahi,alavishâthâm,alavishâtâm; alavishmahi,alavidhvam albo alaviḍhvam (dh ḍowolnie przechodzi w ḍh, jeśli przed poprzedzającem i znajduje się bezpośrednio półsamogłoska lub h), alavishata.

6. sish-Aoristus. Mają go pierwiastki zakończone na â i na dwugłoski e,ai,o, które przechodzą w â, oraz pierww. yam, ram, nam. Tylko Activum Sufiks sish, a ~~s~~ w 2-ej i 3-ej sing. ish odpada. Wzór odmiany yâ (iść): ayâsisham,ayâsîḥ,ayâsît; ayâsishva,ayâsishṭam,ayâsishṭâm; ayasishma,ayâsishṭa,ayâsishuḥ.- nam (kłaniać się): anaṁsisham,anaṁsîḥ,anaṁsît; anaṁsishva, anaṁsishṭam,anaṁsishṭâm; anaṁsishma,anaṁsishṭa,~~anaṁsiḥ~~ anaṁsishuḥ.

7. sa-Aoristus. Mają go pierww. zakończone na syczące lub h, z ~~s~~ samogłoską przedostatnią i,u,ṛi. Activum i Medium. Sufiks sa. Końcówki Act. jak w Imperf. 1-ej konjugacji; tak samo i Medium z wyjątkiem 1-ej os. sing. (-si) i 2-ej i 3-ej dual. (âthâm, âtâm). Nieregularne: pierww. guh, dih, duh i lih w Medium w 2-ej i 3-ej sing., 1-ej dual. i 2-ej plur. mogą dowolnie odrzucić sufiks sa (sâ): aghukshathâḥ,aghukshaṭa,aghukshâvahi, aghukshadhvam albo agûḍhâḥ,agûḍha,aguhvahi,aghûḍhvam. Wzór odmiany diś (pokazywać): Activum. adikṣham,adikṣhaḥ,adikṣhat; adikṣhâva,adikṣhatam, adikṣhatâm; adikṣhâma,adikṣhata,adikṣhan. Medium. adikṣhi,adikṣhathâḥ, adikṣhata; adikṣhâvahi,adikṣhâthâm,adikṣhâtâm; adikṣhâmahi,adikṣhadhvam, adikṣhanta.

V. BENEDICTIVUS albo PRECATIVUS. (Optativus aoristi)

1. Activum. Do pierwiastku, którego samogłoski końcowe: â i ḍwugłoski przechodzą w e, i,u wzdłużają się, ṛi po spółgłoskach pojedyńczych przechodzi w ri,a po dwu spółgłoskach w ar, ṛî w îr, a po wargowych w ûr, dodaje się sufiks yâs i końcówki Potent. act., ale 2-a i 3-a sing. kończą się na yâḥ, yât. Np. dâ: deyâsam,deyâḥ,deyât; deyâsva,deyâstam,deyâstâm; deyâsma,deyâsta,deyâsuḥ. - gai (śpiewać): geyât; pâ (pić) peyât; ji (zwyciężać) jîyât; śru (słyszeć) śrûyât; kṛi (czynić) kriyât; smṛi (wspominać) smaryât; kṛî (sypać) kîryât; pṛî (napełniać) pûryât. W pierww. kl. 10-ej i pochodnych odrzuca się aya: cur (kraść): coryât. Pww. khan (kopać), jan (rodzić się), san (osiągnąć) mają khanyât albo khâyât i t.d. Nosowa spółgłoska zwykle odpada: bandh (wiązać): badhyât. Pww. zaczynające się od zgłoski va i svap (spać) zamieniają va w u: vac-ucyât, svap-supyât. Pww. yaj i vyadh mają ijyât, vidhyât; śas (rządzić) śishyât; hve (wołać) hûyât; grah (chwytać), prach (pytać) mają gṛihyât, pṛichyât. Pw. pâ (strzedz) ma pâyât. Pw. i (iść) ma regularnie îyât, ale po prefiksach iyât, np. udiyât. Pw. div (grać w grę) ma dîvyât.

2. Medium. Do pierwiastku albo do tematu na -i, który przybierają prawie wszystkie te same pierww., które go mają w Inf., dodaje się sufiks sî i końcówki ~~Imperf. med.~~ Potent. med., ale przed t i th w końcówkach wsuwa się s (sh). W temacie na -i ~~spółg.~~ samogłoski końcowe oraz środkowe prozodycznie krótkie mają Guṇę; w samym zaś pierwiastku tylko końcowe i,î,u,û mają Guṇę, końcowe ṛî przechodzi w îr, a po wargowych w ûr, końcowe dwugłoski przechodzą w â, wszystkie zaś inne samogłoski nie zmieniają się. Pww. kl. 10-ej i Causativa mają temat na -ayi, pw. grah temat grahî, pw. gam może m odrzucić. Przykłady: 1-a os. lû-lavishîya; vṛidh-vardhishîya; ji-jeshîya; pṛî-parishîya albo pûrshîya; glai-glâsîya; yuj-yukshîya; grah-grahîshîya; cur-corayishîya; gam-gaṁsîya albo gasîya. Wzór odmiany dâ: dâsîya,dâsîshṭhâḥ,dâsîshṭa; dâsîvahi,dâsîyâstham,dâsîyâstâm; dâsîmahi, dâsîdhvam,dâsîran. Końcówka dhvam przechodzi w ḍhvam , jeżeli suf. sî poprzedza r albo samogłoska pierwiastkowa prócz a,â; w temacie na -i dowolnie, gdy to i poprzedza h albo półsamogłoska.

PASSIVUM.

I. FORMY SPECJALNE. Do pierwiastku dodaje się sufiks -ya i końcówki medjalne 1-ej konjugacji. Pierwiastek zmienia się jak w Benedict. act. z następującemi wyjątkami: końcowe â i dwugłoski nie przechodzą w e, lecz w â: dhyai: dhyâyate, jñâ: jñâyate, pâ (strzedz): pâyate. Przybierają î: gai (śpiewać), dâ (dać), dhâ (kłaść), do v. dâ (dzielić), dhe v. dhâ (ssać), pâ (pić), mâ (mierzyć), sthâ (stać), so v. sâ (wiązać), hâ (opuszczać).

Np. gîyate, dîyate i t.d. Pw. i zawsze się wzdłuża. Pw. tan (rozciągać) ma tanyate albo tâyate; tak samo pww. khan, jan i san. Pw. śî (leżeć) ma śayyate. Przykłady: ji:jîyate, śru:śrûyate, kṛi:kriyate, ale smṛi: smaryate, tṛî:tîryate, ale pṛi:pûryate, cur (corayati):coryate, bandh:badhyate, vac:ucyate, vad:udyate, vap:upyate, vas:ushyate, vah:uhyate, svap:supyate, yaj:ijyate, vyadh:vidhyate, śas:śishyate, hve:hûyate, grah:gṛihyate, prach: pṛicchyate, div:dîvyate.

II. FORMY OGÓLNE. Passivum form ogólnych nie różni się od Medium z następującemi wyjątkami: w Perf. periphr. oprócz kṛi także pww. as i bhû używają się w Medium; jako Aor. pass. służy Medium tylko Aor. 4-go (s-), 5-go (ish-) i 7-go (sa-); wreszcie 3-a sing. Aor. pass. ma zawsze odrębną formę zakończoną na -i. Przed tą końcówką -i pierw. zmienia się, jak następuje: po końcowom â i dwugłoskach (które przechodzą w â) wsuwa się y, np. dâ:adâyi, gai:agâyi; inne końcowe samogłoski mają Vṛiddhi, np. nî:anâyi, śru:aśrâvi, kṛi:akâri; początkowe i środkowe samogłoski prozodycznie krótkie mają Gunę, np. lih:alehi, duh:adohi, dṛiś:adarśi; środkowe a prozodycznie krótkie wzdłuża się, np. vac:avâci (wyjątki: jan:ajani, han:aghâni, labh: alambhi albo alâbhi, pww. na -am nie wzdłużają a prócz pierwiastków kam,gam,nam,yam,ram,vam i â-cam, które mają akâmi,agâmi i t.d.). Pierww. klasy 10-ej i Causativa odrzucają zgłoskę ay: cur:acori, bhid (bhedayati): abhedi. Pierwiastki, które nie mają Aor. 4-go lub 5-go w Medium tworzą go specjalnie dla Passivum. Pierwiastki kl. 10-ej i Causativa mają w Passivum Aor. 5-ty (-ish dodaje się do tematu na ~~-ay)~~ -ay lub do tem. bez -ay). A 3-a sing. Aor. pass. służy jako temat, od którego pww. grah, dṛiś i han oraz wszystkie pierww. zakończone na samogłoskę mogą dowolnie tworzyć Aor. pass. i w innych osobach, a także i oba Futurs, Conditionalis i Benedictivus.pass. Tak utworzony Aor. pass. ma końcówki medjalne Aor. 5-go (-ish). Przykłady:

Pw. kṛi ma Aor. pass. jak Aor. med. 4-ty: akṛishi,akṛithâḥ, a k â r i; akṛishvahi,akṛishâthâm,akṛishâtâm; akṛishmahi,akṛidhvam,akṛishata a l b o: (od tematu 3-ej sing. Aor. pass.): akârishi,akârishṭhâḥ, a k â r i; akârishvahi,akârishâthâm,akârishâtâm; akârishmahi,akâridhvam v. akârishvam, akârishata.- Pw. tud ma 3-ą sing. Aor. pass. atodi, a inne osoby tylko jak Medium Aor. 4-go: atutsi,atutthâḥ etc.- Pw. dṛiś ma 1-ą os. Aor. pass. adṛikshi albo adarśishi; pw. grah: agrahîshi albo agrâhishi; pw. han ma ahasi (Aor. 4-ty, sic!) albo aghânishi.

Futurum pass. kṛi 1-a os. karishye albo kârishye; dṛiś: drakshye v. darśishye; grah: grahîshye v. grâhishye i t.d.

Futurum priphr. pass. 1-a osoba: kṛi ma kartâhe albo kâritâhe; dṛiś: drashṭâhe albo darśitâhe etc.

Conditionalis pass. 1-a osoba: akarishye albo akârishye; adrakshye v. adarśishye etc.

Benedictivus pass. 1-a osoba: kṛishîya v. kârishîya, dâ:dâsîya albo dâyishîya i t.d.

Klasa 10-ta i Causative mogą zgłoskę ay zatrzymać lub odrzucić: cur 3-a os. corayishyate v. corishyate; corayita v. corita; acorayishyata v. acorishyata; corayishîshṭa v. corishîshṭa.

CAUSATIVUM.

Causativa tworzą się od wszystkich pierwiastków i odmieniają się jak pierwiastki klasy 10-ej. Temat tworzy się przez dodanie do pierwiastku sufiksu -aya albo -paya. Ten ostatni przybierają pww. zakończone na ê i na dwugłoski (które przechodzą także w â), np. jñâ:jñâpayati, gai:gâpayati. Wszystkie inne pierwiastki przybierają -aya z zastosowaniem tych reguł, ~~jakie~~- które podane wyżej co do tematu specjalnego klasy 10-ej: pat-pâtayati; cur-corayati; kam-kâmayate; çam-câmayati. Inne pww. na -am, np. gam-gamayati, oraz następujące mają krótkie a: jan (rodzić się)-janayati, tvar (śpieszyć)-tvarayati, prath (być sławnym)-prathayati, vyath (cierpieć)-vyathayati, jval (świecić się) po prefiksach -jvalayati, zresztą dowolnie. Inne przykłady regularne: budh-bodhayati, viś-veśayati, vṛidh-vardhayati, klip-kalpayati, nî-nâyayati, śru-śrâvayati, bhû-bhâvayati, kṛi-kârayati, tṛi-târayati. Nieregularne: i (iść): gamayati; adhi-i (uczyć się): adhyâpayati; krî (kupować):krâpayati; guh (ukrywać): gûhayati; jâgṛi (czuwać): jâgarayati; ji (zwyciężać): jâpayati; pâ (strzedz):pâlayati; pâ (pić):pâyayati; prî (cieszyć się):prîṇayati; bhî (bać się): bhâyayati i bhîshayate; mṛij (wycierać): mârjayati; ruh (rosnąć):rohayati,ropayati; labh (osiągnąć):lambhayati; śidh (przyjść do skutku):sâdhayati; han (zabijać): ghâtayati; hrî (wstydzić się):hrepayati; hve (wołać): hvâyayati; ṛi (iść):arpayati. Skracają a: kshai (znikać):kshapayati; śrai v. śrâ: (gotować):śrapayati; dowolnie glai v. glâ (być znużonym) i snâ (kąpać się): (ale po prefiksach zawsze zatrzymują â). Pw. jñâ ma jñâpayati (dać znać), ale jñapayati (pokazać).

DESIDERATIVUM.

Tworzy się od wszystkich pierwiastków oraz od Causativum: do pierw. reduplikowanego lub do reduplikowanego tematu na -i dodaje się -sa, i tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 6-ej. Zgłoska reduplikacyjna zawiera samogłoskę i, a samogł. u tylko wtedy, gdy pierwiastek ma u albo ṛi,ṛî, które przeszło w ûr, np. pac-pipaksha; pâ-pipâsa; kship-cikshipsa; tud-tututsa; vid-vivitsa v. vividisha; kṛi-cikîrsha; mṛi-mumûrsha; ji-jigîsha; śru-suśrûsha (końcowe i,u wzdłużają się; końcowe ṛi,ṛî przechodzą w îr, po wargowych w ûr). Nieregularne: gam-jigâṁsa v. jigamisha; grah-jighṛiksha; dâ-ditsa; dhâ-dhitsa; âp-îpsa; pat-pitsa v. pipatisha; bhaj (osiągnąć)-bhikshâ (żebrać); labh-lipsa; sak (móc)-śiksha (uczyć się); han-jighâṁsa; hve-juhûsha.

Tylko Praesens jest częściej w użyciu (Act. i Med.). W Passivum przed suf. -ya oraz w Bened. act. i w temacie na -i końcowe a tematu odpada. Desideratiwa mają Perf. wyłącznie periphrasticum, Aor. 5-ty, Futura, Conditionalis i Benedict. med. od tematu na -i.

INTENSIVUM v. FREQUENTATIVUM.

Tworzy się od wszystkich jednozgłoskowych pierwiastków pierwszych 9 klas w dwojaki sposób: 1. przez reduplikację pierwiastku; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 3-ej; w formach mocnych przed spółgłoskami dowolnie wsuwa się î. Tylko Activum. 2. przez reduplikację i dodanie do pierwiastku suf. -ya; tak utworzony temat odmienia się jak pw. klasy 4-ej. Tylko Medium.

Pierwiastki zaczynające się od samogłoski nie mają Intensiyum (jest tylko kilka wyjątków). Zgłoska reduplikacyjna wzmacnia się w różny sposob. Formy ogólne nie są w użyciu. Przykłady: dâ: 1.dâdâti,dâdeti, 2. dedîyate. pac: 1. pâpakti,pâpacîti, 2. pâpacyate. bhid: 1. bebhetti,bebhidîti; 2. bebhidyate. bhram: 1. bambhranti,bambhramîti; 2. bambhramyate i t.d.

DENOMINATIVA.

Są to słowa utworzone od imion przez dodanie sufiksów ya, aya,sya i innych. Tak utworzony temat odmienia się podług 1-ej konjugacji, np. tapas (pokuta):tapasyati (pokutuje); kalaha (kłótnia); kalahâyate (kłóci się); kshîra (mleko): kshîrasyati (pragnąc mleka); miśra (zmięszany): miśrayati (mięsza); amitra (nieprzyjaciel): amitrayate (staje się nieprzyjacielem).

PRZYMIOTNIKI I RZECZOWNIKI SŁOWNE.

PARTICIPIA.

Part. praes. act. i Part. fut. act. są dwutematowe. Temat mocny otrzymujemy po odrzuceniu samogłoski i od 3-ej plur. Ind. praes. act. lub Futuri act.: bhavant, dvishant, sunvant; słaby temat bez n: bhavat, dvishat, sunvat. Jeśli 3-a pl. Ind. praes. act. kończy się na -ati, to Part. praes. act. ma tylko jeden temat słaby: dadat, śâsat. Part. fut. act. neshyant (neshyat), bhavishyant (bhavishyat) i t.d.

Part. praes. med. I. konjugacji, Part. praes. pass., Part. fut. med. i równobrzmiący z ostatniem Part. fut. pass. tworzą się przez dodanie do tematu specjalnego lub do tematu Futuri sufiksu -mâna: bhavamâna, lubhyamâna, corayamâṇa; kriyamâṇa, coryamâṇa; neshyamâṇa jest Part. fut. med. i zarazem pass., ponieważ jednak Fut. pass. jest dwojakie, więc i Participium fut. pass. tworzy się także i od 3-ej sing. aor. pass.: nâyishyamâṇa, dâyishyamâṇa, bhâvishyamâṇa, corishyamâṇa (obok dâsyamâna, bhayishyamâṇa, corayishyamâna). Ale buch np., który to pierwiastek jako zakończony na spółgłoskę ma tylko jedno Futurum pass., ma też jedno tylko Part. fut. pass. bodhishyamâṇa.

Part. praes. med. II. konjugacji i Part. perf. med. (i pass.) tworzą się przez dodanie sufiksu -âna do słabego tematu specjalnego lub do słabego tematu Perf.: dvishâṇa, stnvâna, âpnuvâna; ninyâna (pw. nî prowadzić), pecâna (pw. pac piec). Pw. âs (siedzieć) ma Part. praes. med. âsîna.

Participia perf. act. są trzytematowe. Sufiksy są: vâṁs (mocny), vat (średni), ush (słaby) i dodają się do słabego tematu Perf. lub do tematu na -i (to i odpada zawsze przed sufiksem -ush): rud (płakać): rurudvâṁs, rurudvat, rurudush; pat (padać): petivâṁs, petivat, petush; sthâ (stać): tasthivâṁs, tasthivat, tasthush; vid (wiedzieć): vidvâṁs, vidvat, vidush; ale vid (znaleźć) ma vividvâṁs v. vividivâṁs etc. Do tematu Perf. dodaje się i, jeśli ten temat jest jednozgłoskowy, patrz wyż. pw. pat. Ale pierww. gam (iść), han (zabijać), dṛiś (widzieć), viś (wstąpić) i vid (znaleźć) przybierają dowolnie -i: jagmivâṁs v. jaganvâṁs, jaghnivâṁs v. jaghanvâṁs, dadṛiśivâṁs v. dadṛiśvâṁs, vivíśivâṁs v. vivíśvâṁs. Pw. ghas (jeść) ma jakshivâṁs, pww. khan i jan cakhanvâṁs i jajanvâṁs.

Participia act. i med. Perf. periphr. tworzą się przez dodanie do tematu na -âm Part. słów posiłkowych kṛi (Act. lub Med.), as i bhû (tylko Act.): cur: corayâṁcakṛivâṁs v. corayâṁcakrâṇa, corayâmâsivâṁs, corayâṁbabhûvâṁs (dla Act. i Med.).

Part. praeteriti pass. tworzy się przez dodanie do pierwiastku lub do tematu na -i (temat na -i mają pww. kl. 10-ej i Causativa, w których zgłoska aya odpada, Denominativa i pww. pochodne, ale i niektóre pww. pierwotne) sufiksu -ta: kship: kshipta, cur: corita, îps: îpsita. Inne pww. przybierają sufiks -na, który dodaje się bezpośrednio do pierwiastku: lag: lagna. Niektóre pww. mają dowolnie -ta lub -na: tvar (śpieszyć): tvarita v. tûrṇa, ghrâ (wąchać): ghrâta v. ghrâṇa, vid (osiągnąć): vitta v. vinna. Niektóre pww. zamiast Part. tworzą przymiotniki: kshaj (chudnąć): kshâma (chudy); pac (piec): pakva (ugotowany, dojrzały); śush (schnąć): śushka (suchy); kṛiś (chudnąć): kṛiśa (chudy); phal (pękać): phulla rozkwitły.

Przykłady: 1) Sufiks -ta: ishṭa (yaj ofiarować); ukta (vac mówić); udita (vad mówić); upta (vap siać); ushita (vas mieszkać); ûḍha (vah wozić); kânta (kam miłować); kshata (kshan ranić); khâta (khan kopać); gata (gam iść); gîta (gai śpiewać); gṛihîta (grah wziąć); jagdha (jaksh jeść); jâta (jan rodzić się); tata (tan rozciągać); datta (dâ dać); dashṭa (daṁś kąsać); nata (nam zginać); naddha (nah wiązać); pîta (pâ pić); pûrta (pṛî napełniać); pṛishṭa (prach pytać); baddha (bandh wiązać); bhṛishṭa (bhrajj smażyć); bhrânta (bhram błąkać się); mata (man mniemać); mita (mâ mierzyć); mugdha v. mûḍha (muh zmieszać się); yata (yam powściągać); ram-(bawić-się); rata (ram bawić się); lîḍha (lih lizać); viddha (vyadh przebość); śayita (śî leżeć); śânta (śam uspokoić się); śishṭa (śâs karcić, rządzić); sakta (sañj lgnąć); sita (so v. sâ wiązać); supta (svap spać); soḍha (sah znosić); sthita (sthâ stać); snigdha (snih lipnąć); syûta (siv szyć); srasta sraṁs spadać); hata (han zabić); hita (dhâ kłaść); hûta (hve wołać).

2) Sufiks -na: kîrṇa (kṛî sypać); kshîṇa (kshi wyniszczyć); chinna chid (odciąć); jîrṇa (jṛî starzeć się); tîrṇa (tṛî przejść na drugą stronę); panna (pad popaść); pûrṇa (pṛî napełniać); bhagna (bhañj łamać); bhugna (bhuj giąć); magna (majj tonąć); vigna (vij przestraszyć się); vinna (vid znaleźć); śîrṇa(śi śṛî rozłamać); sanna (sad siedzieć); stîrṇa (stṛî rozścielać); hîna (hâ opuszczać).

Przez dodanie suf. -vat (-vant w przypadkach mocnych) do Part. na -ta i -na tworzy się Part. praeteriti act.: dṛishṭavat (który widział), chinnavat (który odciął).

Participia necessitatis (Fut. pass.) tworzą się za pomocą sufiksów -tavya, -anîya i -ya. Suf. -tavya dodaje się do pierwiastku lub do tematu na -i, a samogłoska pierwiastku końcowa i środkowa prozodycznie krótka ma Guṇę: kṛi:kartavya; cur:corayitavya, grah:grahîtavya, labh:labdhavya. Pierw. zmienia się zupełnie tak samo jak w Infinit. przed sufiksem -tum. Przed suf. -anîya końcowe długoski pierwiastku przechodzą w â, samogłoski końcowe i środkowe prozodyczne krótkie mają Guṇę, Causativa i pww. klasy 10-ej przybierają temat bez zgłoski ay: dâ:dânîya, gai:gânîya, śru:śravaṇîya, budh:bodhanîya, cur:coraṇîya, śru Caus.:śrâvaṇîya, ale guh:gûhanîya, mṛij:mârjanîya. Przed suf. -ya końcowe â i długoski przechodzą w e: dâdeya; gai-geya. Końcowe i,î mają Guṇę, ṛi,ṛî Vṛiddhi: ji-jeya, nî-neya, kṛi-kârya, tṛî-târya. Końcowe u,û przechodzą w av, a dla wyrażenia konieczności w âv: śru-śravya,śrâvya. Środkowe prozodycznie krótkie i,u,ḷi mają Guṇę, ale ṛi nie zmienia się: vid-vedya, budh-bodhya, tṛid-tṛidya. Środkowe a prozodycznie krótkie czasem się wydłuża: vac-vâcya, ale śak-śakya, labh-labhya. Końcowe c,j przechodzą czasem w k,g: sic-sekya, añj-aṅgya. Causativa i pww. kl. 10-ej odrzucają ay: cur-corya. Nieregularne: i-itya, kṛi-kṛitya (v. kârya), khan-kheya, dṛi (uważać)-dṛitya, bhṛi-bhṛitya; âlabh-âlambhya, mṛij-mṛijya v. mârjya, śaṃs-śasya v. aṃsya, śâs-śishya, stu-stutya, han-vadhya.

INFINITIVUS.

Do pierwiastku lub do tematu na -i dodaje się suf. -tum; samogłoska pierwiastkowa ma Guṇę, ṛi a końcowe długoski przechodzą w â.

Przykłady: 1) Nie przybierają -i pww. zakończone na samogłoskę z wyjątkiem û i ṛî oraz spółgłoskowe zakończone na pojedyncze spółgłoski k,n, ṇ,s,c,j,ch,ś,sh,dh,bh,h,d,m: pâ-pâtum; dâ-dâtum; ji-jetum; nî-netum; śru-srotum; dhe-dhâtum; gai-gatum; kṛi-kartum; han-hantum; âp-âptum; vas-vastum; pac-pakṭum; tyaj-tyaktum; sṛij-sraṣhṭum (sic!); prach-prashṭum; yaj-yeshṭum; dṛiś-draṣhṭum (sic!); spṛiś-sparshṭum v. sprashṭum; kṛish- karshṭum v. krashṭum; krudh-kroddhum; labh-labdhum; ruh-roḍhum; lih-leḍhum; vah-voḍhum (sic!); dah-dagdhum; duh-dogdhum; nah-naddhum (sic!); ad-attum; gam-gantum. Są to tak zwane pierwiastki Aniṭ.

2) Przybierają -i pww. zakończone na û i ṛî (te ostatnie mogą dowolnie î; grah ma zawsze î), pww. ḍî (lecieć) i śî (leżeć), niektóre zakończone na spółgłoski pojedyncze inne niż wyżej podane, na grupy spółgłoskowe, pww. kl. 10-ej, Causativa (Inf. tworzy się od tematu bez odrzucenia zgłoski ay), wreszcie pww. pochodne: bhû-bhavitum, ḍî-ḍayitum, śî-śayitum, tṛî-taritum v. tarîtum, îksh-îkshitum, jîv-jîvitum, vand-vanditum, cur-corayitum, yuj Caus.-yojayitum, budh Des.-bubodhishitum, budh Intens.-bobudhitum. Są to tak zwane pierwiastki Seṭ.

3) Niektóre pww. dowolnie przybierają -i: gâh-gâhitum v. gâḍhum, guhgûhitum v. goḍhum, sah-sahitum v. soḍhum, mṛij-mârjitum v. mârshṭum.

Infinitivus jest Acc. sing. tematu imiennego na -tu.

GERUNDIUM (ABSOLUTIVUM). 1) Suf. -tvâ (Instr.sing.) dodaje się do pierwiastku, do tematu na -i (w 10-ej kl. i Caus. na -ayi), a pw. zmienia się jak w Part.pract.pass.: nî-nîtvâ, dhâ-hitvâ, dâ-dattvâ, yaj-ishṭvâ, grah-gṛihîtvâ, pat-patitvâ, cur-corayitvâ. Ale hâ (opuszczać) ma hitvâ, kram i inne kramitvâ v. krântvâ etc., likh-likhitvâ v. lekhitvâ, sraṃssraṃsitvâ, grath (granth)-grathitvâ v. granthitvâ. 2) Pww. z prefiksami mają -ya: pradâya,avatîrya,procya (vac),pradhyâya,prapûrya,nibadhya,âhûya, saṃpṛicchya,vijitya (!),agamya v.âgatya,âhatya (tylko),pracorya,avagamayya. 3) Suf. -am bardzo rzadki: kṛi-kâram, vid-vedam, dâ-dâyam, ci-cayam.

Medium. Ind.praes.bhave,bhavase,bhavate;bhavâvahe,bhavethe,bhavete; bhavâmahe,bhavadhve,bhavante. Imperf.: abhave,abhavathâḥ,abhavata;abhavâvahi,abhavethâm,abhavetâm;abhavâmahi,abhavadhvam,abhavanta. Imperat.: bhavai,bhavasva,bhavatâm;bhavâvahai,bhavethâm,bhavetâm;bhavâmahai,bhavadhvam,bhavantâm. Potent.: bhaveya,bhavethâḥ,bhaveta;bhavevahi,bhaveyâthâm, bhaveyâtâm;bhavemahi,bhavedhvam,bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubḥ-lubhya pożądać), 6-ej (spṛis-spṛisa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwane Causativa (pat-pâtaya rzucać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być,zwyciężonym, p.n.), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), dams-dasa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć,ranić), so-sya (dokończyć); wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć,błądzić) ma dowolnie bhrâmya lub bhramya albo bhrama podług klasy 1-ej.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), krî-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić) prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ri-riya (iść). Wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-munca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), lup-lumpa (łamać,łupić), vid-vinda (znaleźć), sic-siṅca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).

Medium. Ind.praes.bhave,bhavase,bhavate;bhavâvahe,bhavethe,bhavete; bhavâmahe,bhavadhve,bhavante. Imperf.: abhave,abhavathâḥ,abhavata;abhavâvahi,abhavethâm,abhavetâm;abhavâmahi,abhavadhvam,abhavanta. Imperat.: bhavai,bhavasva,bhavatâm;bhavâvahai,bhavethâm,bhavetâm;bhavâmahai,bhavadhvam,bhavantâm. Potent.: bhaveya,bhavethâḥ,bhaveta;bhavevahi,bhaveyâthâm, bhaveyâtâm;bhavemahi,bhavedhvam,bhaveran.

Tak samo odmieniają się formy specjalne słów należących do klas 4-ej (lubḥ-lubhya pożądać), 6-ej (spṛiś-spṛiśa dotykać) i 10-ej (cur-coraya kraść) oraz tak zwane Causativa (pat-pâtaya rzucać, patrz niżej) i Passivum (ji-jîya być,zwyciężonym, p.n.), w których tematy kończą się na a.

TEMATY NIEREGULARNE I INNE GODNE UWAGI. Klasa 1-sza: ṛi-ṛiccha (iść), kram-krâma (kroczyć), gam-gaccha (iść), guh-gûha (ukrywać), ghrâ-jighra (wąchać), cam-câma (pić), damś-daśa (kąsać), dâ-yaccha (dać), dṛiś-paśya (widzieć), pâ-piba (pić), yam-yaccha (poskramiać), rañj-raja (czerwienić się), shṭhiv-shṭhîva (pluć), sañj-saja (lgnąć), sad-sîda (siąść), sthâ-tishṭha (stać).

Klasa 4-ta: jan-jâya (rodzić się), bhraṁś-bhraśya (padać), vyadh-vidhya (uderzyć,ranić), so-sya (dokończyć); wzdłużają a w temacie: kram-krâmya (stąpać), tam-tâmya (ustawać, ginąć) i inne na -am, także mad-mâdya (być pijanym). Natomiast bhram (krążyć,błądzić) ma dowolnie bhrâmya lub bhramya albo bhrama podług klasy 1-ej.

Klasa 6-ta: ish-iccha (życzyć sobie), kṛit-kṛinta (krajać), kṛi-kira (sypać), kshi-kshiya (mieszkać), dṛi-driya (czcić), nu-nuva (wielbić) prach-pṛiccha (pytać), bhrajj-bhṛijja (smażyć), mṛi-mriya (umrzeć), ṛi-riya (iść). Wsuwają nosową spółgłoskę: kṛit-kṛinta, muc-munca (uwolnić, wypuścić), lip-limpa (smarować), lup-lumpa (łamać,łupić), vid-vinda (znaleźć), sic-siñca (skrapiać).

Klasa 10-ta: mṛig-mṛigaya (szukać). Nie wzdłużają a: kath-kathaya (opowiadać), gaṇ-gaṇaya (liczyć), rac-racaya (układać).